รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP MODEL FOR RESOURCE AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF GREEN ECONOMY COMMUNITY IN UTTARADIT PROVINCE

พุทธินันทน์ บุญเรือง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
พ.ศ. 2562

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อผู้วิจัย : พุทธินันทน์ บุญเรือง

สาขาวิชา : ผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ :

อาจารย์ ดร.ณัฐิยา ตันตรานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกตุ อุทธโยธา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ 2) พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ และ 3) ประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน โดยใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มย่อย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษา พบว่า

1. ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จะต้องมีองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นใช้ปัญญา การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ความคิดสร้างสรรค์ และการมีอุดมการณ์

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย ด้านการสื่อสารมวลชน ด้านจิตสำนึก ด้านเศรษฐกิจ ด้านประชากร ด้านนิเวศวิทยา ด้านการรับรู้ข่าวสาร ด้านนโยบาย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสังคม ด้านความตระหนัก ด้านทัศนะคติ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการจัดการ

3. รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ “MAEPHUN – Model” ประกอบด้วย

การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management) การสร้างความตระหนัก (Awareness) ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service) การโน้มน้าว (Persuade) การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect)

4. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นหรือ “MAEPHUN – Model” มีความสำคัญ โดยเฉพาะผู้นำที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ เพราะปัจจุบันไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าที่ควรและการเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม รูปแบบที่พัฒนาขึ้นถือเป็นสิ่งสำคัญมากที่ควรดำเนินการ อีกทั้งในชุมชนพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์มีต้นทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากอยู่แล้ว แต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี หากสามารถดำเนินการบริหารจัดการหรือมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี ก็จะสามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, การบริหารจัดการ, ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม, ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

The Title : Transformational Leadership Model for Resource and Environmental Management of Green Economy Community in Uttaradit Province

The Author : Buddhinan Boonruang

Program : Educational Leadership and Human Resource Development

Thesis Advisors

: Dr. Nuttiya Tantranon Chairman

: Associate Professor Dr. Somkate Utthayotha Member

: Assistant Professor Dr. Samnao Muenjaem Member

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the transformational leadership for administration and factors affecting resource and environmental management of green economy community in Uttaradit Province, 2) to construct the transformational leadership model, and 3) to evaluate the transformational leadership model for resource and environmental management of the green economy community. The samples used in the study were community leaders. Questionnaires, interviews and focus group discussions were used to collect the data. The study findings are as follows:

1. Most community leaders agreed that the transformational leadership for resource and environmental management of green economy community was composed of 7 components role modeling, participatory working culture, inspiration, stimulation of intelligence, individualization, creative thinking, and ideology.

2. The factors affecting the resource and environmental management included mass communication, consciousness, economy, population, ecology, information exposure, policy, housing, society, awareness, attitude, environment, and management.

3. The transformational Leadership model for resource and environmental management of the green economy community in Uttaradit Province is “MAEPHUN – Model”,

consisting of multi – management, awareness, ecosystem service, persuasion, habitat, utility, and network connection.

4. The assessment of transformational leadership model indicated that "MAEPHUN – Model" is very important for leaders in order to manage resources and the environment. Leaders nowadays need to use a variety of management approaches based on the community contexts and situations. In addition, the province is rich of natural and environmental resources, but lacks good management. If the community leaders are able to manage their communities successfully and effectively, their communities would be sustainable and self – reliant in the long run.

Keyword : Transformational Leadership, Management, Resource And Environment, Green Economy Community

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชรินทร์ มั่งคั่ง ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาปรับปรุงงานวิจัย ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ณัฐิยา ตันตรานนท์ รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกตุ อุทธโยธา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำเนา หมื่นแจ่ม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วง และให้ความเมตตา ช่วยเหลือ ให้ความรู้ คำแนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการศึกษา จนทำให้การศึกษาครั้งนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้นำชุมชนที่ได้ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาต่อไป

พุทธินันทน์ บุญเรือง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	**ข**
ABSTRACT	**ง**
กิตติกรรมประกาศ	**ฉ**
สารบัญ	**ช**
สารบัญตาราง	**ญ**
สารบัญภาพ	**ฑ**
บทที่	
1 บทนำ	**1**
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	**11**
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	15
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	20
แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	32
การบริหารจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	38
แนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการ	57
แนวคิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	69
แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย	72
แนวคิดการพัฒนารูปแบบ	95
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศ	101
สถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุตรดิตถ์	115
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	120
กรอบแนวคิดการวิจัย	131

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
3 วิธีดำเนินการวิจัย	132
รูปแบบการวิจัย	132
ขั้นตอนการวิจัย	132
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	143
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	144
ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	200
ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	225
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	230
สรุปผลการวิจัย	230
อภิปรายผล	233
ข้อเสนอแนะ	241
บรรณานุกรม	244
ประวัติผู้วิจัย	257
ภาคผนวก	258
ภาคผนวก ก จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	259
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	260
ภาคผนวก ค จำนวนผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์	273
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์	275
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	277

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก ฉ เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม 278
ภาคผนวก ช แบบประเมิน 284
ภาคผนวก ซ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบประเมิน 288
ภาคผนวก ฌ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบ 289
ภาคผนวก ญ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ 291

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	141
4.1	เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	144
4.2	อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	144
4.3	การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	145
4.4	รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม	145
4.5	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	146
4.6	จำนวนปีที่ดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม	146
4.7	ที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	146
4.8	ที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	147
4.9	ลักษณะที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	147
4.10	การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน	148
4.11	การได้รับความรู้ ปัญหา ข่าวสาร เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	148
4.12	การเข้ารับการอบรมของผู้ตอบแบบสอบถาม	148
4.13	ความรู้ ความเข้าใจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม	149
4.14	ความสำคัญของทรัพยากรของผู้ตอบแบบสอบถาม	149
4.15	การพูดคุยสนทนาปัญหาสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม	149
4.16	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการมีอุดมการณ์	150
4.17	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านความคิดสร้างสรรค์	151
4.18	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี	152
4.19	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	153

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.20	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม	154
4.21	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการกระตุ้นใช้ปัญญา	155
4.22	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล	156
4.23	สรุปผลภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ในแต่ละด้าน	157
4.24	การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	158
4.25	การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	159
4.26	สรุปผลการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ในทุกด้าน	160
4.27	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	161
4.28	ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)	163
4.29	ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage)	164
4.30	ปัจจัยด้านความตระหนัก (Awareness)	165
4.31	ปัจจัยด้านทัศนคติ (Attitude)	166
4.32	ปัจจัยด้านจิตสำนึก (Conscious Mind)	167
4.33	ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม (Participation)	168
4.34	ปัจจัยด้านนโยบายภาครัฐ (Policies)	169
4.35	ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	171
4.36	ปัจจัยด้านสังคม (Social)	172

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.37	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic)	173
4.38	ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture)	174
4.39	ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (Environment)	175
4.40	ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย (Residence)	176
4.41	ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	177
4.42	ปัจจัยด้านประชากร (Population)	178
4.43	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	179
4.44	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและสูงสุดของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวมที่มีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	180
4.45	ค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ (N = 510)	182
4.46	การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตัวแปรที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้วยเทคนิค Stepwise (N = 510)	184
4.47	Model Summary ของกลุ่มตัวอย่าง	186
4.48	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)	201
4.49	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	205
4.50	การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	212
4.51	การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการนำไปปฏิบัติ และแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	218
4.52	จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน	225

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.53	จำนวนร้อยละด้านอายุของผู้ตอบแบบประเมิน	225
4.54	จำนวนร้อยละด้านการศึกษาของครูผู้ตอบแบบประเมิน	226
4.55	จำนวนร้อยละด้านรายได้ของผู้ตอบแบบประเมิน	226
4.56	การตรวจสอบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	227

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ตารางที่		หน้า
2.1	แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน	92
4.2	รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	215

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของประชาชนในชุมชน เพราะชุมชนได้นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวก็ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์และสร้างคุณค่าทั้งในเชิงเศรษฐกิจและเชิงสังคมวัฒนธรรมแก่ชุมชนที่อยู่รายล้อมแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ผ่านมามีการขยายตัวในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการคมนาคมขนส่ง การค้า การบริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและการบริการนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว (วรรณวิมล, 2558) การที่คนในชุมชนจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้มากน้อยเพียงใดนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของทรัพยากรแล้ว ยังเกิดจากการใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรและการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ดังนั้น หากชุมชนสามารถรู้จักใช้ พัฒนา ปรับปรุงคุณภาพทรัพยากร และอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างเหมาะสม จะส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น โดยกองทุนระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนาด้านการเกษตร (IFAD, 2012) ระบุว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนจะประสบความสำเร็จได้โดยการใช้กระบวนการบริหารจัดการที่ประกอบด้วย 1) การสร้างการมีส่วนร่วมและการจัดตั้งองค์กรในการจัดการทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อเป็นกระบวนการในการจัดการแหล่งทรัพยากรร่วมกัน 2) การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนเพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ 3) การนำความรู้ดั้งเดิมในชุมชนมาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว 4) การทำให้ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวเป็นประโยชน์สาธารณะของชุมชน 5) การทำให้ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว

เป็นทรัพย์สินของชุมชน 6) มีการประเมินผลกระทบในการจัดการสิ่งแวดล้อม และ 7) การบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น นโยบายภาครัฐและขบวนการทางสังคม เป็นต้น ซึ่งจากข้อเสนอดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทในการบริหารจัดการชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการทำงานร่วมกับภาครัฐในด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อทำให้นโยบายของภาครัฐตอบสนองต่อบริบทของประชาชนในชุมชน (Kuponiyi, 2008) อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงมีอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอยู่ตลอดเวลาและมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จะเห็นได้ว่า กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดูแลและสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กำลังประสบปัญหาอย่างหนักจากการร้องเรียนของประชาชนหรือชุมชน แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแทบทุกพื้นที่ของประเทศ ได้เข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาที่เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาการกำจัดของเสีย (ณัฐวรรธน์ สุนทรวิทธิโชติ, 2556, 2) จากเหตุการณ์ดังกล่าวสรุปสาเหตุที่สำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ คือ ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม ขาดจิตสำนึกที่จะรับผิดชอบต่อส่วนรวม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ขาดระเบียบวินัย และอีกประการหนึ่ง คือ ประชาชนมองว่าการพิทักษ์รักษาและการแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่หน้าที่ของตน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสำคัญและจำเป็นต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก อีกทั้งอำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ หากขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย จะทำก่อให้เกิดปัญหากับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะมีส่วนทำให้เกิดความยากจนแร้นแค้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากร อีกทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีอยู่อย่างจำกัด ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบางอย่างไม่สามารถสร้างทดแทนใหม่หรืออาจต้องใช้ระยะเวลานานในการสร้างขึ้นมาทดแทน ทั้งความต้องการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีจำนวนมากขึ้นจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเสื่อมโทรมลง โดยเฉพาะการนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการแข่งขันทำให้เกิดก๊าซเรือนกระจกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาโลกร้อน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเกิดแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ (Renewable Economy) หรือเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Energy) แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ซึ่งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United

Nations Environment Programme: UNEP) ให้คำนิยามว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน 2) ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม 3) ลดความเสี่ยงทางธรรมชาติและการขาดแคลนทรัพยากร (UNEP, 2011) ในขณะที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ให้คำนิยามของการเติมโตสีเขียวหรือการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) ว่า “การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยที่กิจกรรมภายใต้แนวทางการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ลดการก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกและไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการค้ำจุนการดำรงชีพและสนับสนุนการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชน” อีกทั้งเศรษฐกิจสีเขียวเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช., 2558)

จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนสังคม การเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มากเกินไปและขาดการเอาใจใส่ในดูแลจนเป็นแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ หรือเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งสามารถลดก๊าซคาร์บอนได้กลายเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society) ซึ่งเป็นสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมหันมาร่วมมือกันลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในทุกรูปแบบหรือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการดำรงชีวิตปกติโดยเฉพาะการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาจากกระบวนการผลิตของโรงงานหรือภาคอุตสาหกรรม เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมคาร์บอนต่ำจึงต้องทำให้ผู้คนในสังคมมีความตระหนักถึงคุณภาพชีวิตที่เกิดจากการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีปริมาณคาร์บอนต่ำ โดยผู้คนในสังคมมีความยึดโยงกับการเลือกใช้เทคโนโลยีหรือการพัฒนาเทคโนโลยีให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญก็คือ จะต้องเป็นสังคมที่มีการวางผังเมืองให้สอดคล้องกับระบบนิเวศที่สมดุลด้วย ดังนั้นสังคมคาร์บอนต่ำ จึงมีลักษณะดังนี้ สังคมที่ต้องช่วยกันลดความต้องการใช้พลังงาน สังคมที่ต้องหลีกเลี่ยงการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลหรือน้ำมัน และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสังคมต้องมีมาตรการความมั่นคงทางพลังงานและเป็นสังคมที่มีการพบปะหารือกันในเรื่องความต้องการของคนทุกกลุ่มในสังคม (สถาบันการศึกษาเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561) ทั้งนี้ การนำแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสู่การนำเอาเศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำมาใช้ในชุมชนท้องถิ่น สิ่งสำคัญอย่างยิ่ง คือ การบริหารจัดการและการขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จจำเป็น

ต้องอาศัยแนวคิดภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินการ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนสู่เป้าหมายที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน การผลิตและบริการที่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรหรือพลังงานอย่างมี ประสิทธิภาพ สร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ กระจายรายได้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ลดการปล่อยเรือนกระจกและลดมลพิษ

จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ นอกจากนี้ จังหวัดอุตรดิตถ์ยังมีนโยบายหรือแนวโน้มการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการ การวางแนวทางพัฒนาจังหวัดออกเป็น ประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเสริมสร้างบ้านเมืองให้น่าอยู่ ชุมชนและครอบครัวเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีคุณภาพปลอดภัยได้ มาตรฐาน และมีการบริหารจัดการด้านการตลาดที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและแหล่งน้ำและส่งเสริมพัฒนาพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การเพิ่มศักยภาพ การค้าการลงทุน การท่องเที่ยว และความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2558) ในปี พ.ศ. 2559 จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้พัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกทุเรียน โดยดำเนินการและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญวิถีชีวิตคุณค่าทางปัญญาและความรู้ที่เป็นรากฐานบ่งชี้ทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ยังขาดการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งนี้ผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนหรือการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ จากสถานการณ์ที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ยังไม่มีแนวทางที่ดีในการจัดการ หรือแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา คิดเป็นร้อยละ 11.12 ของพื้นที่ เนื้อที่ป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดจัดอยู่ในอันดับที่ 7 ของจังหวัดภาคเหนือ และอยู่ในอันดับที่ 8 ของประเทศ (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2558) อีกทั้ง ยังเกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นใดก็ตาม ก็มีลักษณะไม่แตกต่างกัน ได้แก่ ปัญหาด้านป่าไม้ ปัญหาการใช้ที่ดิน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล เป็นต้น (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุตรดิตถ์, 2561) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมานั้น จะเห็นว่าไม่ได้รับการแก้ไขให้บรรลุผลได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะมีสาเหตุมาจากกฎหมายที่มีอยู่มีลักษณะของการบริหารจัดการทรัพยากรขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ ขาดความเป็นธรรมมีโทษต่ำมาก โดยเฉพาะค่าเปรียบเทียบปรับและการเกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้ง

ประสบการณ์ในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ประชาชนคิดว่าปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ไกลตัวผลกระทบที่จะเกิดขึ้นไม่ปรากฏให้เห็นในทันทีทันใด ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลานาน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นโดยทั่วไปไม่ค่อยให้ความสนใจ และตระหนักถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา อีกทั้งที่ผ่านมาด้วยสภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้ขาดน้ำในการใช้ในการเกษตรส่งผลกระทบต่อชุมชน ได้แก่ การปลูกทุเรียน ลองกอง ได้รับผลกระทบเป็นบริเวณกว้าง (Workpoint News, 2562)

ความสำคัญของการพัฒนาดังกล่าวมาแล้วข้างต้นสิ่งที่เป็นหัวใจในการดำเนินการ คือ ผู้นำในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การขับเคลื่อนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น หรือการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องใช้ภาวะความเป็นผู้นำในการบริหารจัดการที่ผ่านมาการดำเนินการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่ละชุมชนมีทิศทางและการบริหารที่แตกต่างกันไป ยังไม่มีรูปแบบหรือแนวทางที่ชัดเจน เพราะขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่เป็นสำคัญทำให้เกิดปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำในจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำในชุมชนท้องถิ่นให้เห็นถึงความสำคัญและการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำอย่างเป็นรูปธรรม อันสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

ปัญหาการวิจัย

ผู้นำในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นอย่างไร

คำถามการวิจัย

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นอย่างไร
2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ควรเป็นอย่างไร
3. ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
3. เพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์ในเชิงวิชาการ คือ ได้รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผู้วิจัยแบ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

ประโยชน์เชิงวิชาการ

1. ได้ข้อมูลลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
2. ได้ข้อมูลลักษณะการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
3. ได้รู้ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
4. ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประโยชน์ต่อหน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้

1. เป็นประโยชน์ต่อหน่วยภาครัฐในการเข้าใจลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ในการพัฒนาลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

3. เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางด้านการศึกษาในการศึกษา ในการส่งเสริมจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

4. เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษามีขอบเขต ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการมีอุดมการณ์ (Ideology)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ปัจจัยด้านความตระหนัก ปัจจัยด้านทัศนคติ ปัจจัยด้านจิตสำนึก ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านนโยบายรัฐ ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา และปัจจัยด้านประชากร

3. การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ

4. การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาดำเนินการศึกษาจากประชากรในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 539 ชุมชน (สำนักงานสถิติ จังหวัดอุตรดิตถ์, 2561)

2. การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ดำเนินการคัดเลือกผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างแบบกระจายครอบคลุมทั่วจังหวัดอุตรดิตถ์ คัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการนำชุมชน จำนวน 10 คน ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จำนวน 10 คน และที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 10 คน โดยมีการคัดเลือกดังนี้ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ 3 ตำบล อำเภอลับแล 5 ตำบล อำเภอพิชัย 5 ตำบล อำเภอตรอน 2 ตำบล อำเภอทองแสนขัน จำนวน 3 ตำบล อำเภอท่าปลา จำนวน 6 ตำบล อำเภอน้ำปาด จำนวน 3 ตำบล อำเภอฟากท่า 2 ตำบล และอำเภอบ้านโคก 1 ตำบล

3. การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน จากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ประกอบด้วย ด้านการนำชุมชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

4. การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ที่มีความรู้ ความสามารถในแต่ละด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำและการนำชุมชน ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอลับแล อำเภอตรอน อำเภอฟากท่า อำเภอบ้านโคก อำเภอท่าปลา อำเภอพิชัย อำเภอทองแสนขัน และอำเภอน้ำปาด

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้นำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนตามภาวะของผู้นำ ได้แก่ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการมีอุดมการณ์ (Ideology)

การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) หมายถึง การที่ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) หมายถึง การที่ผู้นำเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทุกภาคส่วน เข้ามาดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) หมายถึง การที่ผู้นำสามารถเสริมสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในชุมชนให้เห็นประโยชน์ เพื่อเข้ามาดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence) หมายถึง การที่ผู้นำส่งเสริมคนในชุมชนให้รู้จักใช้เหตุผล วิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) หมายถึง การที่ผู้นำคิดถึงคนในชุมชนความแตกต่างระหว่างบุคคลในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หมายถึง การที่ผู้นำมีภาวะเชิงสร้างสรรค์และกระตุ้นคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

การมีอุดมการณ์ (Ideology) หมายถึง การที่ผู้นำมีแนวทางการยึดมั่นในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources Management and Environment) หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมและสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ กระบวนการจัดการ แผนงาน กิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ทรัพยากรธรรมและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ในชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ การรับรู้ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ความตระหนัก ทัศนคติ จิตสำนึก การมีส่วนร่วม นโยบายภาครัฐ การสื่อสารมวลชน สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย นิเวศวิทยา และประชากร

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การพัฒนาให้ได้มาซึ่งรูปแบบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การพัฒนารูปแบบด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ

การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์

ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy Community) หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดการระบบเศรษฐกิจของชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ทำให้เกิดการสร้างรายได้ การลดความเหลื่อมล้ำ และการลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง
4. การบริหารจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
5. แนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการ
6. แนวคิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว
7. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย
8. แนวคิดการพัฒนารูปแบบ
9. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศ
10. สถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุตรดิตถ์
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
12. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมทั่วไป สิ่งสำคัญ คือ การทำให้เกิดขึ้นเพื่อเปลี่ยนไปเป็นสภาพใหม่ที่ต้องการ หรือเรียกว่า “การพัฒนา” เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้สิ่งที่อยู่รอบตัวหรือสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาการพัฒนา แนวคิดในการพัฒนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาบางส่วนมาอธิบายเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้

ปรัชญาการพัฒนา

ปรัชญาการพัฒนาเป็นส่วนสำคัญเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา ทั้งนี้ ปรัชญาการพัฒนาเป็นการบูรณาการศาสตร์ที่รวมเอาปรัชญา แนวคิด หลักการจากสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์หลายแขนงเข้ามาผสมผสานหรือบูรณาการแล้วสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาเพื่อมาอธิบาย หรือสร้างคุณค่าให้กับสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้ การพัฒนามีรวมเอาศาสตร์สาขาต่าง ๆ มาใช้นั้นเป็นเพราะในด้านสังคมมีความทับซ้อน เคลื่อนไหว และมีปฏิสัมพันธ์กันไปมา รวมทั้ง มีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่เน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ คติชน สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เป็นต้น รวมแล้วจำเพาะในส่วนของสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เมตต์ เมตต์การุณ์จิต (2556, 13 – 14) สรุปปรัชญาการพัฒนาออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาจะต้องไม่เน้นแต่เศรษฐกิจเพียงด้านเดียว เพราะประชากรที่เป็นรากหญ้า (Root Grass) ส่วนใหญ่ยังรอรับการจัดสรรคุณค่า (Values) ในทุก ๆ ด้านอย่างเสมอภาคจากภาครัฐ

2. การพัฒนานับว่าเป็นนามธรรมที่เคลื่อนไหวก้าวไปอย่างไม่หยุด แม้จะไม่สามารถหยุดยั้ง การเปลี่ยนแปลงได้ก็ต้องตระหนักถึงการธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีของสังคม อีกทั้งการคิดคำนึงถึงความยั่งยืนด้วย การไม่บริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย จนทำให้เสียความสมดุลทางธรรมชาติ อันเป็นการสร้างภาระให้แก่รุ่นหลังแบกรับ

3. ประเทศที่มั่งคั่งและมีความเป็นอารยะจะต้องมีความสุจริตธรรม และจะไม่ใช้ความมีอำนาจบังคับขู่เข็นเอารัดเอาเปรียบกับประเทศที่ด้อยกว่า ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ๆ ควรพึงระลึกเสมอว่า การที่ประเทศพัฒนาแล้วมีความศิวิไลซ์ (Civilize) อยู่กันอย่างสุขสบายได้ ก็เพราะประเทศด้อยพัฒนาผลิตทรัพยากรด้วยหยาดเหงื่อป้อนให้ จึงไม่ควรจะดูแคลนและหยามเหยียดว่าเขาเหล่านั้นด้อยกว่า

จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นได้ว่าปรัชญาการพัฒนาเน้นหลักในเรื่องของความยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นอย่างสมดุลกับธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของสภาพสังคมนั้น ๆ อีกทั้ง ต้องสอดคล้องกับความยั่งยืน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นต้น ดังนั้น ปรัชญาการพัฒนาจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นฐานคิดเริ่มต้นของการพัฒนา สอดคล้องกับ สุรพล เศรษฐบุตร (2557, 2) ที่กล่าวว่าปรัชญาของการพัฒนามาจากหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งรูปร่าง มันสมอง และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยข้อเท็จจริงมนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิ และความเสมอภาคในการมีโอกาสที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ สิทธิและโอกาสที่จะก้าวหน้า แสดงความรู้ความสามารถ การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้พัฒนาขึ้น เป็นต้น แต่โอกาสเหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น มนุษย์จึงย่อมไม่มีสิทธิและเสมอภาค

ในความสำเร็จของชีวิตโดยเท่าเทียมกัน เห็นได้ว่าการพัฒนานั้น ไม่ได้ยึดหลักการใดเป็นสำคัญ แต่ยึดหลักของธรรมชาติและความเป็นมนุษย์เป็นที่ตั้ง เพราะการแสดงออกของมนุษย์ ล้วนแล้วแต่เป็นการแสดงออก เพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นมาจากสิ่งหนึ่งไปสู่สิ่งหนึ่งอย่างเป็นรูปธรรม แต่ต้องไม่เป็นไปในเชิงทำลายจากกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ต้องสอดคล้องกันกับวิถีธรรมชาติบนฐานความรู้ความเข้าใจ ดังที่ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, 4) กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนานั้น เกิดจากการผสมผสานหลักการเข้ากับความหมายของการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตโดยที่บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญแม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน มีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตตามความต้องการ แต่ละบุคคลมีศักยภาพพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่าปรัชญาของการพัฒนานั้นมีความสำคัญในฐานะเป็นองค์ความรู้ เป็นแนวคิดสำคัญของการพัฒนา การพัฒนาในด้านต่าง ๆ นั้น ต้องมีพื้นฐานแนวคิดทางการพัฒนา หรือมีปรัชญาของการพัฒนา โดยสรุปแล้วปรัชญาของการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา “MAN IS THE CENTER OF DEVELOPMENT” มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ การช่วยเหลือตนเอง หรือการพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

จากปรัชญาของการพัฒนาสรุปได้ว่า ปรัชญาการพัฒนาเป็นหลักคิดที่เสริมสร้างแนวคิดในการพัฒนาบนพื้นฐานความต้องการที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพ การช่วยเหลือ การพึ่งพาตนเอง การเคารพสิทธิ เสรีภาพของคนในสังคม เพราะแนวคิดทางปรัชญาการพัฒนาเป็นจุดสำคัญเริ่มต้นของการพัฒนาในทุกส่วนจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นแบบแผนของการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นหรือเจริญมากขึ้น

ความหมายของการพัฒนา

คำว่า การพัฒนา (Development) นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนา ข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไป และมีความหมายแตกต่างกันออกไป ดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้ง ความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ซึ่งอาจจำแนกออกได้ ดังนี้

ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายของการการพัฒนาว่า หมายถึง การทำให้เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นต่าง ๆ ไปสู่ลำดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิม โดยมีนัยยะความหมายว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา

สอดคล้องกันกับ พุทธินันทน์ บุญเรือง (2559, 22) ที่ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การกระทำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งไปสู่สิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นอย่างเป็นระบบ จากทั้งสองแนวคิดความหมาย แสดงให้เห็นว่าความพยายามในการให้ความหมายของการพัฒนาที่มุ่งไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น จากความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้อยู่เพียงแค่การวางแผน การดำเนินการ แต่หมายรวมถึง การพัฒนาให้เกิดระบบ เกิดความสัมพันธ์กันในชุมชน สังคม หรือภาคส่วนต่าง ๆ ในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น

สอดล้องกับ นิพัฒน์ ชัยวรมุขกุล (2555) ที่ให้ความหมาย การพัฒนา ว่า การพัฒนาหมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือ การทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2558, 12) ให้ความหมายการพัฒนาที่แตกต่างจากที่กล่าวมาว่า การพัฒนา หมายถึง คือ การพัฒนากำลังความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญ ทั้งในทาง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่งคั่ง มั่นคงของชาติและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ การให้ความหมายของ จีรพรรณ กาญจนะจิตรา นั้น หมายรวมความหมายการพัฒนาของภาครัฐ ตั้งแต่เศรษฐกิจ สังคม อันนำไปสู่ความเจริญ ความดีงาม ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ความแตกต่างของการให้ความหมายดังกล่าวไม่ได้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกันกับการให้ความหมายการพัฒนาของ กรุงเทพมหานคร (2555, 1) ที่ให้ความหมายการพัฒนาว่า หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอย่างมีแบบแผนทั้งทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม อนามัยและจิตใจ โดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2550, 7) ให้ความหมายการพัฒนาว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดยมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่าแต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ 1) “การพัฒนา” ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในขณะที่ ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2550, 162 – 163) ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนาเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เช่น โครงสร้าง กระบวนการ ตลอดถึง

พฤติกรรมของระบบที่สอดคล้องกับด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ส่วน จอร์ท แกนท์ (1979, 44) มีทัศนะว่า การพัฒนามี 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ในด้านความเป็นอยู่ของประชาชนนั้นสภาพของประเทศด้อยพัฒนามักจะเป็นประเทศที่ยากจนประชาชนส่วนมากหิวโหยและอดอยาก ที่พักอาศัยไม่สามารถจะป้องกันสภาพ อากาศที่เป็นปรปักษ์ต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ สิ่งที่มักนำมาใช้แบ่งแยกประเทศว่าประเทศใดเป็นประเทศพัฒนาแล้วและด้อยพัฒนา คือ รายได้เฉลี่ยต่อบุคคล (Per Capita Income)

ลักษณะที่ 2 การพัฒนาเป็นจุดหมาย (Goals) ของประชาชนหรือของประเทศ (Country) ที่จะให้บรรลุนั้น สามารถแบ่งจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเป็น 2 ระดับ

ระดับแรก เป็นจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะด้านมาตรฐานทางกายภาพ

ระดับที่สอง เป็นระดับที่สูงขึ้นไปเป็นการตอบสนองความต้องการที่เป็นนามธรรม เช่น ศักดิ์ศรีและเสรีภาพความเป็นมนุษย์ยังเป็นสภาพในระดับสูงที่จะให้มนุษย์เกิดความสุข

ลักษณะที่ 3 การพัฒนา คือ ความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นความสามารถที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายเอกชนและฝ่ายราชการ โดยการใช้วิธีระบบและกิจกรรม ทำให้เกิดความสำเร็จในเป้าประสงค์ของการพัฒนา ความสามารถดังกล่าวยังรวมถึง เจตจำนงและความ พร้อมของประชาชนที่เข้าไปร่วมดำเนินการในสถาบันทางสังคม ประชาชนของประเทศนั้น ๆ จะเป็นศูนย์กลางของความสนใจในการพัฒนา

จากคำนิยามดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า การพัฒนาจะมาควบคู่กับการเมือง เศรษฐกิจสังคมแบบแยกส่วนไม่ได้ เพราะการพัฒนาเน้นในเรื่องของหน่วยงานที่เข้ามาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะภาครัฐและภาคสังคม ซึ่ง เอ็ดวาร์ด ไวด์เนอร์ (Edward Weidner, 1970, 22) กล่าวว่า “การพัฒนา” แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มแรก เห็นว่าการพัฒนานั้นเป็นเรื่องของความเจริญเติบโต (Growth) ซึ่งหมายถึงมีการเปลี่ยนแปลงผลผลิต (Output) ของระบบโดยมีปริมาณผลผลิตนั้นสูงขึ้นกว่าเดิม เช่น พัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโต

กลุ่มที่สอง เห็นว่าการพัฒนานั้นเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในระบบที่กระทำการ (System Change) เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม หรือระบบบริหารในประเทศที่กำลังพัฒนา

กลุ่มที่สาม เห็นว่าการพัฒนาเป็นการปฏิบัติการโดยมีจุดมุ่งหมาย (Goal Orientation) ที่สำคัญโดยเฉพาะในเรื่องที่ทำให้เกิดความทันสมัย (Modernity) หรือการสร้างชาติ (Nation – Building) และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม (Society – Economic Progress)

กลุ่มที่สี่ เห็นว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยมีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้า (Planned Change) แนวความคิดของนักวิชาการกลุ่มนี้เห็นว่าการพัฒนาที่จะทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงได้นั้น จะต้องมีการวางแผนระดับชาติและมีการนำเอาแผนไปปฏิบัติโดยใช้วิธีมรรค (Mean) ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุซึ่งจุดหมายปลายทาง (Ends) ที่ได้วางแผนไว้

จากการแบ่งกลุ่มดังกล่าวทำให้มองเห็นว่าแต่ละกลุ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่แตกต่างกัน โดยสรุปจะเน้นเรื่องของการเปลี่ยนแปลง ความทันสมัยอย่างมีจุดมุ่งหมาย เป็นกระบวนการ

ทั้งนี้ ซอล เอ็ม แค็ทซ์ (Saul M. Katz, 1970, 22) ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลง ครั้งสำคัญ ๆ ของสังคม จากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่มีคุณค่ามากกว่าหรือดีกว่า ส่วน เฟรด ดับบลิว ริกกซ์ (Fred W. Riggs, 1970, 17) กล่าวว่า การพัฒนาหมายถึง การยกระดับ ความเป็นอิสระของระบบ และปัจเจกบุคคลที่จะใช้ดุลยพินิจในการเลือกทางเผื่อเลือก (Alternative) หลายทาง โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรือผลกระทบของสภาพแวดล้อมแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การพัฒนารวมถึงความสามารถหาระบบและปัจเจกบุคคลที่จะควบคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางที่ตนต้องการ การปรับตัวให้เข้ากับระบบและควบคุมสภาพแวดล้อม จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนา สอดคล้องกันกับ ไคน์เธีย เอนโล (Cynthia Enloe, 1973, 12) ที่ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงและการแปลงรูปของสังคมที่เป็นขั้นตอนและมีความต่อเนื่องในอันที่จะสนองตอบข้อเรียกร้องของปัจเจก บุคคล องค์กรและชาติ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงการพัฒนาจึงต้องเกี่ยวข้องถึงการศึกษาถึงความปรารถนา เป้าหมาย ความใฝ่ฝันทะเยอทะยานและการรับรู้หาบุคคลและหน่วยการปกครองการบริหารของชาติ (Polity) หรือชุมชน

ในขณะที่ มิเชล โทดาโร (Michael Todaro, 1969, 8) ให้ความหมายของการพัฒนาหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ และการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อขจัดความยากจน และลดความไม่เสมอภาคทางสังคมให้น้อยลง

ส่วน เกนท์ จอร์ท (Gant George, 1979, 16) ให้ความหมายว่า การพัฒนามีความสัมพันธ์กับความเป็นสมัยใหม่ และการทำให้เป็นอุตสาหกรรม กล่าวคือ การทำให้อุตสาหกรรมเป็นเพียงแง่มุมหนึ่งของการเป็นสมัยใหม่ และการเป็นสมัยใหม่เป็นเพียงแง่มุมหนึ่งของการพัฒนา

สอดคล้องกันกับ แมคกี โรสเมรี (MaGee Rosemary, 2002, 7) ให้ความหมายของการพัฒนาหมายถึง การเพิ่มขึ้นของทักษะและความสามารถ การมีความเป็นอิสระมากขึ้น การมีความคิดสร้างสรรค์ การควบคุม ตนเอง การมีความรับผิดชอบ และความอยู่ดีกินดี

จากนักวิชาการที่ให้ความหมายของการพัฒนาที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่า การพัฒนาเป็นความพยายามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นอย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ และจะต้องมีการผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุง ถ้าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนานั้นไปในทิศทางลบแล้ว ไม่ถือว่าเป็น

การพัฒนา เพราะการพัฒนานั้นจะต้องทำให้เจริญขึ้น ดีขึ้น งอกงามขึ้น ที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทางที่ดีขึ้นนั้นต้องมีทิศทางที่ชัดเจน มีการควบคุม มีการกำหนดเป็นแผนนำไปสู่การปฏิบัติปรับเปลี่ยนยืดหยุ่น ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค

แนวคิดทฤษฎีของการพัฒนา

การพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยปรัชญาการพัฒนา ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาตลอดจนต้องเข้าใจแนวคิดของการพัฒนา เพื่อเป็นหลักในการดำเนินการไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แนวคิดของการพัฒนา คือ แนวทางในการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับใดก็ตาม เพราะแนวคิดการพัฒนาส่งผลต่อการรับรู้ ทัศนคติ พฤติกรรมของคนในสังคม ทั้งนี้ คำว่า การพัฒนา มีการให้ความหมายไปในหลายรูปแบบ ทำให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างกันในด้านความเชื่อพื้นฐานของนักคิดแต่ละยุคสมัย รวมถึงความเหมาะสมของสถานการณ์ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มทฤษฎี ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพาและทฤษฎีทางเลือกอื่น ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน และทฤษฎีการพัฒนาแบบยั่งยืน มีรายละเอียด ดังนี้

ทฤษฎีภาวะความทันสมัย

ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เกิดขึ้นในราวปี ค.ศ. 1950 เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาของรัฐหรือประเทศต่าง ๆ ทั่ว นักวิชาการในกลุ่มนี้ ได้แก่ เซอร์คาร์ล ปอปเปอร์ (Sir Karl Popper) อดัม สมิธ (Adam Smith) โรสทาวน์ (Rostow) เคนีเซียน (Keynesian) ทรูแมน (Truman) มาร์แชล (Marshall) อเล็ก อิงเคล็ส (Alex Inkeles) เฟรด เอ็น ริกส์ (Fred N. Riggs) ทีอาร์แบทเทิล (T.R. Batten) แดเนียล เลอเนอร์ (Daniel Lerner) ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดที่ว่าความทันสมัย คือ ต้องการเปลี่ยนทุกสังคม โดยมีจุดหมายปลายทาง คือ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเมืองแบบประชาธิปไตย สังคมเมืองหรืออุตสาหกรรมที่มีการแข่งขัน แนวคิดหลัก แนวคิดหลักของทฤษฎีความทันสมัย คือ สังคมมีความเจริญไม่เท่ากัน ซึ่งสังคมไม่ควรยึดติดในขนบธรรมเนียมประเพณีมากนัก ประเทศที่ร่ำรวยต้องช่วยประเทศยากจน ทั้งด้านทุน เทคโนโลยี และวิชาการ ด้วยการทำให้เป็นอุตสาหกรรม เพื่อจะได้หลุดพ้นจากความยากจน ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีนี้ จึงมองว่า การพัฒนา คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีตัวชี้วัดของการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) รายได้ประชาชาติ (NI) เป็นต้น สำหรับกลยุทธ์ในการพัฒนา คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเพิ่มบทบาทของรัฐ

ในการวางแผน และการร่วมมือกับต่างประเทศ ทั้งนี้ พุทธินันทน์ บุญเรือง (2559, 47) กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญของแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ ได้แก่ 1) การพึ่งพาตลาดต่างประเทศ 2) การพึ่งพาจากภายนอก 3) เน้นหลักการพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีและทุน 4) เน้นเรื่องของการบริโภคสินค้าต่างประเทศ 5) เน้นการสร้างเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และ 6) เน้นการสร้างสังคมให้ทันสมัย สอดคล้องกันกับการศึกษาของ วิภาวี เอี่ยมวรเมธ (2558) ที่กล่าวว่า “ภาวะทันสมัย” เป็นกระบวนการวิวัฒนาการจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมทันสมัย โดยบุคคลและสถาบันได้เข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมที่มีความซับซ้อน มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น ดังนั้น เมื่อการพัฒนาแพร่กระจายไปอย่างทั่วถึง สังคมต่าง ๆ ทั่วโลกจะมีลักษณะคล้ายคลึง คือ เป็นสังคมสมัยใหม่ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตก ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า กระบวนเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัย (Modernization) นอกจากนี้ ยังมองว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสังคมพัฒนามากขึ้นแล้ว เพราะสังคมไม่ได้แยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่กลับเชื่อมโยงกันไว้ด้วย “ระบบโลก” เมื่อสังคมเกษตรกรรมเริ่มมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่ ย่อมมีการเปิดรับแนวคิดของสังคมใหม่ แล้วนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นไปตามสังคมนั้น ๆ เกิดการเปิดรับเทคโนโลยี ค่านิยมใหม่ รูปแบบการทำงาน รูปแบบการผลิต ตลอดไปจนถึงวิถีชีวิต

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้มองเห็นว่าความทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนา นับแต่หลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 เกิดกระแสการพัฒนาแบบก้าวหน้า กล่าวคือ การสร้างภาวะความทันสมัยให้เกิดขึ้นกับประเทศที่พัฒนาแล้วผลักดันให้ประเทศที่ยังไม่มีแนวคิดการพัฒนาแบบทันสมัยเป็นประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาแบบภาวะทันสมัยจึงเกิดขึ้นโดยการพึ่งพาเทคโนโลยีมาใช้ เปิดรับรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม เป็นต้น ภาวะความทันสมัยจึงมีผู้ให้ความหมาย และคำนิยามที่หลากหลายซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไป

ทฤษฎีภาวะความทันสมัย (Modernization Theory) เรียกอีกอย่างว่า ทฤษฎีการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตก ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ผูกขาดและครอบงำ การศึกษาการพัฒนาในประเทศโลกที่สามมาโดยตลอด ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนถึงราวต้นคริสต์ศตวรรษ 1970 และหลังจากนั้น ก็เริ่มลดบทบาทและความสำคัญลงเนื่องจากถูกท้าทายโดยแนวความคิดอื่น ๆ แต่ไม่ได้หมายความว่า แนวความคิดทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization Theory) จะหมดอิทธิพลลงอย่างสิ้นเชิง ตรงกันข้ามทฤษฎีแนวนี้ยังเป็นที่นิยมยกย่องในหมู่นักรัฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิม กล่าวคือ ในอดีตแวดวงของการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ทฤษฎีการทำให้ทันสมัยมีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำคัญต่อการศึกษาการพัฒนาการเมือง และการทำให้ระบบการเมืองมีความ

ทันสมัยอย่างประเทศตะวันตก (Political Development / Political Modernization) ซึ่งในปัจจุบันทฤษฎีการทำให้ทันสมัยได้กลับมามีอิทธิพลอีกครั้ง (ปาริชา มารี เคน, 2555, 19 – 40)

ความหมายของทฤษฎีภาวะความทันสมัย

ทฤษฎีภาวะความทันสมัยมีความหมายที่หลากหลายมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายและอธิบายไว้ ดังนี้

ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ (2531, 4) กล่าวถึง ความหมายของสภาวะความทันสมัย ดังนี้

1. เป็นเป้าหมายที่พึงปรารถนาของสังคม หรือเป็น “ความทันสมัย” กล่าวคือ การสร้างความทันสมัยเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม เป็นภาวะที่เจริญรุ่งเรือง ที่ดี ที่งอกงาม และอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมักจะเปรียบเทียบกับภาวะความเจริญในตะวันตก เป็นที่พึงปารถนาของประเทศกำลังพัฒนาทั้งปวง

2. เป็นเครื่องมือหรือเป็นกระบวนการที่จะนำประเทศไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น “ความทันสมัย” จึงเป็นกระบวนการสากลในหลายรูปแบบในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. เป็นสังคมทันสมัย ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับสังคมแบบดั้งเดิม กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงความทันสมัยจะหมายถึง การพัฒนา ความดี ความงอกงาม อุตสาหกรรมและความเจริญ ทั้งมวล ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับสังคมดั้งเดิม คือ ความด้อยพัฒนา ความเจริญในระดับต่ำ สังคมแบบเกษตรกรรมและยังเป็นสังคมชนบททุกสังคมจะไม่มีลักษณะของสังคมทันสมัย หรือสังคมดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว แต่จะมีลักษณะของทั้งสังคมทั้งสองอยู่ในทุกสังคม ซึ่งอาจจะมีระดับแตกต่างกันไป

นอกจากนี้ โฮโรวิสซ์ (Horowitz, 1963 อ้างถึงใน สัญญา สัญญาภิวัฒน์, 2549, 31) กล่าวว่า “ทฤษฎีสภาวะ ความทันสมัย หมายถึง การเปลี่ยนผ่านของสังคมเดิมไปสู่สังคมของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความมั่งคั่งทาง เศรษฐกิจ และเกี่ยวพันกับเสถียรภาพของประเทศตะวันตก โดยมีสถาบันทางการเมืองที่ทรงประสิทธิภาพเป็นผู้ ตัดสินนโยบาย การประเมินทัศนะและปัญหาการพัฒนาของตนเอง

แบล็ค (Black, 1967 อ้างถึงใน สัญญา สัญญาภิวัฒน์, 2549, 31) ให้ความหมายของทฤษฎีสภาวะความทันสมัยว่า “เป็นกระบวนการของการพัฒนาทางปฏิวัติเศรษฐกิจของสถาบันต่าง ๆ ซึ่งปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นผลมาจากความรู้ที่ขยายตัวมากขึ้นของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อยู่ได้ ประกอบกับการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์” ส่วนการพัฒนาในลักษณะสภาวะความทันสมัย คือ การมองว่าสังคมมีความเจริญไม่เท่ากันและสังคม ไม่ควรยึดติดในขนบธรรมเนียมประเพณีมากนัก ประเทศที่ร่ำรวยต้องช่วยประเทศยากจนทั้งด้านทุน เทคโนโลยีและวิชาการ ด้วยการทำให้เป็นอุตสาหกรรม เพื่อจะได้หลุดพ้นจากความยากจน ดังนั้น แนวคิดทฤษฎีนี้จึงมองว่า การพัฒนา คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีตัวชี้วัดของการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

(Economic Growth) ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) รายได้ประชาชาติ (NI) เป็นต้น สำหรับกลยุทธ์ในการพัฒนา คือการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเพิ่มบทบาทของรัฐในการวางแผน และการร่วมมือกับต่างประเทศ ซึ่งการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมทันสมัยจะต้องมีลักษณะตามหลักทฤษฎีสภาวะความทันสมัย

มัวร์ (Moore, 1963 อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2546, 32) กล่าวว่า ทฤษฎีภาวะทันสมัยหมายถึง การเปลี่ยนผ่านของสังคมเดิมไปสู่สังคมของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และเกี่ยวพันกับเสถียรภาพของประเทศตะวันตก โดยมีสถาบันการเมืองที่ทรงประสิทธิภาพเป็นผู้ตัดสินนโยบาย การประเมินทัศนะและปัญหาการพัฒนาของตนเอง

การพัฒนาในลักษณะของสภาวะความทันสมัยจะต้องมีการเน้นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้ขยายตัวมาก ขึ้น รอสทอว์ (Rostow, 1960 อ้างถึงใน ทิพาพร พิมพิสุทธิ์, 2531, 13) เสนอขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจไว้ 5 ระดับ คือ เศรษฐกิจแบบดั้งเดิม (Tradition Society) ถีบตัวเพื่อการพัฒนา (Precondition for Take – off) เข้าสู่การพัฒนา (Take – off Stage) ถีบตัวเพื่อความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity Stage) และขั้นอุดมสมบูรณ์ (Stage of High Mass Consumption) จากลำดับขั้นการพัฒนาของรอสทาวน์ (Rostow) เขาเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาไว้ (ดำรง ฐานดี, 2538, 136) ดังนี้

1. ให้เอกชนเป็นผู้ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมแทนรัฐ
2. เปลี่ยนฐานเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม โดยเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น
3. เพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติและรายได้ต่อหัวของประชาชน
4. ใช้ทรัพยากรและความมั่งคั่งในชนบทเป็นปัจจัยในการสร้างความเจริญให้แก่เมือง
5. ใช้กลไกของตลาดเป็นเครื่องกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจโดยส่งเสริมให้มีการเปิดการค้า เสรีกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก
6. รัฐทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการลงทุน โดยรัฐจะเป็นผู้ลงทุนในโครงการขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์รถไฟ ท่าเรือ สนามบิน เขื่อน นิคมอุตสาหกรรม ตลอดจนปรับปรุงระบบการศึกษา และระบบราชการ เพื่อให้เอกชนสามารถใช้ประโยชน์ในการ ลงทุน อาจสร้างบรรยากาศเพื่อการลงทุน เช่น การยกเลิกการเก็บภาษีอากร การปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการพัฒนา การให้กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ
7. รัฐกำหนดค่าจ้างแรงงานให้อยู่ในระดับต่ำ เพื่อให้นักลงทุนสามารถเห็นผลกำไรอย่างชัดเจน
8. รัฐจะต้องสร้างกำลังทหาร – ตำรวจให้เข้มแข็ง เพื่อปราบปรามประชาชนมิให้เรียกร้องหรือต่อต้านรัฐบาล

9. การพัฒนาต้องเริ่มจากรัฐบาล จึงมีลักษณะสั่งการจากเบื้องบน (Top – down Approach) ซึ่งข้าราชการจะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา เป็นตัวเร่งเพื่อให้เกิดความเจริญขึ้นในทุกส่วนของประเทศ ข้าราชการจึงควรมีการศึกษาสูงและมีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชา เฉพาะสภาวะความทันสมัยทางการเมือง ฮันทิงตัน (Huntington, 1968 อ้างถึงใน เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2536, 42) กล่าวว่า “จะต้องมีการใช้อำนาจการปกครองอย่างมีเหตุผลเหมาะสม การแยกแยะโครงสร้างต่าง ๆ การขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้ครอบคลุมคนทุกลุ่มมากขึ้น ทั้งนี้ การรวมกลุ่มต่าง ๆ ของท้องถิ่นเข้าด้วยกันในแกนนอน และการรวมตัวกันของชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคมในแกนตั้งเป็นตัวทำให้เกิดสำนึกทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง” แนวคิดการเน้นประชาชนส่วนใหญ่ให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะเชื่อว่าคนทุกคนย่อม มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตน (Democracy) เป็นอุดมคติที่เชื่อว่าหากมีความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมโดยใช้หลักอำนาจอธิปไตย หลักเสรีภาพ ความเสมอภาค หลักกฎหมายและหลักเสียงข้างมาก จะทำให้การเมืองกลายเป็นเรื่องของคนในสังคมมากกว่ากลุ่มคนหรือชนชั้นนำ ซึ่งการให้ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองจะทำให้สังคมนั้น สามารถพัฒนาไปตามความต้องการของคนในสังคมส่งผลทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง

การพัฒนาสภาวะความทันสมัยด้านสังคมนั้น เลินเนอร์ (Lerner, 1958 อ้างถึงใน เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2536, 40) เป็นนักวิชาการในกลุ่มทฤษฎีนี้อีกคนหนึ่งที่เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในทางสังคมต้องดำเนินร่วมไปกับการสนับสนุนต่อแง่ความคิดความรู้ทางการเมืองและเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง โดยการย้ายถิ่นของประชาชนจากเขตชนบทสู่เมือง พร้อมด้วยการเปลี่ยนแปลงอาชีพตามสภาพความเป็นอยู่ในเมือง ทำให้ลักษณะโครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนไปจากครอบครัวขยายที่ดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไปสู่ครอบครัวเดี่ยวที่มีพ่อแม่และลูก สมาชิกในสังคมสามารถอ่านออกเขียนได้ มีการขยายการศึกษาที่ประชากรสามารถเข้าถึงความสัมพันธ์ในสถานะทางสังคมระหว่างชายหญิงในสังคมสมัยใหม่ สตรีมีฐานะเท่าเทียมกับบุรุษ นอกจากนั้น คนจะต้องเปิดตัวเองรับความทันสมัยที่ใช้กระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากรัฐที่ เจริญก้าวหน้ากว่าในโลก มีการปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง มองตัวเองและปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้คนเราขยายมุมมองและมีโอกาสในชีวิตมากขึ้น ในส่วนของประเทศไทยที่เป็นประเทศกำลังพัฒนานั้น ริคส์ (Riggs) เรียกสังคมในลักษณะนี้ว่า “สังคมทวิลักษณ์” ซึ่งจะมี 2 ลักษณะ คือ โครงสร้างสังคมเป็นแบบเกษตรกับอุตสาหกรรม ความเชื่อและพฤติกรรมเป็นแบบดั้งเดิมกับวิทยาศาสตร์ แบบแผนพฤติกรรมเป็นแบบชาติกำเนิดกับความสามารถ บุคลิกภาพเป็นแบบอนุรักษ์กับสมัยใหม่ ซึ่ง พาร์สัน (Parsons อ้างถึงใน ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2542) เปรียบเทียบลักษณะสังคมแบบประเพณีกับสังคมสมัยใหม่ ไว้ดังนี้

สังคมประเพณี (ดั้งเดิม)	สังคมสมัยใหม่
1. ความสัมพันธ์แบบเฉพาะตัว	1. ความสัมพันธ์แบบสากล
2. สถานภาพยึดตามชาติวุฒิ	2. สถานภาพยึดตามคุณวุฒิ
3. หน้าที่ไม่มีขอบเขตแน่นอน	3. หน้าที่มีขอบเขตแน่นอน
4. ไม่มีเหตุผลใช้อารมณ์เข้าเกี่ยวข้อง	4. มีเหตุผลไม่ใช้อารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง
5. มุ่งประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน	5. มุ่งประโยชน์หรือธุรกิจส่วนตัว

จากแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสภาวะความทันสมัย ทำให้สรุปได้ว่า สภาวะความทันสมัย หมายถึง กระบวนสากลที่เกิดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาสังคม รวมถึงสถาบันต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมโดยมีเป้าหมายคือสังคมต้องมีความเจริญก้าวหน้า ดำเนินนโยบายโดยการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อให้ประเทศพัฒนาจากสังคมแบบดั้งเดิมไปสู่สังคมทันสมัยและมีความสลับซับซ้อน โดยการพัฒนาไปสู่สังคมทันสมัยนั้นจะต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เน้นความเป็นวิทยาศาสตร์และพึ่งพาเทคโนโลยี โดยลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ทันสมัยนั้นจะต้องเป็นการพัฒนาแบบประเทศตะวันตก (Developmental Modernization as Westernization) โดยจะต้องพัฒนาทั้งในด้านของระบบเศรษฐกิจให้กลายเป็นระบบทุนนิยม เพื่อสามารถทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเติบโต ด้านการเมืองนั้นจะต้องให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองการนำหลักประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในการปกครอง และด้านสังคมจะต้องกลายเป็นสังคมที่มีความทันสมัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนาจากสังคมเกษตรกรรมกลายเป็นอุตสาหกรรม สังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น

ลักษณะของภาวะทันสมัย

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีภาวะทันสมัย จะกล่าวถึงสภาพสังคมล้าหลังทุกสังคมสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นทันสมัยได้ ต้องมีปัจจัยภายนอกเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พยายามมุ่งเสริมให้สังคมที่ล้าหลังมีลักษณะทันสมัยมากยิ่งขึ้น จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยมีสาระสำคัญ (แสวง รัตนมงคลมาศ, 2534, 11) ดังนี้

1. การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้า มีระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมล้าหลังไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและมีเทคโนโลยีระดับสูง เช่นเดียวกับประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ

2. เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และชีวิตส่วนตัวของบุคคลในแต่ละประเทศ จะมีภาวะแตกต่างกัน 2 ประการ คือ ภาวะเก่าแก่โบราณที่ล้าหลังกับภาวะทันสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้า ต้องสร้างความทันสมัยแทนที่ความล้าหลังโบราณ ประเทศจึงเจริญก้าวหน้า

3. ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวสู่ภาวะทันสมัยได้ด้วยตังเอง แต่ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถที่จะดำเนินการได้สำเร็จ อาจจะสร้างความทันสมัยได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

4. กระบวนการสร้างภาวะความทันสมัยของประเทศด้วยพัฒนาต้องเป็นไปเช่นเดียวกับลักษณะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น และการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งความเจริญก้าวหน้าตามลำดับขั้นนี้เกิดขึ้นจากการที่สังคมยอมรับเทคโนโลยีทันสมัยในแต่ละขั้นโดยไม่ข้ามขั้นตอน

5. ภาวะทันสมัยทางเศรษฐกิจ คือ การมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่ทันสมัยแบบสังคมอุตสาหกรรม และสร้างชุมชนเมืองให้เกิดขึ้นโดยกระบวนการที่สำคัญ คือ การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) และการกลายเป็นเมือง (Urbanization)

6. ภาวะความทันสมัยทางการเมือง คือ การนำการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยโดยมีตัวแทน (Representative Democracy) ตามแบบกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือมาใช้

7. ภาวะความทันสมัยทางวัฒนธรรม คือ การใช้แนวคิดแบบสมเหตุสมผล เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินระบบค่านิยม บรรทัดฐาน ทัศนคติ และเป้าหมายของสังคม โดยการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของบุคคลและการจัดรูปแบบองค์กรของสถาบันต่าง ๆ เป็นองค์กรขนาดใหญ่แบบตะวันตก

8. บุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมทันสมัย (Modern Man) แบบชาวตะวันตก เช่น มีความรับผิดชอบ มุ่งความสำเร็จเป็นสำคัญ มีระบบค่านิยมและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Participation)

9. ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างภาวะทันสมัย คือ ผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองแบบตะวันตก ซึ่งอาจเป็นคนในหรือต่างประเทศก็ได้

10. รัฐต้องมีบทบาทในการวางแผนเพื่อผลักดันให้เกิดภาวะทันสมัยด้วยการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นดำเนินงานอย่างจริงจัง ขอความช่วยเหลือจากประชาชนในประเทศและความร่วมมือกับรัฐบาลต่างประเทศ ทั้งในด้านเงินทุน เทคโนโลยีการตลาด และผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ

นอกจากนั้น พัชรินทร์ สิรสุนทร (2556, 236 – 237) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สภาวะความทันสมัย จะต้องประกอบคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ 11 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากเรียบง่ายในสังคมจารีตไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง มีระบบคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์

2. เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพหรือการทำการเกษตรในที่ดินแปลงเล็ก เพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขาย มีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานภายในครอบครัว

3. มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น

4. วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบทางการเพิ่มขึ้น

5. เกิดเมืองเพิ่มขึ้นและมีการขยายตัวของสังคมเมือง

6. มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภคโภค โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ

7. เกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น

8. เปลี่ยนแปลงระบบความคิดความเชื่อของคนจากเหนือธรรมชาติ เป็นความคิดเชิงเหตุผล มีความเป็นปัจเจกชนนิยม (Individualism) และวัตถุนิยม (Materialism)

9. โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวแบบขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว

10. สถาบันสังคมต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

11. การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรแทนที่ บรรทัดฐานและวิถีประชาที่ใช้กันในสังคมจารีตมากขึ้น

จากลักษณะของภาวะทันสมัยที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่า ความเป็นสมัยใหม่นั้นต้องเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกมาสู่ภายในโดยเฉพาะการนำความทันสมัยจากที่อื่นหรือต่างประเทศที่ในประเทศของเราเองยังไม่มีเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่ความเป็นเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ บุคลิกภาพ บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม เป็นต้น ทำให้เกิดภาวะทันสมัยตามประเทศต้นแบบที่นำมาสู่ความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน

กระบวนการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย

การพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยนั้นต้องอาศัยกระบวนการอย่างมีทิศทางหรือกลยุทธ์ที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละพื้นที่หรือประเทศ ซึ่ง สิทธิพันธุ์ พุทธหุน (2542, 13) กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยมีลักษณะ ดังนี้

1. การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นประเทศอุตสาหกรรม ต้องขึ้นอยู่กับการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมของ

ประเทศ หรือ GDP การกระจายสังคมเมืองและกระจายความเจริญไปสู่ชนบท ต้องมีการลงทุนใหม่ ๆ หลายด้าน ทั้งด้านสาธารณูปโภค ตลอดจนกิจกรรมเพื่อการผลิต เช่น เพิ่มเขตอุตสาหกรรม โรงงาน หรือแม้แต่ในภาคการเศรษฐกิจแบบดั่งเดิม ได้แก่ ภาคเกษตรกรรมและหัตถกรรม ต้องมีการลงทุนใหม่ ๆ สนับสนุนการแปรรูปผลผลิตของเกษตรกร อย่างไรก็ตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะไม่จำกัดเพียงอย่างเดียวหรือสองอย่าง หากแต่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ระดับของความชำนาญสูงขึ้น สัดส่วนของทุนต่อแรงงานเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางการค้าและตลาดทั้งภายในและภายนอกมากขึ้น ทำให้สามารถดึงทรัพยากรทั้งคนและสิ่งของจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างกว้างขวาง เกิดเป็นเครือข่ายของระบบเศรษฐกิจที่มีความมั่นคง

2. การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทางด้านสติปัญญา แม้การพัฒนาประเทศจะพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมก็ตาม การพัฒนาความรู้ สติปัญญา ความรู้สึกนึกคิดตามแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยมีความสำคัญมากด้วยเช่นกัน การปลูกฝังความรู้ ทักษะ ค่านิยมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับความทันสมัยเป็นบรรทัดฐานหรือรูปแบบที่พัฒนาความก้าวหน้า คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเกิดเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กระบวนการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ความรู้สติปัญญาของคนในสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่ความเปลี่ยนแปลงทันสมัย เจริญขึ้นอย่างเป็นพลวัต ดังนั้น ตามแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยเพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยมจึงมีความสำคัญ และการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำในจังหวัดอุตรดิตถ์ สามารถนำเอาแนวคิดภาวะทันสมัยมาปรับประยุกต์ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไป

ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา

ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่ถือว่าเป็นกระแสหลักของโลก คือ ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ถูกนำไปใช้เป็นต้นแบบการพัฒนาในหลายประเทศทั่วโลก ในราวปี ค.ศ. 1960 ชนิตา รักษ์พลเมือง (2542, 44) สรุปกลุ่มนักวิชาการอุดมคติและแนวคิดหลักของทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) ไว้ดังนี้ กลุ่มนักวิชาการ นักวิชาการในกลุ่มนี้ได้แก่ กันเดอร์แฟรงค์ (Gunder Frank) แซมเมอร์เอมิน (Samir Amin) เซียร์ (Seer) คาร์โดโซ่ (Cardoso) ซานโตส (Santos) ไนเยเร่ (Nyerere) วอลเลอร์สตีน (Wallerstein) คานธี (Gandhi) แนวคิดของทฤษฎีการพึ่งพา คือ การหลุดพ้นจากการพึ่งพา โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การลดความไม่เท่าเทียมกัน การลดการว่างงาน การแก้ไขปัญหาความยากจน ด้อยการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง แนวคิดหลักของทฤษฎีนี้เชื่อว่า สภาพด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่ 3 เป็นผลมาจากการที่ทรัพยากรและส่วนเกินทางเศรษฐกิจไหลไปสู่โลกที่เหนือกว่า เนื่องจากลัทธิ

ล่าอาณานิคม การพึ่งพาระบบทุนนิยมทำให้ประเทศกลายเป็นบริวารทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดสินค้าอุตสาหกรรม และเป็นแหล่งขยายตัวการลงทุน นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ยังเป็นไปใน ลักษณะของการเอารัดเอาเปรียบโดยการกอบโกยผลประโยชน์ เช่น การที่ต้องขายวัตถุดิบในราคาถูก แต่กลับต้องซื้อสินค้าอุตสาหกรรมในราคาแพงโดยการถ่ายโอนของบรรษัทข้ามชาติการพัฒนาและ ความด้อยพัฒนาไม่แยกจากกัน เกิดในประเทศเดียวกันและระหว่างประเทศ สภาพด้อยพัฒนาจึงเป็น กระบวนการเชื่อมโยงไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ สมมติฐานแฟรงค์ (Frank, 1966 อ้างถึงใน เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2545) เสนอสมมติฐานว่า ความด้อยพัฒนา (Underdevelopment) ไม่ใช่ภาวะเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาประเทศ ซึ่งทุกสังคมต้องประสบประเทศพัฒนาแล้วไม่เคยตกอยู่ในสภาพความด้อยพัฒนาแบบที่ประเทศโลกที่ 3 ประสบอยู่ แต่อาจจะเป็นไปได้ที่ว่าประเทศพัฒนาแล้วอาจอยู่ในสภาพที่ไม่พัฒนา (Underdeveloped) มาก่อน นอกจากนี้ ความด้อยพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผลจากความเป็นระบบทุนนิยมโลกของประเทศพัฒนาแล้ว มิใช่เป็นผลสะท้อนจากลักษณะความบกพร่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภายในประเทศด้อยพัฒนาเอง

ทั้งนี้ สุมิตร สุวรรณ (2554, 45) กล่าวว่า โครงสร้างระบบทุนนิยมโลกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ รัฐศูนย์กลางและรัฐบริวาร ความสัมพันธ์ของรัฐทั้งสองมิใช่การครอบงำด้วยการใช้อำนาจบังคับเพื่อตักตวงผลประโยชน์ แต่เป็นผลของความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มผู้นำหรือชนชั้นสูงของรัฐ ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐขึ้น และจะทำให้เกิดกาได้เปรียบของรัฐที่เข้มแข็งกว่าติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน สอดคล้องกับดำรงค์ ฐานดี (2538, 95) ที่กล่าวว่า การพึ่งพาจึงเป็นสภาวะของความด้อยพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการแผ่อำนาจของรัฐศูนย์กลาง อาทิเช่น อิทธิพลของเงินทุน เงินกู้เงินช่วยเหลือ รวมทั้งเทคโนโลยี การศึกษา และวัฒนธรรม ทำให้รัฐบริวารลดความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและหันมาพึ่งพารัฐศูนย์กลางมากขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างนายทุนต่างชาติพ่อค้านายหน้าและข้าราชการ ระดับสูง ในด้านการค้าที่ไม่เป็นธรรม และก่อให้เกิดการสะสมทุนในระดับโลกขึ้น มีการเร่งให้นายทุน ต่างชาติเข้ามาลงทุน เพราะมีทุน เทคโนโลยีและการจัดการที่ดีกว่า ทำให้บรรษัทข้ามชาติได้รับผล กำไรในการทำธุรกิจอุตสาหกรรมและการผูกขาดตลาด นอกจากนั้น การพึ่งพาจะก่อให้เกิดการตกเป็น ทาสทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้สูญเสียความมั่งคั่งและการริเริ่มทำธุรกิจอุตสาหกรรม ไม่สามารถหลุดพ้นจากการเป็นประเทศด้อยพัฒนา

ทฤษฎีการพึ่งพาได้กล่าวถึงลักษณะสังคมที่พัฒนาแล้วว่า ต้องหลุดพ้นหรือปลดเปลื้องจากภาวะการพึ่งพานำไปสู่การพึ่งตนเอง การจัดระเบียบทางสังคมไม่ใช่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ลักษณะของคนจึงต้องพึ่งตนเอง (Self – Reliant) และมีจิตใจเพื่อสังคม (Socialist – Mine) (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2542) แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความด้อยพัฒนา

ตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ คือ การปฏิวัติเป็นแบบสังคมนิยมและการตัดความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาที่เคยมีมากับประเทศศูนย์กลาง ซึ่งจะทำให้ประเทศหลุดพ้นจากความด้อยพัฒนา ดังนั้น แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ก็คือ ความพยายามในการ พึ่งพาตนเองเป็นหลัก ซึ่งสุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2527 อ้างถึงใน เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2545) สรุปแนวคิดของเซียร์ (Seers) ไว้ว่า 1) การลดการพึ่งพาจากการนำเข้าในสินค้าและบริการที่จำเป็น ทั้งอาหาร น้ำมัน ผลิตภัณฑ์ ปิโตรเลียม ปัจจัยหรืออุปกรณ์การผลิตประเภททุน และที่สำคัญ คือ ลดการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญที่มาจาก ภายนอกประเทศ 2) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและรสนิยมในการบริโภคและการเพิ่มสมรรถนะในการผลิต 3) การกระจายรายได้ในลักษณะของการกำหนดนโยบายที่จะเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินชีวิตของคนที่มีรายได้มาก โดยการใช้นโยบายภาษีนโยบายด้านราคา การจูงใจ และในกรณีที่จำเป็นอาจต้องใช้วิธีการปันส่วน 4) ในบางประเทศ รัฐอาจจำต้องใช้นโยบายการควบคุมและเป็นเจ้าของกิจการที่เกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้ง การเพิ่มความสามารถและความพยายามในการเจรจาต่อรองกับบรรษัทข้ามชาติ และ 5) ดำเนินนโยบายทางวัฒนธรรม เพื่อลดภาวะการพึ่งพาทางวัฒนธรรมที่เคยมีต่อประเทศมหาอำนาจ ข้อเสนอเชิงนโยบายของการพัฒนาตามทฤษฎีนี้เสนอว่า ประเทศในโลกที่ 3 จะต้อง เชื่อมโยงกับประเทศศูนย์กลาง และต้องเผชิญหน้ากับทุนนิยมระหว่างประเทศ ต้องกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศเองอย่างสมเหตุสมผล ทั้งด้านการเงินและเทคโนโลยีโดยการปรับบทบาทของรัฐในการจัดระเบียบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียม การจ้างงานและความยากจนเพื่อสนอง ความต้องการในโลกที่ 3 มีการรวมกลุ่มกันเอง เพื่อไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ สำหรับการเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูปโครงสร้างภายในให้พิจารณาสถานการณ์เงื่อนไขและประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคมที่ต่างกันด้วยบทบาทการศึกษา ทฤษฎีความทันสมัยได้เน้นการศึกษาแบบเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการศึกษาที่รัฐจัดในระบบโรงเรียนทำให้เกิดการพึ่งพา โดยประเทศด้อยพัฒนาจะเกิด เงื่อนไขต่าง ๆ มากขึ้น และต้องแบมือขออยู่เสมอ ในที่สุดบ่อเกิดการพัฒนา ก็คือ ความด้อยพัฒนา ทฤษฎีการพึ่งพาเสนอว่าการศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ต้องทำให้คนช่วยตัวเองได้บูรณาการเข้ากับชีวิตได้ไม่เหมือนกับการเอาเงินใส่กล่องไปฝากธนาคารแล้ววันหนึ่งจะถอนออกมาใช้ได้ การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ยิ่งใหญ่ จึงมองว่าการศึกษาไม่ใช่แค่ในระบบของโรงเรียนเท่านั้น ควรแยกตามกลุ่มความสนใจ (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2542) และการพัฒนาก็ไม่ใช่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เป็นการปฏิรูประเบียบสังคมให้มีความยุติธรรมมากขึ้น มีเอกราชของชาติและได้รับการธำรงไว้เป็นอิสระจากการแทรกแซงครอบงำของรัฐบาลอื่นใดหรือกลุ่มผลประโยชน์ (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2545) อย่างไรก็ดีการพัฒนารัฐของไทยในระยะแรกของแผนพัฒนาได้อาศัยทฤษฎีความทันสมัยเป็นแนวทางหลักมาตลอด แต่ในระยะหลัง ๆ ได้ปรากฏเรื่องการพึ่งตนเอง และมีการพูดถึง

กันมากขึ้น ในขณะที่ทฤษฎีการพึ่งพาเองก็ถูกวิจารณ์ว่ายังขาดแนวทางการพัฒนาและข้อเสนอที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมว่าจะทำอย่างไร

ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน

การพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ล้วนแล้วแต่เกิดจากความต้องการที่อยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นผลต่อจากภาวะความทันสมัย ความต้องการของกลุ่มคนแต่ละคนไม่เหมือนกัน สิ่งที่คล้ายคลึงกัน คือ ความต้องการขึ้นพื้นฐาน แนวคิดทฤษฎีนี้ ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีนักคิดสำคัญ ๆ ได้แก่ มาสโลว์ (Maslow) มีรายละเอียด ดังนี้

มาสโลว์ (Maslow) เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นจำนวนมากสามารถอธิบายโดยใช้แนวโน้มของบุคคล ในการค้นหาเป้าหมายที่จะทำให้ชีวิตของเขาได้รับความต้องการ ความปรารถนา และได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง เป็นความจริงที่จะกล่าวว่ากระบวนการของแรงจูงใจเป็นหัวใจของทฤษฎีบุคลิกภาพของ มาสโลว์ (Maslow) โดยเขา เชื่อว่ามนุษย์เป็น “สัตว์ที่มีความต้องการ” (Wanting Animal) และเป็นการยากที่มนุษย์จะไปถึงขั้นของความพึงพอใจอย่างสมบูรณ์ ในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow เมื่อบุคคลปรารถนาที่จะได้รับความพึงพอใจ และเมื่อบุคคลได้รับความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งแล้ว ก็จะยังคงเรียกร้องความพึงพอใจสิ่งอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความต้องการจะได้รับสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ (วิบูลย์ จุง, 2550, 8)

มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่า ความปรารถนาของมนุษย์นั้นติดตัวมาแต่กำเนิดและความปรารถนาเหล่านี้จะเรียงลำดับขั้นของความปรารถนา ตั้งแต่ขั้นแรกไปสู่ความปรารถนาขั้นสูงขึ้นไป เป็นลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (The Need – Hierarchy Conception of Human Motivation) มาสโลว์ (Maslow) เรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากขั้นต้นไปสู่ความต้องการขั้นต่อไปไว้เป็นลำดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs)
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs)
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs)
4. ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Esteem Needs)
5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self – actualization Needs)

ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์มีการเรียงลำดับขั้นความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุดจะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อนบุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ ดังนี้ (พรพิมล ภูมิฤทธิกุล และคณะ, 2560, 4)

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุดและสังเกตเห็นได้ชัดที่สุด จากความต้องการทั้งหมดเป็นความต้องการที่ช่วยการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ออกซิเจน การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ตลอดจน ความต้องการที่จะถูกกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส แรงขับของร่างกายเหล่านี้จะเกี่ยวข้อง โดยตรงกับความอยู่รอดของร่างกายและของอินทรีย์ ความพึงพอใจที่ได้รับ ในขั้นนี้จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการในขั้นที่สูงกว่าและถ้าบุคคลใดประสบความล้มเหลวที่จะสนองความต้องการพื้นฐานนี้ก็จะไม่ได้รับการกระตุ้น ให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ถ้าความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่ได้รับความพึงพอใจ บุคคลก็จะอยู่ภายใต้ความต้องการนั้นตลอดไป ซึ่งทำให้ความต้องการอื่น ๆ ไม่ปรากฏหรือกลายเป็นความต้องการระดับรองลงไป เช่น คนที่อดอยากหิวโหยเป็นเวลานานจะไม่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ต่อโลกได้ บุคคลเช่นนี้จะหมกมุ่นอยู่กับการจัดหาบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้มีอาหารไว้รับประทาน มาสโลว์ (Maslow) อธิบายต่อไปว่าบุคคลเหล่านี้จะมีความรู้สึกเป็นสุขอย่างเต็มที่เมื่อมีอาหารเพียงพอสำหรับเขาและจะไม่ต้องการสิ่งอื่นใดอีก ชีวิตของเขากล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของการรับประทานสิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้ จะไม่มีความสำคัญไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพ ความรัก ความรู้สึกต่อชุมชน การได้รับการยอมรับ และปรัชญาชีวิต บุคคลเช่นนี้มีชีวิตอยู่ เพื่อที่จะรับประทานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ตัวอย่าง การขาดแคลนอาหารมีผลต่อพฤติกรรม ได้มีการทดลองและการศึกษาชีวประวัติ เพื่อแสดงว่าความต้องการทางด้านร่างกายเป็นเรื่องสำคัญที่จะเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ และได้พบว่า เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงของพฤติกรรม ซึ่งมีสาเหตุจากการขาดอาหารหรือน้ำติดต่อกันเป็นเวลานาน ตัวอย่างเช่น เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ในค่าย นาซี (Nazi) ซึ่งเป็นที่กักขังเชลย เชลยเหล่านั้นจะละทิ้งมาตรฐานทางศีลธรรมและค่านิยมต่าง ๆ ที่เขาเคยยึดถือภายใต้สภาพการณ์ปกติ เช่น ขโมยอาหารของคนอื่น หรือใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะได้รับอาหารเพิ่มขึ้น อีกตัวอย่างหนึ่งในปี ค.ศ. 1970 เครื่องบินของสายการบิน เปรูเวียน (Peruvian) ตกลงที่ฝั่งอ่าวอเมริกาใต้ผู้ที่รอดตายรวมทั้งพระนิกายคาธอร์ลิค (Catholic) อาศัยการมีชีวิตอยู่รอดโดยการกินซากศพของผู้ที่ตายจากเครื่องบินตก จากปรากฏการณ์นี้ ชี้ให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์เกิดความหิวขึ้นจะมีอิทธิพลเหนือระดับศีลธรรมจรรยา จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่ามนุษย์มีความต้องการทางด้านร่างกายเหนือความต้องการอื่น ๆ และแรงผลักดันของความต้องการนี้ เกิดขึ้นได้กับบุคคลก่อนความต้องการอื่น ๆ

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายได้รับความพึงพอใจแล้วบุคคลก็จะพัฒนาการไปสู่ขั้นใหม่ต่อไป ซึ่งขั้นนี้เรียกว่า ความต้องการความปลอดภัยหรือความรู้สึกมั่นคง (Safety or Security) มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่า ความต้องการความปลอดภัยนี้จะสังเกตได้ง่ายในทารกและในเด็กเล็ก ๆ เนื่องจากทารกและเด็กเล็ก ๆ

ต้องการความช่วยเหลือและต้องพึ่งพออาศัยผู้อื่น ตัวอย่าง ทารกจะรู้สึกกลัว เมื่อถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพังหรือเมื่อเขาได้ยินเสียงดัง ๆ หรือเห็นแสงสว่างมาก ๆ แต่ประสบการณ์และการเรียนรู้จะทำให้ความรู้สึกกลัวหมดไป ดังคำพูดที่ว่า “ฉันไม่กลัวเสียงฟ้าร้องและฟ้าแลบอีกต่อไปแล้ว เพราะฉันรู้ธรรมชาติในการเกิดของมัน” พลังความต้องการความปลอดภัยจะเห็นได้ชัดเจนเช่นกัน เมื่อเด็กเกิดความเจ็บป่วย ตัวอย่างเด็กที่ประสบอุบัติเหตุขาหักก็ตะรู้สึกกลัวและอาจแสดงออกด้วยอาการฝันร้ายและความต้องการที่จะได้รับความปกป้องคุ้มครองและการให้กำลังใจ มาสโลว์ (Maslow) กล่าวเพิ่มเติมว่า พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างไม่กวดขันและตามใจมากจนเกินไป จะไม่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าได้รับความพึงพอใจจากความต้องการความปลอดภัยการให้นอนหรือให้กินไม่เป็นเวลา ไม่เพียงแต่ทำให้เด็กสับสนเท่านั้น แต่ยังทำให้เด็กรู้สึกไม่มั่นคงในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขา สัมพันธภาพของพ่อแม่ที่ไม่ดีต่อกัน เช่น ทะเลาะกันทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน พ่อแม่แยกกันอยู่ หย่า ตายจากไป สภาพการณ์เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อความรู้ที่ดีของเด็ก ทำให้เด็กรู้ว่าสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่มั่นคง ไม่สามารถคาดการณ์ได้และนำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความต้องการความปลอดภัยจะยังมีอิทธิพลต่อบุคคลแม้ว่าจะผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว แม้ในบุคคลที่ทำงานในฐานะเป็นผู้คุ้มครอง เช่น ผู้รักษาเงิน นักบัญชี หรือทำงานเกี่ยวกับการประกันต่าง ๆ และผู้ที่ทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาลเพื่อความปลอดภัยของผู้อื่น เช่น แพทย์ พยาบาล แม้กระทั่งคนชรา บุคคลทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะใฝ่หาความปลอดภัยของผู้อื่น เช่น แพทย์ พยาบาล แม้กระทั่งคนชรา บุคคลทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะใฝ่หาความปลอดภัยด้วยกันทั้งสิ้น ศาสนาและปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เพราะทำให้บุคคลได้จัดระบบของตัวเองให้มีเหตุผลและวิถีทางที่ทำให้บุคคลรู้สึก “ปลอดภัย” ความต้องการความปลอดภัยในเรื่องอื่น ๆ จะเกี่ยวข้องกับการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สงคราม อาชญากรรม น้ำท่วม แผ่นดินไหว การจลาจล ความสับสน ไม่เป็นระเบียบของสังคม และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกับสภาพเหล่านี้ มาสโลว์ (Maslow) ให้ความคิดต่อไปว่าอาการโรคประสาทในผู้ใหญ่ โดยเฉพาะโรคประสาทชนิดย้ำคิด ย้ำทำ (Obsessive – Compulsive Neurotic) เป็นลักษณะเด่นชัดของการค้นหาความรู้สึกปลอดภัย ผู้ป่วยโรคประสาทจะแสดงพฤติกรรมว่าเขากำลังประสบเหตุการณ์ที่ร้ายกาจและกำลังมีอันตรายต่าง ๆ เขาจึงต้องการมีใครสักคนที่ปกป้องคุ้มครองเขา และเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งเขาสามารถจะพึ่งพาอาศัยได้

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของเป็นความต้องการขั้นที่ 3 ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวหรือกับผู้อื่น สมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับบุคคล กล่าวคือ บุคคลจะรู้สึกเจ็บปวดมากเมื่อถูกทอดทิ้งไม่มีใครยอมรับ หรือถูกตัดออกจากสังคม

ไม่มีเพื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจำนวนเพื่อน ๆ ญาติพี่น้อง สามีหรือภรรยาหรือลูก ๆ ได้ลดน้อยลงไป นักเรียนที่เข้าโรงเรียนที่ห่างไกลบ้านจะเกิดความต้องการเป็นเจ้าของอย่างยิ่ง และจะแสวงหาอย่างมากที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน มาสโลว์ (Maslow) คัดค้านกลุ่ม ฟรอยด์ (Freud) ที่ว่าความรักเป็นผลมาจากการทดเทิดสัญชาตญาณทางเพศ (Sublimation) สำหรับมาสโลว์ (Maslow) ความรักไม่ใช่สัญลักษณ์ของเรื่องเพศ (Sex) เขาอธิบายว่า ความรักที่แท้จริงจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดี ความสัมพันธ์ของความรักระหว่างคน 2 คน จะรวมถึงความรู้สึกนับถือซึ่งกันและกัน การยกย่องและความไว้วางใจแก่กัน นอกจากนี้ Maslow ยังย้ำว่าความต้องการความรักของคนจะเป็นความรักที่เป็นไปในลักษณะ ทั้งการรู้จักให้ความรักต่อผู้อื่น และรู้จักที่จะรับความรักจากผู้อื่น การได้รับความรักและได้รับการยอมรับจากผู้อื่นเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า บุคคลที่ขาดความรักก็จะรู้สึกว่าชีวิตไร้ค่ามีความรู้สึกอ้างว้างและเคียดแค้น โดยสรุป มาสโลว์ (Maslow) มีความเห็นว่าบุคคลต้องการความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการขาดสิ่งนี้มักจะเป็นสาเหตุให้เกิดความข้องคับใจและทำให้เกิดปัญหาการปรับตัวไม่ได้ และความยินดีในพฤติกรรมหรือความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจในลักษณะต่าง ๆ สิ่งที่ควรสังเกตประการหนึ่งก็คือ มีบุคคลจำนวนมากที่มีความลำบากใจที่จะเปิดเผยตัวเอง เมื่อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเพศตรงข้าม เนื่องจากกลัวว่าจะถูกปฏิเสธความรู้สึกเช่นนี้ มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่าสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก การได้รับความรักหรือการขาดความรักในวัยเด็กย่อมมีผลกับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะและการมีทัศนคติในเรื่องของความรัก มาสโลว์ (Maslow) เปรียบเทียบว่าความต้องการความรักก็เป็นเช่นเดียวกับรถยนต์ที่สร้างขึ้นมา โดยต้องการก๊าซหรือน้ำมันนั่นเอง

4. ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Self – Esteem Needs) เมื่อความต้องการได้รับความรักและการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็นไปอย่างมีเหตุผลและทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจแล้ว พลังผลักดันในขั้นที่ 3 ก็จะลดลงและมีความต้องการในขั้นต่อไปมาแทนที่ กล่าวคือมนุษย์ต้องการที่จะได้รับความนับถือยกย่องออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นความต้องการนับถือตนเอง (Self – respect) ส่วนลักษณะที่ 2 เป็นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from Others)

4.1 ความต้องการนับถือตนเอง (Self – respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแรง มีความสามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และมีความเป็นอิสระ ทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่าเขามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภารกิจต่าง ๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง

4.2 ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from Others) คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับยกย่อง ได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพ

มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน และเป็นที่ชื่นชมยินดี มีความต้องการที่จะได้รับความยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำซึ่งทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าว่าความสามารถของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง ก็เป็นเช่นเดียวกับธรรมชาติของลำดับชั้นในเรื่องความต้องการด้านแรงจูงใจตามทัศนะของ มาสโลว์ (Maslow) ในเรื่องอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตนั่น คือ บุคคลจะแสวงหาความต้องการได้รับการยกย่องก็เมื่อภายหลังจากความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของได้รับการตอบสนองความพึงพอใจของเขาแล้ว และ มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่ามันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่บุคคลจะย้อนกลับจากระดับขั้นความต้องการในขั้นที่ 4 กลับไปสู่ระดับขั้นที่ 3 อีกถ้าความต้องการระดับขั้นที่ 3 ซึ่งบุคคลได้รับไว้แล้วนั้นถูกกระทบกระเทือนหรือสูญสลายไปทันทีทันใด ดังตัวอย่างที่ มาสโลว์ (Maslow) นำมาอ้าง คือ หญิงสาวคนหนึ่ง เธอคิดว่าการตอบสนองความต้องการความรักของเธอได้ดำเนินไปด้วยดี แล้วเธอจึงทุ่มเทและเอาใจใส่ในธุรกิจของเธอ และได้ประสบความสำเร็จเป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงและอย่างไม่คาดฝัน สามีได้ผละจากเธอไป ในเหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏว่าเธอวางมือจากธุรกิจต่าง ๆ ในการที่จะส่งเสริมให้เธอได้รับความยกย่องนับถือ และหันมาใช้ความพยายามที่จะเรียกร้องสามีให้กลับคืนมา การกระทำเช่นนี้ของเธอ เป็นตัวอย่างของความต้องการความรัก ซึ่งครั้งหนึ่งเธอได้รับแล้ว และถ้าเธอได้รับความพึงพอในความรัก โดยสามีหวนกลับคืนมาเธอก็จะกลับไปเกี่ยวข้องในโลกธุรกิจอีกครั้งหนึ่ง

ความพึงพอใจของความต้องการได้รับการยกย่องโดยทั่ว ๆ ไป เป็นความรู้สึกและทัศนคติของความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า การมีพละกำลัง การมีความสามารถ และความรู้สึกว่ามีชีวิตอยู่อย่างมีประโยชน์และเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นต่อโลก ในทางตรงกันข้ามการขาดความรู้สึกต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ย่อมนำไปสู่ความรู้สึกและทัศนคติของปมด้อยและความรู้สึกไม่พอเพียง เกิดความรู้สึกอ่อนแอและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการรับรู้ตนเองในทางนิเสธ (Negative) ซึ่งอาจก่อให้เกิดความรู้สึกขลาดกลัวและรู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์และสิ้นหวังในสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของชีวิต และประเมินตนเองต่ำกว่าชีวิตความเป็นอยู่กับการได้รับการยกย่อง และยอมรับจากผู้อื่นอย่างจริงใจมากกว่าการมีชื่อเสียงจากสถานภาพหรือการได้รับการประจบประแจง การได้รับความนับถือยกย่องเป็นผลมาจากความเพียรพยายามของบุคคล และความต้องการนี้ อาจเกิดอันตรายขึ้นได้ถ้าบุคคลนั้นต้องการคำชมเชยจากผู้อื่นมากกว่าการยอมรับความจริงและเป็นที่ยอมรับกันว่าการได้รับความนับถือยกย่อง มีพื้นฐานจากการกระทำของบุคคลมากกว่าการควบคุมจากภายนอก

5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self – Actualization Needs) ถึงลำดับขั้นสุดท้าย ถ้าความต้องการลำดับขั้นก่อน ๆ ได้ทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้น มาสโลว์ (Maslow) อธิบายความต้องการเข้าใจ

ตนองอย่างแท้จริงว่า เป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสมบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนี้ จะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ท้าทายความสามารถและศักยภาพของเขาและมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงตนเอง พลังแรงขับของเขาจะกระทำพฤติกรรมตรงกับความสามารถของตน กล่าวโดยสรุป การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ เช่น “นักดนตรีก็ต้องใช้ความสามารถทางด้านดนตรี ศิลปินก็จะต้องวาดรูป กวีจะต้องเขียนโคลงกลอน ถ้าบุคคลเหล่านี้ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ ก็เชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นคนที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง” ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะดำเนินไปอย่างง่ายหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยความเป็นจริงแล้ว Maslow เชื่อว่าคนเรามักจะกลัวตัวเองในสิ่งเหล่านี้ “ด้านที่ดีที่สุดของเรา ความสามารถพิเศษของเรา สิ่งที่ดีงามที่สุดของเรา พลังความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์” ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงมิได้มีแต่เฉพาะในศิลปินเท่านั้น คนทั่ว ๆ ไป เช่น นักกีฬา นักเรียน หรือแม้แต่กรรมกรก็สามารถจะมีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงได้ ถ้าทุกคนสามารถทำในสิ่งที่ตนต้องการให้ดีที่สุด รูปแบบเฉพาะของการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะมีความแตกต่างอย่างกว้างขวางจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง กล่าวได้ว่า มันคือระดับความต้องการที่แสดงความแตกต่างระหว่างบุคคลอย่างยิ่งใหญ่ที่สุด

มาสโลว์ (Maslow) ยกตัวอย่างของความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ในกรณีของนักศึกษาชื่อ มาร์ก (Mark) ซึ่งเขาศึกษาวิชาบุคลิกภาพเป็นระยะเวลายาวนานเพื่อเตรียมตัวเป็นนักจิตวิทยาคลินิก นักทฤษฎีคนอื่น ๆ อาจจะอธิบายว่าทำไมเขาจึงเลือกอาชีพนี้ ตัวอย่าง เช่น ฟรอยด์ (Freud) อาจกล่าวว่ามันสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับสิ่งที่เขาเก็บกด ความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องเพศไว้ตั้งแต่วัยเด็ก ขณะที่ แอดเลอร์ (Adler) อาจมองว่ามันเป็นความพยายาม เพื่อชดเชยความรู้สึกด้อยบางอย่างในวัยเด็ก สกินเนอร์ (Skinner) อาจมองว่าเป็นผลจากการถูกวางเงื่อนไขของชีวิตในอดีต ขณะที่ แบนดูร่า (Bandura) สัมพันธ์เรื่องนี้กับตัวแปรต่าง ๆ ทางการเรียนรู้ทางสังคม และเคลลี่ (Kelly) อาจพิจารณาว่า มาร์ก (Mark) กำลังจะพุ่งตรงไปเพื่อที่จะเป็นบุคคลที่เขาต้องการจะเป็นตัวอย่างที่แสดงถึง การมุ่งตรงไปสู่เป้าประสงค์ในอาชีพโดยความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงและถ้าจะพิจารณากรณีของ มาร์ก (Mark) ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ถ้ามาร์ก (Mark) ได้ผ่านการเรียนวิชาจิตวิทยาจนครบหลักสูตร และเขียนวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ในที่สุดก็ได้รับปริญญาเอกทางจิตวิทยาคลินิก สิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ มาร์ก (Mark) ต่อไปก็คือ เมื่อเขาสำเร็จการศึกษาดังกล่าวแล้ว ถ้ามีบุคคลหนึ่งได้เสนองานให้เขาในตำแหน่งตำรวจสืบสวน ซึ่งงานในหน้าที่นี้จะได้รับค่าตอบแทนอย่างสูงและได้รับผลประโยชน์พิเศษหลาย ๆ อย่าง ตลอดจนรับประกันการว่าจ้างและความมั่นคงสำหรับชีวิต เมื่อประสบเหตุการณ์เช่นนี้ มาร์ก (Mark) จะทำอย่างไร ถ้าคำตอบของเขา คือ “ตกลง” เขาก็จะย้อนกลับมาสู่ความต้องการระดับที่ 2 คือ

ความต้องการความปลอดภัย สำหรับการวิเคราะห์ความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง มาสโลว์ (Maslow) กล่าวว่า “อะไรที่มนุษย์สามารถจะเป็นได้เขาจะต้องเป็นในสิ่งนั้น” เรื่องของมาร์ก (Mark) เป็นตัวอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้าเขาตกลงเป็นตำรวจสืบสวน เขาก็จะไม่มีโอกาสที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ทำไมทุก ๆ คน จึงไม่สัมฤทธิ์ผลในการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Why Can’t All People Achieve Self – Actualization) ตามความคิดของ มาสโลว์ (Maslow) ส่วนมากมนุษย์แม้จะไม่ใช่ทั้งหมดที่ต้องการแสวงหาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ภายในตน จากงานวิจัยของเขาทำให้ มาสโลว์ (Maslow) สรุปว่า การรู้ถึงศักยภาพของตนนั้นมาจากพลังตามธรรมชาติและจากความจำเป็นบังคับ ส่วนบุคคลที่มีพรสวรรค์มีจำนวนน้อยมากเพียงร้อยละ 1 ของประชากรที่ มาสโลว์ (Maslow) ประมาณ มาสโลว์ (Maslow) เชื่อว่าการนำศักยภาพของตนออกมาใช้เป็นสิ่งที่ยากมาก บุคคลมักไม่รู้ว่าตนเองมีความสามารถ และไม่ทราบว่าศักยภาพนั้นจะได้รับการส่งเสริมได้อย่างไร มนุษย์ส่วนใหญ่ยังคงไม่มั่นใจในตัวเองหรือไม่มั่นใจในความสามารถของตน จึงทำให้หมดโอกาสเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง และยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มาบดบังพัฒนาการทางด้านความต้องการของบุคคล ดังนี้

อิทธิพลของวัฒนธรรม ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของสังคมมีต่อการเข้าใจตนเอง คือ แบบพิมพ์ของวัฒนธรรม (Cultural Stereotype) ซึ่งกำหนดว่าลักษณะเช่นไรที่แสดงความเป็นชาย (Masculine) และลักษณะใดที่ไม่ใช่ความเป็นชาย เช่นจัดพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความเมตตากรุณา ความสุภาพและความอ่อนโยน สิ่งเหล่านี้วัฒนธรรมมีแนวโน้มที่จะพิจารณาว่า “ไม่ใช่ลักษณะของความเป็นชาย” (Unmasculine) หรือความเชื่อถือของวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่มีคุณค่า เช่น ยึดถือว่าบทบาทของผู้หญิงขึ้นอยู่กับจิตวิทยาพัฒนาการของผู้หญิง เป็นต้น การพิจารณาจากเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ เป็นเพียงการเข้าใจ “สภาพการณ์ที่ดี” มากกว่าเป็นเกณฑ์ของการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ประการสุดท้าย มาสโลว์ (Maslow) ได้สรุปว่า การไม่เข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเกิดจากความพยายามที่ไม่ถูกต้องของการแสวงหาความมั่นคงปลอดภัย เช่น การที่บุคคลสร้างความรู้สึกให้ผู้อื่นเกิดความพึงพอใจตนโดยพยายามหลีกเลี่ยงหรือขจัดข้อผิดพลาดต่าง ๆ ของตน บุคคลเช่นนี้ จึงมีแนวโน้มที่จะพิทักษ์ความมั่นคงปลอดภัยของตน โดยแสดงพฤติกรรมในอดีตที่เคยประสบผลสำเร็จ แสวงหาความอบอุ่น และสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งลักษณะเช่นนี้ย่อมขัดขวางวิถีทางที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปแนวคิดความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow) ว่า เป็นแนวคิดทฤษฎีความต้องการพื้นฐานที่ทุกคนต้องมี และอยากได้เพื่อเป็นหลักประกันว่า การดำเนินการพัฒนาไม่ว่าด้านใดก็ตามจำเป็นต้องคำนึกถึงการพัฒนาขึ้นพื้นฐานทั้งความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการความรักและ

ความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Esteem Needs) และความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self – Actualization Needs) การพัฒนาไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัยรูปแบบใดก็ตาม หากความจำเป็นขึ้นพื้นฐานไม่ได้รับการตอบสนองหรือไม่สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์แล้ว ก็ทำให้การพัฒนานั้นไม่ประสบความสำเร็จใด ๆ การนำไปสู่ความเจริญ ความทันสมัยหากความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนอง ความจำเป็นขึ้นพื้นฐานนี้เอง จะเป็นตัวกำหนดให้สังคม เศรษฐกิจ หรือแม้แต่กระบวนการทางด้านการเมืองนำไปสู่ภาวะทันสมัยด้วย ทั้งนี้ การศึกษาวิจัย แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำในจังหวัดอุตรดิตถ์ ต้องอาศัยหลักแนวคิดทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานมาเป็นตัวช่วยอธิบายความต้องการของสังคมเพื่อนำไปสู่ความทันสมัยตามพื้นฐานหรือรับการพัฒนาตามพื้นฐานที่ตั้งไว้

ทฤษฎีการพัฒนาแบบยั่งยืน

แนวคิดว่าด้อยการพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ตามที่ UNFPA ได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนดังนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลัง และเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง (เกื้อ วงค์บุญสิน, 2538, 70) แนวคิดดังกล่าวเป็นการจุดประกายแห่งการรักษามรดกทางทรัพยากรทางธรรมชาติ การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นในลักษณะเศรษฐกิจแบบยั่งยืนเป็นเศรษฐกิจที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพในระบบของเศรษฐกิจในภาวะที่มีดุลยภาพทางระบบนิเวศวิทยา ประเด็นนี้น่าจะพิจารณาว่า ความยั่งยืนนั้นอยู่ที่ระดับ (Level) ของการนำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติไปใช้ ยิ่งในสภาวะปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เน้นในเรื่องคุณภาพจึงเป็นปัญหาว่าเท่าที่ทรัพยากรมีอยู่ ณ ปัจจุบัน และการนำไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์นั้น ทำอย่างไรจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด จากประเด็นนี้น่าจะนำไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ามามีบทบาทในกระแสกสนพัฒนาสังคมโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มต้นตั้งแต่สหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ฟุ่มเฟือย และต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สหประชาชาติจัดตั้งสมัชชาโลกกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา โดยเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติรวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถจะทำให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

ขึ้นมาได้ การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น เมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาหรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งผลการประชุมนี้ผู้แทนของ 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (AGENDA 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญและเห็นความสำคัญที่จะร่วมกับพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลกจากแผนปฏิบัติการ 21 ประเทศไทยรับเอาเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้นำเอาแนวทางความคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) โดยจัดให้มีนโยบายการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและทั่วถึง รวมทั้งได้กำหนดแนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ 2 แนวทาง คือ การให้ประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและให้มีระบบบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2530, 14)

มีนักวิชาการหลายท่านพยายยามอธิบายแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ที่สำคัญ คือ แนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2550, 8) อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่มีลักษณะที่เป็นบรูณาการ (Integrate) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การที่ทำกิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

นอกจากนี้ การจัดทำข้อเสนอของประเทศไทยในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้อยการพัฒนาที่ยั่งยืนณ นคร โจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกา เดือนกันยายน พ.ศ. 2545 คณะอนุกรรมการกำกับการอนุวัตตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกับสถาบันสิงแวดล้อมได้หาข้อยุติคำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ได้อย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพที่ดีอย่างเท่าเทียมกัน”

ทั้งนี้ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2547, 44) ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ดำเนินไปได้อย่างราบเรียบ มั่นคง ต่อเนื่องไม่สะดุดด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง รวมทั้งเหตุด้านเศรษฐกิจ เหตุด้านประชากรและสังคม เหตุด้านการเมืองการปกครอง เหตุด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเหตุด้านสถานการณ์ระหว่างประเทศ

มุมมองของ อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ (2549, 20) เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เอนเอียงไปทางด้านวัตถุนิยม จนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืน

ไปกับการพัฒนาบำรุงรักษาสภาวะแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมแต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาทั้งหลายก็ไม่ควรวิตกกังวลเอนเอียงไปกับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมหรือวัฒนธรรมมากเกินไปจนทำให้การพัฒนาต้องชะงักงันและจะต้องตระหนักถึงการพึ่งพากันระหว่างสังคมและนิเวศวิทยา

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้บุคคลและชุมชนสร้างความสามารถที่จะเผชิญกับโลกได้อย่างมีจุดหมายเน้นการเติบโตอย่างกลมกลืนของบุคคลและชุมชนกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความเสมอภาคและมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการร่วมมือในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตและรุ่นต่อไป

ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าว อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ (2549, 22) เสนอรูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

1. ดำเนินในรูปแบบที่เน้นการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน
2. รูปแบบการประนีประนอมที่สร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมและวิถีการดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์
3. รูปแบบการสร้างเครือข่ายและพันธมิตร
4. รูปแบบการดำเนินงานหลายระดับ
5. รูปแบบทางเลือกด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาที่สามารถดำเนินการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางที่ชุมชนนั้นพึงปรารถนาและมีการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นไปได้ยาวนานนอกจากจะให้ประชาชนในชนบทช่วยเหลือตัวเองให้อำนาจเกิดความเที่ยงธรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและพึ่งตนเองได้โดยสมบรูณ์ โดยเสนอแนะให้คนในชนบทรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัดอย่างชาญฉลาดจนชั่วลูกชั่วหลาน และไม่กระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาบทแบบยั่งยืน เช่น การทำไร่นาสวนผสมวนเกษตร เป็นต้น

ในทำนองเดียวกัน THE DPA / ROCHE CONSORTUIM (จริญญา จินา, 2551, 22) วิเคราะห์และนำเสนอหลักการที่สำคัญต่อการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 7 หลักการ คือ

1. หลักการทางนิเวศวิทยา (Ecosystem Approach) เป็นแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ซึ่งหลักการทางนิเวศวิทยาจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสังคมเศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านเทคนิควิชาการ

เพื่อให้เห็นถึงการพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงและผลที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การปฏิบัติการยั่งยืน (Sustainable Action) ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มีอยู่ในปริมาณที่จำกัดและมีความสามารถในการรองรับธรรมชาติ และมีข้อจำกัดในตัวเอง จึงจำเป็นต้องศึกษาความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์และการจัดการที่ชาญฉลาดสร้างความสมดุลกับความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. วิธีการแบบมีส่วนร่วม (Participative Approach) ต้องเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้สาธารณะชนทราบถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการที่เปิดเผยมีระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและร่วมกันจัดการทำแผน โครงการต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติการของหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่เป็นไปในทิศทางหรือเป้าหมายเดียวกัน

4. การเน้นปัญหาของประชาชนในพื้นที่ (People – oriented Problem) โดยเน้นความสำคัญกับปัญหาที่แท้จริงที่ประชาชนประสบ เพื่อตอบสนองความต้องการการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงโดยให้มีการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและจริงจังมีการทำแผนแบบผสมผสานหรือบรูณาการและมีการจัดทำแนวทางปฏิบัติการ สำหรับผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถดำเนินการตามแผนต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5. การจัดการอย่างที่เหมาะสมเป็นการตัดสินใจที่เกิดจากข้อมูลที่ถูกต้องมีการประสานหรือรวมแนวคิดใหม่ๆมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆและมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับแผนได้ตามสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

6. ความเสมอภาค (Equal Emphasis) เป็นการให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจและปัจจัยด้านวิชาและความเสมอภาค ยังหมายถึงการสร้างความเท่าเทียมกันในภูมิภาค (Specific Regional) และในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน (Local Difference) และมีความยุติในการดำเนินการกับประเด็นต่าง ๆ

7. มองการณ์ในอนาคต (Future Orientation) มีเป้าหมายระยะยาวในอนาคตมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลจนมีข้อตกลงและความเห็นชอบร่วมกันจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องเกี่ยวกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย พื้นที่ดำเนินการและวิธีการปฏิบัติ

ส่วนในมุมมองของจีระ หงส์ลดารมภ์ (2552, 11) แสดงความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยของความยั่งยืนไว้ 6 ปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยแรก คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเน้นให้ระยะสั้นสร้างความสมดุลในระยะยาว

ปัจจัยที่ 2 คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้นจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติต้องไม่ถูกทำลายและต้องไปด้วยกับการพัฒนา บางแห่งเรียกว่าเป็น Green Development

ปัจจัยที่ 3 คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมีทั้งคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันกับความเจริญ คือ มีศีลธรรม คุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนา

ปัจจัยที่ 4 คือ ต้องคิดเป็นวิทยาศาสตร์ วิเคราะห์เป็นหาความรู้อย่างต่อเนื่องเป็นสังคมการเรียนรู้

ปัจจัยที่ 5 คือ ต้องให้ประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมชุมชนหรือประเพรีมีความเจริญเพิ่มขึ้นอย่างกระจายไม่ใช่กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ

ปัจจัยสุดท้าย ต้องเป็นการพัฒนาที่พึ่งตนเอง Self – Reliance ไม่ใช่รอความช่วยเหลือจากคนอื่นอย่างเดียว

จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมีหลักการที่มุ่งเน้นให้เกิดความเป็นธรรมของทุกภาคส่วนในสังคมซึ่งต้องอาศัยการประสานและร่วมมือกันของคนในสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจะการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นทิศทางในการหารูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม โดยอาศัยกระบวนการเชื่อมโยงหลายองค์ประกอบ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นความพยายามที่จะประสานความกลมกลืนและสร้างพันธมิตรที่ดีระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมระหว่างคนรุ่นอนาคต ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแลงในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ จุดเน้นที่สำคัญคือการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่นำมาใช้ให้เกิดความยั่งยืน ไม่ทำลายต่อระบบนิเวศน์ ดังที่ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2543, 2) กล่าวว่า แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่ต้องการการจัดทรัพยากรทั้งธรรมชาติและมนุษย์รวมทั้งทรัพยากรการเงินและวัสดุทั้งปวงให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งและอยู่ดี กินดีโดยไม่ทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสงวนไว้สำหรับคนรุ่นหลัง และการที่จะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดการสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้นั้นจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถมีศักยภาพในการจัดการการพัฒนา สอดคล้องกันกับการศึกษาของ ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ (2546, 9) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาในลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ แม้ว่าจะอยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคง ถาวรบนพื้นฐานของศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัดโดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลทุกมิติ เน้นการพัฒนาบนฐานทรัพยากร จุดแข็ง และศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป ทั้งนี้ การศึกษาของ วสุธร ตันวัฒนกุล (2549) กล่าวถึง ลักษณะที่แสดงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า เป็นการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาที่สนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและยุติธรรม มีการผสมผสานกิจกรรม เพื่อทำให้สังคมเกิดความผูกพันและอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมตลอดจน การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างสอดคล้องกับชุมชน

อีกทั้ง นิตยา กมลวัทนนิศา (2546, 14) ให้แนวคิดว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคตเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้ ยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่า เทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์ หรือทำลาย ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) รัฐบาลได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนา ประเทศที่ได้อัญเชิญและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลางมุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วม มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ทุกมิติรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่า เทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้าน

เศรษฐกิจที่ต้อง คำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สิ่งสำคัญ คือ ความยั่งยืน มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2556, 12) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบันและยุคต่อ ๆ ไป อย่างเท่าเทียมกัน จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมีหลักการสำคัญ คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติของการพัฒนา อันได้แก่

1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้ต่ำ
2. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2552, 13) ซึ่งกล่าวว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มี 2 กระแส กระแสแรกเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของคณะกรรมาธิการโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (CSD) คือ มุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรร่อยหรอ และการเกิดมลภาวะ กระแสที่สอง คือ การพัฒนาตามแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา สำหรับชาวพุทธแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการพัฒนา เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน ควบคู่กับตอบสนองความต้องการของตนได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสัตว์โลกและ ประชาชนรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคตต้องเดือดร้อน นั่นหมายความว่า การทำกิจกรรมของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ต้องบูรณาการทั้งเศรษฐกิจและธรรมชาติเข้าด้วยกัน

เพื่อจะพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และกำจัดความยากจนออกไป ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมี แนวทางสรุปได้ ดังนี้

1. ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม เช่น ควบคุมจำนวนประชากรด้วยการวางแผนครอบครัว ในการแก้ปัญหาประชากรที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การแก้ปัญหาทางการศึกษา เพราะจะครอบคลุมไปถึงการแก้ปัญหาด้านอื่นๆ ทั้งหมด ทั้งปัญหาความยากจน สาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ

2. ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวน วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษาดิน น้ำ และอากาศให้ปลอดสารเคมีและมลภาวะ

3. การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิต ไม่สุรุ่ยสุร่าย ประหยัดพลังงาน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2552, 15) สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากกิเลส 3 อย่าง ที่ขัดขวางจริยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ เราจึงต้องพัฒนาคนและเศรษฐกิจให้ คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นอยู่กับ 4 ปัจจัย ได้แก่

1. มนุษย์ ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคม ที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษา และจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

2. สังคม จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้าง บรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ใน สถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน

3. ธรรมชาติ วิถีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

4. เทคโนโลยี การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสียมาผลิต เวียนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประดิษฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาท และเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้น

สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547, 7) สรุปว่า 1) เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต 2) เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ มองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย

วรัญญู เวียงอำพล (2546, 29) กล่าวว่า การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องเป็นการสร้างสรรค์ให้ชีวิตและสังคมดีขึ้น โดยต้องมีการพัฒนา 4 องค์ประกอบ คือ ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม สังคม จิตใจหรือมนุษย์ และเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ยังคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนัก หรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงต้องชดเชยหรือทดแทนธรรมชาติที่เสียไป มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน จะต้องได้รับความสนใจทั้งในระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

2. สังคม คือ ประชาชนมีคุณภาพดีกินดีอยู่ดี สังคมปลอดภัยสงบสุข เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยังคงมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

3. จิตใจและมนุษย์ คือ ต้องมีการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจ

4. เศรษฐกิจ คือ ต้องมีการหมุนเวียนของรายได้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น มีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภค โดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วประหยัด และปลอดภัยให้แก่ชุมชน รวมทั้งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร

ขณะที่ สมพร แสงชัย (2550, 18) อธิบาย การพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ ดังนี้

1. ระบบการพัฒนามนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา หากต้องการจะแก้ไขปัญหาการพัฒนาอย่างแท้จริง และทำเอามนุษย์ที่พัฒนาแล้วมาเป็นแกนกลางของการพัฒนามนุษย์จึง จะเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีงาม และช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ ยั่งยืนได้การพัฒนามนุษย์มี 3 ระดับ คือ

1.1 ระดับพฤติกรรม โดยการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดีพฤติกรรมเคยชินอิทธิพลต่อจิตใจและปัญญา หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

1.2 ระดับจิตใจ ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและปัญญา จิตใจประสานกับพฤติกรรม และทำให้พฤติกรรมยั่งยืนด้วยการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้จัก สันโดษอย่างฉลาดและมีจุดหมาย การมีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ตัวเองขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภค มากเกินไป การมีอุดมคติและปณิธานในหน้าที่การงาน และการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และการมีจิตที่คิดให้

1.3 ระดับปัญญาซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหา และจัดปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัว พอดี เพราะปัญญามองเห็นระบบปัจจัยสัมพันธ์แห่งสรรพสิ่งชักนำให้คิด และพิจารณาถึงเหตุปัจจัย ทำให้เกิดความพอดีเพราะบริโภคด้วยปัญญา ตรวจสอบพฤติกรรมโดยไม่ประมาท และขจัดความเชื่อถือ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเข้ามาแทนที่

2. ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากต้องมีมนุษย์ที่พัฒนาแล้วเป็นแกนกลางของการพัฒนาในฐานะทรัพยากรมนุษย์แล้ว ยังต้องมีสังคมที่เกิดจากเจตจำนงค์ของมนุษย์และเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมต้องเกื้อกูลต่อธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนมนุษย์ แต่ส่งเสริมมนุษย์และธรรมชาติสร้างความสมดุลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยมัชฌิมาปฏิปทาที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ช่วยเหลือผู้อื่นและสิ่งที่มีชีวิตกับระบบนิเวศลดความต้องการทางวัตถุลง บริโภคเพื่อคุณค่าแท้จริงของชีวิต ทำงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ลดการแข่งขันและเพิ่มความร่วมมือเพื่อ คุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดีส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตต้องถูกใช้อย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฏฐิ รู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง และเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนและให้คนเข้าถึงธรรมชาติการศึกษา ต้องเน้นการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาการและวิทยาการทั้งหมด และการเมือง ต้องมาจากประชาชนและเป็นธรรมาธิปไตย

3. ระบบธรรมชาติจะถูกอนุรักษ์ได้ถ้ามนุษย์มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรแปลกแยกจากธรรมชาติและมนุษย์ควรทำความดีคืนให้แก่ธรรมชาติด้วย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อ ๆ ไป อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต ด้านสังคม เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน พัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้รวมถึงการจัดระบบสังคม สร้างบรรยากาศแห่งความ

ไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน คนในสังคมมีคุณภาพดีกินดี อยู่ดีเป็นสังคมปลอดภัย สงบสุข และมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านมนุษย์เป็นการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ต้องมีการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็ง และสมบูรณ์อยู่เสมอ มีคุณภาพ ด้านเทคโนโลยีเป็นการพัฒนาเทคโนโลยี โดยใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษาการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สิ่งสำคัญอย่าหนึ่ง คือ การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่วแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นแนวคิดที่เริ่มก่อรูปมาหลายทศวรรษแล้ว ด้วยเหตุผลที่ว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาดำเนินการโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียวศักยภาพและขีดความสามารถของประชาชน ในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งมีทุนทางประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับความสำคัญ ยังผลให้การแก้ไขปัญหาไม่สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังต่าง ๆ จึงผลักดันให้ทุกฝ่ายหันมาทบทวนและพินิจพิเคราะห์ถึงประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ได้บทสรุปว่า ประชาชนน่าจะได้เป็นผู้เข้าไปส่วนร่วมหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาทางออกร่วมกับภาครัฐ

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ทั้งจากการผลักดันขององค์กรทางสังคมผนวกกับการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังของสังคมนานาชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การพัฒนาเทคโนโลยี ข่าวสารข้อมูล และการตื่นตัวของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่ทำให้ภาครัฐต้องหันมาทบทวนการดำเนินงานที่เน้นแต่ภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งนับเป็นการเปิดมิติใหม่ของการบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้นและพร้อมที่จะถูกตรวจสอบการดำเนินงานจากประชาชนเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและพฤติกรรม โดยผล

ประการหนึ่งจากการขับเคลื่อนของสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือการประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 ซึ่งสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสงวนบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างชัดเจน แนวคิดการมีส่วนร่วมมีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลาย เช่น สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมของการสหประชาชาติอธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการตัดสินใจและการกระทำในกระบวนการตัดสินใจนั้นเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากรส่วนการกระทำเป็นการกระทำโดยความสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการและในมุมมองของ อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล (2556, 39) มองว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหาเป็นผู้ทำทุกอย่างไม่ใช่ว่าเรากำหนดไปแล้วว่าให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา แบ่งได้ 5 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา
2. ร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขและการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา
3. ร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผนที่กำหนด
4. ร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา
5. ร่วมในการวิเคราะห์ ติดตามผลปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปฏิบัติงานสนาม

ขณะที่ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, 32) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จริงว่า น่าจะหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม อีกทั้ง ธวัช สุทธิกุลสมบัติ (2541, 35) มีความเห็นว่า การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมมือรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น นอกจากนี้ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, 42) ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมชาตินั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางของการพัฒนาดังกล่าว ย่อมต้องโอนอ่อนต่อความแตกต่าง ๆ ของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและการตัดสินใจของประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ส่วนแนวคิดการมีส่วนร่วมของปะชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มิศรา สามารถ (2543, 27) กล่าวถึง การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนซึ่งประกอบไปด้วยบุคคล กลุ่ม องค์กร มีส่วนร่วมในกระบวนการการจัดการป่าและทรัพยากรทุกขั้นตอน อาทิ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและชี้ประเด็นปัญหา การตัดสินใจกำหนดนโยบาย การวางแผนการจัดการ การได้รับผลรับผลประโยชน์ การตรวจสอบการใช้อำนาจ

รัฐทุกระดับ การติดตามประเมินผลและแก้ไขปัญหาอุปสรรค การทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์กรหลายประเภท เพื่อให้เกิดความสมานไมตรีที่ต้องการ องค์ประกอบที่สำคัญคือผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมายและมีประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล (2556, 39) ให้ข้อคิดเห็นว่า การมีส่วนร่วมที่มีการจัดกระบวนการที่เหมาะสมโดยเทคนิคและวิธีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ละเป็นระบบที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและมีความสำคัญอย่างยิ่งก็ คือ การจัดการทางวัฒนธรรม ซึ่งมี 2 ประการ

ประการที่แรก จะต้องเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการที่จัดให้ในท้องถิ่นสามารถคิดและเข้าใจความเชื่อมโยงปัญหาของตนเองและชุมชนกับโครงสร้างภายนอกให้เข้าใจและมั่นใจร่วมกันว่าจะต้องทำให้ปัญหาส่วนตัวส่วนครอบครัว เช่น ปัญหายาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและอื่นๆเป็นปัญหาของชุมชนโดยรวมให้ได้บางชุมชน ระดับหมู่บ้านมาร่วมรับผิดชอบปัญหาบางอย่างต้องแก้ไขในระดับประเทศ

ประการที่สอง การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนจะเป็นไปด้วยการฝึกความอดทน (ขันติ) และอย่างสันติเป็น “อารยะธรรมสังคม” สังคมที่มีอารยะธรรมที่เป็นคุณภาพที่อยู่ในตัว ในมุมมองของ โคเฮน และอัพฮอล์ฟ (Cohen and Uphoff, 1980) อธิบายขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. การมีส่วนรวมในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สอดคล้องกับ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2549, 14) ที่สรุปว่า องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ร่วมคิด คือ การร่วมวาดภาพอนาคตและความสำเร็จของชุมชนภายใต้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทุนทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกของชุชนและทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมคิดวางยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

2. ร่วมวางแผน คือ การกำหนดการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนที่รวมกลุ่มกันขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อจัดทำแผนชุมชน ซึ่งประกอบด้วยโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการในช่วงเวลาที่กำหนด

3. ร่วมปฏิบัติ คือ การรวมตัวกันของเครือข่ายเพื่อทำงานตามแผนงานและโครงการและกิจกรรมที่วางไว้ การปฏิบัติอาจต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น และแหล่งทรัพยากรชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ วัด โรงเรียน ร้านค้า วิทยุชุมชน ผู้นำจิตวิญญาณ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นประชาคมกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมให้ประสบสำเร็จ

4. ร่วมติดตามประเมินผล คือ การร่วมตรวจสอบติดตามผลความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินงานที่เครือข่ายได้คิด และปฏิบัติร่วมตัว เพื่อทราบและแก้ไขปัญญาอุปสรรคที่เกิดอันทำให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547, 44) กำหนดกรอบแนวคิด เพื่อนำไปสู่ยุทธศาสตร์และวิธีการดำเนินการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมต้องมาจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนและชุมชนท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมต้องอยู่ในทุกขั้นตอนของการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนทั้งแผนชุมชน แผนท้องถิ่นและแผนระดับชาติจนกระทั่งสามารถนำแผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ เริ่มกระบวนการจากการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ กำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดนโยบาย จัดทำแผนปฏิบัติการ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติการติดตามและประเมินผล ตลอดจนการทบทวนผลสัมฤทธิ์ ทั้งนี้ การจัดทำแผนควรเริ่มมาจากการจัดทำแผนชุมชนในลักษณะระดับรากหญ้าขึ้นมาให้แล้วเสร็จ แล้วจึงค่อยจัดทำแผนท้องถิ่นและแผนชาติตามลำดับ

2. ปรับสัดส่วนของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมเพื่อสร้างสังคมเรียนรู้ เช่น คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ควรมีผู้แทนจากภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคอื่น ๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม เป็นต้น

3. เนื่องจากระดับความรู้ของประชาชนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของประชาชนและท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาจากความแตกต่างของฐานความคิดตามมา รวมทั้งต้องมีการกำหนดระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ด้วย

4. มีเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกัน

5. ต้องมีกฎหมายรองรับ และต้องการปรับเปลี่ยนแนวคิดของภาครัฐให้มียอมรับและสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการร่วมมีความสำคัญ เพราะเป็นกระบวนการร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่การค้นหาสาเหตุของปัญหาจนถึงวิธีการแก้ปัญหาและการตัดสินใจในขั้นตอนสุดท้าย โดยชุมชนเป็นผู้ร่วมกันกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และมีแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำหรือภาวะผู้นำอยู่หลายประการ มีการศึกษาและรวบรวมทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบ่งตามระยะการพัฒนาประกอบด้วย ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ ทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำ ทฤษฎีตามสถานการณ์ ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป ซึ่งในการศึกษาวิจัย การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leadership) แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ (Servant Leadership) และแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงจูงใจ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำที่มีการศึกษากันมากเริ่ม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1978 เป็นต้นมา ทฤษฎีนี้มีลักษณะที่บ่งบอกถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล โดยผู้นำจะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเรื่องค่านิยม คุณธรรม มาตรฐานและการมองการณ์ไกลใน อนาคตมุ่งให้ความสำคัญต่อการประเมินระดับแรงจูงใจของผู้ตาม ด้วยคุณค่าความเป็นมนุษย์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีสาระครอบคลุมแนวคิด ภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) ภาวะผู้นำเชิงวัฒนธรรม Cultural Leadership) (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 367) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำที่สามารถใช้ในการอธิบายกระบวนการอิทธิพลเป็นรายบุคคล ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม จนถึงทั้งองค์กรระหว่างผู้นำกับตามในองค์กรทุกคน ตลอดจนวัฒนธรรมการทำงานในองค์กร ภายใต้สถานการณ์ความผูกพันต่อกันอย่างมั่นคงระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์โลกในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

ความหมายของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

มีนักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลายท่าน เช่น เบอร์น (Burms, 1978, 20) ให้ความหมายว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการ ซึ่งผู้นำและผู้ตามต่างยกระดับซึ่งกันและกันในด้านศีลธรรมและแรงจูงใจให้สูงขึ้น ภาวะผู้นำนี้จะสามารถทำให้เห็นเป้าหมายที่วางไว้อย่างชัดเจน สามารถทำงานจนประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงได้ดังที่ตั้งใจ ความหมายดังกล่าวเน้นในเรื่องของการวางเป้าหมายของงาน ทั้งนี้ แบส (Bass, 1985, 14 – 20) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้ที่กระตุ้น จูงใจผู้ตามให้กระทำมากกว่าที่คาดหวัง มีความเชื่อมั่นที่จะปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามที่ปรารถนา และใช้ความพยายามเพื่อยกระดับความต้องการของผู้ตามให้เป็นลำดับขั้นของความต้องการที่สูงขึ้น ตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าแม้จะพัฒนาภาวะผู้นำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างไรต้องอาศัยพื้นฐานความต้องการเป็นสำคัญ แม้แต่แนวคิดของ เบอร์น (Burms) และแนวคิดของ แบส (Bass) ทั้งสองแนวคิดมีความมุ่งหมายต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ เดสเลอร์ (Dessler, 1998, 202) ให้ความหมายของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า เป็นกระบวนการใช้อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องทัศนคติ และข้อสมมติฐานของสมาชิกขององค์กรและต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องทัศนคติ และข้อสมมติฐานของสมาชิกของ องค์กรและต่อการสร้างความผูกพันสำหรับพันธกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ขององค์กร โดยการถ่ายโอนความรู้สึกต่อพันธกิจการกระตุ้น ประสบการณ์การเรียนรู้ การดลใจให้ใช้วิธีใหม่ในการคิด

ส่วน คุค, ฮันซาเกอร์ และคอฟเฟย์ (Cook, Hunsaker and Coffey, 1997, 481) กล่าวถึงผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า คือ ผู้นำซึ่งเติมพลังให้แก่บุคคลอื่นด้วยวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่จะทำให้องค์กร มีชีวิตและมีความสำคัญขึ้นมาใหม่ภายใต้การเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ ยูลคิ (Yuki, 1998, 20) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สร้างความผูกพันต่อจุดประสงค์ขององค์กรและเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ผู้ตาม เพื่อที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์ (Objectives) และ รอสต์ (Rost, cited in Razik and Swanson, 2001, 213) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ความเกี่ยวข้องของผู้คนที่กระตือรือร้น การกำหนดเกี่ยวพันธ์ในความสัมพันธ์เชิงอิทธิพลบนฐานของการชักชวน โน้มนาว ตั้งใจมุ่งมั่นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยแท้จริง

จากแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักคิดนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้นทำให้มองเห็นว่าแต่ละแนวคิดมีจุดเด่น จุดร่วมต่างกัน จุดเด่นของแต่ละแนวคิดจะเน้นไปในส่วนของผู้นำตามสภาพพื้นที่ จุดร่วมที่สำคัญ คือ เป็นการก้าวหรือยกระดับผู้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้มีความสำคัญในการศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ต้องอาศัยแนวคิดความเป็นผู้นำในหลายสำนักคิด ทั้งนี้ เซอร์จิโอวาน (Sergiovanni, cited in Razik and Swanson, 2001, 477) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นภาวะผู้นำที่ผลิต จินตทัศน์ ค่านิยมที่กว้างขวาง ประกอบด้วยความยุติธรรม ความเป็นเลิศ ประชาธิปไตย และการเท่าเทียมกัน และทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จสู่ความเป็นเลิศได้ จากแนวคิดของ เซอร์จิโอวาน (Sergiovanni) สามารถนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างนี้ เพราะผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องมีจินตทัศน์พิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ด้วยความยุติธรรม เท่าเทียมกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกันกับแนวคิดของ เบนนิส และนานัส (Bennis and Nanus, cited in Razik and Swanson, 2001, 217) ที่กล่าวว่า ภาวะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ความสามารถของผู้นำที่จะปรับรูปและยกระดับแรงจูงใจ และเป้าประสงค์ของผู้ตามให้บรรลุผลสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ

จากการศึกษาแนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสำนักคิดต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องมีจินตทัศน์ในการพัฒนา มีเป้าหมายชัดเจน พัฒนาสิ่งต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอน สามารถสร้างแรงจูงใจให้การนำให้กับคนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบแนวคิดของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทั้งนี้ การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนหรือเรียกว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถที่จำกำหนดเป็นทฤษฎีได้ดังนี้ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 38)

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเบอร์น

เบอร์น (Burns, 1978, 175) อธิบายถึง ภาวะผู้นำในเชิงกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตามและในทางกลับกันผู้ตามก็ส่งอิทธิพลต่อการแก้ไขพฤติกรรมของผู้นำเช่นเดียวกัน โดยแนวคิดของเบอร์น เห็นว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความพยายามที่จะยกระดับของความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้ตาม การยกระดับความตระหนักรู้นี้เป็นแนวคิดที่เบอร์นให้ความสนใจ ซึ่งจะทำให้เกิดค่านิยมทางสังคมได้รับการกระตุ้นและเกิดการพัฒนา เบอร์นคิดว่า การที่ผู้นำมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะทำให้ผู้นำได้รับแนวคิดจากผู้นำไปด้วยและสามารถพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีกว่า แนวคิดนี้ยังกล่าวอีกว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะแสดงออกได้หรือการนำมาใช้ได้ต้องมีแรงจูงใจ หรือการสร้างแรงจูงใจในการแสดงออกไม่ว่าจะอยู่ในหน่วยงานหรือองค์กรก็ตาม การแสดงออกขึ้นอยู่กับ อำนาจ ระดับแรงจูงใจ และทักษะเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งเกิดได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 45)

1. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) เป็นแนวคิดที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ที่ผู้นำติดต่อกับผู้ตาม เพื่อที่จะทำให้เกิดแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ ผู้นำจะใช้รางวัลในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและเพื่อแลกเปลี่ยนกับความสำเร็จในการทำงาน ถือว่าผู้นำและผู้ตามมีความต้องการอยู่ในระดับขั้นแรกตามทฤษฎีความต้องการลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's Need Hierarchy Theory)

2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ผู้นำและผู้ตามมีปฏิสัมพันธ์กันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งสองฝ่าย คือ เปลี่ยนผู้ตามไปเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้นำแบบจริยธรรม กล่าวคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะตระหนักถึงความต้องการของผู้ตามและจะกระตุ้นตามให้เกิดความสำนึกและยกระดับความต้องการขอผู้ตามให้สูงขึ้นตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์และทำให้ผู้ตามเกิดจิตสำนึกของอุดมการณ์ยึดถือค่านิยมเชิงจริยธรรม เช่น อิสรภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาค สันติภาพ และสิทธิมนุษยชน

3. ภาวะผู้นำแบบจริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเป็นผู้นำแบบจริยธรรมอย่างแท้จริง เมื่อได้ยกระดับความประพฤติและความปรารถนา เชิงจริยธรรมของผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย สร้างจิตสำนึกให้ ผู้ตามเกิดความต้องการในระดับขั้นที่สูงกว่าเดิมตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ หรือระดับการพัฒนาจริยธรรมของโคลเบิร์ก แล้วจึงดำเนินการเปลี่ยนสภาพทำให้ผู้นำและผู้ตามไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูงขึ้น ผู้นำทั้งสามลักษณะตามทฤษฎีของเบอร์น มีลักษณะเป็นแกนต่อเนื่อง ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนอยู่ปลายสุดของแกน ซึ่งตรงกันข้ามกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมุ่งเปลี่ยนสภาพไปสู่ภาวะผู้นำแบบจริยธรรม

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของแบสและอโวลิโอ

นอกจากแนวคิดของเบอร์นแล้ว แบส และอโวลิโอ (Bass and Avolio, 1994, 2) มีแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า ผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องมีคุณลักษณ์ที่แตกต่างจากผู้นำในลักษณะอื่น ๆ ได้แก่ การที่สามารถจะกระตุ้นให้ผู้นำหรือผู้ร่วมงานเกิดความสนใจในการทำงานหรือดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังทำให้ผู้ตามหรือผู้ร่วมงานเกิดทัศนมิติหรือมุมมองกระบวนทัศน์แง่มุมใหม่ ๆ ทำให้เกิดการตระหนักในเรื่องภารกิจและวิสัยทัศน์ สามารถนำให้เกิดการมองไปข้างหน้า ทั้งนี้ แบส (Bass) ยังได้เสนอแนวคิดของภาวะผู้นำออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ซึ่งทั้งสองแนวคิดนี้มีความเป็นพลวัตที่เนื่องกันและอาศัยกันตามเห็นการณ์และสถานการณ์ โดยที่ผู้นำจะใช้ภาวะผู้นำแบบไหนก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา ยกระดับขึ้นดีขึ้น โดยให้ผู้ตามเกิดมุมมองของการปฏิบัติการร่วมกัน เพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม แบส (Bass) ยังกล่าวว่า ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนเมื่อนำมาใช้แล้วอาจจะส่งผลทำให้เกิดประสิทธิภาพต่ำกว่าที่กำหนดมากกว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น แบส และ อโวลิโอ (Bass and Avolio, 1994, 2 – 6) เสนอโมเดลภาวะผู้นำเต็มรูปแบบ (Model of The Full Range of Leadership) ประกอบด้วย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน และภาวะผู้นำแบบปล่อยตามสบาย (Laissez – Faire Leadership) หรือเรียกอีกอย่างว่า พฤติกรรมความไม่มีภาวะผู้นำ (Non–Leadership Behavior) (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 57) เป็นภาวะผู้นำที่ไม่มีความพยายามขาดความรับผิดชอบ ไม่มีการตัดสินใจ ไม่เต็มใจที่จะเลือกยืนอยู่ฝ่ายไหน ขาดการมีส่วนร่วม เมื่อผู้ตามต้องการผู้นำ ผู้นำจะไม่อยู่ ไม่มีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับภารกิจขององค์กร ไม่มีความชัดเจนใน เป้าหมาย

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของคูซส์และพอสเนอร์

นอกจากแนวคิดของ เบอร์น แบส และอโวลิโอ แล้วยังมีแนวคิดของ คูซส์ และพอสเนอร์ (Kouzes and Posner, 1997, 15) ที่มีแนวคิดความเชื่อที่ว่า การเป็นผู้นำเป็นกระบวนการอย่างที่หนึ่งที่สามารถสอดได้หรือถ่ายทอดได้ โดยที่ผู้นำจะสอดหรือถ่ายทอดนั้นจะต้องได้รับอำนาจอิทธิพล

จากผู้อื่นก่อน ทั้งนี้ ความเป็นผู้นำนั้นจะต้องมาจากความเชื่อมั่นต่อเป้าหมาย วัตถุประสงค์และการเต็มใจ คูซส์ และพอสเนอร์ ยังได้แสดงภาวะผู้นำออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำที่กล้าท้าทายต่อกระบวนการ (Challenging the Process) ภาวะผู้นำที่สร้างแรงดลใจต่อวิสัยทัศน์ร่วม (Inspiring a Shared Vision) ภาวะผู้นำที่สามารถเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานให้ผู้อื่น (Enabling Others to Act) ภาวะผู้นำที่เป็นต้นแบบนำทาง (Modeling the Way) และภาวะผู้นำที่สามารถกระตุ้นหัวใจ (Encouraging the Heart) ทั้งนี้ ผู้นำจึงต้องทำทุกอย่างเพื่อบำรุงขวัญกำลังใจของเพื่อให้ไปสู่วัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างชัดเจน

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของพอดซาคอฟฟ์ และคณะ

แนวคิดภาวะผู้นำของ พอดซาคอฟฟ์ และคณะ (Podsakoff, et al., อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 37) เป็นแนวคิดที่ให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีพฤติกรรมหลักที่สำคัญอย่างน้อยที่สุด 6 ประการ คือ

1. การบ่งชี้และให้ความชัดเจนด้านวิสัยทัศน์ (Identifying and Articulating a Vision) คือ การที่ผู้นำมีพฤติกรรมที่จะดำเนินการที่มุ่งหมายในการพัฒนา มีความชัดเจนและสร้างแรงดลใจให้ผู้ตามได้ดำเนินตาม

2. แสดงแบบอย่างของพฤติกรรมที่เหมาะสมกับผู้ตาม Providing an Appropriate Model) เป็นแนวคิดพฤติกรรมของผู้นำในการแสดงแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ตามดำเนินตามเป็นแบบอย่างที่สำคัญต้องสอดคล้องกับค่านิยม หรือวัฒนธรรมหลักของผู้นำ

3. กระตุ้นให้เกิดการยอมรับเป้าหมายรวมของกลุ่ม (Fostering the Acceptance of Group Goals) ได้แก่พฤติกรรมของผู้นำที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันขึ้นในหมู่สมาชิกกลุ่ม เพื่อร่วมกันทำงานจนบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

4. กำหนดความคาดหวังต่อผลงานสูง (High Performance Expectations) ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกในการคาดหวังความเป็นเลิศของผลงานในแง่คุณภาพ หรือผลงานสูงของผู้ตาม

5. ให้การสนับสนุนผู้ตามเป็นรายบุคคล (Providing Individualized Support) ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงให้เห็นว่าให้การนับถือต่อผู้ตาม โดยมีความเอื้ออาทรต่อความรู้สึก และความต้องการของผู้ตามแต่ละคน

6. กระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) ได้แก่พฤติกรรมของผู้นำที่สร้างความท้าทายและกระตุ้นผู้ตาม ให้มองปัญหาและงานเดิม ด้วยมุมมองและวิธีการใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม โดยใช้ความคิดพิจารณาเชิงวิเคราะห์ให้ผู้ตามเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ที่เหมาะสม

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเลธ์วูดและคณะ

จากแนวคิดหลักของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของแต่ละท่านที่กล่าวมาแล้ว ยังมีแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ เลธ์วูด และคณะ (Leithwood et al., อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 42 – 44) แนวคิดของ เลธ์วูด และคณะ มีความแตกต่างกันกับของทางอื่น ๆ สามารถสรุปออกเป็นกลุ่มได้ 3 มิติ ซึ่งแต่ละมิติแยกย่อยออกเป็นการกระทำ (Action Oriented) ของผู้นำที่ใช้ในการบริหารแล้วก่อให้เกิดผลิตผล (Outcomes) เลธ์วูดและคณะ ยังกล่าวว่า ผู้นำในอนาคตจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่น่าเชื่อถือไว้วางใจได้สูง (High Reliability Learning Community) ที่ยึดวัตถุประสงค์หลักด้านการบริหารจัดการและการผนวกกับผลิตผล (Outcome) ที่เกิดขึ้นทำให้องค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ ไว้วางใจ ได้สูง บรรลุเป้าหมาย ได้ตลอดเวลา ซึ่งเลธ์วูดและคณะ สรุปว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องขยายกรอบความคิดให้กว้างและลึกมาก

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของทิชีและดีวานนา

แนวคิดของ ทิชี และดีวานนา (Tichy and Devanna, 1990) ศึกษาพฤติกรรมของผู้นำระดับสูงของบริษัท 12 แห่งในสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ทำให้มองเห็นว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำนั้นต้องมีกระบวนการทำงาน 3 ระยะ กล่าวคือ ในระยะแรก ผู้นำต้องให้การยอมรับถึงความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง (Recognizing the Need for Change) ระยะที่สอง คือ การสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ (Creating a New Vision) และระยะที่สาม คือ การดำเนินการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร (Institutionalizing the Change) จากกระบวนการทั้ง 3 ระยะสามารถสรุปคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) กล้าพูด กล้าทำ (Courage and Outspokenness) มีความเชื่อมั่นในบุคคล (Believe in People) ความเชื่อมั่นในคุณค่าเป็นแรงผลักดัน (Value Driven) เป็นผู้ที่ใส่ใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life – long Learner) ความสามารถในการเผชิญกับความสลับซับซ้อน ความคลุมเครือ ความไม่แน่นอน (Ability to Deal with Complex, Ambiguity and Uncertainty) ผู้นำแบบนี้มีความสามารถ ในการเผชิญและแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เป็นผู้ที่มองการณ์ไกล (Visionary) เป็นต้น ทั้งนี้ แนวคิดของ ทิชี และ ดีวานนา ทำให้เข้าใจ และมองเห็นว่าผู้นำในการบริหารองค์กรจะต้องมีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง มุ่งมั่นกล้าตัดสินใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเบนนิสและนานัส

เบนนิสและนานัส (Bennis and Nanus, 1985) กล่าวว่า ผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องมีลักษณะพิเศษ หรือเป็นผู้นำแบบความสามารถพิเศษ (Charismatic Leader) ซึ่งเป็นผู้นำจะมีลักษณะที่พบเห็นธรรมดา มีความแตกต่าง ดังเช่น การพัฒนาวิสัยทัศน์ (Developing Vision) ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่ดีสำหรับองค์กร มีการพัฒนาความผูกพันศรัทธา (Developing Commitment and Trust) อีกทั้งต้องให้การสนับสนุนการเรียนรู้ขององค์กร (Facilitating Organizational Learning)

แนวคิดของ เบนนิสและนานัส ทำให้มองเห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญ ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน แสดงออกให้เห็นอย่างกว้างขวาง ทั้งต้องสร้างความผูกพันศรัทธาของผู้ตามให้เกิดความเชื่อมั่นต่อองค์กร

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของไมเคิล ฟูลแลน

ไมเคิล ฟูลแลน (Micheal Fullan, 2004, 16) กล่าวถึง แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีการแสดงถึงภาวะผู้นำในด้านวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำที่มีพลังงานความกระตือรือร้น และความหวังบนความคิดและการกระทำที่เป็นหลัก 5 ข้อ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในองค์กร เกิดความกระฉับกระเฉงพร้อมที่จะทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ประกอบด้วย 1) เป้าหมายทางคุณธรรม 2) เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีหลายปัจจัยมาเกี่ยวข้อง 3) สร้างความสัมพันธ์ 4) มีความรู้ และ 5) ยึดโยงส่วนต่าง ๆ สร้างความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง หลักการดังกล่าว ฟูลแลน เห็นว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของคูค ฮันซาเกอร์ และคอฟเฟย์

คูค ฮันซาเกอร์ และคอฟเฟย์ (Cook, Hunsaker and Coffey, 1997, 484 – 485) กล่าวถึงกลยุทธ์เชิงพฤติกรรม สำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการเปลี่ยนแปลงองค์กร 3 ประการ ได้แก่

1. การสร้างวิสัยทัศน์ โดยวิสัยทัศน์จะให้ทิศทางต่อสมาชิกขององค์กรในวิธีที่สอดคล้องกับแบบของผู้นำ ปรัชญาและความยึดมั่น ความกดดันในสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรขององค์กร วิสัยทัศน์ที่ดีที่สุดอยู่บนพื้นฐานขององค์กรและบ่งบอกถึงความสามารถที่คงทนขององค์กรที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำและองค์กรที่เหนือธรรมชาติ

2. การระดมความผูกพัน เป็นการยอมรับโดยบุคลากรที่จะทำให้วิสัยทัศน์ใหม่ ๆ ที่วางไว้ให้ได้บังเกิดผล ผู้นำแสดงและนำเสนอวิสัยทัศน์ต่อกลุ่มในทุกโอกาสใช้การกระตุ้น จูงใจ โดยผ่านการติดต่อสื่อสารภายในและการโฆษณาประชาสัมพันธ์แทนการสั่งการด้วยคำสั่ง

3. การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมองทั้งระบบและยกระดับกระบวนการแก้ปัญหาและกระบวนการตัดสินใจ มีการใช้วิธีการปฏิบัติใหม่กระจายทั่วทั้งองค์กรแทนที่จะจำกัดอยู่กับกลุ่มผู้บริหารระดับสูงในองค์กร ผู้บริหารการเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้บุคลากรปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ และมีความเชื่อมั่นที่จะพบกับความท้าทายยกระดับการรับรู้ มาตรฐาน และการตัดสินใจ

แนวคิดทั้ง 3 นี้ คูค ฮันซาเกอร์ และคอฟเฟย์ เห็นว่าเป็นพฤติกรรมของผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพราะมุ่งในการพัฒนา โดยเน้นย้ำในเรื่องของการสร้างวิสัยทัศน์ การระดมความผูกพัน และการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน เพื่อให้ผู้ตามเกิดแรงกระตุ้นในการดำเนินกิจกรรมหรือทำตามผู้นำให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อองค์กร

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์

ทั้งนี้ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, 39) กล่าวถึง คุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไว้หลายด้านด้วยกันสามารถสรุปได้ 6 ลักษณะ ดังนี้ ได้แก่ 1) การเป็นตัวแบบอย่างของพฤติกรรม (Role Modeling) 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) 3) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) 4) การมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายคน (Individualized Consideration) 5) การกระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) และ 6) การดำรงไว้ซึ่งอำนาจส่วนบุคคล (Maintaining a Source of Personal Power)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสำนักความคิดต่าง ๆ ทำให้มองเห็นว่าผู้นำหรือผู้บริหารจะต้องมีความเป็นผู้นำมีภาวะความเป็นผู้นำโดยเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว สามารถนำแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปใช้ในการพัฒนาผู้นำให้เกิดประสิทธิภาพในการนำ ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ประกอบด้วย องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

การมีอุดมการณ์ (Ideology) หมายถึง การที่ผู้นำมีความมุ่งมั่น มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการดำเนินการในด้านสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดผล และไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคที่เข้ามา สามารถสร้างกำลังใจยึดมั่นต่อกระบวนทัศน์การพัฒนา

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หมายถึง ผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำที่นอกจากจะมีอุดมการณ์แล้ว ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ในการนำด้วย ความคิดสร้างสรรค์สามารถสร้างแรงขับเคลื่อน แรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมหรือผู้ตามสามารถเดินตามและมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน

การเป็นแบบอย่างที่ (Role Modeling) หมายถึง การเป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี มุ่งมั่น ขยัน สร้างสรรค์ จูงใจ มีพฤติกรรมที่ทำให้ผู้ตามก้าวตามโดยเฉพาะการสร้างทัศนคติ หรือจินตทัศน์ในการทำงานได้เหมือนผู้นำ โดยไม่ใช้อำนาจหรือการแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดผลประโยชน์

การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) หมายถึง ผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนอื่นทั่วไปให้เข้าใจ และรับรู้ถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการเป็นผู้นำ โดยให้ผู้ตามเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสร้างสรรค์งานอย่างมีประสิทธิภาพ

การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) หมายถึง ความสามารถเฉพาะของการมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยทั่วไปจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้นำต้องใช้ภาวะความเป็นผู้นำสร้างแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนหรือผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์

จากแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า ทฤษฎีแนวคิดภาวะผู้นำของสำนักต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญอย่าง เช่น เบอร์น (Burms, 1978, 20) เห็นว่าผู้นำและผู้ตามต่างยกระดับซึ่งกันและกันในด้านศีลธรรมและแรงจูงใจให้สูงขึ้น ส่วน แบส (Bass, 1985, 14 – 20) ผู้นำ คือ ผู้ที่กระตุ้น จูงใจผู้ตามให้กระทำมากกว่าที่คาดหวัง และแนวคิดของ เดสเลอร์ (Dessler, 1998, 202) ที่เห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่าเป็น กระบวนการใช้อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องทัศนคติ และข้อสมมติฐานของสมาชิกขององค์กรและต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ คุค, ฮันซาเกอร์ และคอฟเฟย์ (Cook, Hunsaker and Coffey, 1997, 481) กล่าวถึงผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า คือ ผู้นำซึ่งเติมพลังให้แก่บุคคลอื่นด้วยวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ ทั้งนี้ รอสต์ (Rost, cited in Razik and Swanson, 2001, 213) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ความเกี่ยวข้องของผู้คนที่กระตือรือร้น การกำหนดเกี่ยวพันธ์ในความสัมพันธ์เชิงอิทธิพลบนฐานของการชักชวนโน้มนาว ตั้งใจมุ่งมั่นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยแท้จริง ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เลธ์วูด และคณะ (Leithwood et al., อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550, 42 – 44) แนวคิดของ เลธ์วูด และคณะ มีความแตกต่างกันกับของทางอื่น ๆ แยกย่อยออกเป็นการกระทำ (Action Oriented) ของผู้นำที่ใช้ในการบริหารแล้วก่อให้เกิดผลิตผล (Outcomes) ทิชี และดีวานนา (Tichy and Devanna, 1990) เห็นว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำนั้น ต้องมีกระบวนการทำงาน 3 ระยะ กล่าวคือ ในระยะแรก ผู้นำต้องให้การยอมรับถึงความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง (Recognizing the Need for Change) ระยะที่สอง คือ การสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ (Creating a New Vision) และระยะที่สาม คือ การดำเนินการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร (Institutionalizing the Change) จากกระบวนการทั้ง 3 ระยะ สามารถสรุปคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง กล้าพูด กล้าทำ มีความเชื่อมั่นในบุคคล ความเชื่อมั่นในคุณค่าเป็นแรงผลักดัน เป็นผู้ที่ใส่ใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสามารถในการเผชิญกับความสลับซับซ้อน ความคลุมเครือ ความไม่แน่นอน ผู้นำแบบนี้มีความสามารถ ในการเผชิญและแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เป็นผู้ที่มองการณ์ไกล เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาสามารถมองเห็นได้ว่า ไม่ว่าแนวคิดทฤษฎีสำนักใดก็ตามล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายเหมือนกัน คือ การต้องการความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า ล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีความต้องการ แรงจูงใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างสัมฤทธิ์ผล ในการศึกษา การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีความต้องการและแรงจูงใจของแต่ละสำนักในการนำมาสังเคราะห์ เพื่อให้เกิดประเด็นในการนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่อไป

การบริหารจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

เกษม จันทร์แก้ว (2556, 4) ให้ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ก็ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติและให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งแวดล้อมนั้น เป็นทุกสิ่งทุกอย่างบนโลก (อาจรวมไปถึงจักรวาล) เป็นทั้งของแข็ง ของเหลว ก๊าซ สารเคมีสัตว์ มนุษย์ดิน หิน ต้นไม้แร่ อากาศ วัตถุธาตุ สิ่งก่อสร้าง บ้านเรือน ถนน โรงเรียน วัด เมือง ชุมชน วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณีกฎระเบียบ ข้อบังคับ ฯลฯ เป็นต้น

ทวี ทองสว่าง และ ทัศนีย์ ทองสว่าง (2523, 27) ให้ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติว่า หมายถึง สิ่งที่ปรากฏตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นเอง ซึ่งอำนวยประโยชน์แก่ มนุษย์และสภาวะธรรมชาติด้วยกันเอง และได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ รอบตัวมนุษย์ช่วยอำนวยประโยชน์ในการดำรงชีวิตทางตรงหรือทางอ้อม หรือเป็นอุปสรรคเมื่อ สิ่งแวดล้อมนั้นเป็นพิษ จากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมครอบคลุมความหมายของทรัพยากรธรรมชาติด้วย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น มีความสัมพันธ์กับมนุษย์โดยช่วยอำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์อย่างมาก ขณะเดียวกันมนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ ตลอดเวลา จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางอย่างลดน้อยลง ซึ่งถ้าหากไม่มีการควบคุมดูแลหรืออนุรักษ์อย่างได้ผลแล้วก็จะเป็นผลเสียแก่มนุษย์และสังคมได้

ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกษม จันทร์แก้ว (2556, 17) แบ่งทรัพยากรธรรมชาติ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่รู้จักหมดสิ้น
2. ทรัพยากรที่ใช้แล้วจะทดแทนกันได้
3. ทรัพยากรที่ใช้แล้วจะหมดไป

นอกจากนี้ เกษม จันทร์แก้ว (2556, 22) แบ่งสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (Biotic Environment) หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ สิ่งที่มีชีวิตชนิดหนึ่งหรือสิ่งที่เคยมีชีวิตชนิดหนึ่ง เช่น แมลง ฯลฯ

2. สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Environment) หมายถึง สิ่งที่ไร้ชีวิตซึ่งอยู่รอบ ๆ สิ่งที่มีชีวิตชนิดหนึ่ง เช่น ดิน น้ำ บ้าน ฯลฯ แนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2558, 12) ให้ความหมาย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่า หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุดและโดยทั่วถึงกัน การอนุรักษ์หรือการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงทรัพยากรทุกอย่างในเวลาเดียวกัน ไม่ควรจะแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง

เพียงอย่างเดียว เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด กิบบส์ (Gibbe, 2003, 28) สรุปสาเหตุความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับมหภาคว่า เกิดจากสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. การใช้ทรัพยากรโดยไม่ระมัดระวัง เพื่อการส่งออกและต้องการเงินตราต่างประเทศ
2. นโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มองข้ามการจัดการระดับพื้นที่
3. ผลที่ไม่ปรารถนานโยบายการพัฒนาที่ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นเข้าไปในเขตต้นน้ำลำธาร ปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าไม้บริเวณต้นน้ำลำธารและวิธีจัดการที่เหมาะสมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก การพังทลายของดินทำให้ประชาชนในชนบทที่ต้องอาศัยทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการเพาะปลูกทำให้มีรายได้น้อยลง ปัญหาดังกล่าวมีความรุนแรงมากในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่มีการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วนอกจากจะทำให้สัดส่วนการถือครองที่ดินต่ำลงแล้ว ยังทำให้เกิดการใช้ที่ดินแบบเข้ม (Intensive Land Use) หรือมีการใช้ที่ดินอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องได้ด้วย

นอกจากนี้ การบุกรุกป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การทำลายป่าไม้และการทำการเกษตรแบบการทำไร่เลื่อนลอย ยิ่งสามารถทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำรุนแรงรวดเร็วมากขึ้น ผลกระทบที่เกิดต่อเนื่องตามมาคือ ป่าไม้ลดความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่การประมงพื้นที่เพื่อการเกษตร และพื้นที่ป่าสงวนและศักยภาพในการผลิต กระแสไฟฟ้าจากพลังน้ำลดลงทรัพย์สิน เสียหายและสุดท้ายคือส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์เอง กิบบส์, จอห์นนี่ และเอลิซาเบธ (Gibbs, Johnie Elizabeth (2003, 34)

ปีเตอร์ โฮร์ (Peter Hoare อ้างถึงใน ณัฐวรรธน์ สุนทรวริทธิโชต, 2556, 68) วิเคราะห์ลึกลงไปถึงสาเหตุของปัญหาและเสนอว่า ปัญหาของการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาในชนบทมักอยู่ที่กระบวนการวางแผนที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม ส่วนใหญ่มักอาศัยการวางแผนในรูปแบบจากเบื้องบนมาสู่เบื้องล่าง (Top Down) โดยไม่มีข้อมูลเพียงพอ โฮร์ เสนอแนะทางออกว่าการแก้ไขปัญหาในชนบทให้ได้ผลควรอาศัยข้อมูลในพื้นที่ซึ่งมี ความสำคัญต่อการวางแผนแก้ปัญหา ทั้งนี้ ต้องให้ประชาชนในชนบทมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา รวมทั้งกระบวนการในการตัดสินใจ กิบบส์ (Gibbs, 2003,98) สรุปว่า การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องอาศัยมาตรการหลายประการรวมทั้งการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การตัดสินใจ
2. การใช้ทรัพยากร
3. การสื่อสาร
4. การจัดการแก้ไขความขัดแย้ง

แนวทางในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เค วิลเลี่ยม อิสเตอร์ (K. William Easter, 2014, 121) กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือหรือมาตรการในการแก้ไข ปัญหาหลายด้านควบคู่กันไป ได้แก่

1. การใช้มาตรการด้านกฎหมาย เช่น การจำกัดเขตการใช้พื้นที่ การออกกฎควบคุมหรืออนุญาตในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การใช้แรงจูงใจในรูปเงินหรือรางวัล การเก็บภาษีการใช้การให้สิ่งตอบแทนหรือการปรับ เมื่อมีการฝ่าฝืน เป็นต้น

3. การให้ความรู้และข้อมูลโดยความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคการวิจัย การสนับสนุนกำลังใจ และการให้การศึกษา

4. การลงทุนโดยตรง

เพื่อให้มาตรการในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อมนุษย์โดยตรง รูดเดิล และรอว์ดินส์ซลี่ (Ruddle and Roudinclli อ้างถึงใน ณัฐวรรธน์ สุนทรวิทธิโชต, 2556, 67) ให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นมาตรการสำคัญในการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรไว้ ดังนี้

1. การเพิ่มความตระหนักต่อความสัมพันธ์อันซับซ้อน ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. การปรับปรุงขบวนการบริหาร สถาบันและการออกกฎหมายเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล

3. ปรับปรุงและขยายระบบข้อมูลและการวิจัยสำหรับการวางแผน และกำหนดนโยบายและปรับปรุงวิธีการในการประยุกต์แนวคิดเรื่องทรัพยากรสำหรับการวิเคราะห์นโยบาย

4. การพัฒนาระบบการศึกษาอบรมให้แก่สถาบันต่าง ๆ ทั้งของเอกชนและของรัฐในเรื่องการวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนา

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชนบทแนวใหม่ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมา ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและบรรเทาปัญหาความยากจนเป็นจำนวนมาก การเร่งรัดในการนำทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ดังกล่าวนั้น เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างใช้ กระจัดกระจายและประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวย โอกาสให้กับประชาชนที่อยู่ใกล้ชิดทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น จากเหตุผลข้างต้น

จึงเกิดปัญหาสำคัญ 3 ประการ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555, 133 – 134) คือ

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพไม่คุ้มค่า ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด จึงมีปริมาณลดลงอย่างรวดเร็ว

2. ขาดการประสานงานในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละระดับพื้นที่และเกิดปัญหาความขัดแย้ง

3. ขาดการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อไว้ใช้งานในอนาคต ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด จึงมีสภาพเสื่อมโทรม เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น แนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติแนวใหม่ จึงประกอบด้วย กลยุทธ์ที่สำคัญ 3 ประการ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555, 12) คือ

1. ยึดพื้นที่เป็นหลัก

2. เน้นการผสมผสานกิจกรรมการบริหาร และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ

3. สนับสนุนประชาชนและองค์กรในระดับท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สภาวะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน อยู่ในสภาวะที่น่าวิตกกังวลอย่างยิ่ง เพราะมีความสึกหรอของทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมอยู่ในขั้นวิกฤตในบางพื้นที่อยู่ในภาวะเสี่ยงภัย ส่วนภาวะสมดุลตามธรรมชาติมีบางพื้นที่และอยู่ในวงแคบ เพราะมีภาวะเตือนภัยที่สร้างความผิดปกติของปรากฏการณ์ธรรมชาติขึ้นบ่อย ๆ สาเหตุสำคัญอันเป็นที่ทราบกัน ทั่วไปก็คือ ได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ทั้งในอัตราการใช้ ปริมาณการใช้ ระยะเวลาการใช้ และไม่เลือกสถานที่ที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ การมองปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งในลักษณะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และมลพิษในสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะมองในแง่ใด ในที่สุดปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพ ชีวิตของมนุษย์เอง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้ประเทศต่าง ๆ ต้องรีบดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน รวมทั้งมาตรการในการป้องกันสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกัน ไม่ให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้นอีก ตลอดถึงการร่วมมือกันในการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์ จากสิ่งแวดล้อมในเชิงอนุรักษ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (ณัฐวรรธน์ สุนทรวริทธิโชต, 2556, 38) ประเทศไทยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น การผลิตพลังงานไฟฟ้า และการเกษตรกรรม ซึ่งทั้งสองกิจกรรมนี้เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรงเพื่อให้ได้ผลผลิตแก่ผู้บริโภค ส่วนหนึ่งส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศในกระบวนการผลิต

จะต้องอาศัยปัจจัยการพัฒนาเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิต เช่น ในการเกษตรมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งสองเป็นปัจจัยในกระบวนการผลิตที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นทั้งสิ้น ปัจจัยการผลิตที่เกิดจากเทคโนโลยีนี้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมาก เพราะส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดหรือมีอยู่ในธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวการณ์ตกค้างของสิ่งเหล่านี้ การคืนสภาพสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติต้องใช้เวลานานมาก นอกจากนี้ สารเคมีบางชนิดยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิต รวมทั้งมนุษย์ด้วยการใช้เทคโนโลยีของมนุษย์มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตทั้งในทางบวกและทางลบในทางบวก คือ การทำให้ความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น ในทางลบ คือ การทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อม เลวลง จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อโลก เช่น การเผาไหม้เชื้อเพลิงก่อให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก

แนวความคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น มีแนวคิดที่สำคัญในการดำเนินการ (ณรงค์ ใจหาญ, 2552, 21) ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาแนวนิเวศ (Eco – Development) การประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่กรุงสตอกโฮล์ม ค.ศ. 1972 เป็นการบุกเบิกนำปัญหา สิ่งแวดล้อมเข้าไปในเวทีการเมืองโลก การริเริ่มให้มีการประชุมนี้เกิดขึ้นจากความต้องการของกลุ่ม ประเทศอุตสาหกรรมที่เจริญแล้วหลายฝ่ายได้มองเห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเมือง ได้นำความก้าวหน้าและความเจริญมาสู่โลกตะวันตกอย่างมากมาย แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิด ความสูญเสียที่คาดไม่ถึงหลายประการ เช่น อากาศและน้ำเป็นพิษ ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ ตามชายฝั่ง ในป่าเขา และความทรุดโทรมของคุณภาพชีวิตในเมืองใหญ่ การมองเห็นความล้มเหลวของแบบจำลองการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผสมผสานความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้ทำให้หลายฝ่ายหลายวงการพยายามแสวงหาแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาโดยมีความหวังว่าประเทศโลกที่สามคงจะสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ที่ร้ายแรงของโลกตะวันตก และหลีกเลี่ยงไปจากความสูญเสียทางสังคมและทางนิเวศได้ การพัฒนาที่ผ่านมาล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ด้านหนึ่งเราไม่สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้ อีกด้านหนึ่งได้เกิดวิกฤตการณ์รูปใหม่ปรากฏให้เราเห็น นั่นคือ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นอย่างรุนแรง ปัญหาสำคัญที่สุดที่ประเทศ โลกที่สามกำลังเผชิญอยู่ คือ ความไม่เสมอภาคในรูปแบบต่าง ๆ และปัญหานี้ก็ได้ผลักดันไปสู่การก่อตัวของปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่น ประชาชนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และต้องอยู่อย่างยากจน ไม่มีทางเลือกในชีวิตเลย พวกเขาต้องทำการบุกรุกทำลายป่าหรือบางทีต้องอพยพเข้ามาในเมืองใหญ่ที่แออัดและเสื่อมโทรม ในขณะเดียวกันเราจะเห็นว่าประชาชนในโลกอุตสาหกรรมตะวันตกก็มีการดำรงชีวิตที่ใช้ทรัพยากรของโลกอย่างฟุ่มเฟือย การใช้กลไกตลาดเสรีและยุทธศาสตร์ที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นตัวการสำคัญ

ที่ทำให้เกิดปัญหาวิกฤตการณ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในประเทศโลกที่สาม ดังนั้น ในประเทศโลกที่สามจึงต้องแสวงหาระบบใหม่และแนวคิดการพัฒนาใหม่ที่สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนอย่างเพียงพอ โดยไม่ต้องไปทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

"การพัฒนาแนวนิเวศ" (Eco – Development) เป็นแนวทางที่ผสมผสานระหว่าง "นิเวศวิทยา" และ "เศรษฐศาสตร์" โดยมีปรัชญาว่าทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าไม่ว่าจะเป็นดิน ป่าไม้ น้ำ พืชพรรณ และชีวิตสัตว์ ควรจะต้องถูกนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาอย่างมีเหตุผล การใช้ทรัพยากรนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของแรงงานและความสามารถของคนท้องถิ่นเอง โดยให้มีความสอดคล้องกับค่านิยมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมทั้งจะต้องให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนใหญ่ของสังคม ข้อสำคัญที่สุด คือ จะต้องไม่มีการทำลายล้างฐานทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นเงื่อนไขสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและประการสุดท้าย การพัฒนาแนวนิเวศจะต้องรวมไปถึงการนำเอาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ในกระบวนการผลิตพร้อมกับการพัฒนาความรู้ความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ของตนเองโดยยึดหลักการว่าเทคโนโลยีมีไว้เพื่อรับใช้วิถีแห่งการพัฒนามากกว่าที่จะมีไว้เพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนา

จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่าการพัฒนาแนวนิเวศน์มีความสำคัญต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น จึงสอดคล้องกับการศึกษา การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ต้องยึดการพัฒนาแนวนิเวศน์ เพื่อความสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสร้างความเข้มแข็งต่อไป

แนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการ

ความหมายของการบริหารจัดการ

การศึกษาการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดการบริหารจัดการ ดังนี้

อรุณ รักธรรม (2547, 18) ให้ความหมายของการบริหาร คือ การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้เกิดความสำเร็จร่วมกัน โดยยึดหลักประหยัดและประสิทธิภาพ ความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการต่าง ๆ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548, 5) กล่าวว่า การบริหารจัดการ การบริหารการพัฒนา การบริหารการบริการ มีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน ที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย 3 ส่วน คือ

1. ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐและ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการปฏิบัติราชการ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ

2. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการประเมินผล (Evaluating)

3. มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้ง ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น ส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการ บริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย (Policy) แผน (Plan) แผนงาน (Program) โครงการ (Project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการ เน้นเรื่องการอำนวยความสะดวก และการให้บริการแก่ประชาชน

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549, 2 – 3) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่สำคัญในการวางแผน จัดองค์กรอำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling)

สาคร สุขศรีวงศ์ (2550, 25 – 26) กล่าวว่า มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายท่าน ได้รวบรวมความหมายเกี่ยวกับการบริหารว่า คำว่า การบริหารงาน ในภาษาอังกฤษมีคำที่ใช้อยู่สองคำ คือ Administration และ Management ความแตกต่างอยู่ที่ว่า Administration มักจะเน้นในเรื่องนโยบาย ในขณะที่คำว่า Management นั้น เป็นการนำเอานโยบายไปปฏิบัติจัดทำหรือระดับปฏิบัติการ แต่หากพิจารณาในด้านความนิยมในการนำคำมาใช้แล้วจะพบว่า คำว่า Administration นิยมนำไปใช้ในทางการบริหารราชการและคำว่า Management นิยมใช้ในทางการบริหารธุรกิจ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2551, 13) ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ที่มีผู้กระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันทำ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยใช้กระบวนการทำอย่างมีระเบียบ ทรัพยากร และเทคนิค ต่าง ๆ ที่เหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555, 1) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหน้าที่ในการบริหาร ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (leading) และการควบคุมองค์กร (Controlling)

ศิริ ถีอาสนา (2557, 8) ให้ความหมายของการบริหารว่า เป็นกิจกรรมของกลุ่ม ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อได้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จัดการกระบวนการบริหารหรือหน้าที่การบริหาร ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดคณะทำงาน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การบริหารงาน หมายถึง การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อความสำเร็จร่วมกัน โดยยึดหลักประหยัดและประสิทธิภาพ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคคล องค์การ หรือประเทศชาติ โดยมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ กลุ่มบุคคล ทุน ทรัพยากร และกระบวนการทำงาน ซึ่งรวมถึง การบริหารราชการและการบริหารธุรกิจด้วย โดยผ่านหน้าที่หลัก คือ การวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุมให้การทำงานบรรลุจุดประสงค์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

คำว่า “การบริหารจัดการ” หรือ “Management” หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการการใช้ทรัพยากรขององค์การ เพื่อการบรรลุเป้าประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่องค์การกำหนดไว้ การจัดการมีความคล้ายคลึงกับการบริหาร (Administration) เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายในการบรรลุเป้าหมาย แต่ในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (Louis Allan, 1973, 46)

แนวคิดและทฤษฎีการจัดการปัจจุบันในองค์การต่าง ๆ มักใช้คำสองคำ คือ “การบริหาร (Administration)” กับคำว่า “การจัดการ (Management)” สลับกันไปมา ทั้งนี้ เนื่องจากทั้งสองคำนี้มีความหมายเหมือนกัน จึงใช้แทนกันได้มีข้อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตรงที่ประการแรก “การบริหาร” มักใช้ในวงการสาธารณะหรือราชการและใช้กับผู้บริหารระดับสูงขององค์การที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในขณะ ที่ “การจัดการ” ใช้ในวงการธุรกิจหรือเอกชนเป็นหลักและใช้กับผู้ปฏิบัติงาน รองลงมาที่มีหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติ (องอาจ ก่อสินค้า, 2556, 8)

การจัดการมิใช่เป็นการทำงาน เพื่องานเสร็จสิ้นไปแต่เพียงอย่างเดียวในภาวะปัจจุบัน ซึ่งวิทยาการก้าวหน้าการจัดการ จึงจำเป็นต้องใช้หลักวิชาการเข้ามาช่วย มิใช่ประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียว การศึกษาวิชาการจัดการมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับงานย่อมจะเกิดคุณค่าหลายประการ คือ (สมคิด บางโม, 2542, 32 – 33)

1. คุณค่าในด้านการประหยัด หมายถึง จะทำให้การใช้จ่ายเงินทุนเกิดประโยชน์สูงสุด ได้กำไรหรือผลตอบแทนสูงสุด ประหยัดทั้งคน เงิน วัสดุ สิ่งของ และเวลา

2. คุณค่าในด้านประสิทธิผลการทำงานให้ลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือที่คาดหวังไว้ เรียกว่า การจัดการนั้นมีประสิทธิผล แต่ผลสำเร็จของงานดังกล่าวนี้ อาจไม่ประหยัดหรือไม่มีประสิทธิภาพได้ หากไม่ใช้หลักวิชาการเข้ามาช่วยในการจัดการ

3. คุณค่าในด้านประสิทธิภาพ หมายถึง การทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ และให้ได้รับประโยชน์สูงสุดโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด

4. คุณค่าด้านความเป็นธรรมการจัดการงานหากปฏิบัติตามความพอใจของผู้จัดการโดยมิได้ยึดหลักเกณฑ์และทฤษฎีต่าง ๆ เป็นหลักย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นโดยมิได้ตั้งใจ ทำให้ขวัญในการทำงานของคนในหน่วยงานไม่ดี ซึ่งจะส่งผลไปถึงคุณภาพของงานที่ปฏิบัติด้วย

5. คุณค่าในเกียรติยศชื่อเสียงผู้จัดการที่ดีมีประสิทธิภาพในทุกสาขางานและในทุกระดับย่อมจะเป็นผู้ได้รับการยกย่องสรรเสริญตรงข้ามกับผู้จัดการที่บริหารงานตามใจตนเอง ปราศจากหลักเกณฑ์เล่นพวกพ้อง

ดังนั้น การศึกษาวิชาการบริหารและการจัดการจะช่วยให้มีความเข้าใจลึกซึ้งมองเห็นลู่ทางที่จะบริหารงานให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของสังคม

บาร์โทล และ มาร์ทีน (Bartol and Martin, 1991, 6) ให้ความหมาย การบริหารว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้เป้าหมายขององค์กรประสบผลสำเร็จ โดยการวางแผนการจัดการองค์การการใช้ภาวะผู้นำและการควบคุม

นโตเนอร์ และฟรีแมน (Stoner and Freeman, 1992, 3) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงกระบวนการวางแผน การจัดการองค์การ ภาวะผู้นำ การควบคุมการทำงานของสมาชิกขององค์การและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

สตรับ และ แอทเนอร์ (Straub and Attner, 1985, 86 – 91) ให้แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้บริหาร ไว้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นยุทธศาสตร์ หรือแผนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่แนวทางในการแสวงหาวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายขององค์การ มีการวางแผนเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง กำหนดจุดศูนย์กลางของการบริหารและการปฏิบัติงาน

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการจัดแบ่งงานขององค์การ เพื่อที่จะทำให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดและสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นการปฏิบัติงานโดยผ่านสายการบังคับบัญชา

3. การจัดบุคคลเข้าทำงาน (Staffing) เป็นการวางแผนทรัพยากรบุคคลในเรื่องเกี่ยวกับจำนวน และประเภทของตำแหน่งที่ต้องใช้ในการทำงาน กำหนดความต้องการกำลังคนของ

แต่ละงานและคุณสมบัติของแต่ละตำแหน่งซึ่งรวมถึงค่าตอบแทน ตลอดจนให้การดูแลและให้การพัฒนา

4. การอำนวยการ (Directing) เป็นการบริหารให้องค์การสามารถดำเนินงานไปได้ตามวัตถุประสงค์การอำนวยการ ต้องการทักษะในการสื่อสารการรับรู้ การจูงใจและมีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำ

5. การควบคุม (Controlling) เป็นระบบเพื่อกำหนดมาตรฐานและเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินงานของพนักงานให้เป็นไปตามแผนและที่คาดหวังไว้

บราวน์ (Brown, 1993, 273) แบ่งองค์ประกอบที่สนับสนุนทางการบริหารไว้ 2 ด้าน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการระบุปัญหาขององค์การความต้องการของชุมชนและทรัพยากร การกำหนดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์และการกำหนดแนวทางสำหรับการบริหารเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์เหล่านั้น

2. การบริหารงานบุคคล (Personnel Management) หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการคัดเลือก การบรรจุ การกำหนดหน้าที่ รวมถึงการให้ค่าจ้างและค่าตอบแทน ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ

3. การฝึกอบรม (Training) หมายถึง กระบวนการพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

4. การนิเทศติดตาม (Supervision) หมายถึง การแนะนำ การสนับสนุน การช่วยเหลือให้ การปฏิบัติงานตามหน้าที่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิผล

5. การจัดสิ่งสนับสนุน (Logistics Management) หมายถึง การจัดหา การเก็บรักษา และการสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงาน

6. การจัดการงบประมาณ (Financial Management) หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับการเงิน การบัญชีสำหรับแผนปฏิบัติการและแผนงาน

7. การจัดการข้อมูลข่าวสาร (Information Management) หมายถึง การรวบรวมรายงานและการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นตัวบ่งชี้มาตรฐาน และความสำเร็จของการดำเนินงาน

8. การจัดองค์กรชุมชน (Communication Organization) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น การวางแผน การจัดกิจกรรมการให้บริการ

เกษม จันทร์แก้ว (2540, 512 – 514) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะการดำเนินการนำวัตถุดิบสู่กระบวนการผลิตจนได้ผลผลิตตามที่กำหนดไว้ การบริหารจึงเป็นการดำเนินการให้ทุกโครงการทำหน้าที่สัมพันธ์กัน เป็นเรื่องที่ยากที่จะทำให้เกิดการผสมผสานกัน ถ้าไม่วางแผนการดำเนินการที่ดี ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่วางแผนบริหารอย่างไร อย่างไรก็ดีผู้บริหารมี หน้าที่อำนวยการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบควบคุมในการนำแผนงาน

ที่ได้กำหนดไว้แล้ว ไปดำเนินการร่วมกับทรัพยากร ทำให้เกิดผลผลิตหรือการใช้ปัจจัยการบริหาร ได้แก่ คน งบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์ สวัสดิการ ฯลฯ ก่อให้เกิดผลผลิตขั้นสุดท้าย

สมยศ นาวีการ (2544, 24 – 25) กล่าวว่า กระบวนการบริหารควรประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1. การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการพิจารณาถึงความพร้อมขององค์การตลอดจนปัจจัยที่ช่วยให้องค์การหรือหน่วยงานบรรลุเป้าหมายและจัดทำแผนงานขึ้นมา เพื่อดำเนินงาน

2. การจัดองค์การ หมายถึง การให้รายละเอียดงานทุกอย่างที่ต้องกระทำเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์การการแบ่งปริมาณงานทั้งหมดเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถปฏิบัติได้โดยบุคคลคนเดียว และการกำหนดกลไกลของการประสานงานของสมาชิกขององค์การ เพื่อทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. การสั่งการ หมายถึง กระบวนการของการสั่งการ และการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกของกลุ่ม

4. การควบคุม หมายถึง ความพยายามอย่างมีระบบเพื่อกำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงานการออกแบบระบบข้อมูลย้อนกลับ การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า พิจารณาว่ามีข้อแตกต่างหรือไม่ และทำการแก้ไขใด ๆ ที่ต้องการเพื่อเป็นหลักประกันว่าทรัพยากรทุกอย่างขององค์การ ได้ถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์การ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545, 19) กล่าวถึงกระบวนการบริหารจัดการ โดยแบ่งหน้าที่ของการบริหารจัดการออกเป็น 4 หน้าที่ คือ

1. การวางแผน เป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์และพิจารณาถึงวิธีการที่ควรปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องตัดสินใจว่าบริษัทมีวัตถุประสงค์อะไรในอนาคต และจะต้องดำเนินการอย่างไรเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น ลักษณะการวางแผน มีดังนี้

1.1 การดำเนินการตรวจสอบตัวเองเพื่อกำหนดสถานภาพในปัจจุบันขององค์การ

1.2 การสำรวจสภาพแวดล้อม

1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์

1.4 การพยากรณ์สถานการณ์ในอนาคต

1.5 การกำหนดแนวทางปฏิบัติงานและความจำเป็นในการใช้ทรัพยากร

1.6 การประเมินแนวทางการปฏิบัติงานที่วางไว้

1.7 การทบทวนและปรับแผนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด

1.8 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการวางแผนเป็นไปอย่างทั่วถึง

2. การจัดองค์การ เป็นขั้นตอนในการจัดบุคคลและทรัพยากรที่ใช้ในการทำงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการทำงานนั้น หรือเป็นการจัดแบ่งงานและจัดสรรทรัพยากรสำหรับงานเพื่อให้งานเหล่านั้นสำเร็จการจัดองค์การประกอบด้วย

2.1 การระบุและอธิบายงานที่จะถูกนำไปดำเนินการ

2.2 การกระจายงานออกเป็นหน้าที่

2.3 การรวมหน้าที่ต่าง ๆ เข้าเป็นตำแหน่งงาน

2.4 การอธิบายสิ่งที่จำเป็นหรือความต้องการของตำแหน่งงาน

2.5 การรวมตำแหน่งงานต่าง ๆ เป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมและสามารถบริหารจัดการได้

2.6 การมอบหมายงานความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่

2.7 การทบทวนและปรับโครงสร้างขององค์การเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด

2.8 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการจัดองค์การเป็นไปอย่างทั่วถึง

2.9 การกำหนดความจำเป็นของทรัพยากรมนุษย์

2.10 การสรรหาผู้ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

2.11 การคัดเลือกจากบุคคลที่สรรหามา

2.12 การฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่าง ๆ

2.13 การทบทวนและปรับคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรมนุษย์เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด

2.14 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการจัดคนเข้าทำงานเป็นไปอย่างทั่วถึง

3. การนำเป็นขั้นตอนในการกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นและชักนำความพยายามของพนักงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้ความพยายามของผู้จัดการที่จะกระตุ้นให้พนักงานมีศักยภาพในการทำงานสูง ดังนั้น การนำจะช่วยให้งานบรรลุผลสำเร็จ เสริมสร้างขวัญ และจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาการนำประกอบด้วย

3.1 การติดต่อสื่อสารและอธิบายวัตถุประสงค์ให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทราบ

3.2 การมอบหมายมาตรฐานของการปฏิบัติงานต่าง ๆ

3.3 การให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานของการปฏิบัติงาน

3.4 การให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาบนพื้นฐานของผลการปฏิบัติงาน

3.5 การยกย่องและสรรเสริญและการตำหนิติเตียนอย่างยุติธรรมและถูกต้องเหมาะสม

3.6 การจัดหาสภาพแวดล้อมมากระตุ้นการจูงใจ โดยการติดต่อสื่อสารเพื่อสำรวจความต้องการและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

3.7 การทบทวนและปรับวิธีการของภาวะความเป็นผู้นำเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด

3.8 การติดต่อสื่อสาร โดยทั่วทุกแห่งในกระบวนการของภาวะความเป็นผู้นำ

4. การควบคุม เป็นการติดตามผลการทำงานและแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่จำเป็นหรือเป็นขั้นตอนของการวัดผลการทำงานและดำเนินการแก้ไขเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการ ซึ่งประกอบด้วย

4.1 การกำหนดมาตรฐาน

4.2 การเปรียบเทียบและติดตามผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐาน

4.3 การแก้ไขข้อบกพร่องการทบทวนและปรับวิธีการควบคุม เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง และผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด

4.5 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการควบคุมเป็นไปอย่างทั่วถึง

จากแนวคิดทฤษฎีการบริการจัดการดังกล่าวมา ทำให้มองเห็นว่า การบริหารมาคู่กับการจัดการแม้จะเป็นความหมายแตกต่างกัน แต่จุดมุ่งหมายเหมือนกันคือ มุ่งไปสู่การบริหารสิ่งที่ดำเนินการและจัดการสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ทั้งนี้ เพราะคำทั้งสองจะต่อเนื่องกัน เมื่อมีการบริหารก็ต้องมีการจัดการตามมา ซึ่งการศึกษาการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ มุ่งเน้นในเรื่องของการบริหารและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจการบริหารและการจัดการ จากที่กล่าวมาการบริหารและการจัดการมุ่งเน้นในเรื่องของกระบวนการการนำไปปฏิบัติ เพราะการบริหารมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพ โดยมีการจัดการอย่างเป็นระบบให้เกิดประสิทธิผลตามมาในการศึกษาครั้งจึงต้องอาศัยหลักการบริหารและการจัดการมาเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาต่อไป

แนวคิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

นิยามเศรษฐกิจสีเขียว

1. การประชุมสหประชาชาติ ว่าด้อยการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี ค.ศ. 2012 (Rio+20) เผยแพร่เอกสารผลลัพธ์ “The Future We Want” ให้คำนิยามว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยปกป้องและเพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพด้านทรัพยากร ส่งเสริมรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และขับเคลื่อนโลกไปสู่การพัฒนาแบบคาร์บอนต่ำ โดยเศรษฐกิจสีเขียวควรเป็นกรอบของการตัดสินใจทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดการบูรณาการสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน (เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม)

2. The Global Citizens Center (2012) ให้คำนิยามของเศรษฐกิจสีเขียวในแง่ของ “Triple Bottom Line” ที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า ระบบนิเวศของโลกเป็นระบบปิด มีทรัพยากรจำกัด และศักยภาพในการจัดการและการทดแทนทรัพยากรมีข้อจำกัดเราใช้ชีวิตโดยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ของโลก ดังนั้น เราจึงจะต้องสร้างระบบเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และจะต้องปรับการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับระบบนั้น สังคม ตั้งอยู่บนความเชื่อว่าวัฒนธรรมและศักดิ์ศรีเป็นแหล่งทรัพยากรอันทรง คุณค่าเช่นเดียวกันกับทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่ไม่ให้สูญสลายไป เราจึงต้องสร้างระบบเศรษฐกิจให้มีชีวิตชีวา เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงมาตรฐานการดำรงชีวิตเหมาะสม และได้รับโอกาสการในการพัฒนาตนเองและการเข้าสังคม รากฐานของท้องถิ่น ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าการเชื่อมโยงที่แท้จริงระหว่างกันเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนและความยุติธรรม เศรษฐกิจสีเขียว จึงเป็นการรวบรวมความต้องการของแต่ละชุมชนท้องถิ่นจากทั่วโลกและตอบสนองความต้องการเหล่านั้นโดยการดำเนินการตามหน้าที่ ผลิตสินค้าในท้องถิ่นนั้น ตลอดจนแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างกัน

3. International Trade Union Confederation หรือ ITUC (2012) หลักการเพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว 10 ประการ ดังนี้ 1) ความเท่าเทียมกันทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ 2) การดำเนินการแบบองค์รวมและการมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้หญิง คนยากจน และแรงงานที่มีทักษะต่ำ 3) การเปลี่ยนแปลงลักษณะของ งานแบบดั้งเดิม และการสร้างงานแบบใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและงานที่ดีมีคุณค่า 4) เคารพในสิทธิของแรงงานและสหภาพแรงงาน 5) บรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมและความพึงพอใจต่อความต้องการของมนุษย์ในระยะยาวรวมถึงการเข้าถึงน้ำ อาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงาน ที่ดิน สุขภาพ การศึกษา การขนส่ง และวัฒนธรรม 6) ส่งเสริมการใช้

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งพลังงานทดแทน การตระหนักถึงต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์วัฏจักรชีวิตและเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (Zero Carbon) และของเสีย (Zero Waste) 7) ให้ความสำคัญกับการใช้วัตถุดิบในการผลิตมากกว่าการลดต้นทุนด้านแรงงาน 8) ให้มีระยะเวลาในการเปลี่ยนเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียวสำหรับแรงงานและชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบ รวมถึงการขยายโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม พัฒนากลไกทางสังคมเพื่อนำไปสู่นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว 9) ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจที่แท้จริงปราศจากการเก็งกำไร และ 10) ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

4. UNEP (2010) นิยามเศรษฐกิจสีเขียวว่า เป็นระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้นเพิ่มความเป็นธรรมทางสังคมในขณะที่ลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศได้อย่างมีนัยสำคัญ หรือความหมายอีกนัยหนึ่งคือ การปลดปล่อยคาร์บอนในระดับต่ำ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในทางปฏิบัติ คือ การเติบโตของรายได้ และการจ้างงานจากภาครัฐและเอกชน เพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนและมลพิษสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพป้องกันการสูญเสียของความหลากหลายทางชีวภาพ และการบริการนิเวศวิทยา โดยเน้นความสมดุลระหว่างการปกป้องสิ่งแวดล้อม การลดปัญหาความยากจน และการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้เป็นเป้าหมายที่แตกต่างหรือจะมาแทนที่แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) แต่เป็นการมองว่าการจะไปสู่เป้าหมายความยั่งยืนได้จำเป็นต้องมีการจัดการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง

5. UNCTAD (2010) เศรษฐกิจสีเขียว เป็นระบบเศรษฐกิจที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบันดีขึ้น และสามารถลดความไม่เสมอภาคได้ในระยะยาว และไม่ทำให้ประชาชนรุ่นหลังประสบกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาด้านระบบนิเวศที่เสียสมดุล เศรษฐกิจสีเขียวเป็นระบบเศรษฐกิจที่ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบันดีขึ้น และสามารถลดความไม่เสมอภาคได้ในระยะยาวและไม่ทำให้ประชาชนรุ่นหลังประสบกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาด้านระบบนิเวศที่เสียสมดุลซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เศรษฐกิจสีเขียวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจสีเขียวอาจมีความหมายและขอบเขตที่หลากหลาย ดังนี้ 1) อาจมองเห็นเป็นภาคเศรษฐกิจ เช่น ป่าไม้ ที่ดิน น้ำความหลากหลายทางชีวภาพ พลังงาน 2) อาจหมายถึง แนวปฏิบัติที่ดี เช่น การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน การบูรณาการยุทธศาสตร์ การดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม การติดฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ 3) อาจเป็นทิศทางของนโยบายในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ราคาสินค้า ภาษี เงินอุดหนุนการลงทุนภาครัฐ การศึกษา การพัฒนาและวิจัย 4) อาจเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการปฏิบัติ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และ 5) อาจเป็น

เป้าหมายสุดท้ายในการดำเนินนโยบายและแนวปฏิบัติที่ดีเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยสร้างแรงจูงใจและการสนับสนุนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

6. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554, 14) กล่าวว่า เศรษฐกิจสีเขียว คือ การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่กิจกรรมภายใต้แนวทางการพัฒนาดังกล่าว มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกในปริมาณที่ไม่ส่งผลกระทบทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และสูญเสียความสมดุลในการที่จะค้ำจุนการดำรงชีวิตและสนับสนุนวิถีชีวิตของประชากรในทุกสาขาการผลิต

7. สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2553, 10) กล่าวว่า เศรษฐกิจสีเขียว คือ เศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลระหว่างความต้องการของมนุษย์กับทรัพยากรที่มีอยู่บนโลกใบนี้โดยทิศทางของเศรษฐกิจสี เขียว คือการให้ความสำคัญต่อ “มูลค่าของการใช้ประโยชน์” (Use – Value) ไม่ใช่ “มูลค่าการแลกเปลี่ยนหรือเงิน” (Exchange – Value or Money) อีกทั้งดำเนินการโดยคำนึงถึงคุณภาพไม่ใช่ปริมาณ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เศรษฐกิจสีเขียว เป็นการพัฒนาชุมชนสังคมให้มุ่งไปสู่ความเจริญเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นในการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ในการส่งเสริมมูลค่าทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่อไป

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนาที่เน้นกระบวนการมากกว่ารูปแบบและต้องการความต่อเนื่องในการปฏิบัติ รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจากฐานทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาทั้งในระบบชุมชน สังคม การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสามารถกล่าวได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาประเทศของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 มาจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าประเทศไทยได้บทเรียนที่สำคัญ คือ ข้อที่ว่าแนวทางการพัฒนากระแสหลักนั้นมีปัญหาไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งทางออกก็คือ ควรส่งเสริมให้ชุมชนทำธุรกิจหรือ

สร้างเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับ เงื่อนไขของตนเอง แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนนี้จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งทางด้าน เศรษฐกิจชุมชนให้แก่ชุมชน บางคนเรียกแนวคิดนี้ว่า “เศรษฐกิจพื้นฐาน” หรือ “เศรษฐกิจพึ่งตนเอง” หรือ “เศรษฐกิจชุมชน” ซึ่งอาจมีลักษณะและปรัชญาแนวคิดทิศทางเดียวกัน แต่อาจจะมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกัน มีประเด็นที่สำคัญ คือ มิใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของสังคม การศึกษา วัฒนธรรม ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม จิตใจ ศีลธรรมและสุขภาพอนามัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพึ่งตนเองกับเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากเดิมชุมชนในชนบทอยู่ได้ด้วยตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มีสายสัมพันธ์ในแนวนอนที่นำไปสู่การพึ่งพากัน จนกลายเป็นประเพณี วิถีชีวิตหรือระเบียบของชุมชน มีผลต่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชน แต่เดิมเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ เป็นการทำมาหากินเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด บทบาทของเงินตรามีน้อยมาก และเมื่อเริ่มต้นยุคของการพัฒนา โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาถูก แทนที่ด้วยโลกทัศน์ทุนนิยม เงินตราเข้ามามีบทบาทสำคัญในชุมชน ชนบทกลายเป็นแหล่งทรัพยากร และแรงงานสำหรับพัฒนาเมืองให้เจริญมั่งคั่ง ทิ้งให้ชุมชนหรือหมู่บ้านในชนบทล่มสลาย การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดจึงเป็นเหตุให้หลายชุมชนเกิดผู้นำตามธรรมชาติรวมตัวขึ้นมาช่วยเหลือตนเอง หันมาสะสมทุนที่เป็นทุนของชุมชนเพื่อการอยู่รอดร่วมกัน มีการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนขนาดเล็ก หรืออุตสาหกรรมครัวเรือนขึ้น ความสำเร็จของชุมชนเหล่านี้ช่วยให้ตนเองอยู่รอดและยังพัฒนาให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางวิกฤติเศรษฐกิจเงินตรา (พิทยา ว่องกุล, 2542, 8)

เศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ มากสำหรับประเทศกำลังพัฒนา เพราะถ้าหากเศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคง แข็งแรง ก็จะส่งผลให้ ระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของทั้งประเทศมีความมั่นคง แข็งแรง ตามไปด้วยประเทศที่ขับเคลื่อนด้วย ระบบเศรษฐกิจชุมชน อย่างเช่น ประเทศอิตาลี ที่แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจครอบครัวหรือเศรษฐกิจชุมชนและการประกอบการด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมใน ครัวเรือนสามารถส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโตได้ จากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ขยายตัวมาเป็นวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลางในที่สุด และเป็นตัวอย่างที่ดี จนทำให้ประเทศอิตาลีกลายมาเป็นต้นแบบหนึ่งของการพัฒนาประเทศที่อาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจใน ภาพรวมของประเทศ เมื่อพิจารณาถึงปัญหาข้อจำกัด และโอกาสในการพัฒนาแล้ว การพัฒนาที่ถูกต้อง และเหมาะสมควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดผล ประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ของประเทศ นั่นคือ จะต้องส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง จนสามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป (ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2556)

เนื่องด้วยแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีหลายประการ มีแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่นำเสนอโดย ฟิทซ์เจอร์ราลด์ และเลห์ (Fitzgerald และ Leigh, 2002) เห็นว่ากรอบ แนวคิดดังกล่าวได้รับการสังเคราะห์ขึ้นจากประสบการณ์ของเมืองต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงสองถึงสามทศวรรษที่ผ่านมา และเห็นว่ากรอบแนวคิดดังกล่าวน่าจะให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของไทย นอกจากนี้ ฟิทซ์เจอร์ราลด์ และเลห์ กล่าวว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ควรจำกัดอยู่เพียงเฉพาะการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) เท่านั้น หากต้องรวมถึงการพัฒนาคุณภาพในการดำรงชีวิต (Living Standard) ของประชาชน คำนึงถึงการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม (Equity Distribution of Development Benefits) และคำนึงถึงเป้าหมายในการสร้างความยั่งยืน (Sustainability)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544, 14) ให้แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่ โดยธรรมชาติไม่ต้องจ้าง เป็นสิ่งที่มีมากับสถาบันครอบครัว โดยทั่วไปครอบครัวคิดถึงการอยู่รอดก่อนแล้ว จึงสะสมและค้าขาย พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเองและพึ่งชุมชนก่อนและหากจะขายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงก็จะขายในตลาดใกล้ตัวตลาดภายในประเทศ แนวคิดนี้มุ่งให้คำนึงถึงชุมชนศีลธรรม ครอบครัว เพื่อนบ้านและท้องถิ่นเป็นหลัก

มงคล ด่านธานินทร์ (2541, 91) ให้แนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศ และต้องสัมพันธ์กับการเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การทำงานเพื่อการดำรงชีพอยู่ ร่วมกันชาวบ้าน สนใจในการรวมกลุ่ม อาทิ การปลูกพืช กิจกรรมการผลิตนอกการเกษตร การบริการ เพื่อให้เกิดพออยู่พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุนหรือเพื่อกำไร ผลที่เกิดตามมาทำให้คนมีความสุข ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

โสภณ สุภาพงษ์ (2541, 71) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่า เป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้ ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนเน้นการพึ่งตนเองและการเติบโตโดยมีทุกอย่างพอเพียง ได้แก่ การมีการแบ่งปันพอเพียง มีตลาดพอเพียง มีวัตถุพอเพียง มีความรู้พอเพียง มีการผลิตพอเพียง และมีความดีพอเพียงโดยค่อย ๆ เติบโตในสังคมชนบทนั้นมีพื้นฐานทางการเกษตร ดังนั้น ความพอเพียงในสังคมชนบท คือ การปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูกที่เหลือก็ขาย พอขาดได้ก็มีเงินออมซึ่งในระบบเศรษฐกิจชุมชนนั้น ชุมชนสามารถร่วมมือกับองค์กรภายในการค้าขาย แต่ต้องเป็นองค์กรที่เปิดเผย

และให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของจนสามารถกลายเป็นองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้ โดยองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้นั้น มีพื้นฐานมาจากครอบครัวแต่ละครอบครัว และชุมชนที่มีการบริโภคพอเพียงและมีเงินออกมาร่วมกันเพื่อจัดทำการผลิต การค้า และสวัสดิการร่วมกัน

เสรี พงศ์พิศ (2547) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรม สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและระบบคุณค่า เศรษฐกิจชุมชนไม่เน้นการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับการร่วมมือ ไม่มีการผูกขาด เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่ก่อให้เกิดรายได้ กระจุกตัวอยู่บางกลุ่ม ตัวชี้วัดเศรษฐกิจชุมชนไม่ใช่เพียงแค่ตัวเลข แต่ผสมกับตัวชี้วัดทางสังคม เช่น ความสุข ความเข้าใจกัน การยอมรับกัน การแบ่งปันกัน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548, 42) กล่าวว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญ คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ความพอเพียง การพึ่งตนเอง ขึ้นอยู่กับการใช้แรงงาน เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติ มีการพึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อน หากจะมีการขายซึ่งเป็นขั้นตอน ที่สูงขึ้นก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น คือ เศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งที่ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมในระบบทุนนิยม ดังนั้น จึงหลุดออกจากสังคมและวัฒนธรรมแล้วหวนกลับมาทำลายสังคมวัฒนธรรม

พุทธินันทน์ บุญเรือง (2562) กล่าวว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต การแปรรูป การขายผลผลิต การซื้อ และการบริโภคในชุมชน อาจจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ และกำไรในชุมชน

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยมีเป้าหมายคือการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก ใช้พลังของชุมชนในการขับเคลื่อน คือ การมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อน มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ในทางเศรษฐิจ สังคม ดำรงอยู่ด้วยวัฒนธรรม ภูมิปัญญา การค้นหาภูมิสังคมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน

ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

คำว่า เศรษฐกิจชุมชน (Community Economy) นักวิชาการต่างประเทศและประเทศไทยให้ความหมายไว้พอสังเขป ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง พฤติกรรมของชุมชนในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของ ชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่หรือองค์กรชุมชน หรือเอกชน

ร่วมกิจการ ช่วยกันดำเนินงานด้วย ตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนโดยประสานทำงานกับ พหุภาคีและผู้คนในท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2561) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของเศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2533) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยผลิต เป็นการผลิตบนพื้นฐานของภูมิปัญญา ทุนทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก การขายผลผลิตเป็นการขายเพื่อให้ได้มาดำรงชีวิตในครอบครัวและชุมชน มิใช่มุ่งการผลิตขนาดใหญ่ เพื่อการขายเป็นหลัก เป็นการผลิตที่มีทุนเดิมจากการใช้แรงงานในครอบครัวและเป็นการใช้แรงงานเพิ่มขึ้นในกระบวนการผลิตเพื่อทดแทนขนาดครอบครัวที่ขยายตัวและการขาดแคลนที่ดินทำกิน

มงคล ด่านธานินทร์ (2553) เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2556, 1) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น หรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้น แต่จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรวมถึงการมีระบบคุณค่าเข้าไปด้วย

ฐิติวรดา รุ่งเรือง (2561) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชน มีอยู่ 2 ความหมาย คือ 1) ความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง การผลิต การแปรรูป การค้า และการบริหารที่ผู้อยู่ในกระบวนการมุ่งหวังผล กำไรในรูปตัวเงิน แต่ในขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงความพึงพอใจที่แม้ว่าจะได้เงินเล็กน้อยแต่ตนเองและครอบครัว และชุมชน ดำรงอยู่อย่างรู้รักสามัคคี มั่นคง ปลอดภัย และ 2) ความหมายเชิงปฏิบัติหมายถึง การผลิตการแปรรูป การบริโภค การค้า และการบริหารที่เป็นการตัดสินใจดำเนินการของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (2557, 1) ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนที่พึงปรารถนา คือ กิจกรรมเศรษฐกิจทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และบริการที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการ

พัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” รวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ วัด ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ใสขณะเดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

สัมพันธ์ เตชะอธิก (2545, 4) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน มีความหมายครอบคลุมคำอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพึ่งตนเองมีนัยทางหลักการและแนวคิดเหมือนกัน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน มีนัยของความยั่งยืน 6 ประการ ดังนี้

1. การพึ่งตัวเองได้ทางเศรษฐกิจเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ไม่เป็นหนี้หรือเป็นหนี้น้อย ๆ ลดความต้องการวัตถุ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการผลิต โดยการศึกษาเรียนรู้แบ่งปันความรู้ เทคนิคและทรัพยากรด้วยตนเอง และภายนอกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีความขยันหมั่นเพียร ดำรงชีวิตอย่างมีอิสระและศักดิ์ศรี มีความสมดุลทั่วภายในครอบครัวและการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายอย่างเกื้อกูลกัน

2. การดูแลสุขภาพตนเองได้รู้จักการกินอยู่ หลับ นอน การพึ่งตนเองทางสุขภาพ ศึกษาหาความรู้ สาเหตุอาการทางสุขภาพ

3. การรวมกลุ่มวิเคราะห์ปัญหาและทางเลือกจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลากหลายกลุ่มเปิดเวทีสำรวจปัญหา และหาทางเลือกที่แก้ไขได้จริงร่วมกัน

4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนด้วยจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการดูแลฟื้นฟูอนุรักษ์และพัฒนาโดยมีหลักคิด คนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

5. การดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและชุมชน โดยไม่ละเลย ให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นที่มีองค์ความรู้ในการดำรงความเป็นชุมชนอย่างยั่งยืน

6. การใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับชุมชนเน้นกระบวนการผลิตการแปรรูป ลดการใช้สารเคมี การนำเข้าเครื่องจักรกลพันธุ์พืช สัตว์ และส่งเสริมเทคโนโลยีพื้นบ้าน

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2542, 27) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชน ร่วมกิจการและ/หรือช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมด หรือบางส่วนหรือการรับช่วงงานไปทำจากเอกชนหรือกลุ่มองค์กรอื่น โดยการประสาน

ทำงานกับพหุภาคีกับหน่วยงาน หรือเอกชน และผู้คนในท้องถิ่น ในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ช่วยเหลือการผลิตการตลาด ทุน การจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ ส่งผลต่อครอบครัวและชุมชน

ประเวศ วสี (2542, 21) กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวเชื่อมที่จะต้องมีการบูรณาการ มีความเป็นบูรณาการของชุมชนทุกอย่าง เชื่อมโยงกันระหว่างเศรษฐกิจครอบครัวกับธุรกิจขนาดใหญ่ เชื่อมโยงกับการส่งออกและการตลาดเข้าด้วยกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2541, 6) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนว่า หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ ของฐานทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ระบบการผลิต ระบบการบริโภค ระบบการจัดการทุน โดยอาศัยกิจกรรมกลุ่มเสริมสร้างเพื่อยกระดับการกินดีอยู่ดี และการทำมาค้าขายของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

เศรษฐกิจ หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิตการจัดจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน

ชุมชน หมายถึง หมู่บ้านกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบการผลิตจำหน่ายการบริโภค และใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็กที่อยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ประเวศ วสี (อ้างถึงใน จิตราภรณ์ เพ็งดี, 2560, 25) ให้ความเห็นและความหมายว่า เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง มีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน เนื่องจากเศรษฐกิจพื้นฐานมีความหมายเดียวกับเศรษฐกิจชุมชน ล้วนมุ่งไปสู่เศรษฐกิจสมดุล เช่นเดียวกับเศรษฐกิจพอเพียง ที่หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เกิดความสมดุล เศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่ไม่มองแยกส่วน เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐานมีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล 2) มีพื้นฐานที่เข้มแข็งของชุมชน 3) มีความเป็นบูรณาการอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง 4) มีการจัดการ และ 5) มีนวัตกรรมของชุมชนอย่างไม่หยุดนิ่ง

สมเกียรติ ตั้งมโน (อ้างถึงใน จิตราภรณ์ เพ็งดี, 2560, 25) ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ บนรากฐานของความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ทุนของชุมชน ทั้งที่เป็น สินค้าทุน (เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์การผลิตต่าง ๆ เป็นต้น ที่มีอยู่สามารถจัดหามาให้ได้ตามศักยภาพ) ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ การคมนาคม เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิถีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานีอนามัย เป็นต้น)

สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า ชุมชนจะผลิตอะไรได้บ้างตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ จะผลิตกันยังไง แล้วจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร นั่นคือ ชุมชนคิดเอง ทำเอง ได้เอง โดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาขีดความสามารถของคน ครอบครัว และชุมชนด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

อภิชัย พันธเสน (2548) อธิบาย เศรษฐกิจชุมชน คือ กิจกรรมที่ทำร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยใหญ่ที่สุดที่คนธรรมดาโดยทั่วไป สามารถจะมีการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Intervention) ได้ง่าย โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขพิเศษมากนัก เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ (ความยากจน) ในชุมชน และเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชน จากวิกฤตจากภายนอก ตลอดจนเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (2557, 1) ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนที่พึงปรารถนา คือ กิจกรรมเศรษฐกิจทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากรากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ วัด ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

กัลเวย์ และฮัดสัน (Galaway and Hudson, 1994) อธิบายความหมายของเศรษฐกิจชุมชนว่า เป็นการผสมผสานผลประโยชน์ในการบรรลุผลสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและ

เป้าหมายการพัฒนาสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในระดับชุมชนท้องถิ่น และเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยเฉพาะกลุ่มที่เสียเปรียบทางสังคม รวมถึงต้องการหุ้นส่วนทั้งระหว่างองค์กรภายในและองค์กรภายนอก

สเตฟาน ไบลินสกี้ (อ้างถึงใน จิตราภรณ์ เพ็งดี, 2560, 26) ให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชนว่า เป็นเศรษฐกิจเพื่อชุมชน ที่อธิบายการรวมกลุ่มของคนในชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดหาปัจจัยที่จำเป็นแก่ครอบครัวหรือชุมชน ผลิตและจำหน่ายสินค้าของชุมชน จัดหาสินค้าและบริการจากภายนอก และสร้างชุมชนของตนให้เป็นแหล่งจูงใจลูกค้าใหม่ ๆ และจูงใจคนในชุมชนให้เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่ม

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การกระทำสิ่งต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจที่อยู่ในชุมชนอย่างเป็นกระบวนการ เป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายชุมชน โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาคนและชุมชนให้สามารถพึ่งพาตัวเองได้ บนพื้นฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นบน ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อความมั่นคง เศรษฐกิจชุมชน จึงหมายรวมถึงการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมบริการทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต ที่คนในชุมชนท้องถิ่นร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยการพัฒนาจากรากฐานของศักยภาพของท้องถิ่น หรือทุนในชุมชน เป็นการผลิตบนพื้นฐานของภูมิปัญญา ทุนทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก การขายผลผลิตเป็นการขายเพื่อให้ได้มาดำรงชีวิตในครอบครัวและชุมชน มิใช่มุ่งการผลิตขนาดใหญ่ เพื่อการค้าขายเป็นหลัก เป็นการผลิตที่มีทุนเดิมมาจากการใช้แรงงานในครอบครัวและเป็นการใช้แรงงานเพิ่มขึ้นในกระบวนการผลิต เพื่อทดแทนขนาดครอบครัวที่ขยายตัวและการขาดแคลนที่ดินทำกิน

ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ว่าด้วยการผลิต การบริโภค และการกระจายในกลุ่มบุคคลที่อยู่บริเวณเดียวและมีผลประโยชน์ร่วมกันอันเนื่องมาจากภูมิหลังทางวัฒนธรรม ค่านิยมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เศรษฐกิจฐานราก” คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวดิ่งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์

ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นภายนอก

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชนต่าง ๆ (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อการมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ในที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่ม ทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันมิตร เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

องค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน

องค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่

1. มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

2. มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

3. มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

4. มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

5. มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

6. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมินิเวศน์ หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่าง ๆ ได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

7. มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

8. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

9. มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

10. คนในพื้นที่หรือสมาชิกของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

จากองค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชนที่กล่าวมา ทำให้มองเห็นว่า เศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญ คือ ครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายของการผลิต คือ การดำรงอยู่รักษาตัวให้รอดของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ การผลิตจึงมีลักษณะเพื่อบริโภคในครัวเรือน ผลิตเพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าให้ครอบครัวอยู่ได้เลี้ยงตัวได้มากกว่าจะคิดขยายการผลิตให้ใหญ่โต ให้มีกำไรสูง เมื่อสามารถดำรงอยู่ได้ ก็จะนำมาสู่ความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกัน ทั้งด้านวัตถุนิยม บริโภคนิยม เมื่อมีความเข้มแข็งก็จะเป็นจุดเริ่มต้นให้สังคมเข้มแข็งและขยายสู่รากฐานอันแข็งแรงของประเทศต่อไป

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ มีการรวมกลุ่ม มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน การจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกาจารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

และสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน อีกทั้งคนในพื้นที่หรือสมาชิกของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด เศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ โดยเศรษฐกิจชุมชนสามารถดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน และสามารถพึ่งพาตนเองได้ เศรษฐกิจชุมชน จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อันจะนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ผู้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เพราะทุกคนพออยู่พอกิน ตามสมควรแก่อัตภาพ ไม่อดอยาก ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สามารถช่วยเหลือตนเองและยังช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกด้วย สมาชิกในชุมชนเกิดความสมัครสมาน สามัคคี ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะประชาชนมีการประกอบอาชีพ มีรายได้ช่วยลดการพึ่งพาเศรษฐกิจจากภายนอก ก่อให้เกิดความสมดุลในทุก ๆ ด้าน ทั้งในการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าของสังคม และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน สามารถสรุปความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน ได้ 5 ประการ ดังนี้

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และลักษณะของสังคมไทย

2. เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่มอง และวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบหรืออย่างเป็นองค์รวม

3. เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบกระจายตัว กระจายความเข้มแข็งและยั่งยืนไปสู่ทั่วทุกภูมิภาค

4. เศรษฐกิจชุมชนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของคน ครอบครัว ชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้พึ่งตนเองได้

5. เศรษฐกิจชุมชนเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน

ลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน

มงคล ด่านธานินทร์ (2553) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง ความพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชน และหากจะขายก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้น ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2556, 2) กล่าวว่า ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชน คือ เศรษฐกิจชุมชนไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน แต่จะเน้นให้ความสำคัญกับความร่วมมือในชุมชน และจะไม่มีการผูกขาดกิจการใด ๆ เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้น เศรษฐกิจชุมชนจึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาความรวยกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตามในระบบเศรษฐกิจชุมชนหากเกิดปัญหาความยากจนขึ้นในชุมชนแล้ว ความยากจนดังกล่าวจะกระจายตัวไปทั่วชุมชน ดังนั้น ตัวชี้วัดเศรษฐกิจชุมชนจึงไม่อาจจะใช้แค่การนำเสนอตัวเลขเพียงอย่างเดียว แต่ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นการผสมผสานระหว่างตัวเลขทางเศรษฐกิจกับตัวชี้วัดทางสังคม และตัวชี้วัดความเป็นอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม โดยมีลักษณะทั่วไปของเศรษฐกิจชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. อาศัยธรรมชาติ ปรับตัวตามธรรมชาติ และรักษาธรรมชาติ
2. พึ่งพาตนเอง พึ่งพากันและกันในครัวเรือน ชุมชน และระหว่างชุมชน
3. สั่งสมความรู้และภูมิปัญญา และถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
4. พอใจในวิถีเศรษฐกิจชุมชน

หลักการสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

หลักการสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนวางอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย เพราะความหลากหลาย คือ ธรรมที่สังเกตได้จากธรรมชาติย่อมจะมีลักษณะที่หลากหลายเสมอ เพราะความหลากหลาย คือหลักประกันของความอยู่รอดและความมั่นคงของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด เกษตรกรไทยในอดีตก็เน้นการเพาะปลูกพืชหลากหลายชนิด เพื่อเป็นหลักประกันของผลผลิต การปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึง เป็นการผลิตที่ผิดธรรมชาติ ในแง่ของสังคมและวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน การดำรงอยู่ร่วมกันของคน ต่างกลุ่ม ต่างวัฒนธรรม จึงมีการนำเอาแนวคิด ความเชื่อ การแก้ปัญหามาประยุกต์ใช้ในสังคมที่อยู่ ร่วมกันในแง่ของระบบเศรษฐกิจ การทอดทิ้งการผลิตในภาคเกษตร

ให้ความสนใจแก่การผลิต ภาคอุตสาหกรรม เพื่อการส่งออกเป็นหลัก เมื่อมีปัญหาจากค่าเงินและสถาบันการเงิน ระบบเศรษฐกิจ จึงพังทลายเพราะระบบมีความหลากหลายน้อยเกินไป ดังนั้น เป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จึงต้องสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนและ ฐานการผลิตตั้งแต่ระดับชุมชนขนาดเล็กหรือชุมชนหมู่บ้านไปจนถึงชุมชนขนาดใหญ่ในระดับชาติให้เป็นระบบเศรษฐกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานการผลิตที่หลากหลายและยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งอยู่บนวัฒนธรรมหรือรากเหง้าของตนเอง แต่ละชุมชนต้องหันกลับมาพิจารณาถึงฐานทรัพยากร และองค์ความรู้ของชุมชนว่ามีจุดอ่อน จุดแข็งอยู่ที่ใดและเลือกใช้ความได้เปรียบให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และเพื่อให้บรรลุการเป็นเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ อย่างน้อย 4 ประการ (ยศ สันตสมบัติ, 2542, 200) ดังนี้

ประการที่ 1 ชุมชนเรียนรู้หมายความว่า คนต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเน้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสืบทอดภูมิปัญญาเดิมและปรับประยุกต์เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของยุคสมัยได้อย่างแท้จริง หากเป็นชุมชนชนบทที่ทำการผลิตในภาคเกษตรนัยยะสำคัญของการเป็นชุมชน เรียนรู้ย่อมหมายความว่าชุมชนดังกล่าวมีการปรับปรุง คัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์พืชอย่างต่อเนื่อง สามารถควบคุมระบบการผลิตและสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกได้อย่างรู้เท่าทัน

ประการที่ 2 ชุมชนจะต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรที่ดีและมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรในระดับที่ยังคงใช้ประโยชน์ได้ มีสำนึกของความเป็นชุมชน มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนยังต้องมีความสามารถในการวางกฎเกณฑ์ เพื่อจัดระเบียบของชุมชนและจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ใช้ป่าผืนเดียวกันหรือใช้น้ำสายเดียวกัน เป็นต้น มีการสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างชุมชน นักวิชาการองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานรัฐและเอกชน เพื่อสร้างขึ้นเป็นประชาคมในระดับต่าง ๆ ซึ่งทำงานสู่ จุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมร่วมกัน

ประการที่ 3 ชุมชนต้องมีศักยภาพในการผลิต ชุมชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในฐานทรัพยากรของตนเองว่ามีจุดแข็งที่ตรงไหน ชุมชนมีศักยภาพในการผลิตอะไร ใช้อะไร ขายอะไร ได้อย่างยั่งยืน ศักยภาพในการผลิตยังหมายรวมถึงการเรียนรู้ที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตด้วยการแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การส่งเสริมบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือรูปแบบของการสร้างรายได้อื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ศักยภาพในการผลิต ยังหมายถึง การที่ชุมชนจะต้องมีทุนซึ่งมาจากการริเริ่มของชาวบ้านเอง มีการพัฒนาระบบการ บริหารจัดการการผลิต เช่น ทำบัญชี มีการพัฒนาระบบตลาด

มีความรู้เรื่องตลาด ร้านค้าชุมชนไป จนถึงการส่งออกตามแต่ระดับการพัฒนาและศักยภาพของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ

ประการที่ 4 ชุมชนจะต้องมีศักยภาพในการกำหนดและจัดการชีวิตตนเอง หมายความว่าชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ปราศจากการแทรกแซงและครอบงำจากภายนอก มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเคารพในจารีตประเพณี ระบบคุณค่าและรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจชุมชน คือทางเลือกของการพัฒนาที่เน้นการสร้างฐานการผลิต กระบวนการเรียนรู้ ระบบการจัดการทรัพยากร การจัดการทุนและตลาดในรูปแบบที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนกับธรรมชาติแวดล้อมจะต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เน้นความยั่งยืน ความเป็นธรรม คุณภาพชีวิตและความมีประสิทธิภาพของการผลิตไปพร้อมกัน

แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

มงคล ด่านธานินทร์ (2541, 34) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน และกำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้ เป็นลำดับแรก เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้อยการพัฒนากลุ่มคน 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ให้มีความรู้ และความสามารถในการวิเคราะห์ ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้าและการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก นอกจากนี้ ควรมีความสามารถในการระดมคน เงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูปและการใช้ทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชาวบ้านให้มีความสนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน โดยพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้ และความสามารถด้านเทคนิคการผลิต และการแปรรูป และพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

2. การพัฒนากลุ่มหรือองค์กรชุมชน ควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน โดยการทำงานด้วยวิธีการนี้ สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุนจุนเจือซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เนื่องจากต่างฝ่าย ต่างมีทุนทรัพย์ และเครื่องมือทำกินที่ไม่มากนัก

3. การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่งเงินทุน ได้แก่ เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนในหมู่บ้าน จากชาวบ้านผู้สนใจในการผลิตและการแปรรูปจะถูกนำไปใช้อย่างสมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งต่างจากเงินทุนที่รัฐสนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชนที่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช้เงินของตน การได้มาซึ่งเงินทุนอาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมหุ้นการระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอกสมทบกับทุนภายในชุมชน

4. การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการผลิตเนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง หรือฤดูฝนที่ฝนตกขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคด้วยความลำบาก ดังนั้นคนในชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีร่างกายแข็งแรงจะอพยพ หางานทำนอกพื้นที่ จึงส่งผลให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้ อย่างไม่ต่อเนื่อง

กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีความพร้อมในปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนทั้ง 4 ปัจจัย แล้วจึงทำให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนพร้อมที่จะดำเนินการได้ ประกอบด้วย กิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ให้ สามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้ อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. การเกษตรต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร ประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น การทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม มัดหมี่ ผ้าขาวม้า และกระเป๋าผ้าชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ภายในบ้านและสำนักงาน เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื่อหวาย เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ เช่น ดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับจากกระดาษชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลไม้ พร้อมดื่มไวน์ จากผลไม้ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์ เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์ เครื่องหนัง เป็นต้น

2. กิจกรรมลานค้าชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ ออกสู่ตลาดเพื่อซื้อ และขายสินค้า ซึ่งร้านค้านี้อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

3. กิจกรรมร้านค้าชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวพันธ์กับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมหุ้นระดมทุนการผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น

4. การท่องเที่ยว เป็นที่รู้กันว่าประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งการฟื้นฟู ความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้ผู้ คนทั้ง

ภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินค่าขนส่งและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้

5. ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One – Stop – Service เป็นการจัดตั้งเพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่า ควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุน การตลาด การแปรรูปผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบครัน

การแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์ ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2552) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น และมีมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. ประเภทอาหาร หมายถึง ผลิตผลทางการเกษตรและอาหารแปรรูป ซึ่งได้ผ่านการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.), Good Agricultural Practice (GAP), Hazard Analysis Critical Control Point (HACCP), Qmark, มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.), มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.), มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, ฮาลาล และมีบรรจุภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย ประกอบด้วย ผลิตผลทางการเกษตรที่บริโภค เช่น พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น ผลิตผลทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น เช่น ข้าวสาร เนื้อสัตว์สด เป็นต้น และอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูปและสำเร็จรูป

2. ประเภทเครื่องดื่ม หมายถึง ผลิตภัณฑ์ ประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ สุราแช่ สุรากลั่น เช่น สาโท ไวน์ เหล้าขาว เป็นต้น และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มประเภทพร้อมดื่ม ผลิตภัณฑ์ ประเภทชงละลาย และผลิตภัณฑ์ ประเภทชง เช่น น้ำผลไม้ น้ำสมุนไพร ชาใบหม่อน เป็นต้น

3. ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย หมายถึง ผ้าทอและผ้าถักจากเส้นใยธรรมชาติ หรือเส้นใยสังเคราะห์ ผลิตภัณฑ์ ประเภทเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุทุกประเภท ผ้า หมายถึง ผลิตภัณฑ์ ผ้าผืนที่ทำจากเส้นใย เส้นด้าย นำมาถักเป็นผืนมีลวดลายเกิดจากโครงสร้างการทอหรือตกแต่งสำเร็จบนผืนผ้า ทำด้วยมือ หรือเครื่องจักร รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าและเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นเส้นใยธรรมชาติ และเส้นใยสังเคราะห์ สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์ ที่ทำจากผ้าเป็นหลักและมีวัสดุ อื่น ๆ เป็นองค์ประกอบผสม เครื่องแต่งกาย หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประดับตกแต่งร่างกาย เพื่อประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม

4. ประเภทของใช้ของตกแต่ง และของที่ระลึก หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีไว้ใช้หรือตกแต่งประดับในบ้านหรือสถานที่ต่าง ๆ เครื่องใช้สอย หรือเครื่องเรือนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอย ตกแต่ง หรือให้เป็นของขวัญ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ใช้ หรือประดับตกแต่งร่างกาย และสินค้านั้นต้องไม่ผลิตโดยเครื่องจักรอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ในลักษณะของโรงงานที่ใช้เครื่องจักรเป็นหลักโดยไม่ใช้ฝีมือการผลิตของคน ผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ของตกแต่งและของที่ระลึกแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ไม้จักสานและถักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ โลหะ เซรามิคและเครื่องปั้นดินเผา เคหะ สิ่งทอ และอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กล่าวมา เช่น แก้ว พลาสติก เทียน เป็นต้น

5. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ผลผลิตจากสมุนไพร หรือมีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบอ้างใช้ประโยชน์ และอาจส่งผลต่อสุขภาพ ได้แก่ ยาจากสมุนไพร เครื่องสำอางสมุนไพร วัตถุอันตรายที่ใช้ในบ้านเรือน เช่น น้ำยาล้างจานสมุนไพร สมุนไพรไล่ หรือกำจัดแมลง และรวมถึงผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ใช้ทางการเกษตร

กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

มงคล ด่านธานินทร์ (2541, 23) กล่าวว่า กลุ่มชาวบ้านที่ทำเศรษฐกิจชุมชนและได้ผลดีจะมีกำไรส่วนเกินที่ได้หักค่าใช้จ่ายออกแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานจะแบ่งส่วนกำไรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมในชุมชนโดยไม่เรียกเงินคืนในภายหลัง กิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุนได้แก่

1. การให้การศึกษาแก่เยาวชนในระบบโรงเรียนในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์การกีฬา อีกทั้งได้ให้การสนับสนุนในรูปการศึกษา ดูงาน การพัฒนาแก่เยาวชนและชาวบ้าน

2. การให้ความอนุเคราะห์ในชุมชนแก่เยาวชนที่ออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้วต้องการมีเงินทุน เพื่อประกอบอาชีพ ส่วนคนชราเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการให้การช่วยเหลือการรักษาพยาบาล และคนพิการเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการสนับสนุนกิจกรรมที่เหมาะสม

3. การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างถนนคอนกรีต และการขุดสระ โดยไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน แต่ได้จากการแบ่งกำไรจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมเศรษฐกิจมาสนับสนุน

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มพัฒนาอาชีพในปัจจุบันได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่า กลุ่มคนเหล่านี้ได้สนับสนุนทุนบางส่วนร่วมกับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานจากภายนอก เพื่อส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

ปัจจัยที่เสริมสร้างให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจัยที่เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง (มงคล ด่านธานินทร์, 2541, 133) ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน นักพัฒนา นักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง ความสนใจและความร่วมมือของชุมชน เพื่อดำเนินการเศรษฐกิจชุมชนในเรื่องนั้น ๆ และความต้องการของผู้บริโภคและตลาดในด้านชนิดของ ผลิตภัณฑ์ คุณภาพ ปริมาณ รูป รส กลิ่น เป็นต้น

2. การเตรียมคนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำในการทำกิจกรรม ชาวบ้าน ผู้จะร่วมงาน นักพัฒนาทั้งหลาย และที่ปรึกษา

3. การสร้างกติการ่วม ระหว่างผู้นำชาวบ้าน และภาคีผู้บริโภค หรือในกลุ่มผู้นำที่เป็นตัวแทนชาวบ้านกับกลุ่มผู้ลงทุนจากภายนอกหมู่บ้านถือว่าจำเป็นอย่างยิ่ง โดยกติกานั้นอาจได้แก่การแบ่งบันความรับผิดชอบ การระดมทุน การผลิต การแปรรูป การค้า การใช้ทุน เป็นต้น หากขาดการสร้างกติกาโดยเพียงแต่ฝากความหวังไว้กับผู้นำเหมือนเช่นในอดีตกิจกรรมนั้น ๆ มักมีอันต้องเลิกล้มเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากความไม่ซื่อตรงต่อกัน

4. การระดมหุ้นและทุนจากชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการต่างก็ยืนยันว่าเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินการนั้น ควรต้องมาจากการระดมหุ้นและทุนในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มที่เรียกชื่ออย่างอื่นแต่เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทุนสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ทุนที่ได้มานั้น ชาวบ้านจะให้ความสนใจมากเพราะเป็นเงินของเขา เขาจะติดตามการใช้เงินและการทำงานซึ่งผิดจากพฤติกรรมการใช้เงินทุนที่ได้มาจากการสงเคราะห์หรือเงินทุนอุดหนุนจากทางราชการหรือเอกชนที่มักหมดไปชนิดไม่โปร่งใส

5. การควบคุมคุณภาพสินค้า โดยที่การผลิตสินค้าจากชุมชนโดยใช้มือหรือเครื่องจักรขนาดเล็กมักได้สินค้าที่มีคุณภาพไม่สูงและไม่สม่ำเสมอ แต่ทางแก้ไขอาจทำได้โดยการเอาใจใส่ควบคุมการผลิตอย่างใกล้ชิดผู้ประกอบการเศรษฐกิจชุมชนในรูปกลุ่มต่างยืนยันว่าการปล่อยผลผลิตสู่ผู้บริโภคโดยไม่มีการควบคุมการผลิตและการคัดเลือกสินค้าจะทำให้ผู้บริโภคขาดความเชื่อมั่นในอนาคต

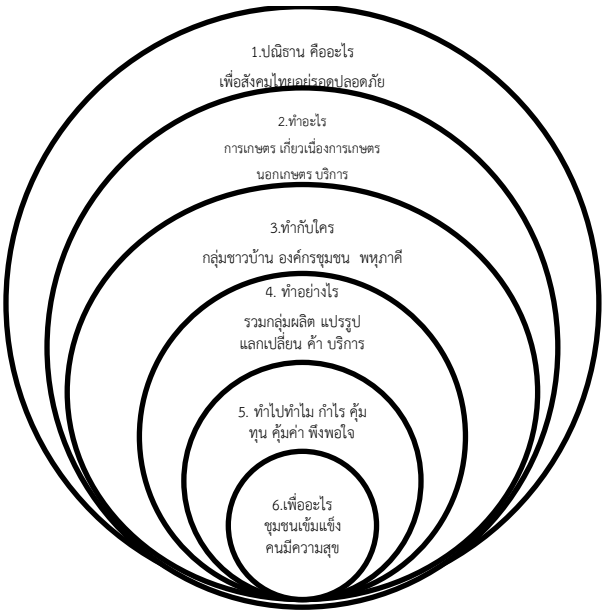
6. การแบ่งผลกำไรตามกติกา ดังได้กล่าวแล้วว่าการล่มสลายของกิจกรรมร่วมเศรษฐกิจชุมชนมักเนื่องมาจากการไม่ซื่อตรงต่อกันในการแบ่งผลกำไรตามกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้น ดังนั้นจึงต้องตระหนักกับปัจจัยข้อนี้ให้มาก

7. การมีพี่เลี้ยงที่ไว้วางใจได้ พี่เลี้ยงควรช่วยทำหน้าที่วิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ของปัญหาการผลิต การแปรรูปการค้า และเทคนิคด้านต่าง ๆ โดยพี่เลี้ยงอาจได้แก่ นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ นักวิชาการ หรือกระทั่งชาวบ้านในพื้นที่ผู้มีประสบการณ์

จากที่กล่าวมาปัจจัยที่เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ชุมชนต้องมีการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนที่น่าอยู่ มีความสุข และมีการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายขยายผลเพื่อการพัฒนาโดยมีภาคีเครือข่าย เช่น ภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคชุมชน ตลอดจนสถาบันสังคมอื่น ๆ

กรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน

มงคล ด่านธานินทร์ (2541) ให้คำจำกัดความเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนโดยตรง เพราะเห็นว่าจะเป็นเพียงข้อความหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนพยายามจำความหมาย มากกว่าที่จะพยายามทำความเข้าใจ ดังนั้นในที่นี้จึงใช้วิธีตั้งเป็นประเด็นเพื่อตอบคำถาม ให้เกิดความเข้าใจในศัพท์เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงการจำโดยตั้งเป็นประเด็นในลักษณะเป็นกรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน

ที่มา : มงคล ด่านธานินทร์ (2541)

จากภาพที่ 2.1 เป็นแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ปณิธาน หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น ต้องสัมพันธ์กับ การเมือง การปกครอง การศึกษา และวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การดำเนินการเศรษฐกิจโดด ๆ จะไม่ช่วยให้บรรลุปณิธานได้

2. ทำอะไร หมายถึง ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาชีพ เพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ ในชุมชน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิต ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืชสมุนไพร บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ทำกับใคร หมายถึง ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ สมาคม หรือรวมกลุ่มกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักวิชาการ

4. ทำอย่างไร หมายถึง เมื่อรวมกลุ่มแล้วก็ทำการผลิตสินค้า แปรรูป และซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า

5. ทำไปทำไม หมายถึง เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน การรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความพออยู่พอกิน เกิดความพึงพอใจ เพื่อจะเกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน และเพื่อกำไร

6. เพื่ออะไร หมายถึง เป็นการรวมตัวของชุมชนในระดับล่างสุดของสังคม เพื่อร่วมกันทำงานให้คนมีความสุข และชุมชนมีความเข้มแข็ง

เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ การบรรลุถึงความมั่นคงทางสังคม ความมั่นคงทางสังคมจะเกิดขึ้นต้องทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดผลต่อสังคม 3 ด้าน คือ 1) เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ 2) เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และ 3) เกิดการสร้างความมั่งคงทางเศรษฐกิจด้วยระบบสวัสดิการสังคมและทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งในประเทศไทยได้เกิดแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน โดยพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 ในความพอเพียงตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ที่พระองค์ได้มีพระราชดำริไว้เป็น 3 ขั้น ขั้นที่ 1 พอเพียงในระดับครอบครัว ขั้นที่ 2 พอเพียงในระดับชุมชน โดยเกษตรกรรวมพลังกันในรูปชุมชนหรือสหกรณ์ ร่วมแรงกันในการพัฒนาการผลิต ขั้นที่ 3 พอเพียงในระดับประเทศ โดยการรวมมือกันเป็นพันธมิตรกับแหล่งเงินทุนและแหล่งเครือข่าย นอกจากนี้ ยังกล่าวว่าการพึ่งตนเองในระดับชุมชนต้องมีการออมทรัพย์ เพราะการออมเงิน คือ การลงทุนอย่างหนึ่งที่ปลอดภัย คนจนควรมีการออมเงิน คนจนไม่ควรจะเป็นคนกู้เงิน ถ้าคนจนอยากรวย คนจนจะต้องออมเงินไปฝากให้คนกู้แล้วเอามาแบ่งปันกันในรูปดอกเบี้ย

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไปตามกระแสทุนนิยมมุ่งเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยไม่ให้ความสนใจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเท่าที่ควรจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการกระจายรายได้ ที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาสังคมอ่อนแอ ปัญหาเกษตรกรขาดแคลนที่ดินทำกิน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาสินค้าเกษตรปนเปื้อนสารพิษ และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นทางออกของการพัฒนา

เศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้าควรจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความมั่นคงแข็งแรงเสียก่อน ดังนั้น คำถามต่อไปก็คือว่า แล้วจะทำกันอย่างไร บางคนไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเลย แต่อยากจะเข้าไปมี ส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางนี้ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2556, 11) สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การสร้างเวที การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน อาจจะเป็นลักษณะของประชาคมหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอในลักษณะของร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน ฯลฯ

2. ควรมีการวิเคราะห์ศักยภาพ และขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นนั้นเสียก่อน ว่าชุมชนนั้น ๆ มีความพร้อมแค่ไหน หากชุมชนนั้นไม่มีศักยภาพ หรือไม่มีความพร้อมที่จะพัฒนาการเข้าไปส่งเสริมก็จะเป็นไปได้ยาก โอกาสที่จะประสบความสำเร็จแทบไม่มีเลย ในทางตรงกันข้าม หากชุมชนนั้น ๆ มีศักยภาพ หรือมีความพร้อมแล้ว โอกาสที่ชุมชนเหล่านั้นจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเอง จึงมีค่อนข้างสูง

3. ควรมีวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยให้ดำเนินตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9

4. ควรมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสะสมทุน กลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ และนอกจากนี้ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

5. ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต หรือพัฒนาความรู้ เกี่ยวกับวิธีการผลิต การคัดคุณภาพ การเก็บรักษา การแปรรูป และการบรรจุหีบห่อของผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนนั้น ๆ สามารถผลิตขึ้นมาได้ด้วยทรัพยากรของตนเอง

6. ควรส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และตลาดภายในประเทศ หรือบางครั้งหากชุมชนมีศักยภาพสูงก็สามารถพัฒนาไปถึงตลาดในต่างประเทศด้วยก็ได้ ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภค เพื่อเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตกับตลาดปลายทาง เช่น ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้ผลิตกับโรงงานแปรรูปต่าง ๆ เป็นต้น

7. ควรมีการส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

8. ควรส่งเสริมให้มีการทำการวิจัย เพื่อใช้สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

9. ควรมีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จในระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

10. ควรส่งเสริมให้มีการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาให้เป็นสถานที่ ดูงานของชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการเข้ามาศึกษาดูงาน หรือต้องการเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

11. ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจการทำธุรกิจของชุมชน

12. ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองออกสู่สังคมภายนอก เพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน

นอกเหนือจากแนวทางการปฏิบัติที่จะเข้าไปส่งเสริมให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาได้นั้นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งก็คือ นักพัฒนาทั้งหลายจะต้องทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจอย่างเต็มที่และจะต้องมีจิตวิญญาณอย่างแท้จริงที่จะเข้าไปส่งเสริม และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเหล่านั้น โดยไม่มีผลประโยชน์อื่นแอบแฝงแต่อย่างใด และจะต้องคำนึงถึงความสามารถดำรงอยู่ได้ของชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ จึงจะทำให้ชุมชนเหล่านั้นสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไปได้อย่างยั่งยืนไม่เช่นนั้นแล้ว หลังจากที่นักพัฒนาถอนตัวออกจากชุมชนจะทำให้ชุมชนเหล่านั้นไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองต่อไปได้ หรือในท้ายที่ สุดกลุ่มต่างๆ ที่ช่วยกันเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนก็จะเลิกล้มกันไป และอาจจะเกิดปัญหาความแตกแยกของคนในชุมชนตามมา

จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวคิดในการพึ่งตนเองของคนในชุมชนเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับประชาชนจำนวนมากที่สุด และเป็นทางเลือกที่พึ่งตัวเอง โดยมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต พึ่งแรงงานจากสมาชิกในครอบครัว ทรัพยากรท้องถิ่น และพึ่งกันเองในชุมชน ผลิตสิ่งต่าง ๆ เพื่อเลี้ยงตัวเองเป็นหลัก โดยมีการแลกเปลี่ยนเพื่อให้พอเพียงยิ่งขึ้น ไม่ใช่เพื่อกำไร ไม่ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ พยายามดำรงอยู่ด้วยตนเอง มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งการผลิต การบริโภค การกระจายผลผลิต ให้คนในชุมชนร่วมกันแก้ปัญหา โดยการใช้ทุนของชุมชนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนไม่ได้ปฏิเสธระบบทุนนิยม แต่เศรษฐกิจชุมชนเน้นการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ในระดับชุมชนหมู่บ้านและตำบล ใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเป็นแกนกลางในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สัจจะ การทำความดี ความมีเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสมานฉันท์ โดยมีปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันให้เศรษฐกิจชุมชนประสบความสำเร็จ ทั้งปัจจัยการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจในพื้นที่ การพัฒนาชาวบ้านที่สนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน ให้ความรู้ ความสามารถด้านเทคนิคการผลิต การพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง การพัฒนากลุ่มและองค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาของเงินทุน ตลอดจนการพัฒนาพื้นฐานกายภาพ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย

จากการทบทวนแนวคิดการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

การรับรู้ข่าวสาร

ในส่วนของปัจจัยการรับรู้ข่าวสาร หรือการเปิดรับข่าวสาร (Media Exposure) การสื่อสารในปัจจุบันเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งของมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ที่มีความจำเป็นต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค ถึงแม้การสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับมนุษย์เหมือนกับปัจจัยสี่ แต่การที่จะได้มาซึ่งปัจจัยสี่ จะต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือและมนุษย์เป็นสัตว์ สังคมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตและในการทำกิจกรรมใด ๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม การสื่อสารเป็นพื้นฐานของการติดต่อของกระบวนการ สังคมบุคคลที่เปิดรับข่าวสารมาก ย่อมมีหูตากว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและเป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย (ยุพดี ฐิติกุลเจริญ, 2537)

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลนั้น รูเบน (Ruben, 1993, 65 อ้างถึงใน ยุพดี ฐิติกุลเจริญ, 2537) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลไว้ดังนี้

1. ความต้องการ (Need) ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ปัจจัยหนึ่งในกระบวนการเลือกของมนุษย์ คือ ความต้องการ ความต้องการทุกอย่างของมนุษย์ทั้งความต้องการทางกายและใจ ทั้งความต้องการระดับสูง และความต้องการระดับต่ำ ย่อมเป็นตัวกำหนดการเลือกของเรา เราเลือกตอบสนองความต้องการของเรา เพื่อให้ได้ข่าวสารที่ต้องการเพื่อแสดงรสนิยม เพื่อการยอมรับในสังคม เพื่อความพึงพอใจ ฯลฯ

2. ทัศนคติและค่านิยม (Attitude and Values) ทัศนคติคือความชอบและมีใจโน้มเอียง (Preference and Predisposition) ต่อเรื่องต่าง ๆ ส่วนค่านิยม คือ หลักพื้นฐาน ที่มนุษย์ยึดถือเป็นความรู้สึกที่ว่า เราควรจะทำหรือไม่ควรทำอะไรในการมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและคนซึ่งทัศนคติ และค่านิยมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสาร การเลือกตีความหมายและการเลือกจดจำ

3. เป้าหมาย (Goal) มนุษย์ทุกคนมีเป้าหมาย มนุษย์ ทุกคนกำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตทั้งในเรื่องอาชีพ การเข้าสมาคม การพักผ่อน เป้าหมายของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เรากำหนดขึ้นนี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อมวลชน การเลือกข่าวสารการเลือกตีความหมายและการเลือกจดจำเพื่อสนองเป้าหมายของตน

4. ความสามารถ (Capability) ความสามารถของเราเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งความสามารถด้านภาษา มีอิทธิพลต่อเราในการที่จะเลือกรับข่าวสารเลือกตีความหมาย และเลือกเก็บเนื้อหาของข่าวนั้นไว้

5. การใช้ประโยชน์ (Utility) กล่าวโดยทั่วไปแล้วจะให้ความสนใจและใช้ความพยายามในการที่จะเข้าใจและจดจำข่าวสารที่เราสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

6. ลีลาในการสื่อสาร (Communication Style) การเป็นผู้รับสารนั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับลีลาในการสื่อสารของเราคือความชอบหรือไม่ชอบสื่อบางประเภท

7. สภาวะ (Context) สภาวะในที่นี้หมายถึงสถานที่ บุคคล และเวลาที่อยู่ในสถานการณ์การสื่อสารสิ่งต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่าการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสาร เพราะเป็นเรื่องสำคัญในการสื่อสารกับชุมชนให้เข้าใจในสิ่งที่ดำเนินการและจะทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ในที่สุด นอกจากการสื่อสารแล้ว ความรู้เกี่ยวกับการจัดการมีความสำคัญเช่นกัน

การจัดการ

การจัดการ (Management) ตามพจนานุกรมฉบับพระราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย การจัดการ หมายถึง การสั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน โดยความหมายมุ่งสื่อไปถึงกระบวนการหรือกิจกรรม หรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีองค์ประกอบขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ การวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม การจัดการจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อหน่วยงานให้เกิดความเจริญก้าวหน้า การจัดการจึงมีความสำคัญต่อองค์การหรือการดำเนินการ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า โดยมีกระบวนการในการจัดการหลากหลายแนวคิด โดยสรุปแล้วเป็นการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งการศึกษาการจัดการสามารถดำเนินการเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ความตระหนัก

แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก (Awareness) เป็นแนวคิดเชิงจิตวิทยา (Psychological Approach) ซึ่งผสมผสานกับแนวความคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavior Science) มีผู้ให้ความหมายหลายท่านซึ่งแตกต่างกัน ดังที่ ประพล มิลินทจินดา (2542, 19) กล่าวว่า ความตระหนักเป็นการแสดงออกทางความรู้สึก ความคิดเห็น ความสำนึก ขณะที่ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, 14 อ้างถึงใน สมพงษ์ ใหญ่วงค์, 2550, 42) กล่าวว่า ความตระหนัก คือ การที่บุคคลฉุกคิดได้หรือการเกิดขึ้นในความรู้สึกว่า มีส่วนหนึ่ง เหตุการณ์หนึ่ง หรือสถานการณ์หนึ่ง ที่ทำให้รู้สึกว่ามีหรือ

การได้ฉุกคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดในสภาวะของจิตใจ สอดคล้องกับ สมหมาย วันสอน (2522, 4 อ้างถึงใน โอภาส นามนคร, 2550, 13) กล่าวว่า ความตระหนัก คล้ายกับความรู้สึก แตกต่างกันตรงที่ความตระหนักไม่เกี่ยวข้องกับการจำหรือความสามารถที่จะระลึกได้ แต่ความตระหนักเป็นเรื่องของการรับรู้ฉุกคิดหรือมีความรู้สึกต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ส่วน วีระชน ขาวผ่อง (2551, 42) กล่าววา “ความตระหนัก” หมายถึง สภาวการณ์มีผลให้เกิดความรู้สึก การรับรู้มุ่งสู่สภาวะจิตแห่งตน คือ ทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ อันจะก่อให้เกิดความตระหนัก และจิตสำนึก ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความตระหนักเป็นสิ่งที่รู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อันจะส่งผลต่อบุคคลหรือกลุ่มรวม

ทั้งนี้ ยังพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนัก ซึ่ง แบล็คเคอร์ (Brackher, 1986, 250 อ้างถึงใน ประภาส บุญยินดี, 2536, 15) กล่าวว่า ความตระหนักเกิดจากทัศนคติที่มีต่อสิ่งเร้า อันได้แก่ บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่โน้มเอียงหรือพร้อมที่จะสนองตอบในทางบวก หรือทางลบ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ องค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดความตระหนักมี 3 ประการ คือ 1) พุทธิปัญญาหรือความรู้ความเข้าใจ (Cognitive or Belief Component) ความรู้หรือความเข้าใจจะเริ่มต้นจากระดับงาน และมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ 2) อารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) เป็นความรู้สึกด้านทัศนคติ ค่านิยม ความตระหนัก ชอบ หรือไม่ชอบ ดี หรือไม่ดี เป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่าง ๆ และ 3) พฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นการแสดงออกทั่งวาจา กิริยา ท่าทาง ที่มีต่อสิ่งเร้าหรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำ ดังนั้น บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม การเรียนรู้ และ ประสบการณ์ จึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก โดยมีความรู้ความเข้าใจความรู้สึก และ พฤติกรรมเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความตระหนัก บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม การเรียนรู้ และประสบการณ์เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักโดยความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรมเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความตระหนัก การจะให้บุคคลมีพฤติกรรมในทิศทางทีพึงปรารถนานั้นจำเป็นที่จะต้องให้บุคคลเกิดความตระหนักต่อตนเองและสังคม ซึ่งบุคคลจะเกิดความตระหนักได้ก็ต้องมีการรับรู้สิ่งนั้น

ทัศนคติ

ความหมายเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติตรงกับกับภาษาอังกฤษว่า “Attitude” ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ต่างกัน ดังนี้

ชิฟฟ์แมนและคานุค (Schiffman & Kanuk, 1994, 657) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่เรียนรู้ เพื่อให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึง การแสดงความรู้สึกภายในที่สะท้อนว่าบุคคลมีความโน้มเอียง พอใจหรือไม่พอใจต่อบางสิ่ง เช่น ตราสินค้า บริการ ร้านค้าปลีก เนื่องจากเป็นผลของ

กระบวนการทางจิตวิทยา ทัศนคติไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แต่ต้องแสดงว่าบุคคล กล่าวถึงอะไรหรือทำอะไร

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2542, 44) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งในสิ่งหนึ่ง ซึ่งผู้บริโภคเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต โดยใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดและพฤติกรรม นักการตลาดนิยมใช้ในการโฆษณาเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์และตราสินค้า เสริมแรงและ/หรือเปลี่ยนทัศนคติ

จากที่กล่าวมาในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ทัศนคติเป็นองค์ประกอบในการศึกษาเพื่อให้รู้และเข้าใจถึงทัศนคติในการศึกษา ต้องอาศัยองค์ประกอบและส่วนต่าง ๆ หลายส่วน ได้แก่ จิตสำนึก การมีส่วนร่วม นโยบายรัฐ การสื่อสารมวลชน สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย นิเวศวิทยา และประชากร

แนวคิดการพัฒนารูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของรูปแบบไว้ ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2546) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง ตัวแบบหรือแบบจำลองที่สะท้อนภาพหรือปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรมที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นตัวแทนในการอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเรื่องจำเพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งในการอธิบายองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ของกระบวนการที่ช่วยให้เข้าใจความคิดได้ง่ายและชัดเจน ทั้งนี้ บาร์โด และฮาร์ดแมน (Bardo and Hartman, 1982) กล่าวว่า รูปแบบเป็นสิ่งที่เราพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของสิ่งที่ปรากฏ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจรูปแบบ จึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดของทุกแง่ทุกมุม ส่วนการจะระบุว่า รูปแบบหนึ่งมีรายละเอียดมากน้อยอย่างไร หรือมีองค์ประกอบอะไร อยู่ที่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ส่วน คัมภีร์ สุดแท้ (2553) ให้ความหมายรูปแบบว่า หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นที่แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของเรื่องให้เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป สอดคล้องกับ ปัญญา ทองนิล (2553) ที่กล่าวว่า รูปแบบเป็นโครงสร้างที่เกิดจากประสบการณ์ การคาดการณ์ การนำเสนอในรูปของข้อความหรือแผนผัง ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับ ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล (2552, 125) ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างหรือโปรแกรม หรือแบบจำลองสภาพความเป็นจริงที่สร้างขึ้นเพื่อลดทอนเวลาและเทศะ ว่ามีสิ่งใดที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อทดลองแนวคิดหรือปรากฏการณ์ โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า รูปแบบเป็นการอธิบายปรากฏการณ์หรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ ช่วยให้เข้าใจสาระสำคัญหรือเรื่องราวให้เข้าใจง่ายมากขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ทั้งนี้ มาลี สืบกระแส (2552, 108) ยังกล่าวอีกว่า รูปแบบมีสองลักษณะ คือ รูปแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น การปฏิบัติงาน รูปแบบที่เป็นแบบจำลองที่เป็นนามธรรม เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยรูปแบบอาจแสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นโยงแสดงรูปภาพหรือเขียน ขณะที่ ทิศนา แขมมณี (2550) กล่าวว่า รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ สอดคล้องกับ วิลเลอร์ (Willer, 1967, 125) ที่กล่าวว่า รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของพลอคเตอร์และพอลล์ (Procter and Paul, 1985, 174) ซึ่งให้ความหมายโดยสรุป 3 ลักษณะ ดังนี้

Model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของจริง ความหมายนี้ตรงกับภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองเครื่องบิน

Model หมายถึง สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบ หรือแม่แบบ

Model หมายถึง แบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

โทส์ และคาร์รอล (Tosi and Carroll, 1982, 74) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง รูปแบบเป็นนามธรรมของจริง หรือภาพจำลองสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนและที่มีรูปแบบทางกายภาพ และรูปแบบเชิงลักษณะที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์

จากที่กล่าวว่าสรุปได้ว่า รูปแบบ คือ การสร้างภาพจำลองเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ด้วยสัญลักษณ์ เพื่อให้เข้าใจว่ากำลังดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปแบบกายภาพและรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ โดยเป็นรูปแบบเชิงระบบ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ต้องให้แนวคิดการพัฒนารูปแบบเพื่อให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ต่อไป

ลักษณะและข้อกำหนดของรูปแบบ

การดำเนินงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบนั้นต้องกำหนดองค์ประกอบที่ชัดเจน ต้องจัดองค์ประกอบของระบบให้มีความสัมพันธ์กันที่นำไปสู่จุดหมายที่ต้องการอาจจัดกรอบความคิดของตัวป้อน กระบวนการ กลไก การควบคุม การผลผลิตและข้อมูลป้อนกลับ หรือจัดระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบนั้นให้เป็นไปตามลำดับขั้นที่ช่วยให้ระบบนั้นมีประสิทธิภาพ อันเป็นรูปแบบที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือ

ขั้นตอนในการดำเนินงานโดยอาศัยวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ เข้าไปช่วยทำให้สภาพการดำเนินงานเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือและได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนได้ สามารถนำมาพัฒนาความสามารถ ทั้งทางด้านพุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยของกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้น ๆ

ลักษณะของรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะตามข้อกำหนด (ทิศนา, 2555) ดังนี้

1. รูปแบบต้องเป็นแนวทางที่นำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา (Prediction) ซึ่งสามารถพิสูจน์และทดสอบได้เชิงประจักษ์

2. โครงสร้างของรูปแบบต้องประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้น ๆ ได้

3. รูปแบบต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้ง ช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structure Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 5 ประเภท (ทิศนา แขมมณี, 2555, 23) ดังนี้

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบหรือรูปแบบคล้าย (Analogue Model) มีลักษณะเป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม และกราฟ เป็นต้น

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Casual Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์หรือปัญหา รูปแบบ ด้านศึกษาศาสตร์มักเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

องค์ประกอบของรูปแบบ

รูปแบบต้องประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ (Ivancevich et al., 1989) ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เป็นการกำหนดว่าจะสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อวัตถุประสงค์ด้านใด โดยทั่วไปมักจะพัฒนารูปแบบขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลงานที่ดีขึ้นตามภารกิจขององค์กร

2. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ ผู้สร้างและพัฒนารูปแบบต้องกำหนดรูปแบบสร้างขึ้นจากฐานคิดของทฤษฎี และหลักการใดบ้าง

3. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานที่จำเป็น พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันของกลไกเหล่านั้น เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

4. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ เป็นการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมและอื่น ๆ ที่ต้องดำเนินการ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

5. แนวทางการประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ เป็นการกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมินผลรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบว่าเป็นไปตามระบบงานที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่สร้างไว้มากน้อยเพียงใดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือไม่เพียงใด ตลอดจนกำหนดแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ และตอบสนองการดำเนินงานมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

6. คำอธิบายประกอบรูปแบบ เป็นการอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการสร้างและพัฒนา รูปแบบ เพื่อสื่อความให้มีความเข้าใจตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

7. การระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัดของรูปแบบเอง ดังนั้น การสร้างและพัฒนารูปแบบ ควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จและข้อควรระวัง เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

8. การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการสร้างหรือพัฒนารูปแบบควรจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบโดยนำสาระของรูปแบบ เครื่องมือ และเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมดมาบรรจุไว้ในคู่มือเพื่อการพัฒนารูปแบบ การดำเนินงานที่สมบูรณ์ครบถ้วน และเมื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบแล้วต้องรายงานการตรวจสอบรูปแบบไว้ในภาคผนวกของคู่มือ เพื่อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและนำรูปแบบไปใช้ในการดำเนินงานอย่างเหมาะสม (สมาน อัศวภูมิ, 2550, 11)

การออกแบบรูปแบบ

การออกแบบรูปแบบ (วารินทร์ รัศมีพรหม, 2541, 35) มีหลักและวิธีการ ดังนี้

1. หลักการพื้นฐานของการออกแบบรูปแบบ ประกอบด้วยหลัก 3 ประการคือ

1.1 การออกแบบและพัฒนาระบบจะบอกวิธีการจัดทำให้เป็นรูปแบบ (Model)

1.2 การออกแบบอย่างเป็นระบบเป็นห่วงโซ่วงจร (Loop) ที่มีข้อมูลย้อนกลับเพื่อการประเมินทุกขั้นตอน (Cybernetic)

1.3 มีลักษณะเป็นการกำหนดการสำหรับการวางแนวทางหรือสั่งการไว้ก่อน (Prescriptive Procedure)

2. วิธีการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบ มีหลัก 4 ประการ คือ

2.1 ปรับปรุงการดำเนินงาน โดยวิธีการแก้ปัญหา และมีข้อมูลย้อนกลับอย่างเป็นระบบ

2.2 ปรับปรุงการจัดการด้านการสร้างและพัฒนาโดยใช้การตรวจตราควบคุมอย่างเป็นระบบ

2.3 ปรับปรุงกระบวนการประเมินผล โดยประเมินการออกแบบส่วนประกอบและลำดับขั้นตอนต่าง ๆ รวมทั้ง ย้อนข้อมูลกลับและทำการปรับปรุงให้เป็นไปตามการออกแบบอย่างเป็นระบบ

2.4 สร้างหรือทดสอบทฤษฎีที่นำมาใช้ในรูปแบบการออกแบบและพัฒนาระบบการดำเนินงานนั้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนารูปแบบ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ (Joyce & Weil, 1972)

3.1 รูปแบบต้องมีทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีทางวิทยาการระบาด

3.2 เมื่อสร้างและพัฒนารูปแบบแล้ว ก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิจัย เพื่อทดสอบทฤษฎีและตรวจสอบคุณภาพในการใช้งานในสถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อย ๆ

3.3 การพัฒนารูปแบบอาจออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวางหรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

3.4 การพัฒนารูปแบบแต่ละรูปแบบต้องมีจุดมุ่งหมายหลักเป็นตัวตั้งและการนำรูปแบบไปใช้ ควรเลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมายรูปแบบนั้น จึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่สามารถนำรูปแบบนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นได้ ถ้าพิจารณาเห็นว่าเหมาะสมแต่ความสำเร็จอาจน้อยลง

การสร้างและพัฒนารูปแบบ

การสร้างและพัฒนารูปแบบมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสารผลการวิจัยหรือจากการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถเลือกรูปแบบไปใช้ให้ตรงจุดมุ่งหมาย เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารบรรลุผลสูงสุด

3. กำหนดแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย รายละเอียดของวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ใช้ดำเนินงานกับกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อยเพื่อให้การใช้รูปแบบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

4. การประเมินรูปแบบเป็นการประเมินเพื่อ ทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นโดยทั่วไปจะใช้วิธีการต่อไปนี้

4.1 ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ

4.2 ประเมินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการ โดยนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

5. การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบเมื่อพบข้อบกพร่องแล้วต้องนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการปรับปรุงรูปแบบมี 2 ระยะ คือ

5.1 ระยะก่อนนำรูปแบบไปทดลองใช้การปรับปรุงรูปแบบในระยะนี้ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง

5.2 ระยะหลังการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบในระยะนี้อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวชี้นำในการปรับปรุงและอาจมีการนำรูปแบบไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

การตรวจสอบรูปแบบ

การตรวจสอบรูปแบบควรดำเนินการ ดังนี้

1. การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยใช้เทคนิคทางสถิติ (อุทุมพร จามรมาน, 2541, 8) ดังนี้

1.1 ตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องหรือเหตุผลระหว่างตัวแปร

1.2 การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ โดยสามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time, Samples, Sites)

การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative)

การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะเป็นการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อน ไอซ์เนอร์ (Eisner, 1976) ดังนี้

1. ตรวจสอบรูปหรือประเมินโดยไม่เน้น ผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบเป็นการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal – based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือกระบวนการการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจารณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2. ตรวจสอบรูปหรือประเมินโดยเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) พัฒนาการประเมินมาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต้องอาศัยผู้รู้จริงในองค์ความรู้เฉพาะสาขาอย่างลึกซึ้งในเรื่องนั้น ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล

3. ตรวจสอบรูปหรือประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้ มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. ตรวจสอบรูปหรือประเมินโดยความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงวุฒิตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละคน เช่น การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการการเก็บ รวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจน วิธีการนำเสนอ ทั้งนี้เกณฑ์การเลือกผู้ทรงวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพเป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศ

กรอบแนวคิดและความเชื่อมโยงของวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างในด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในโลก ความหลากชนิดของสิ่งมีชีวิตที่พบบนพื้นโลกเรา และทรัพยากรต่าง ๆ จะผันแปรไปตามสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ความสูงของพื้นที่ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางภูมิอากาศ ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นต้น (นิวัติ เรืองพานิช, 2546, 47) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2542, 54) ให้แนวความคิดว่า เมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 คือ มนุษย์สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยีดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลในทางเกื้อกูลต่อกัน ทำให้ดำรงอยู่ด้วยกันเป็นอย่างดีและในระบบนี้มนุษย์ในฐานะเป็นตัวประทำ

1. ระบบของมนุษย์ มนุษย์ฐานะเป็นมนุษย์เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน มนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือ เป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดีขยันอดทน รับผิดชอบมีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญ เป็นต้น พร้อมที่จะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มนุษย์มีอิทธิพลทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไป ทุกแห่งหนที่มนุษย์เข้าไปถึง มีผลให้สิ่งแวดล้อมถูกเปลี่ยนแปลงไปเสมอ

2. ระบบสังคมระบบการต่าง ๆ ทางสังคม มีพื้นฐานเป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงาน หรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่มนุษย์การจำแนกเป็นระบบย่อยต่าง ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลังและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จที่มุ่งหมาย และจะเป็นระบบที่ยั่งยืน และอาจจะเป็นตัวการที่ทำให้สังคมวิปริต เรรวน ระส่ำระสาย เมื่อสังคมมีการกดขี่บีบบังคับเอารัดเอาเปรียบกัน ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบการต่าง ๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโตจากการพัฒนาเศรษฐกิจสำเร็จผลสภาพบ้านเมืองสงบเรียบร้อย จากการเมืองการปกครองที่ได้ผลไม่ใช่เป็น จุดหมายในตัวแต่เป็นสภาพแวดล้อมเป็นบรรยากาศ และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองเข้าถึงชีวิตที่ดีงาม ความมีอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง

ดังนั้น สังคมมนุษย์จึงควรมีการจัดตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความสัมพันธ์ที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดีและคุ้มครองสังคมให้อยู่ในสันติสุขและความชอบธรรม กฎเกณฑ์ทั้งหลาย เช่น สิทธิต่าง ๆ มนุษย์พึงใช้อ้างต่อกันกับมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น จะใช้อ้างในการปฏิบัติต่อธรรมชาติ ไม่ได้ในการปฏิบัติต่อธรรมชาติพึงดูที่ผลกระทบอันจะเกิดขึ้นตามความเป็นจริงที่มันจะเป็นไปตามเหตุปัจจัย ในกฎธรรมชาติเท่านั้น ว่าจะเป็นการก่อความเสียหายหรือสร้างสรรค์เกื้อกูล และผลดีผลร้ายตามกฎธรรมชาติที่แท้นี้ก็จะส่งต่อมาถึงตัวมนุษย์และสังคมของตนในที่สุด

3. ระบบนิเวศธรรมชาติระบบนิเวศธรรมชาติเป็นระบบที่สลับซับซ้อนและมีเสถียรภาพต้องใช้เวลาวิวัฒนาการมานานนับล้าน ๆ ปี การรบกวนระบบธรรมชาติมากเกินไป ย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างแน่นอน สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติประกอบไปด้วยสังคมสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อมไม่มีชีวิต สิ่งมีชีวิตดำรงชีพใช้ดิน น้ำ อากาศ อยู่อาศัยอย่างมีระบบธรรมชาติ ระบบนี้ล้วนเกิดมาจากการรวมตัวกันของ สสาร (Matter) และพลังงาน (Energy) สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดนี้รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มประชากร รวมกันเป็นสังคมสิ่งมีชีวิต และเมื่อรวมกับสิ่งไม่มีชีวิตเข้าไปด้วยกันกลายเป็นระบบนิเวศ (Ecosystem) ระบบนิเวศเมื่อรวมกันเข้าก็กลายเป็นชีวภพ (Biosphere) มีทั้งส่วนที่เป็นน้ำ (Hydrosphere) พื้นดิน (Lithosphere) และอากาศ (Atmosphere) และหากสิ่งมีชีวิตในระดับใดถูกรบกวนย่อมมีผลกระทบต่อระบบนิเวศเสมอ องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบนิเวศธรรมชาติของเรา (นิวัติ เรืองพานิช, 2546, 62) ก่อนหน้านี้ มนุษย์ถือดีว่ามีความสามารถในการเอาชนะธรรมชาติและจัดการกับธรรมชาติได้ตามปรารถนา มนุษย์แปลกแยก จากโลกที่แท้ของตนเอง คือ โลกธรรมชาติแท้จริงในยุคพัฒนาที่ผ่านมา จากผลการพัฒนาที่ผ่านมานั้น มุ่งแต่การพัฒนาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดความมั่งคั่งทางวัตถุ ทำให้เกิดผลร้ายต่อธรรมชาติแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ไม่ควบคุม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ เกิดมลภาวะ สืบเนื่องกันกับปัญหาประชากร เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาให้เกิดความสมดุลมีผลยั่งยืนมีความหมายว่า เพื่อให้เศรษฐกิจก็ดีธรรมชาติก็อยู่ได้ คือ เป็นการพัฒนาที่ได้ทั้งเศรษฐกิจเจริญ และพร้อมกันนั้นก็รักษาธรรมชาติไว้ได้ด้วย เพราะฉะนั้นการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ต้องให้การพัฒนาหรือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นอยู่ในภาวะมีสิ่งแวดล้อมรองรับ หรือเจริญไปโดยไม่รังแกธรรมชาติ คือ ให้เศรษฐกิจคู่กับธรรมชาติแวดล้อม หรือระบบนิเวศ จากการพัฒนาที่ผ่านมา พบความผิดพลาด 2 ส่วน คือ ความผิดพลาดในการพัฒนาและความผิดพลาดในการจัดการกับสภาพแวดล้อม จุดนี้เป็นปัญหามี 3 ส่วน และต้องการแก้ปัญหาจึงต้องแก้ให้ตรงประเด็น คือ

1. ประชากร โดยเฉพาะการมีจำนวนประชากรมากเกินไป (Over Population) คือปัญหาประชากรมากล้นโลก ซึ่งจะต้องลดหรือควบคุมด้วยการวางแผนครอบครัว

2. การร่อยหรอ สูญสิ้นไปของระบบทรัพยากร ทำให้เกิดปัญหาความยากจน (Poverty) จากการเสื่อมลงในเชิงปริมาณ และคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการขาดแคลนอาหาร และตามมาด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะต้องหยุดยั้งการทำลายทรัพยากรและฟื้นฟูให้กลับอุดมสมบูรณ์ขึ้นมา รวมถึงทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีสิ่งมีชีวิตนานาชนิด นานาพันธุ์ในระบบนิเวศ อันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งมีมากมายและแตกต่างกันทั่วโลก ทั้งชนิดพันธุ์ สายพันธุ์ และระบบนิเวศที่แตกต่างกัน หลากหลายบนโลกของเรา

3. มลภาวะของเสีย ซึ่งต้องกำจัดทำให้ลดน้อยลงหรือทำให้หมดไปไม่ควรปล่อยปละละเลยให้เสียหาย

4. ระบบทรัพยากรของมนุษย์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งมีชีวิตและส่วนไม่มีชีวิตเป็นบ่อเกิดแห่งปัจจัยสี่ และเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ได้จากการเกื้อหนุนจากระบบนิเวศธรรมชาติในเชิงทรัพยากรและมนุษย์ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะ

4.1 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บางอย่างเป็นสิ่งที่ใช้แล้วสิ้นเปลือง บางชนิดก็มีจำนวนจำกัด และไม่มีทางจะงอกเงยขึ้นมาใหม่ได้เช่น แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์จึงต้องช่วยกันอนุรักษ์ และจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อป้องกันการขาดแคลนและเพื่อมนุษย์จะได้นำมาใช้ประโยชน์ได้นานแสนนาน

4.2 ประชากรของโลกมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัด ถ้าไม่ช่วยกันบำรุงรักษาที่สุดทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น ก็จะหมดไปจากโลกหรือทรัพยากรธรรมชาติ บางอย่างไม่สามารถเจริญงอกงามขึ้นมาใหม่ให้ทันต่อความต้องการได้เป็นเหตุทำให้มนุษย์ที่เกิดมาในภายหลัง ได้รับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น

ความหลากหลายทางชีวภาพ จากคำว่า Biodiversity หรือ Biological Diversity หมายถึงการมีสิ่งมีชีวิตนานาชนิดนานาพันธุ์ในระบบนิเวศ อันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งมีมากมายและแตกต่างกันทั่วโลกพูดง่าย ๆ คือ การมีชนิดพันธุ์สายพันธุ์และระบบนิเวศที่แตกต่างกัน หลากหลายบนโลก ประเทศไทยได้ลงนามให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) ในระหว่างการประชุมสหประชาชาติ ว่าด้วยการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกลำดับที่ 188 โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2547 ปัจจุบัน อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน (วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2547) มีจำนวนประเทศภาคีในอนุสัญญาฯ รวม 188 ประเทศ

ความรู้พื้นฐานทางนิเวศวิทยา เป็นวิชาแขนงหนึ่งในทางชีววิทยาที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันเอง เดิมเมื่อ ปี ค.ศ.1866 เออเน็ส แฮ็คเคล (Ernst Haeckel) นักสัตววิทยา ชาวเยอรมัน ตั้งชื่อวิชานี้ว่า Oekologie หรือ Ecology เป็นคำที่มาจากภาษากรีก คือ Oikos หมายถึง ที่อยู่อาศัย กับ Logos หมายถึง การศึกษา การศึกษาวิชานิเวศวิทยา มีขอบเขตเกี่ยวข้องในระดับประชากร สังคม และระบบนิเวศ ระบบนิเวศเป็นหน่วยหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาวิชานิเวศวิทยา ระบบนิเวศหนึ่ง ๆ จะประกอบไปด้วยสังคมของสิ่งมีชีวิต (Biotic Community) กับสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Non – living Environment)

ซึ่งอาจมีรูปร่าง ลักษณะโครงสร้าง ขนาดเนื้อที่ใหญ่หรือเล็กอย่างไรก็ได้ เพียงแต่ต้องมีสิ่งมีชีวิตที่มีบทบาทร่วมกันหรือสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ โดยต้องมีกิจกรรมหรือหน้าที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นด้วย ความสำคัญของการศึกษาวิชานิเวศวิทยามนุษย์ได้อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาใช้พัฒนาเศรษฐกิจจนประสบผลสำเร็จ แต่ขณะเดียวกันก็ได้สร้างปัญหาที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากมนุษย์เข้าไปรบกวนธรรมชาติมากเกินไป จนทำให้กลไกการควบคุมตัวเองตามธรรมชาติต้องถูกทำลายไป การทำความเข้าใจกับระบบธรรมชาติจะช่วยให้มนุษย์รู้จักการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นความสำคัญของการศึกษาวิชานิเวศวิทยาพอสรุปได้ (พิชญ์ศุภร วิสุทธิ, 2552, 73) คือ

1. เป็นวิชาพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจถึงความเป็นไปของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ
2. บทบาทต่อวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์อื่น เช่น การเกษตร ป่าไม้ ประมง เป็นต้น
3. เป็นพื้นฐานในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
4. เป็นรากฐานการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น
5. ความตระหนักของมนุษย์ในการดำเนินกิจกรรม เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ

แนวความคิดพื้นฐานทางนิเวศวิทยาที่มีแนวทางในการศึกษานิเวศวิทยา (ภัทรกันย์ นาคะวรพันธุ์, 2556, 36) ดังนี้

1. ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เป็นตัวการสำคัญในการกำหนดทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น ชนิดจำนวน ความหนาแน่น ความหลากหลาย การแพร่กระจายของพืชและสัตว์ เป็นต้น
2. มนุษย์เป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติส่วนหนึ่งในระบบนิเวศ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นการที่มนุษย์ดำเนินกิจกรรมใด ๆ ย่อมมีผลต่อระบบนิเวศธรรมชาติด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ
3. การถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศเป็นไปตามกฎเทอร์โมไดนามิกส์ ข้อ 2 ว่าพลังงานไม่สามารถสูญหายไปได้ แต่เปลี่ยนแปลงรูปได้
4. การปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงแทนที่ ก็คือ การรักษาสมดุลตัวเองของระบบนิเวศธรรมชาติ

ความรู้พื้นฐานเรื่องระบบนิเวศ ความหมายของระบบนิเวศ (Ecosystem) หมายถึงระบบที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน ระหว่างกลุ่มสิ่งมีชีวิต ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตในแหล่งที่อยู่ระบบนิเวศหนึ่ง ๆ นั้น เป็นระบบเปิดที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มีการแลกเปลี่ยนสสารและพลังงาน มีความสมดุลตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมบนพื้นโลก ทำให้เกิดระบบนิเวศขนาดน้อยใหญ่มากมาย แม้แต่แอ่งน้ำเล็ก ๆ

ก็อาจจัดเป็นระบบนิเวศได้ โดยโลกถูกจัดว่าเป็นระบบนิเวศที่ใหญ่ที่สุด การศึกษาระบบนิเวศใด ระบบนิเวศหนึ่งจะต้องศึกษาถึงโครงสร้างและหน้าที่หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของระบบนิเวศนั้น ความสำคัญของระบบนิเวศระบบนิเวศ มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิต ทั้งมวลความสำคัญของระบบนิเวศ (ภัทรกันย์ นาคะวรพันธุ์, 2556, 49) สรุปได้ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ผลิตผลจากป่าไม้ การเกษตร การทกองเที่ยว เป็นต้น
2. เป็นดรรชนีของสิ่งแวดล้อม ทำให้ทราบถึงระดับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม
3. คุณค่าทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศมีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เช่นกัน
4. ที่อยู่อาศัย ระบบนิเวศธรรมชาติเป็นต้นแบบของการจัดการที่อยู่อาศัยของมนุษย์
5. การศึกษาและวิจัย เช่น การศึกษาปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิต การวิจัยธรรมชาติเพื่อให้เข้าใจในธรรมชาติ เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศ ทำให้มองเห็นว่าระบบนิเวศมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพราะทุกสถานที่ล้วนแล้วแต่อยู่ในระบบนิเวศ โดยเฉพาะทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนถือเป็นระบบนิเวศประการหนึ่งที่มีความสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กันในหลายฐานะ ที่สำคัญ คือ การพัฒนาระบบนิเวศหรือการนำระบบนิเวศมาใช้อาจจะเรียกว่า ระบบนิเวศบริการ หรือการบริการของระบบนิเวศ คือการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้และให้เกิดประโยชน์ ทั้งยังรักษาระบบนิเวศหรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอด การทำให้คงอยู่ต้องอาศัยการบริหารจัดการของคนในชุมชน แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศ จึงมีความสำคัญในการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อความยั่งยืนและสามารถไปใช้ประโยชน์สูงสุด

สถานการณ์การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุตรดิตถ์

อุตรดิตถ์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนล่างแดนล้านนาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 7,838 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,899,120 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่าน และลำน้ำสาขาที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม อยู่ในเขตอำเภอตรอนพิชัย และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล และอำเภอทองแสนขัน (ประมาณ ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด) ที่ราบระหว่างหุบเขาและเชิงเขา บริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากบริเวณ ที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือ และด้านตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขา ตามแนวคลองตรอน แม่น้ำปาด คลองแม่พร่องห้วยน้ำไคร้ และลำธารสายต่าง ๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขาอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์

ลับแล น้ำปาด ฟากท่า ท่าปลา และอำเภอบ้านโคก (ประมาณ ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด) เขตภูเขาและที่สูง อยู่ในบริเวณทางด้านเหนือ และทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล น้ำปาด ฟากท่า ท่าปลา และอำเภอบ้านโคก (ประมาณ ร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด) โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดกับ	จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดกับ	จังหวัดพิษณุโลก และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดกับ	จังหวัดสุโขทัย

สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำน่าน และลำน้ำสาขาที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม อยู่ในเขตอำเภอตรอนพิชัย และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล และอำเภอทองแสนขัน (ประมาณ ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด)

2. ที่ราบระหว่างหุบเขาและเชิงเขา บริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทางด้านเหนือ และด้านตะวันออกของจังหวัด ประกอบด้วยที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขาตามแนวคลองตรอน แม่น้ำปาด คลองแม่พร่อง ห้วยน้ำไคร้ และล้าธารสายต่าง ๆ สลับกับภูมิประเทศเป็นเขาอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ลับแล น้ำปาด ฟากท่า ท่าปลา และอำเภอบ้านโคก (ประมาณ ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด)

3. เขตภูเขาและที่สูง อยู่ในบริเวณทางด้านเหนือ และทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะเขต อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ลับแล น้ำปาด ฟากท่า ท่าปลา และบ้านโคก (ประมาณ ร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด)

สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดอุตรดิตถ์ได้รับอิทธิพลจากกระแสลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันตกเฉียงใต้มีความชื้น และความร้อนสูง ในฤดูร้อนอากาศจะร้อนจัด ในฤดูหนาวอากาศเย็นสบาย และในฤดูฝนมีฝนตกชุก

ภาคเกษตรกรรม

กสิกรรม (การเพาะปลูก) ประเทศไทยพื้นที่ส่วนใหญ่นั้นเป็นพื้นที่การเกษตร เนื่องจากมีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก โดยจังหวัดอุตรดิตถ์มีเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและเนื้อที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจมีเนื้อที่การเกษตรทั้งหมด 1,441,657 ไร่ โดยมีเนื้อที่สำหรับที่นามากเป็นอันดับ 1 คือ 647,578 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.92 ของเนื้อที่การเกษตรทั้งหมด รองลงมา คือ เนื้อที่สำหรับผลไม้และพืชยืนต้น คือ 347,406 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.10 ของเนื้อที่ที่การเกษตร

ทั้งหมด ส่วนเนื้อที่เลี้ยง สัตว์มีพื้นที่น้อยที่สุด คือ 2,007 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.14 ของเนื้อที่ที่การเกษตรทั้งหมด อีกทั้งจังหวัดอุตรดิตถ์ได้มีการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด ยางพารา ถั่ว เหลือง ถั่วลิสง และอ้อย จะพบว่าในปี พ.ศ. 2554 มีการใช้เนื้อที่สำหรับเพราะปลูกข้าวนาปีมากที่สุด เป็นจำนวนทั้งหมด 556,860 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.60 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั้งหมด รองลงมา คือ เนื้อที่สำหรับเพาะปลูกข้าวนาปรัง จำนวน 368,674 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.86 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั้งหมด ส่วนเนื้อที่ที่น้อยที่สุด คือ เนื้อที่สำหรับเพาะปลูกถั่วลิสง เป็นจำนวน 2,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.21 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั้งหมด

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า เนื้อที่ในจังหวัดอุตรดิตถ์สามารถท้าการจำแนกออกได้เป็น 3 ส่วน คือ เนื้อที่ป่าไม้ เนื้อที่การเกษตร และเนื้อที่นอกการเกษตร โดยจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2554 จังหวัดอุตรดิตถ์มีเนื้อที่ป่าไม้มากที่สุด รองลงมา คือ เนื้อที่การเกษตรและเนื้อที่ที่ไม่ได้จำแนก จะเห็นได้ชัดว่าเนื้อที่ไม่ได้จำแนก และเนื้อที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลง แต่ในทางกลับกัน เนื้อที่ทำการเกษตรมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น

โดยจังหวัดอุตรดิตถ์มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งน้ำ และส่งเสริมพัฒนาพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีกลยุทธ์สำคัญ ได้แก่ การสร้างสมดุลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติพร้อมกับการอนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และดำเนินการจัดกรรมสิทธิ์ในที่ดินของประชาชนให้ เพียงพอแก่การอยู่อาศัยและการเกษตรกรรม หรือการประกอบอาชีพ การส่งเสริมพัฒนาการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมของเมืองและท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และทุกภาคส่วน การส่งเสริมบำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิการและคุณภาพชีวิตของประชาชน อีกทั้งยังมีการส่งเสริม สนับสนุน การอนุรักษ์พลังงานและการบริหารจัดการด้านพลังงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

ทั้งนี้ โดยสภาพทั่วไปของจังหวัดอุตรดิตถ์พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสลับภูเขาเป็นบริเวณกว้าง เป็นที่ตั้งของชุมชนในพื้นที่เป็นจำนวนมากในหลายอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอลับแล อำเภอท่าปลา อำเภอน้ำปาด อำเภอฟากท่า อำเภอบ้านโคก เป็นต้น แต่ละอำเภอที่กล่าวมา โดยลักษณะเป็นการอยู่ร่วมกับพื้นที่ป่า และอยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกับป่าบางพื้นที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ อีกทั้งบางพื้นที่ยังเป็นเขตวนอุทยานและการทำให้กิจกรรมการดำรงชีวิตเนื่องด้วยป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอด จากสถานการณ์ที่ผ่านมาพบว่า ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ยังไม่มีแนวทางที่ดีในการจัดการ หรือแก้ไขปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นใดก็ตามก็มีลักษณะไม่แตกต่างกัน ได้แก่ ปัญหาด้านป่าไม้ ปัญหาการใช้ที่ดิน ปัญหาการบุกรุก พื้นที่สาธารณประโยชน์ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมานั้น จะเห็นว่าไม่ได้รับการแก้ไขให้บรรลุผลได้เท่าที่ควร ทำให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ประสบความสำเร็จจนนำมาสู่ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมหลายด้านตามมา

จากรายงานการวิเคราะห์สถานการจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย มีอาณาเขตทางด้าน ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัด แพร่ และน่าน ทิศตะวันออก ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีเขตแนวพรมแดน 120 กิโลเมตร ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก และทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัด สุโขทัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 7,838,592 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 67 ตำบล 613 หมู่บ้าน มีประชากร รวมจำนวนทั้งสิ้น 462,770 คน ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้พื้นที่ เพื่อประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม จำนวนประมาณร้อยละ 26.70 ของพื้นที่ทั้งหมดที่ผ่านมา จังหวัดอุตรดิตถ์ได้วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งสภาพพื้นฐาน ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดการพัฒนาระดับจังหวัด สภาวะแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก (SWOT Analysis) รวมถึงข้อคิดเห็นของทุกภาคส่วน อาทิ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวทางสำคัญระดับชาติ เช่น ยุทธศาสตร์ประเทศ (Country Strategy) นโยบายรัฐบาล นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) ยุทธศาสตร์ความมั่นคง โครงการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศ โครงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้ง รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคเหนือและทิศทางการพัฒนาของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ซึ่งจังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 1 แผนพัฒนาจังหวัดอุตรดิตถ์ปี พ.ศ. 2558 – 2561 ได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา คือ “เมืองแห่งคุณภาพชีวิต ผลผลิตปลอดภัย สืบสานวัฒนธรรมไทย ก้าวไกลสัมพันธ์เพื่อนบ้านยั่งยืน” เป้าประสงค์ของจังหวัด คือ 1) เป็นดินแดนแห่งความสงบสุข มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม มีจริยธรรม และเป็นเมืองน่าอยู่ 2) ประชาชนและชุมชนมีความเข้มแข็งมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเศรษฐกิจมั่นคง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองอย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีพันธกิจ คือ 1) พัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่มีความรู้คู่คุณธรรม มีวินัย มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม 2) มีการสืบสานต่อไป มีความมั่นคงและยั่งยืนในการดำรงชีวิต 3) ผลผลิตด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการแปรรูปสินค้า ผลิตภัณฑ์

OTOP มีคุณภาพ ปลอดภัย และมีระบบการตลาดที่ดี 4) มีการพัฒนาที่ยั่งยืน อนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์และพลังงานที่เพียงพอ 5) จุดผ่านแดนถาวรภูดู่ มีศักยภาพการค้าการลงทุน การท่องเที่ยวและความสัมพันธ์อันดี ทั้งภายในและระหว่างประเทศมากขึ้นซึ่งมีพันธกิจ คือ 1) พัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่มีความรู้คู่คุณธรรม มีวินัย มีศิลปะวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามและมีการสืบสานต่อไป มีความมั่นคงและยั่งยืนในการดำรงชีวิต 2) ส่งเสริมและพัฒนา ผลผลิตด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การแปรรูปสินค้า OTOP ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพปลอดภัย และมีระบบการตลาดที่ดี 3) ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและความสมัครสมานสามัคคีของประชาชน 4) พัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำและพลังงาน 5) ส่งเสริมพัฒนาจุดผ่านแดนถาวรภูดู่ และการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในและระหว่างประเทศโดย ประกอบไปด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างบ้านเมืองให้น่าอยู่ ชุมชนและครอบครัวเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีคุณภาพปลอดภัย ได้มาตรฐาน และมีการบริหารจัดการด้านการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยว ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 อนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรส่งเสริมพัฒนาพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและแหล่งน้ำและส่งเสริมพัฒนาพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มศักยภาพการค้าการลงทุนการท่องเที่ยวและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 “อนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและแหล่งน้ำและส่งเสริมพัฒนาพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่ใช้ข้อมูลสถิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเป้าประสงค์ยุทธศาสตร์ คือ มีการพัฒนาที่ยั่งยืน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำ พลังงาน วัฒนธรรมและประเพณีที่งดงาม ซึ่งมี 5 กลยุทธ์ที่สำคัญ ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดได้ให้ความสนใจใน เรื่อง การบริหารจัดการน้ำเพื่อป้องกันปัญหาภัยแล้งเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญของยุทธศาสตร์นี้ ภัยแล้งเป็นภัยธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะนำความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และด้านการเกษตรที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรที่สำคัญในตลาดโลก ภัยแล้งเป็นภัยธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะนำความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคและด้านการเกษตรที่ต้องต้องพึ่งพาธรรมชาติ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรที่สำคัญในตลาดโลกจากการพัฒนา

ประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีการขยายพื้นที่เกษตรกรรมอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องและเป็นเหตุให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การกระทำของมนุษย์ที่มีส่วนก่อให้เกิด ความรุนแรงของการขาดแคลนน้ำ สำหรับภัยแล้งทางด้านการเกษตรมีสาเหตุและปัจจัยสำคัญอยู่ 2 สาเหตุ คือ สาเหตุจากธรรมชาติ เช่น ฝนทิ้งช่วงปริมาณน้ำฝนน้อย ดินมีความสามารถในการเก็บกักความชื้นต่ำ ปริมาณน้ำใต้ดินมีน้อย เป็นต้น และสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การใช้ประโยชน์จากน้ำ ทำให้ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำลดลง ระบบการเพาะปลูก ความถี่ของการเพาะปลูก เป็นต้น

จังหวัดอุตรดิตถ์ประสบปัญหาภัยแล้งในทุกปีสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในอำเภอ และหมู่บ้านต่าง ๆ เฉลี่ยกว่า ร้อยละ 70 ของจำนวนอำเภอและหมู่บ้านทั้งหมดในแต่ละปี ปัญหาภัยแล้งมีผลกระทบโดยตรงกับการเกษตรและแหล่งน้ำ เนื่องจากจังหวัดอุตรดิตถ์เป็นจังหวัดที่ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ภัยแล้งจึงส่งผลเสียหายต่อกิจกรรมทางการเกษตร เช่น พื้นดินขาดความชุ่มชื้น พืชขาดน้ำ พืชชะงักการเจริญเติบโต ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำรวมถึงปริมาณลดลง ส่วนใหญ่ภัยแล้งที่มีผลต่อการเกษตรมักเกิดในฤดูฝนที่มีฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ผลกระทบที่เกิดขึ้นรวมถึงผลกระทบด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ สิ้นเปลืองและสูญเสียผลผลิตด้านเกษตรปศุสัตว์ป่าไม้ การประมง เศรษฐกิจทั่วไป เช่น ราคา ที่ดินลดลง โรงงาน ผลิตเสียหายการว่างงาน สูญเสียอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พลังงาน อุตสาหกรรมขนส่ง 2) ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อสัตว์ต่าง ๆ ทำให้ขาดแคลนน้ำเกิดโรคกับสัตว์สูญเสียความหลากหลายพันธุ์ รวมถึงผลกระทบด้านอุทกวิทยาทำให้ระดับและปริมาณน้ำลดลงพื้นที่ชุ่มน้ำลดลง ความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงระดับน้ำในดินเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำเปลี่ยนแปลง เกิดการกัดเซาะของดิน ไฟป่าเพิ่มขึ้นส่งผล ต่อคุณภาพอากาศและสูญเสียทัศนียภาพ เป็นต้น 3) ด้านสังคม เกิดผลกระทบในด้านสุขภาพอนามัย เกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำและการจัดการคุณภาพชีวิตลดลง การป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยลัยมีหลายแนวทาง ได้แก่ 1) จัดการวางแผนการใช้น้ำที่ดี เช่น ในช่วงฤดู ฝนตก ควรเตรียมภาชนะ บ่อ หรืออ่างเก็บน้ำเพื่อรวบรวมน้ำฝนไว้ใช้ในยามขาดแคลนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้ง การกักเก็บน้ าไว้ใช้ส่วนตัวควรจัดหา โอ่งน้ำหรือภาชนะเก็บกักน้ำไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ส่วนการวางแผนเก็บกักน้ำ สำหรับส่วนรวมควรจัดสร้างอ่างเก็บน้ำหรือสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้อย่างเพียงพอสำหรับการใช้ของชุมชน 2) การสำรวจน้ำใต้ดินมาใช้เป็นการจัดหาน้ำมาใช้ที่ดีวิธีหนึ่ง การสำรวจและขุดเจาะน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลมาใช้ นอกจากเพื่อบริโภคอุปโภคแล้ว ยังใช้เพื่อการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมด้วย 3) การนำน้ำมาใช้หมุนเวียนเป็นวิธีการนำน้ำที่ใช้แล้วหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่โดยผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำ เช่น น้ำที่นำมาใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม

โรงพยาบาล เป็นต้น 4) การทำฝนเทียม มีวิธีการแก้ไขปัญหาในการขาดแคลนน้ำจืดที่ได้ผลดีวิธีหนึ่งโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักใช้ในพื้นที่ฝนทิ้งช่วงในฤดูฝนและพื้นที่สำคัญในการเพาะปลูก 5) ประหยัดน้ำรู้จักใช้ปริมาณน้ำอย่างเหมาะสมในแต่ละกิจกรรม เช่น รดน้ำด้วยเครื่องฉีดน้ำสนาม ท่อ หรือถัง เพื่อไม่ให้น้ำเสียเปล่า เป็นต้น มาตรการและแนวทางการจัดการพื้นที่ประสบภัยแล้ง การป้องกันและการจัดการกับปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีจะช่วยลดความเสียหายและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมาตรการและแนวทางการจัดการพื้นที่ประสบภัยแล้งสามารถ แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะสั้น จะดำเนินการในฤดูแล้งหรือช่วงที่เกิดภัยแล้งขึ้นเป็นการเฝ้าระวังและติดตามและเตือนภัย ล่วงหน้าบริเวณพื้นที่ที่ประสบภัยแล้ง ส่วนในระยะยาว เป็นการเสนอแนะแนวทางการป้องกันและการจัดการฟื้นฟูพื้นที่ที่ประสบภัยแล้งให้สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ ระยะสั้น 1) การเตือนภัยแล้งในช่วงฤดูแล้ง ผ่านทางเว็บไซต์ 2) เฝ้าระวังพื้นที่ที่ประสบภัยแล้งซ้ำซากเป็นพิเศษ 3) รายงานสรุปพื้นที่ที่คาดว่าจะประสบภัยแล้งหรือเสียหายเพื่อประเมินความเสียหายและให้การช่วยเหลือเบื้องต้น ในระยะยาว 1) ฟื้นฟูพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้งโดยการส่งเสริมการอนุรักษ์ดินและน้ำเพิ่มการปกคลุมดินโดยการปลูกพืชคลุมดินหรือพืชปุ๋ยสดและการปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการชะล้างพังทลายของดิน 2) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นา โดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตชลประทานเพื่อให้เกษตรกรใช้เก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและเป็นการช่วยเพิ่มระดับน้ำใต้ดินด้วย 3) เพิ่มอินทรีย์วัตถุในดินเพื่อเป็นการเพิ่มช่องว่างในดินทำให้ดินสามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ และเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยใช้สารเร่ง พ.ด ต่าง ๆ 4) การเตือนภัยล่วงหน้าก่อนที่จะมีการเพาะปลูกพืชเพื่อให้เกษตรกรได้มีการวางแผนให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนที่มีอยู่ 5) การจัดระบบการปลูกพืชที่เหมาะสม เช่น การปลูกพืชอายุสั้นใช้น้ำน้อย และคัดเลือกพันธุ์พืชที่ทนแล้งเหมาะสมกับท้องถิ่น 6) การรักษาฟื้นฟูพื้นที่ป่าโดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารรวมทั้งการปลูกไม้ยืนต้นเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทศพล ทรรศนกุลพันธ์ (2551) ศึกษาเรื่อง สิ่งแวดล้อมเมื่อสิทธิของประชาชนปะทะแนวนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ : กรณีมาบตาพุด พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งยังไม่มีความเชี่ยวชาญกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในเชิงเทคนิคและกฎหมาย ความสามารถของเจ้าหน้าที่ทางวิชาการ ซึ่งขาดความรู้ที่จะเอื้อต่อการปฏิบัติภารกิจซึ่งได้รับการถ่ายโอน อย่างไรก็ตาม พบว่า เทศบาลมาบตาพุด ซึ่งมีฐานะเป็นเทศบาลขนาดใหญ่สถานการณ์การคลังดีในทางปฏิบัติขาดอุปกรณ์ เครื่องมือ และเจ้าหน้าที่ขาดองค์ความรู้เชิงเทคนิคและความรู้ เฉพาะด้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การขาดความรู้ในการใช้เครื่องมือตรวจวัดมลพิษ

อุ่นเรือน เล็กน้อย (2560) ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนกึ่งเมืองสู่การเป็นชุมชนรักษ์โลก: ชุมชนวิถีคาร์บอนต่ำ พบว่า การทดลองขับเคลื่อนชุมชนกึ่งเมืองสู่การเป็นชุมชนคาร์บอนต่ำนั้น มีอุปสรรคสำคัญ คือ ประชาชน เกษตรกร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความรู้ ความตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และขาดศักยภาพในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมถึงโครงสร้างทาง สังคมที่ไม่เอื้อต่อการเป็นชุมชนคาร์บอนต่ำทั้งจากความอ่อนไหวทางการเมือง และความไม่ชัดเจนทาง นโยบายต่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนชุมชนคาร์บอนต่ำ ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนกึ่งเมืองสู่การเป็นชุมชนสังคมคาร์บอนต่ำ ได้แก่ สร้างความรู้ ความตระหนักให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน และเกษตรกร ที่เน้นเรื่องความยากจน การทำเกษตรและแนวคิดสังคมคาร์บอนต่ำไปพร้อมกัน การสร้างศักยภาพ และสร้างแรงจูงใจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนและเกษตรกรสู่การเป็นชุมชนคาร์บอนต่ำ และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ประกาศใช้แนวคิดชุมชนคาร์บอนต่ำ และการทำเกษตรคาร์บอนต่ำเป็นยุทธศาสตร์ของประเทศในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกการดำเนินงานในระดับพื้นที่

ขนิษฐา ยาวะโนภาส (2554) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน สถานการณ์การใช้ผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของผู้บริโภคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 380 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐ 2 หน่วยงาน และบริษัทที่เข้าร่วมโครงการฉลากลดคาร์บอน 5 บริษัท จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 26 – 30 ปี สถานภาพเป็นโสด มีพื้นฐานการศึกษาระดับ ปริญญาตรีในแผนศิลปศาสตร์มากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาภาคพิเศษ ศึกษาที่คณะบริหารธุรกิจมากที่สุด และประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชนมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ทราบผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอนและไม่ทราบสัญลักษณ์ฉลากลดคาร์บอน โดยปัจจัยส่วนบุคคลทุกปัจจัยไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน ส่วนปัจจัย ส่วนบุคคลกับความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด พบว่า เพศ สถานภาพสมรส และอายุที่ต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นด้านส่วนประสมทางการตลาดที่ต่างกัน นอกจากนี้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด ไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฉลากคาร์บอน และพบว่า นักศึกษาที่ศึกษาในคณะที่ต่างกันมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอนต่างกัน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอนมีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน ปัจจัยที่มี

ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความคิดเห็นผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน พบว่า ประชาชนมีการรับรู้ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอนน้อย รวมทั้ง งบประมาณในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชน มีการรับรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอนน้อย และผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารของบริษัทที่เข้าร่วมโครงการฉลากลดคาร์บอน พบว่า เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และบริษัทที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมมากขึ้นเรื่อย ๆ

ภัทรกันย์ นาคะวรพันธุ์ (2556) ศึกษาเรื่อง การประเมินมูลค่าแนวปะการังบริเวณรอบเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง พบว่า เป้าหมายการเที่ยวในอีก 5 ปี ข้างหน้า อายุ และราคาเสนอของนักท่องเที่ยว มีนัยยะทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 93 ต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อฟื้นฟูแนวปะการังบริเวณเกาะเสม็ด เท่ากับ 922.30 บาทต่อคน ต่อปี มูลค่าการใช้ประโยชน์ โดยรวมของการใช้ประโยชน์เท่ากับ 234.44 ล้านบาทต่อปี และใช้แบบจำลองโพรบิต (Probit Model) สำหรับมูลค่าจากการไม่ได้ใช้ประโยชน์ พบว่า สถานภาพ การรับรู้ความหลากหลายทางชีวภาพ และราคาเสนอของประชากรวัยแรงงานในกรุงเทพมหานคร นัยยะทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 93 ต่อความเต็มใจจ่าย เพื่อฟื้นฟูแนวปะการังบริเวณเกาะเสม็ด เท่ากับ 1,739.67 บาทต่อคนต่อปี มูลค่าการไม่ได้ใช้ประโยชน์ จึงเท่ากับ 4.49 พันล้านบาทต่อปี ดังนั้น มูลค่าโดยรวมของแนวปะการัง เกาะเสม็ดเท่ากับ 4.72 พันล้านบาทต่อปี

พิชญ์สุภร วิสุทธิ (2552) ศึกษาเรื่อง การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรปะการังหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด พบว่า ค่าความเต็มใจจ่ายเท่ากับ 561.09 บาทต่อคน ต่อปี คิดเป็นมูลค่าในช่วง 23,814.90 – 35,416.56 ล้านบาทต่อปี ส่วนด้านมูลค่าเชิงนันทนาการของทรัพยากรปะการัง พิจารณาจากค่าใช้จ่ายในการเดินทาง พบว่า มีค่าใช้จ่ายเท่ากับ 500 – 700 บาทต่อคน ต่อปี คิดเป็นมูลค่าอยู่ในช่วง 217.15 – 304.00 ล้านบาทต่อปี

สุรีย์พร นิพิฐวิทยา (2557) ศึกษาเทศบาลคาร์บอนต่ำสู่เมืองแกลงโมเดล พบว่า เทศบาลตำบลเมืองแกลง อำเภอแกลง จังหวัดระยองได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวอย่างที่ดีด้านเมืองคาร์บอนต่ำจากโครงการส่งเสริมภาคีความร่วมมือ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการเมืองและสิ่งแวดล้อมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ยังได้รับคัดเลือกเป็นเมืองต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนจาก Institute for Global Environmental Strategies (IGES) ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น หากแต่สิ่งเหล่านี้กลับไม่ใช่เครื่องวัดความสำเร็จของการเป็นเทศบาลคาร์บอนต่ำ เป้าหมายของความสำเร็จที่แท้จริง คือ ความอุดมสมบูรณ์ของเมือง ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้และที่สำคัญ คือ ความสุขมวลรวมที่แท้จริงของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น

การวางแผน ระบบและกลไกที่ดีจะไม่เกิดผลหากขาดการลงมือทำและปฏิบัติจริง รวมทั้งการวิเคราะห์และประเมินผลหลังจากลงมือปฏิบัติแล้ว เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น บนหลักของการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และติดตามผล (Plan Do Check Act: PDCA)

จุฑารัตน์ ชุนหะศรี (2557) พฤติกรรมการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์: กรณีศึกษาบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลมีพฤติกรรมการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยทัศนคติเกี่ยวกับการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์ มีผลต่อพฤติกรรมการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001 ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการศึกษา คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลขาดการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการลดปล่อยคาร์บอนฟุตพริ้นท์ เนื่องจากความไม่แพร่หลายของวิธีในการประเมินคาร์บอนฟุตพริ้นท์ รวมทั้งขาดการนำความรู้ไปปรับใช้ ทำให้มีพฤติกรรมการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์โดยภาพรวมในระดับปานกลาง ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้คือควรสร้างความเข้าใจเรื่องคาร์บอนฟุตพริ้นท์ โดยการเผยแพร่ความรู้ ควรการให้หัวหน้าหน่วยงานที่บุคคลกรสังกัดสอดแทรกความรู้ในระหว่างที่มีการมอบหมายงาน ให้เกิดการพูดคุยกันในองค์กร เนื่องจากเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลเข้าถึงข้อมูลได้ดี เทศบาลควรเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ช่วยลดการปล่อยคาร์บอนฟุตพริ้นท์ เพื่อเป็นตัวอย่าง รวมทั้งขยายเส้นทางและเวลาของรถขนส่งสาธารณะของเทศบาลให้ครอบคลุมการเดินทางมาทำงานของบุคคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตเทศบาล ควรจัดให้มีการขายสินค้าเกษตรเพื่อการบริโภคที่ผลิตในพื้นที่ รณรงค์ให้ลดการใช้ถุงพลาสติก ส่งเสริมให้มีการติดตั้งบ่อดักไขมันในทุกครัวเรือน เปลี่ยนวิธีการกำจัดขยะเป็นการทำปุ๋ยหมัก เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและลดมลพิษทางอากาศที่จะเกิดขึ้น

นิคมศม อักษรประดิษฐ์ (2558) ศึกษากระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) กรณีศึกษาพื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด พบว่า 1) ในการดำเนินการจัดทำนโยบาย ต้องศึกษาข้อมูลจากบริบทของพื้นที่ก่อนการจัดทำนโยบาย เพื่อสถานประกอบการมีการทำการศึกษาถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบหลักในการพิจารณา โดยศึกษาจากพฤติกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมจนกระทั่งเสร็จสิ้น โดยในนโยบายจำเป็นต้อง 1) จะต้องไม่ส่งผลกระทบกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน 2) รักษาไว้ซึ่งประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ของพื้นที่ และ 3) ต้องมีการจัดการด้านการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ โดยสถานประกอบการที่นำนโยบายการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำมาปรับใช้ส่วนใหญ่กระทำโดยผ่านนำเสนอในรูปแบบของกิจกรรมที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนั้นยัง พบว่า ในสถานประกอบการส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการใช้พลังงานทดแทนอย่างจริงจัง และพบว่า ในกระบวนการบริหารจัดการนั้น ได้มีการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านการเกษตรรวมอยู่ด้วย และได้จัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในเกาะ

2) ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ พบว่า ต้องประกอบด้วย 1) จิตสำนึกที่ดีเกิดจากการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับประชาชนในพื้นที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ผ่านกระบวนการการให้ความรู้ โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับอย่างชัดเจน 2) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนเกิดจากความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ (อพท.) และความร่วมมือจากรัฐบาลของประเทศเยอรมนี ที่มีการนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้รับมาปรับใช้กับพื้นที่เกาะหมาก 3) ด้านความร่วมมือจากภาคส่วนหลัก ได้แก่ ภาครัฐ สถานประกอบการ และภาคประชาชน โดยมีองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือไปยังสถานศึกษา รวมถึงองค์กรต่างประเทศ และการประสานความร่วมมือเหล่านี้ถือเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ 3) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานประกอบการที่นำเอาการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำมาปรับใช้ในองค์กร แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ความพึงพอใจด้านสถานที่พักแรม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาถึงความพึงพอใจต่อสถานที่พักแรมของเกาะหมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ สถานที่พักแรมมีความสะอาดถูก สุขลักษณะ กิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานที่พักจัดให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และลำดับสุดท้ายด้านการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ เรื่องการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ 2) ด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาถึงความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของเกาะหมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การมีส่วนร่วม ช่วยลดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การจัดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสุดท้ายมีความพร้อมที่จะทำตามหลักการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ธีรศานติ์ ธรรมโชติ (2551) ศึกษาวิจัยเรื่อง ระดับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และอัตราการระบายอากาศในห้องบรรยายของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจวัดระดับ CO2 และคำนวณหาอัตราการระบายอากาศของห้อง บรรยายในมหาวิทยาลัยที่ใช้เครื่องปรับอากาศ พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา จากการวิจัย พบว่า การระบายอากาศของอาคารเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญซึ่ง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศภายในอาคาร และต่อความสบายของผู้ใช้ห้อง งานวิจัยนี้ตรวจวัดอัตราการระบายอากาศของห้องบรรยายที่บรรจุผู้เรียนได้มากกว่า 100 คน ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 21 ห้อง จากตึกคณะต่าง ๆ การวัดอัตราการระบายอากาศสามารถหาได้จากการใช้สมดุลมวลของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ภายในห้อง การวัดระดับ CO_2 ภายในและภายนอกห้องวัด โดยใช้เครื่อง Testo 350M/XL ต่อหัววัด CO_2 ผลการตรวจ พบว่า ระดับ CO_2 ภายใน ห้องอยู่ในช่วง 620 ถึง 3,800 พีพีเอ็ม และมีอัตราการระบายอากาศระหว่าง 1.51 ถึง 37.9 ลิตรต่อวินาทีต่อคน

เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเกณฑ์มาตรฐานอัตราการระบายอากาศที่กำหนด โดยวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย พบว่า 16 ห้องที่ทำการตรวจวัดมีค่าต่ำกว่ามาตรฐาน 8 ลิตรต่อวินาทีต่อคน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการระบายอากาศไม่เพียงพอและอาจมีผลกระทบเชิงลบต่อคุณภาพอากาศภายในห้องได้

กนกวรรณ แก้วอุไทย (2555) ศึกษาเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนแบบเน้นประสบการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวประสบการณ์นันทนาการที่ปรารถนา ประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจริง และความคิดเห็นด้านการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของนักท่องเที่ยว เปรียบเทียบประสบการณ์นันทนาการที่ปรารถนา และประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจริงจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในแต่ละแหล่ง และศึกษาอิทธิพลของประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจริงและความคิดเห็นต่อการจัดการพื้นที่ต่อความพึงพอใจรวมและความต้องการกลับมาเยือนพื้นที่ซ้ำ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 425 คน จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน คือ ชุมชนหนองแม่นา ชุมชนเปร็ด ในชุมชนซะซอม และชุมชนลีเล็ด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เคยเดินทางมาในพื้นที่ศึกษามาก่อน ประสบการณ์นันทนาการที่ปรารถนา และประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจริงสำคัญที่สุดในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน คือ การได้รับอากาศที่บริสุทธิ์ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สามารถจัดกลุ่มประสบการณ์นันทนาการที่ปรารถนาได้ 6 กลุ่ม และจำแนกเป็นกลุ่มประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจริง 5 กลุ่ม ผลการเปรียบเทียบประสบการณ์นันทนาการที่ปรารถนาและประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจริงจากตัวแปร 30 คู่ พบว่า มีเพียง 13 คู่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักท่องเที่ยวที่ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละแหล่งมีประสบการณ์นันทนาการที่ปรารถนาและประสบการณ์นันทนาการ

วีระชัย เอตะนาม (2552) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน: กรณีศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการศึกษา พบว่า การดำเนินกิจกรรมป่าชุมชนในปัจจุบันทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนทั้งทางตรง และทางอ้อม จึงทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม มีความรัก และหวงแหนในป่าชุมชนของตน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันในการช่วยรักษาดูแลป่าชุมชนของตนเป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป่าชุมชนของบ้านถ้ำผึ้งอยู่ในระดับสูง โดยประชาชนเป็นฝ่ายคิด ริเริ่ม ตัดสินใจ และดำเนินโครงการนั้น ๆ ซึ่งคาดว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพสูง โดยการจัดโครงการป่าชุมชนของบ้านถ้ำผึ้งนั้น เป็นการริเริ่มเสนอความต้องการจัดตั้งป่าชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนเอง ทั้งยังมีการบริหารจัดการโดยชุมชนผ่านการร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจภายในชุมชน ออกมาเป็นระเบียบ กติกา บทลงโทษบังคับใช้ทั่วไปภายในหมู่บ้าน โดยผ่านการ

เสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ป่าชุมชน จนทำให้เป็นป่าชุมชนที่มีความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ การที่ให้ป่าชุมชนมีความสำเร็จและยั่งยืนตลอดไปนั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านต่อไปนี้ 1) ด้านนโยบายรัฐต้องจัดทำนโยบายที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมป่าชุมชนเป็นรูปธรรม และมีความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ ด้วย 2) ด้านงบประมาณ รัฐจะต้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการอย่างต่อเนื่อง เพราะในการจัดการป่าชุมชนนั้น จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน รวมทั้งยังเป็นแรงจูงใจแก่ชุมชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านกฎหมาย รัฐจะต้องมีการออกกฎหมายที่มีความชัดเจนในการใช้ประโยชน์ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน 4) ด้านความรู้ความเข้าใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมป่าชุมชน ต้องมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับป่าชุมชน และให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ของการมีป่าชุมชน

ธรรศพงศ์ โสภณพันธานนท์ (2554) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อตัวแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนวลำคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระบบการจัดการน้ำของระบบราชการที่เกี่ยวข้องกับคลองแสนแสบ 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนวลำคลองแสนแสบในเขตพื้นที่บางกะปิ กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนวลำคลองแสนแสบ 4) เพื่อเสนอตัวแบบในการจัดการน้ำโดยประชาชนที่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนวลำคลองแสนแสบโดยภาพรวม ด้านความรู้สึก ด้านการร่วมคิด ด้านการร่วมกระทำ อยู่ในระดับปานกลาง และด้านความเป็นเจ้าของ อยู่ในระดับน้อย และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนวลำคลองแสนแสบ แตกต่างไปตามอายุ ระดับรายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ขนาดของบ้านเรือน การมีตำแหน่งในชุมชน ความคาดหวังในการอนุรักษ์คลองแสนแสบ ความรู้ด้านการจัดการน้ำ และระดับความเหมาะสมในการจัดการน้ำของภาครัฐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นลินรัตน์ ถาวรเลิศรัตน์ (2551) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมกับทัศนคติและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความพึงพอใจของสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค 2) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมกับทัศนคติต่อความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์ เจ้าของผลิตภัณฑ์ และประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในโฆษณา และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริโภคเพศชายและเพศหญิงที่มีช่วงอายุ ระหว่าง 18 – 45 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 432 คน จากผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม

ของผู้บริโภคสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มเสียสละเพื่อสิ่งแวดล้อม กลุ่มมองการณ์ไกลเพื่อโลกในอนาคต กลุ่มรักตนเอง กลุ่มพึงพาผู้อื่นดูแลสิ่งแวดล้อม และกลุ่มรอความหวัง 2) ระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับทัศนคติต่อความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์ของทุกประเภท สินค้า ยกเว้นสินค้าประเภทยานพาหนะ และอุปกรณ์ยานยนต์ และผลิตภัณฑ์ท่าความสะอาด ครัวเรือน 3) ระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับทัศนคติความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของเจ้าของผลิตภัณฑ์ ยกเว้นกลุ่มรักตนเองที่มีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับทัศนคติต่อความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของเจ้าของผลิตภัณฑ์ 4) ระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติต่อประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในโฆษณาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ระดับความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุวิทย์ วรรณศรี และวัชรา วรรณศรี (2553) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา ลุ่มน้ำป่าสักตอนบน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อปัญหา อุปสรรค และแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะได้ออกแบบการดำเนินการวิจัยเรื่องนี้โดยศึกษาปัญหาและศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ จัดทำแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในตำบลต่าง ๆ เขตลุ่มน้ำป่าสัก ตอนบน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลต่าง ๆ เขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน สรุปได้ดังนี้ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การเข้ารับการอบรม การรับรู้ข่าวสาร และสถานภาพในองค์การบริหารส่วนตำบล มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p - value < 0.001$) ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p - value < 0.05$) การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำป่าสักตอนบนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ($p - value < 0.01$) ระยะเวลาที่ได้อาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่ม

แม่น้ำป่าสักตอนบน นอกจากนี้ ยังพบว่า อายุมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน

วิสาขา ภู่จินดา และคณะ (2560) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนและชุมชน โดยกลุ่มผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบท รวมทั้งเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จำนวน 400 ราย องค์การบริหารส่วนตำบล 100 แห่ง ลงพื้นที่ศึกษา 8 แห่ง และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ความเหมาะสมของการบริหารจัดการและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ และวิเคราะห์การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ผลการศึกษาการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดีมาก โดยปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากที่สุด คือ การดำเนินงานอาสาสมัครหรือจิตอาสา ปัญหามลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง ดินทรุด ดินถล่ม และพายุ การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า การดำเนินการอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และการบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการ แผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุทั่วประเทศเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของหน่วยงานท้องถิ่น พบว่า ข้อมูลทางสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านเดี่ยวสองชั้น นอนบนเตียง มีห้องน้ำห้องส้วมแบบโถนั่งชักโครกหรือส้วมหลุม ในบ้านมีราวยึดเกาะและไม่มีอุปกรณ์หรือสถานที่ในการทำกิจกรรมสันทนาการในเวลาว่าง สภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุมากที่สุด คือ เรื่องรายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุและความต้องการของผู้สูงอายุต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก

การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดทำร่างคู่มือ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วย การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน และน้ำมันใช้แล้วอย่าทิ้ง และ 2) การจัดทำคู่มือฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเผยแพร่และให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วย การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการพลังงานในครัวเรือน การจัดการน้ำในครัวเรือน

การจัดการขยะในครัวเรือน และภูมิปัญญาชาวบ้านกับเกษตรอินทรีย์ และจากการนำคู่มือไปใช้ในการทดสอบและจัดกิจกรรมให้ความรู้กับกลุ่มผู้สูงอายุทั้ง 5 พื้นที่ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และชุมชน ได้ให้ความสนใจในด้านนโยบายเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งสะท้อนถึงทิศทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมและความสำเร็จที่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

การประเมินรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย โดยการนำคู่มือไปใช้ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งการดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน เช่น โครงการจัดตั้งธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะชุมชนอย่างมีส่วนร่วม กิจกรรมเพิ่มพื้นที่ป่าในชุมชน เป็นต้น

ฤิทธิบาน สุชีวะกุล และคณะ (2557) ศึกษารูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานการณ์ปัจจุบัน ศักยภาพการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีความคิดเห็นต่อ การดำเนินงานแปลผลระดับมากทุกด้านดังนี้ ด้านการพัฒนาการจัดการป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.95 รองลงมาด้านการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.80 ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 3.51 และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ค่าเฉลี่ย 3.21 2) ผลการสร้างรูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประกอบด้วย 5 มิติ 10 โครงการ ได้แก่ มิติที่ 1 ด้านการพัฒนาองค์กรจัดการป่าชุมชนให้เข้มแข็ง มิติที่ 2 เป็นแหล่งอาหารและปัจจัย 4 มิติที่ 3 เป็นป่าชุมชนที่มีรูปพื้นที่ลุ่มน้ำต่อเนื่องกันไป มิติที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ และมิติที่ 5 เป็นแหล่งเรียนรู้และนันทนาการ เมื่อแปลงเป็นโครงการเพื่อนำไปสู่การดำเนินการ ประกอบด้วย 10 โครงการ 3) ผลการทดลองใช้และประเมินผลพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน การประเมินความเป็นไปได้ พบว่า มีความเป็นไปได้ระดับมากทุกมิติและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ พบว่า ภาพรวมทุกโครงการมีการดำเนินงานในระดับมาก

รุ่งทิพท์ บำรุงสุข (2555) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาเขตลุ่มน้ำแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมจะเป็นการมุ่งสร้างกระบวนการในการเรียนรู้ การสร้างจิตสำนึกและการสอนให้รู้จักมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม สิ่งสำคัญ คือ สามารถชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และโทษของการทำลายสิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่ การทิ้งขยะลงแม่น้ำก็จะทำให้เกิดน้ำเน่าเสีย ไม่สามารถนำมาใช้งานประโยชน์ได้ เกิดมลภาวะที่เป็นพิษทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และทางดิน ในด้านการสร้างจิตสำนึกก็จะมุ่งเน้นที่การปลูกฝังให้รู้จักรักธรรมชาติ รักสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากคนในครอบครัว ชุมชน สังคม ตลอดจนการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกที่ดีได้ชัดเจน ทั้งการมีส่วนร่วม

ในชุมชนและสังคมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งแล้วยังสร้างความรักและความสามัคคี

เชียซาร์ และคณะ (2009) ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ พบว่า ในภาคส่วนของการเดินทางและการท่องเที่ยวได้ตระหนักและ เกิดการร่วมมือกันในทุกส่วน เพื่อพัฒนาความร่วมมือในเรื่องเกี่ยวกับมลภาวะ โดยมีเป้าหมายเพื่อการลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยทำการศึกษาในส่วนของการขนส่งทางอากาศ และได้ทำการคาดการไว้ว่าจะสามารถลดปริมาณการใช้พลังงานในแต่ละเที่ยวบิน ประมาณร้อยละ 25 ได้ภายในปี ค.ศ. 2020 โดยอ้างอิงข้อมูลจากปี ค.ศ. 2005 แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะเกิดความร่วมมือพยายามที่จะลดปริมาณการใช้พลังงานจากอุตสาหกรรมการบิน และการท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นสิ่งที่ยากที่จะบรรลุผลสำเร็จ ดังนั้น การทำให้เกิดความร่วมมือกับภาคธุรกิจท่องเที่ยว และจากภาครัฐจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการพัฒนาเครื่องมือหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่จะเข้ามาช่วยในเรื่องของการลดการใช้พลังงาน นอกเหนือจากความคิดริเริ่มในปัจจุบันที่เกี่ยวกับเรื่องสภาวะเรือนกระจกได้มีข้อเสนอแนะต่าง ๆ มากมายที่ได้รับจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ทางภาครัฐและเอกชน จำเป็นต้องเร่งผลักดันให้สำเร็จลุล่วงภายใน 10 ถึง 15 ปี นับจากนี้ เพื่อที่การพยายามที่จะลดปริมาณมลภาวะทางอากาศจะสำเร็จเป็นรูปธรรมได้

เซบาลอส ลาสคูเรน (อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย เสนาพรหม, 2548, 56) ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณอ่าวรอกซ์ เมืองซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อความคิดเห็นของผู้ประกอบการ อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 240 คน โดยใช้วิธีการใช้แบบสอบถาม แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในระดับต่ำ และในส่วนของปัจจัยที่ส่งผล คือ ความรู้เชิงอนุรักษ์ และการให้คุณค่าต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผลต่อระดับความคิดเห็นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คาร์วาลโย, โบนิฟาร์ซิโอ และเดอชอมซ์ (Carvalho, Bonifacio and Dechamps, อ้างถึงใน ลัดดา วีระเบญจพล, 2555, 40) ศึกษาเรื่อง การสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ ซึ่งเป็นการศึกษากลยุทธ์ด้านพลังงานของสหภาพยุโรปและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีข้อตกลงร่วมกันภายในปี ค.ศ. 2020 3 ข้อ คือ 1) ลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก อย่างน้อยร้อยละ 20 2) บริโภคพลังงานขั้นสุดท้ายโดยมาจากพลังงานทดแทน ร้อยละ 20 และ 3) เพิ่มประสิทธิภาพของพลังงานร้อยละ 20 ซึ่งกลยุทธ์เหล่านี้มาจากการลงฉันทามติของนักวิทยาศาสตร์ในการร่างเอกสาร

การอภิปรายนานาชาติด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการนำยุทธศาสตร์ของสหภาพยุโรปไปใช้ในการจำกัดการเพิ่มอุณหภูมิที่เกิดจากมนุษย์ไม่เกิน 2 องศาเซลเซียส คำสั่งในการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในทางธรณีวิทยาก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์นี้ จึงควรทำการพัฒนาและกระจายนโยบายสู่โรงไฟฟ้าในการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้เป็นศูนย์ ซึ่งจากการวิจัยและมุมมองทางเทคโนโลยีแผนกลยุทธ์เทคโนโลยีพลังงาน (SET – Plan) เป็นส่วนในการช่วยแก้ปัญหา ทั้งวิกฤตด้านสภาพภูมิอากาศและวิกฤตทางการเงินและเศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งในการ “ปฏิบัติตัวแนวใหม่ (New Deal)” เป็นตัวแทนในการรักษาสภาพแวดล้อมที่จะช่วยเสริมสร้างการแข่งขันทางอุตสาหกรรมของสหภาพยุโรปให้เพิ่มขึ้นภายใต้โลกที่จำกัดปริมาณคาร์บอน

อภิชาติ พานสุวรรณ (2558) ศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่มีความเก่งและความดีควบคู่กันไป ด้านความเก่งผู้นำชุมชน ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ มีความรู้ทางการศึกษา สามารถวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคของชุมชนได้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคตและเตรียมการรองรับได้ แก้ไขปัญหาได้ทันเวลา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้นำชุมชนสามารถคิดได้ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้เอง มีความเฉลียวฉลาด มีการวางแผนการทำงานผู้นำชุมชนต้องวางแผนก่อนการทำงานมีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานทุกครั้ง สามารถกำหนดมาตรฐานในการทำงานได้ มีการติดตามและประเมินผลการทำงาน มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน มั่นใจในตนเอง กล้าตัดสินใจ ด้านความดีผู้นำชุมชน ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ มีคุณธรรมจริยธรรม สื่อสัตย์สุจริต เสียสละ เห็นประโยชน์ ส่วนรวมเป็นสำคัญ อ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ มนุษย์ สัมพันธ์ดี วางตัวเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน มีความรับผิดชอบ ปรับปรุงและพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ

สุธีญา พรหมมาก (2554) ศึกษาภาวะผู้นำกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง จากการศึกษาวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง อยู่ในระดับปานกลาง ระดับภาวะผู้นำของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสนในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และภาวะผู้นำ ได้แก่ การสร้างบารมี การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญา และการสร้างแรงบันดาลใจ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ส่วนข้อเสนอจากการวิจัย พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องเร่งสร้างความเข้าใจกับภาคประชาชนในพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง รู้ถึงสิทธิ และกระบวนการ การเข้ามามีส่วนร่วมจัดให้มีการแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นระหว่างฝ่ายบริหารกับประชาชน เพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง เพิ่มช่องทางการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา (2561) กล่าวว่า Inspirational Leadership คือ ผู้นำที่สร้างแรงบันบาลใจให้แก่ผู้ตาม หมายถึง ความสามารถที่จะชี้แนะและจูงใจผู้อื่น ด้วยวิสัยทัศน์ที่มีพลังโน้มน้าวจิตใจ เป็นทักษะที่ทำให้ผู้นำมองการณ์ไกลและเป็นความสามารถที่ช่วยสร้างความน่าตื่นเต้นในการทำงานให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกคน ประกอบไปด้วย ปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การค้นหาคุณค่าในการทำงาน คนเราจะสามารถทำงานอย่างเต็มที่ได้ หากเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่กำลังทำ คนเราภูมิใจในงานที่ตนเองทำและเข้าใจว่างานที่ทำนั้น มีความหมายต่อพวกเขาอย่างไร ความมุ่งมั่นที่มีอยู่ภายในจะผลักดันให้ตัวของเขาเอง พยายามสร้างความสำเร็จเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น ผู้นำที่ดีต้องเชื่อมโยงและชี้ให้เห็นและเข้าใจได้ว่างานที่พวกเขาทำอยู่นั้นมีคุณค่าต่อพวกเขาและเป็นจุดเชื่อมต่อที่จะนำพวกเขาไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการได้อย่างไร 2) การนำด้วยวัฒนธรรม วัฒนธรรมองค์กรไม่ใช่แค่แนวคิด แต่วัฒนธรรมองค์กรเป็นแกนสำคัญสำหรับความยั่งยืน วัฒนธรรมในองค์กรสามารถเกิดขึ้นได้จากค่านิยมและวิสัยทัศน์ขององค์กรในการที่จะก้าวไปสู่จุด ๆ หนึ่ง แต่การทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมตรงนี้ได้นั้น ต้องอาศัยการทำงานอย่างหนักของผู้นำในการสื่อสารและถ่ายทอดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและค่านิยมออกมาเป็นรูปธรรม เป็นพฤติกรรมที่วัดได้ และส่งต่อความเข้าใจเหล่านี้ไปสู่พนักงานอย่างชัดเจน 3) ความเชื่อมั่นในตัวพนักงาน ความเชื่อมั่นเป็นสิ่งที่ไม่ได้สร้างกันง่าย ๆ ต้องใช้เวลา ผู้นำที่ยืนเฉย ๆ และชี้นิ้วสั่งงานให้พนักงานทำตามอย่างเดียว คงไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นได้ ผู้นำที่ต้องการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธา ต้องเริ่มต้นจากการเชื่อมั่นในตัวพนักงานก่อนแล้ว ความเชื่อมั่นนั้นจะนำไปสู่ความมุ่งมั่น ความผูกพันและ ความภักดีของพนักงานต่อไป 4) การสร้างความโปร่งใส ความโปร่งใสในการทำงาน ความผิดพลาดเพียงนิดเดียวอาจนำไปสู่หายนะได้ เพราะด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ฉับไว ทั้ง Facebook และ Twitter ทำให้ความผิดพลาดสามารถทอดถ่ายถึงสาธารณชนได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นผู้นำต้องยอมรับและปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้สามารถเข้าสู่ยุคของการสื่อสารที่รวดเร็วเช่นนี้ได้ ผู้นำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในแง่ของความโปรงใส่ 5) การเชื่อมโยงเครือข่ายและความสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายและการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันภายในทีม ระหว่างทีมหรือกับผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ

สิรินทร แซ่ฉั่ว (2553) ศึกษาเรื่อง ความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์ เพื่อการใช้งานผลการศึกษาพบว่า บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขในการทำงานและมีสุขภาพอยู่ในระดับมาก ปัจจัยสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานในระดับปานกลาง ส่วนความสุขอันเกิดจากปัจจัย

ภายในองค์การอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งเรียงปัจจัยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ คุณลักษณะของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลลัพธ์ที่คาดหวัง และสภาพแวดล้อมในงาน ซึ่งปัจจัยภายในองค์การทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทางานในระดับปานกลาง นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขจากการได้ทำงานที่ตนเองรักงาน มีความอิสระ และมีเอกลักษณ์ของงาน กฎระเบียบและเวลางานที่ยืดหยุ่น การได้ลาพักผ่อน ติดต่อกัน การได้รับคำชมเชยและการยอมรับ มีความสัมพันธ์อันดีกับหัวหน้างานเป็นสิ่งสำคัญมากต่อความสุขในการทำงาน ในขณะที่การจ่ายค่าตอบแทน ความมั่นคงในงาน ความสมดุลในชีวิตการทำงาน และปริมาณงานยังมีในระดับที่ค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่น ๆ

ดวงฤดี กิตติจารุดุล (2557) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและความตระหนักด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง พบว่า ความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการบริหารจัดการความเสี่ยงมีความสัมพันธ์กับทัศนคติและความตระหนักในการบริหารจัดการความเสี่ยง มีนัยทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะในการสร้างทัศนคติและความตระหนักของพนักงานองค์กรให้ยั่งยืน โดยการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรม การสื่อสารประชาสัมพันธ์และการแบ่งปันกรณีศึกษา (Share Case study) เกี่ยวกับการบริหารจัดการความเสี่ยง

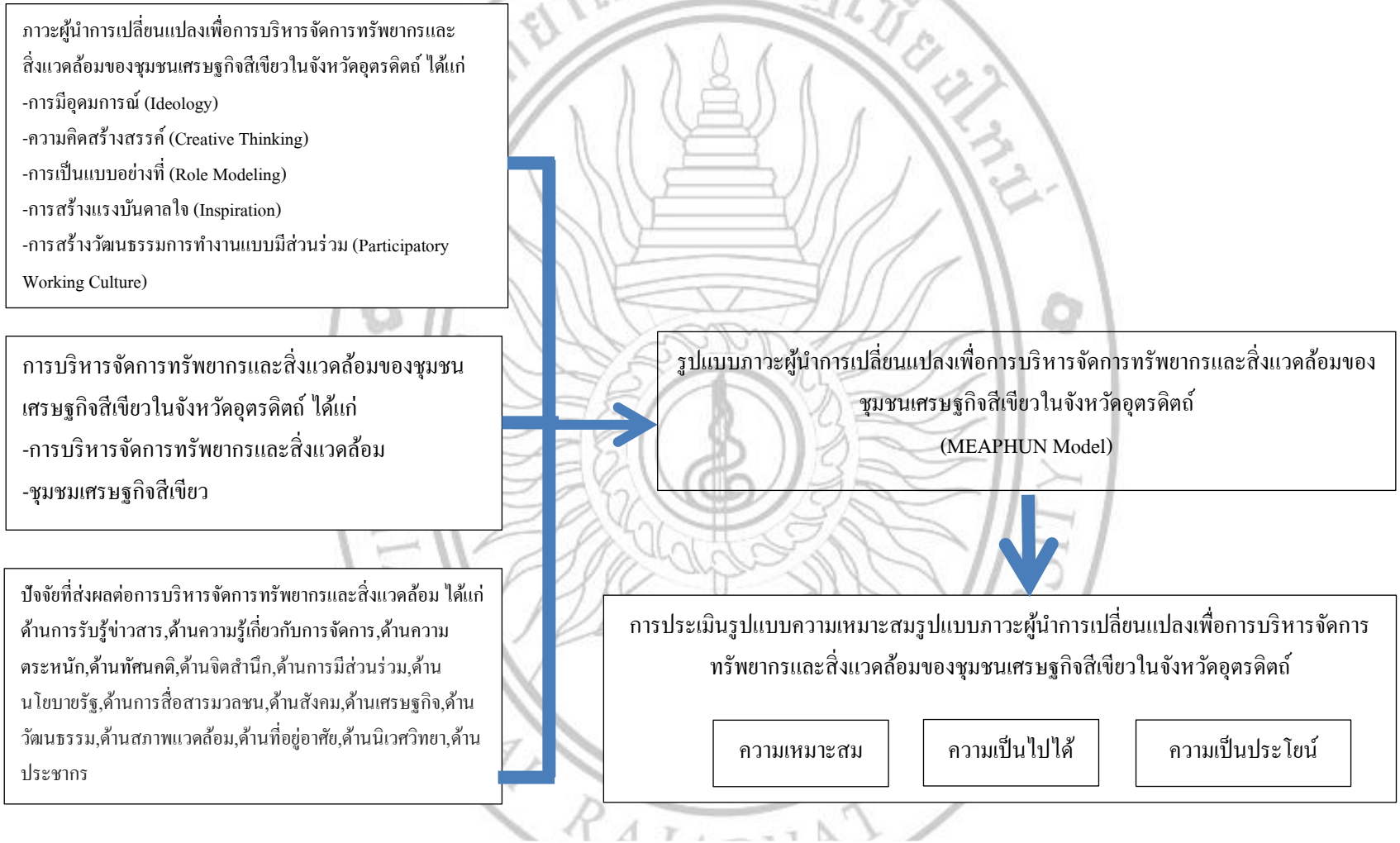
ศศิภา พิทักษ์ศานต์ (2556) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ส่วนความผูกพันต่อองค์การของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันทิศทางบวก ระดับค่อนข้างสูง ภาวะผู้นำและความผูกพันต่อองค์การมีความสัมพันธ์กันทิศทางบวก ระดับค่อนข้างสูง การมีส่วนร่วมและความผูกพันต่อองค์การ มีความสัมพันธ์กันทิศทางบวก ระดับปานกลาง ภาวะผู้นำและความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กันทิศทางบวกระดับค่อนข้างสูง การมีส่วนร่วมและความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กันทิศทางบวก ระดับปานกลาง ความผูกพันต่อองค์การและความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กันทิศทางบวก ระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ความผูกพันต่อองค์การของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ภาวะผู้นำวิสาหกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนสามารถร่วมกันอธิบายความผันแปรความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติตามการพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนได้ ร้อยละ 63.30 ข้อเสนอแนะ คือ ควรกำหนดนโยบายส่งเสริม ความเข้มแข็งให้แก่วิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้นำ และสมาชิกวิสาหกิจ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และควรสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง

และชุมชน มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้มองเห็นว่า แนวการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ต้องอาศัยองค์ประกอบของการพัฒนาโดยเฉพาะบทบาทผู้นำซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานไปสู่เป้าหมาย โดยเฉพาะผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้นำที่สามารถนำกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งในส่วนของการมีส่วนร่วมการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาสู่ภาวะสมัยใหม่ ความต้องการพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงได้นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 2.2

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

131

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ดำเนินการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปล และการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว โดยมีวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้รูปแบบการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษา ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากประชากรในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 539 ชุมชน ดังนี้ (สำนักงานสถิติจังหวัดอุตรดิตถ์, 2561) (ภาคผนวก ก) ผู้วิจัยดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 510 ชุมชน โดยการคำนวณสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.01

2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษาขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยวิจัยศึกษาข้อมูลและแหล่งข้อมูล โดยศึกษาเนื้อหาและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับภาวะผู้การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีอุดมการณ์ (Ideology) ด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) (สำเนา หมื่นแจ่ม, 2555) (การกระตุ้นใช้ปัญญา

(Stimulation of Intelligence) และการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านชุมชมเศรษฐกิจสีเขียว นอกจากนี้ ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ การรับรู้ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ความตระหนัก ทัศนคติ จิตสำนึก การมีส่วนร่วม ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐ การสื่อสารมวลชน สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย นิเวศวิทยา ประชากร เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งเนื้อหาและเอกสารดังกล่าว ผู้วิจัยศึกษารวบรวมจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในขั้นตอนนี้ ได้ดำเนินการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม (ภาคผนวก ข) ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม การสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านชุมชมเศรษฐกิจสีเขียว นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ปัจจัยภายใน ได้แก่ การรับรู้ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ความตระหนัก ทัศนคติ จิตสำนึก การมีส่วนร่วม ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐ การสื่อสารมวลชน สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย นิเวศวิทยา ประชากร เป็นแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยวิจัยนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำแบบสอบถามไปให้ผู้นำชุมชนตอบแบบเจาะจง

ส่วนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ และตรวจสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

1.	พระครูสุจิณนันทกิจ	ประธานมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน
2.	นางสาวพัชรินทร์ ไชยพล	ปลัดอำเภอลับแล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

3. นายไพศาล อุตอิน นักวิชาการ สำนักงานส่งเสริมการเกษตร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้น นำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และผู้วิจัยวิจัยได้ดำเนินการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ มาทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในอำเภอตรอน อำเภอทองแสนขัน และอำเภอพิชัย โดยนำข้อมูลที่ได้ไปหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.8 ขึ้นไป แปลว่า สามารถนำไปใช้ได้ จากการหาค่าความเชื่อมั่นครั้งนี้ ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.926 แปลว่า แบบสอบถามสามารถนำไปใช้ได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บจากผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถาม แล้วนำมาลงข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ ประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพ จำนวนเวลาที่ดำรงตำแหน่ง ที่ตั้งชุมชน สถิติที่ใช้คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์น้ำหนักให้คะแนนของแต่ละคำถามและใช้เกณฑ์การแปลผลของข้อมูลของแบบสอบถาม

1. เกณฑ์น้ำหนักให้คะแนนของแต่ละคำถาม

ความคิดเห็นมากที่สุด	เท่ากับ	5 คะแนน
ความคิดเห็นมาก	เท่ากับ	4 คะแนน
ความคิดเห็นปานกลาง	เท่ากับ	3 คะแนน
ความคิดเห็นน้อย	เท่ากับ	2 คะแนน
ความคิดเห็นน้อยที่สุด	เท่ากับ	1 คะแนน

2. เกณฑ์การแปลผลของข้อมูลของแบบสอบถาม

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง ความคิดเห็นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง ความคิดเห็นมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ความคิดเห็นปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ความคิดเห็นน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ความคิดเห็นน้อยที่สุด

3. ส่วนการหาค่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกับผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของผู้นำชุมชน สถิติที่ใช้ คือ การหาค่าพหุถดถอย (Multiple Regression)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวศึกษากับผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ดำเนินการคัดเลือกผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่างแบบกระจายครอบคลุมทั้งจังหวัดอุตรดิตถ์ คัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการนำชุมชน จำนวน 10 คน ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จำนวน 10 คน และที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 10 คน โดยมีการคัดเลือก ดังนี้ อำเภอเมือง 3 ตำบล อำเภอลับแล 5 ตำบล อำเภอพิชัย 5 ตำบล อำเภอตรอน 2 ตำบล อำเภอทองแสนขัน จำนวน 3 ตำบล อำเภอท่าปลา จำนวน 6 ตำบล อำเภอน้ำปาด จำนวน 3 ตำบล อำเภอ ฟากท่า 2 ตำบล อำเภอบ้านโคก 1 ตำบล (ภาคผนวก ค)

2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษาขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลและแหล่งข้อมูล โดยศึกษาเนื้อหาและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิดและทฤษฎีจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ (ภาคผนวก ง) ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.1 แนวทางการสัมภาษณ์การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย การบวนการในการบริหาร แนวทางในการบริหารจัดการ แผนการบริหารจัดการ กิจกรรมในการบริหารจัดการ แนวทางในการจัดกิจกรรมในการบริหารจัดการ แนวทางในการบริหารจัดการเพื่อใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างความเป็นอยู่หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม แนวทางในการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แนวทางการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความเสี่ยง และปัญหาความขาดแคลนทรัพยากร แนวทางในการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ แนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การใช้เทคโนโลยีหรือการพัฒนาเทคโนโลยีให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3.2 แนวทางในการสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย แนวทางในการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แรงจูงใจในการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มาตรการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แนวทางในการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3.3 แนวทางในการสัมภาษณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย อะไรที่ทำให้คนในชุมชนหันมาให้ความสำคัญในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อะไรที่ทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อะไรที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3.4 แนวทางในการสัมภาษณ์ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้นำในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร ผู้นำควรมีแนวทางอย่างไรในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้นำควรมีลักษณะอย่างไรในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้นำควรนำชุมชนด้วยรูปแบบใดในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3.5 แนวทางในการสัมภาษณ์การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย การส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการ ขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบ สามารถนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียววนเกษตร การส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานด้านความ ปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต สามารถนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าชุมชน การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดเป็นชุมชนสีเขียวในชุมชน เช่น เกษตรกรรมสีเขียว เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่เก็บจากผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่าง 30 คน มาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ แล้วนำมาลงข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis and Content Synthesis) นำเสนอในรูปแบบพรรณนาความเรียง

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษา ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำเอาเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อนำมาประกอบการจัดทำเป็นร่างรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน จากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ประกอบด้วย ด้านการนำชุมชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

1.1 ด้านการนำชุมชน เป็นผู้ที่มีความสามารถนำชุมชน มีศักยภาพชักจูงโน้มน้าวให้คนในชุมชนสามารถดำเนินการตามได้

1.2 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ที่มีการดำเนินการในด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสามารถบริหารจัดการชุมชนตนเองได้

1.3 ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เป็นผู้ที่สามารถพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดรายได้ หรือมีแนวทางที่ชัดเจนในการนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจ

2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลและแหล่งข้อมูล โดยศึกษาเนื้อหาและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิดและทฤษฎี ในการพัฒนารูปแบบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนากรอบดำเนินการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

3. เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย ได้แก่ เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก จ) ออกแบบให้มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม การแสดงความคิดเห็น และความเป็นไปได้ของรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น รวมถึงความเหมาะสมของรูปแบบซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ดำเนินการสนทนากลุ่มในประเด็นการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาเป็นร่างรูปแบบขึ้นมา ดำเนินการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยแนวทางการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะพิจารณาจากประเด็นที่เป็นภาพรวมของบริบทที่เกี่ยวข้อง คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ บริบทสังคมที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณ เพื่อจัดกลุ่มประเภทของเนื้อหาของรูปแบบเพื่อจะพัฒนารูปแบบให้สมบูรณ์ เมื่อได้รูปแบบที่เหมาะสมแล้ว ให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาวิพากษ์

ร่วมกัน เพื่อเสนอแนะความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น ตรวจสอบความถูกต้องกับการบันทึกการสนทนากลุ่มและการจัดกระทำของข้อมูลการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการจัดกลุ่มข้อมูล หาความคล้ายคลึงกันของข้อมูล ความซ้ำของเนื้อหา ความแตกต่างของข้อเสนอแนะ เพื่อประกอบสร้างเป็นรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การวิจัยผสมผสาน

การศึกษาวิจัยผสมผสานในประเด็นนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการใช้ข้อมูลการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย และการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT Analysis) มาผสานข้อมูล แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการ ศึกษาดังนี้

การศึกษาเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ที่มีความรู้ ความสามารถในแต่ละด้าน

2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีเนื้อหาในการประเมิน ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

3. เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา เพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ดำเนินการโดยใช้แบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น (ภาคผนวก ช) วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีลักษณะเป็นการตรวจสอบรายการโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert โดยนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาเกณฑ์น้ำหนักให้คะแนนของแต่ละคำถามและใช้เกณฑ์การแปลผลของข้อมูลของแบบสอบถาม

1. เกณฑ์น้ำหนักให้คะแนนของแต่ละคำถาม

ความคิดเห็นมากที่สุด	เท่ากับ	5 คะแนน
ความคิดเห็นมาก	เท่ากับ	4 คะแนน
ความคิดเห็นปานกลาง	เท่ากับ	3 คะแนน
ความคิดเห็นน้อย	เท่ากับ	2 คะแนน
ความคิดเห็นน้อยที่สุด	เท่ากับ	1 คะแนน

2. เกณฑ์การแปลผลของข้อมูลของแบบสอบถาม

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายถึง	ความคิดเห็นมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายถึง	ความคิดเห็นมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายถึง	ความคิดเห็นปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายถึง	ความคิดเห็นน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายถึง	ความคิดเห็นน้อยที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินที่เก็บจากผู้ทรงคุณวุฒิมาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแบบประเมิน แล้วนำมาลงข้อมูลและนำมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพ สถิติที่ใช้คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประเมินเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ 3.1 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

คำถามการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ / วิธีการที่ใช้ในแต่ละขั้นตอน	แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผล
1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์เป็นอย่างไร	**การศึกษาเชิงปริมาณ** เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ **การศึกษาเชิงคุณภาพ** ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	1. ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 539 คน 2. กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 510 คน ผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน	1. แบบสอบถาม 2. สอบถามผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ แบบสัมภาษณ์	1. ผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ 2. ศูนย์วิทยบริการห้องสมุดและระบบ Internet ผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์	1. วิเคราะห์เนื้อหา 2. ความถี่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3. การหาค่าพหุ-ถดถอย (Multiple Regression) 1. การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis and Content Synthesis) 2. นำเสนอในรูปแบบพรรณนาความเรียง

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

คำถามการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือ / วิธีการที่ใช้ในแต่ละขั้นตอน	แหล่งข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผล
2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ควรเป็นอย่างไร	**การศึกษาเชิงคุณภาพ** 2. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 คน	1. สัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) 2. สังเกตและสอบถาม (Observe and Question) 3. การทำ Focus Group Discussion	บุคลากรหลักและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
3. ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	**การศึกษาเชิงปริมาณ** 3. เพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน	แบบประเมินความเหมาะสม	บุคลากรหลักและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ดำเนินการศึกษาวิจัย ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีผลการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

1. ผลการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
3. ผลการศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์
4. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการศึกษา ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

1. ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

1.1 ผลการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 4.1 เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	489	95.9
หญิง	21	4.1
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 489 คน คิดเป็นร้อยละ 95.9 เป็นเพศหญิง จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1

ตารางที่ 4.2 อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
36 – 40 ปี	11	2.2
41 – 45 ปี	45	8.8
46 – 50 ปี	110	21.6
51 – 55 ปี	179	35
56 – 60 ปี	165	32.4
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 51 – 55 ปี จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมา มีอายุระหว่าง 56 – 60 ปี จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 32.4 รองลงมา มีอายุระหว่าง 46 – 50 ปี จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 21.6 รองลงมา มีอายุระหว่าง 41 – 45 ปี จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 และมีอายุระหว่าง 36 – 40 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	44	8.6
มัธยมศึกษาตอนต้น	90	17.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย	310	60.8
ปริญญาตรี	66	12.9
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 310 คน คิดเป็นร้อยละ 60.8 รองลงมา มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 17.6 รองลงมา มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 12.9 และระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
7,001 – 8,000 บาท	148	29.0
8,001 – 9,000 บาท	159	31.2
10,000 บาท ขึ้นไป	203	39.8
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรายได้ 10,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมา มีรายได้ระหว่าง 8,001 – 9,000 บาท จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2 และมีรายได้ระหว่าง 7,001 – 8,000 บาท จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 29 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
มีครอบครัว	510	100.0
รวม	510	100

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพ มีครอบครัวทั้งหมด จำนวน 510 คน คิดเป็นร้อยละ 100

ตารางที่ 4.6 จำนวนปีที่ดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม

จำนวนที่ดำรงตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
2 ปี	156	30.6
5 ปี	134	26.3
10 ปี	190	37.3
15 ปี	16	3.1
20 ปี	14	2.7
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่ง 10 ปี จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 37.3 รองลงมา ดำรงตำแหน่ง 2 ปี จำนวน 30.6 รองลงมา ดำรงตำแหน่ง 5 ปี จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 รองลงมา ดำรงตำแหน่ง 20 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 2.7 และดำรงตำแหน่ง 15 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 ที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

เขตที่ตั้งชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ในเขตเทศบาล	130	25.5
นอกเขตเทศบาล	380	74.5
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล จำนวน 380 คน คิดเป็นร้อยละ 74.5 ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5

ตารางที่ 4.8 ที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ที่ตั้งชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ใกล้กับเขตตัวเมือง	159	31.2
นอกเขตตัวเมือง	351	68.8
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม ตั้งอยู่นอกเขตตัวเมือง จำนวน 351 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 ตั้งอยู่ใกล้กับเขตตัวเมือง จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

ตารางที่ 4.9 ลักษณะที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะที่ตั้งชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ติดกับป่าไม้	147	28.8
พื้นที่ไม่ได้ติดกับป่าไม้	257	50.4
พื้นที่ป่าไม้ล้อมรอบ	106	20.8
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ลักษณะที่ตั้งชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีพื้นที่ไม่ได้ติดกับป่าไม้ จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 50.4 มีพื้นที่ติดกับป่าไม้ 147 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 และมีพื้นที่ป่าไม้ล้อมรอบ จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8

ตารางที่ 4.10 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
เคย	463	90.8
ไม่เคย	47	9.2
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เคยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน จำนวน 463 คน คิดเป็นร้อยละ 90.8 ไม่เคยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 9.2

ตารางที่ 4.11 การได้รับความรู้ ปัญหา ข่าวสาร เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การรับรู้	จำนวน	ร้อยละ
ส่วนราชการ	333	65.3
โทรทัศน์	510	100.00
หนังสือพิมพ์	483	94.7

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับความรู้ ปัญหา ข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จากโทรทัศน์ จำนวน 510 คน คิดเป็นร้อยละ 100 รับรู้จากหนังสือพิมพ์ จำนวน 483 คน คิดเป็นร้อยละ 94.7 รับรู้จากส่วนราชการ จำนวน 333 คน คิดเป็นร้อยละ 65.3

ตารางที่ 4.12 การเข้ารับการอบรมของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเข้ารับอบรม	จำนวน	ร้อยละ
เคย	64	12.5
ไม่เคย	446	87.5
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 446 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 เคย เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5

ตารางที่ 4.13 ความรู้ ความเข้าใจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความรู้ ความเข้าใจ	จำนวน	ร้อยละ
สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์	369	72.4
สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติและมนุษย์ต้องดูแลรักษา	141	27.6
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความรู้ความเข้าใจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ จำนวน 369 คน คิดเป็นร้อยละ 72.4 มีความเข้าใจว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติและมนุษย์ต้องดูแลรักษา จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 27.6

ตารางที่ 4.14 ความสำคัญของทรัพยากรของผู้ตอบแบบสอบถาม

ความสำคัญ	จำนวน	ร้อยละ
ใช่	510	100.0
รวม	510	100

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่อการดำรงชีวิต จำนวน 510 คน คิดเป็นร้อยละ 100

ตารางที่ 4.15 การพูดคุยสนทนาปัญหาสิ่งแวดล้อมของผู้ตอบแบบสอบถาม

การพูดคุย	จำนวน	ร้อยละ
นาน ๆ ครั้ง	198	38.8
บ่อยพอสมควร	288	56.5
บ่อยมาก	24	4.7
รวม	510	100.0

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีการพูดคุยหรือสนทนาเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับคนในชุมชนบ่อยพอสมควร จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 56.5 รองลงมาพูดคุย นาน ๆ ครั้ง จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และ พูดคุยบ่อยมาก จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 4.7 ตามลำดับ

1.2 ผลการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 4.16 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการมีอุดมการณ์

การมีอุดมการณ์ (Ideology)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.50	0.50	มากที่สุด
2. ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง เสียสละเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.11	0.32	มาก
3. ใช้หลักคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ตน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.18	0.68	มาก
รวม	4.26	0.5	มาก

จากตารางที่ 4.16 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านการมีอุดมการณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.26 โดยผู้นำชุมชนส่วนใหญ่แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.50 รองลงมา คือ การใช้หลักคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ตนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.18 รองลงมา คือ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างเสียสละ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.11 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.17 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สร้างความมั่นใจในการคิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.43	0.74	มาก
2. คิดและตัดสินใจอย่างรวดเร็ว เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.12	0.65	มาก
3. หาแนวคิดและวิธีการที่สร้างสรรค์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.27	0.57	มาก
รวม	4.27	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ด้านความคิดสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.27 โดยผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นการสร้างความมั่นใจในการคิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมา คือ การหาแนวคิดและวิธีการที่สร้างสรรค์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.27 รองลงมา คือ การคิดและตัดสินใจอย่างรวดเร็ว เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.12 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.18 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี

การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.56	0.49	มากที่สุด
2. สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.78	0.41	มากที่สุด
3. สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนปฏิบัติตามในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.34	0.47	มาก
รวม	4.56	0.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.78 รองลงมา คือ การสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 รองลงมาคือ สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนปฏิบัติตามในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.34 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.19 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ

การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.55	0.80	มากที่สุด
2. มีการกระตุ้นคนในชุมชนให้เกิดความท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.27	0.71	มาก
3. เสริมสร้างคนในชุมชนให้มีขวัญกำลังใจในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.48	0.75	มาก
รวม	4.43	0.75	มาก

จากตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านการสร้างแรงบันดาลใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.43 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.55 รองลงมา คือ การเสริมสร้างคนในชุมชนให้มีขวัญกำลังใจในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.48 รองลงมา คือ มีการกระตุ้นคนในชุมชนให้เกิดความท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.27 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม

การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)	$\bar{X}$	**S.D.**	**แปลผล**
1. มีแนวทางให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.34	1.02	มาก
2. ส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.47	0.49	มาก
3. มีแนวทางให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอย่างมีคุณภาพ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.79	0.40	มากที่สุด
4. มีแนวทางในการสร้างเครือข่ายให้กับชุมชน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.29	0.52	มาก
รวม	4.47	0.61	มาก

จากตารางที่ 4.20 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ด้านการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.47 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การมีแนวทางให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอย่างมีคุณภาพ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.74 รองลงมา คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.47 รองลงมา คือ มีแนวทางให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.34 รองลงมา คือ มีแนวทางในการสร้าง

เครือข่ายให้กับชุมชน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.29 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.21 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการกระตุ้นใช้ปัญญา

การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สร้างความมั่นใจและส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.53	0.80	มากที่สุด
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.21	0.71	มาก
3. ส่งเสริมคนในชุมชนในการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.43	0.75	มาก
4. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการวิเคราะห์ สาเหตุปัญหา โดยใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.34	0.75	มาก
5. มีการพูดคุย หาสาเหตุ วิเคราะห์ปัญหากับคนในชุมชนร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.11	0.31	มาก
รวม	4.32	0.66	มาก

จากตารางที่ 4.21 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ด้านการกระตุ้นใช้ปัญญา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.32 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การสร้างความมั่นใจและส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.53 รองลงมา คือ การส่งเสริมคนในชุมชนในการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับ ชมาก มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมา คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชน

มีการวิเคราะห์ สาเหตุ ปัญหาโดยใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.34 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.22 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล

การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เปิดโอกาสให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.25	0.50	มาก
2. ส่งเสริมให้คนในชุมชนสร้างความมั่นใจในตนเองและมอบหมายงานในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.38	0.47	มาก
3. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการมอบหมายงานเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.30	0.75	มาก
รวม	4.31	0.57	มาก

จากตารางที่ 4.22 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ด้านการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.31 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การส่งเสริมให้คนในชุมชนสร้างความมั่นใจในตนเอง และมอบหมายงานในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.38 รองลงมา คือ การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการมอบหมายงานเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.30 รองลงมา คือ การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.25 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.23 สรุปผลภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ในแต่ละด้าน

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
การมีอุดมการณ์ (Ideology)	4.26	0.5	มาก
ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)	4.27	0.65	มาก
การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling)	4.56	0.46	มากที่สุด
การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)	4.43	0.75	มาก
การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)	4.47	0.61	มาก
การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence)	4.32	0.66	มาก
การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual)	4.31	0.57	มาก
รวม	4.37	0.60	มาก

จากตารางที่ 4.23 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในแต่ละด้าน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.37 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 รองลงมาคือ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.47 รองลงมาคือ การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมาคือ การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of intelligence) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.32 รองลงมาคือ การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.31 รองลงมาคือ ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.27 รองลงมา คือ การมีอุดมการณ์ (Ideology) อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.26 ตามลำดับ

1.3 ผลการศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 4.24 การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สามารถจัดกระบวนการเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.50	0.50	มากที่สุด
2. สามารถจัดกิจกรรมเพื่อลดปัญหาทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.11	0.31	มาก
3. สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยประโยชน์ในชุมชน	4.82	0.38	มากที่สุด
4. ส่งเสริมความร่วมมือในชุมชนในการสร้างระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในชุมชนในการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.35	0.97	มาก
5. มีกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.06	0.64	มาก
6. จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.32	0.59	มาก
รวม	4.36	0.57	มาก

จากตารางที่ 4.24 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.36 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยประโยชน์ในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.82 รองลงมา ได้แก่ สามารถจัดกระบวนการ เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.50 รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมความร่วมมือในชุมชนในการสร้างระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ในชุมชนในการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.35 รองลงมา ได้แก่ ท่านจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.32 รองลงมา ได้แก่ สามารถจัดกิจกรรมเพื่อลดปัญหาทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.11 และมีกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.06 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.25 การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ชุมชมเศรษฐกิจสีเขียว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการ ขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	4.06	0.60	มาก
2. มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	3.92	0.48	มาก
3. มีการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการ ของเสียอย่างเป็นระบบ	5.00	0.00	มากที่สุด
4. สามารถนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียว วนเกษตร	4.49	0.50	มาก
5. มีการส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานด้านความ ปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต	4.67	0.46	มากที่สุด
6. สามารถนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าชุมชน	4.41	0.49	มาก
7. มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดเป็นชุมชนสีเขียวในชุมชน เช่น เกษตรกรรมสีเขียว เป็นต้น	4.67	0.47	มากที่สุด
	4.46	0.43	มาก

จากตารางที่ 4.25 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.46 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 5.00 รองลงมา ได้แก่ มีการส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานด้านความปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต และมีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดเป็นชุมชนสีเขียวในชุมชน เช่น เกษตรกรรมสีเขียว เป็นต้น ทั้งสองข้ออยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.67 รองลงมา ได้แก่ สามารถนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียววนเกษตร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.49 รองลงมา ได้แก่ สามารถนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.41 รองลงมา ได้แก่ ส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.06 และมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.92 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.26 สรุปผลการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ในทุกด้าน

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.36	0.57	มาก
ชุมชมเศรษฐกิจสีเขียว	4.46	0.43	มาก
รวม	4.41	0.50	มาก

จากตารางที่ 4.26 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในทุกด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.41 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.46 และด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.36 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.27 สรุปภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	4.40	0.59	มาก
2. การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์	4.41	0.50	มาก
รวม	4.40	0.54	มาก

จากตารางที่ 4.27 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.40 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.41 และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.40 ตามลำดับ

1.4 ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ในประเด็นนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ของตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน t – distribution
F	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน F – distribution
R	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์
S.E.E.	แทน	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์
B	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน
Total	แทน	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว
Information	แทน	ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร
Manage	แทน	ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ
Awareness	แทน	ปัจจัยด้านความตระหนัก
Attitude	แทน	ปัจจัยด้านทัศนคติ
Conscious mind	แทน	ปัจจัยด้านจิตสำนึก
Participation	แทน	ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม
Policies	แทน	ปัจจัยด้านนโยบายรัฐ
communication	แทน	การสื่อสารมวลชน
Social	แทน	ปัจจัยด้านสังคม

Economic	แทน	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
Culture	แทน	ปัจจัยด้านวัฒนธรรม
Environment	แทน	ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม
Residence	แทน	ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย
Ecology	แทน	ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา
Population	แทน	ปัจจัยด้านประชากร

ตารางที่ 4.28 ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)

ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนเข้าใจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.62	0.48	มากที่สุด
2. ได้รับข้อมูลข่าวสารในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหรือจากภาคเอกชน	3.93	0.49	มาก
3. ได้รับข่าวสารในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง	4.75	0.42	มากที่สุด
4. ได้รับข่าวสารในเรื่องความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง	4.20	0.50	มาก
5. ได้รับข่าวสารให้ตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	4.33	0.47	มาก
6. ได้รับข่าวสารจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกสารอย่างต่อเนื่อง	4.00	0.75	มาก
7. รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง	4.36	0.54	มาก
รวม	4.31	0.52	มาก

จากตารางที่ 4.28 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.31 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนได้รับข่าวสารในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

อย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.75 รองลงมา ได้แก่ การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนเข้าใจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.62 รองลงมา ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.36 และรองลงมา ได้แก่ ได้รับข่าวสารให้ตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.29 ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage)

ด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.33	0.62	มาก
2. ความรู้และเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.37	0.63	มาก
3. ความรู้และเข้าใจประโยชน์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.16	0.81	มาก
4. ความรู้และเข้าใจการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.92	0.47	มาก
5. การนำความรู้จากสื่อต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.58	0.49	มากที่สุด
6. การปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.45	0.49	มาก
7. การส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.54	0.49	มากที่สุด
8. การส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.24	0.81	มาก
9. การส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามาเรียนรู้การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.55	0.77	มากที่สุด
รวม	4.34	0.62	มาก

จากตารางที่ 4.29 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนนำความรู้จากสื่อต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.58 รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.54 รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามาเรียนรู้การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.55 และรองลงมา ได้แก่ การปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.45 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.30 ปัจจัยด้านความตระหนัก (Awareness)

ด้านความตระหนัก (Awareness)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.83	0.56	มาก
2. การตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.78	0.69	มาก
3. การตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.84	0.76	มาก
4. คนในชุมชนมีการตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.02	0.73	มาก
5. การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.85	0.82	มาก
6. การพูดคุยกับคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.79	0.79	มาก
7. การสร้างความตระหนักในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน	3.86	0.67	มาก
8. คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.02	0.68	มาก
รวม	3.87	0.71	มาก

จากตารางที่ 4.30 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านความตระหนัก สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.87 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.45 รองลงมา ได้แก่ การสร้างความตระหนักในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.43 รองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนมีการตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.30 และการตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.13 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.31 ปัจจัยด้านทัศนคติ (Attitude)

ด้านทัศนคติ (Attitude)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความรู้สึกกังวลต่อปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.11	0.97	มาก
2. ความรู้สึกเป็นห่วงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.69	0.55	มาก
3. ชุมชนคิดอยู่เสมอว่าทำอย่างไรให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น	3.96	0.66	มาก
4. ชุมชนแสดงออกหรือมีกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ	4.33	0.67	มาก
5. รู้สึกห่วงใยต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.24	0.73	มาก
6. การคิดว่าการห่วงใยต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในชุมชน	3.86	0.84	มาก
7. ชุมชนรู้สึกว่าล้าหลังหากไม่ห่วงใยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.78	0.58	มากที่สุด
8. ชุมชนเห็นว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ	4.34	0.47	มาก
9. ชุมชนเห็นว่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์กับคนในชุมชน	4.35	0.63	มาก
รวม	4.18	0.76	มาก

จากตารางที่ 4.31 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทัศนคติ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.18 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนรู้สึกว่าล้าหลังหากไม่ห่วงใยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.78 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนเห็นว่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์กับคนในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.35 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนเห็นว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.35 และรองลงมา ได้แก่ ชุมชนแสดงออกหรือมีกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.32 ปัจจัยด้านจิตสำนึก (Conscious Mind)

ด้านจิตสำนึก (Conscious mind)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เห็นว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.49	0.58	มาก
2. เห็นว่าคนในชุมชนควรช่วยกันรักษาต้นไม้ เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น	3.74	0.72	มาก
3. เห็นว่าการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทำให้สภาพสังคมในชุมชนดีขึ้น	4.32	0.56	มาก
4. คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการช่วยกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.25	0.67	มาก
5. คนในชุมชนทำกิจกรรมทางการเกษตร เพาะปลูกที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.25	0.80	มาก
6. ชุมชนสร้างกิจกรรมเพื่อลดผลกระทบและฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.60	0.57	มากที่สุด
7. ชุมชนสร้างจิตสำนึกต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ	4.31	0.46	มาก
8. ชุมชนสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนให้หันมาสนในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.92	0.75	มาก
รวม	4.24	0.64	มาก

จากตารางที่ 4.32 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตสำนึก สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.24 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนสร้างกิจกรรม เพื่อลดผลกระทบและฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.60 รองลงมา ได้แก่ เห็นว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.49 รองลงมา ได้แก่ เห็นว่าการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทำให้สภาพสังคมในชุมชนดีขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.32 และรองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการช่วยกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และคนในชุมชนทำกิจกรรมทางการเกษตร เพาะปลูก ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.25 ทั้ง 2 ข้อ

ตารางที่ 4.33 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม (Participation)

ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างนี้ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	3.86	0.77	มาก
2. คนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรมในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.45	0.77	มาก
3. ชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.90	0.86	มาก
4. ชุมชนสร้างความร่วมมือในการลดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.35	0.56	มาก
5. การอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย	4.52	0.49	มากที่สุด
6. คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับใด	3.77	1.02	มาก
7. ประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและแลสิ่งแวดล้อม	3.94	0.59	มาก
รวม	4.11	.72	มาก

จากตารางที่ 4.33 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.11 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรมในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.45 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนสร้างความร่วมมือในการลดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.35 รองลงมา ได้แก่ ประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.94 และรองลงมา ได้แก่ ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างนี้ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.86 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.34 ปัจจัยด้านนโยบายภาครัฐ (Policies)

ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. นโยบายของรัฐมีส่วนทำให้เกิดความตระหนักในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.89	0.72	มาก
2. นโยบายของรัฐมีส่วนสร้างความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.98	0.71	มาก
3. นโยบายของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.74	0.77	มาก
4. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เช่น ได้รับการอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้	4.01	0.75	มาก
5. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.79	0.75	มาก
6. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดคุณค่าลง	3.81	0.68	มาก

ตารางที่ 4.34 (ต่อ)

ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
7. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้ชุมชนบริหารจัดการในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น	3.71	0.68	มาก
8. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีความขัดแย้งกันในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.64	0.65	มาก
รวม	3.82	0.71	มาก

จากตารางที่ 4.34 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านนโยบายภาครัฐ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.82 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เช่น ได้รับการอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.01 รองลงมา คือ นโยบายของรัฐมีส่วนสร้างความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.98 รองลงมา คือ นโยบายของรัฐมีส่วนทำให้เกิดความตระหนักในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.89 รองลงมา คือ นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้ค่านิยมประเพณี และวัฒนธรรมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดคุณค่าลง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.81 รองลงมา คือ นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.71 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.35 ปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)

ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้เข้าใจในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.94	0.86	มาก
2. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้เกิดความตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.45	0.49	มาก
3. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้เห็นความสำคัญในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.33	0.62	มาก
4. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.27	0.80	มาก
รวม	4.25	0.69	มาก

จากตารางที่ 4.35 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการสื่อสารมวลชน สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.25 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้เกิดความตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.45 รองลงมา ได้แก่ สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้เห็นความสำคัญในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.33 รองลงมาได้แก่ สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.27 รองลงมา ได้แก่ สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตส่งผลให้เข้าใจในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.94 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.36 ปัจจัยด้านสังคม (Social)

ด้านสังคม (Social)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.การเปลี่ยนแปลงในชุมชนทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.39	0.77	มาก
2.การพัฒนาในสังคมด้านต่าง ๆ ทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้รับผลกระทบ	4.05	0.64	มาก
3.กิจกรรมการใช้ชีวิตของคนในชุมชนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกิดกรรเปลี่ยนแปลง	4.26	0.53	มาก
4.กิจกรรมของคนในชุมชนที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.15	0.64	มาก
5.ชุมชนขัดแย้งกันในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.55	0.49	มากที่สุด
6.ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม	3.89	0.59	มาก
7.ชุมชนมีมาตรการในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.49	0.68	มาก
รวม	4.25	0.62	มาก

จากตารางที่ 4.36 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.25 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนขัดแย้งกันในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.55 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีมาตรการในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.49 รองลงมาได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในชุมชนทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.39 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการใช้ชีวิตของคนในชุมชนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกิดกรรเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.26 และรองลงมา ได้แก่ กิจกรรมของคนในชุมชนที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.15 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.37 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic)

ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนำมาสร้างเศรษฐกิจได้	4.29	0.80	มาก
2. คนในชุมชนนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเศรษฐกิจรายได้	4.41	0.83	มาก
3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.24	0.42	มาก
4. ชุมชนขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.01	0.54	มาก
5. กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.25	0.66	มาก
รวม	4.24	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.37 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.24 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า คนในชุมชนนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเศรษฐกิจรายได้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.41 รองลงมา ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนำมาสร้างเศรษฐกิจได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.29 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.25 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.24 และชุมชนขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.01 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.38 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture)

ด้านวัฒนธรรม (Culture)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ชุมชนมีการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาพื้นถิ่นมาใช้จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.46	0.83	มาก
2. ชุมชนมีการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญามาพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.56	0.49	มากที่สุด
3. มีการส่งเสริมการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาพื้นถิ่นมาใช้ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.28	0.45	มาก
4. ชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.49	0.65	มาก
5. ชุมชนมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.57	0.49	มากที่สุด
6. ชุมชนนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน	4.31	0.82	มาก
มาก	4.44	0.62	มาก

จากตารางที่ 4.39 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.44 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.57 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญามาพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.49 และรองลงมา ได้แก่ ชุมชนมีการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาพื้นถิ่นมาใช้จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.46 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.39 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (Environment)

ด้านสภาพแวดล้อม (Environment)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.40	0.55	มาก
2. กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย	4.20	0.58	มาก
3. กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาคุณภาพน้ำเสียในชุมชน	4.27	0.71	มาก
4. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ส่งผลทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำ เช่น น้ำเน่าเสีย ปล่อยของเสียลงในแหล่งน้ำ	4.48	0.50	มาก
5. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดปัญหาการทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีต	4.63	0.48	มากที่สุด
6. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดการค้นหาแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.37	0.48	มาก
7. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดการช่วยกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.62	0.48	มากที่สุด
8. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดความตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.30	0.70	มาก
9. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ทำให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.55	0.49	มากที่สุด
รวม	4.42	0.55	มาก

จากตารางที่ 4.39 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.42 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดปัญหาการทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีต อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.63 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดการช่วยกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด

มีค่าเฉลี่ย 4.62 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ทำให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.55 รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ส่งผลทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำ เช่น น้ำเน่าเสีย ปล่อยของเสียลงในแหล่งน้ำ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.48 และรองลงมา ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.40 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.40 ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย (Residence)

ด้านที่อยู่อาศัย (Residence)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	3.69	0.64	มาก
2. ชุมชมนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น	3.73	0.70	มาก
3. การสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.74	0.71	มาก
4. ลักษณะการสร้างที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	4.07	0.57	มาก
5. การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	4.00	0.78	มาก
6. การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน	4.15	0.71	มาก
7. ชุมชนมีแนวทางหรือมาตรการในการสร้างที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน	4.00	0.68	มาก
8. ชุมชนมีการจัดระเบียบหรือวางแผนผังภูมิสถาปัตย์เพื่อสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน	3.97	0.67	มาก
รวม	3.91	0.68	มาก

จากตารางที่ 4.40 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.91 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน

อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.15 รองลงมา คือ ลักษณะการสร้างที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.07 รองลงมา คือ การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และชุมชนมีแนวทางหรือมาตรการในการสร้างที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน ทั้ง 2 ข้อ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.41 ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา (Ecology)

ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การพัฒนาในพื้นที่ทำเลที่ตั้งที่พักอาศัย มีส่วนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้รับผลกระทบ	3.97	0.70	มาก
2. การพัฒนาในพื้นที่ที่มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีจำกัด มีส่วนทำให้คนในชุมชนย้ายถิ่นฐานไปนอกชุมชน	3.78	0.64	มาก
3. การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	3.81	0.73	มาก
4. การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้คนในชุมชนมีการเข้ามาใช้ประโยชน์มากขึ้น	4.02	0.74	มาก
5. การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนถูกทำลาย	3.84	0.71	มากที่สุด
รวม	3.88	0.70	มาก

จากตารางที่ 4.41 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านนิเวศวิทยา สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.88 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้คนในชุมชนมีการเข้ามาใช้ประโยชน์มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.02 รองลงมา คือ การพัฒนาในพื้นที่ทำเลที่ตั้งที่พักอาศัย มีส่วนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้รับผลกระทบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.97 รองลงมา คือ การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา

มีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.81 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.42 ปัจจัยด้านประชากร (Population)

ด้านประชากร (Population)	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำให้คนในชุมชนย้ายกลับมาทำมาหากินในชุมชน	4.16	0.37	มาก
2. การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำให้คนต่างถิ่นย้ายมาทำมาหากินในชุมชน	4.66	0.47	มากที่สุด
3. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลดน้อยลงทำให้ในพื้นที่คนในชุมชนย้ายออกไปทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานนอกชุมชน	4.48	0.77	มาก
4. การพัฒนาในพื้นที่ชุมชนเกิดการขยายตัว เริ่มแออัด ทำให้รุกล้ำและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	4.24	0.52	มาก
5. คนในชุมชนใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมจะเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	3.53	0.86	มาก
รวม	4.21	0.60	มาก

จากตารางที่ 4.42 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านประชากร สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย 4.21 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำให้คนต่างถิ่นย้ายมาทำมาหากินในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.66 รองลงมา ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลดน้อยลงทำให้ในพื้นที่คนในชุมชนย้ายออกไปทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานนอกชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.48 รองลงมา ได้แก่ การพัฒนาในพื้นที่ชุมชนเกิดการขยายตัว เริ่มแออัด ทำให้รุกล้ำและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.24 รองลงมา ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำให้คนในชุมชนย้ายกลับมาทำมาหากินในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.16 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.43 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการ	ระดับความเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)	4.31	0.52	มาก
ด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage)	4.34	0.62	มาก
ด้านความตระหนัก (Awareness)	3.87	0.71	มาก
ด้านทัศนคติ (Attitude)	4.18	0.76	มาก
ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind)	4.24	0.64	มาก
ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)	4.11	0.72	มาก
ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies)	3.82	0.71	มาก
ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	4.25	0.69	มาก
ด้านสังคม (Social)	4.25	0.62	มาก
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	4.24	0.65	มาก
ด้านวัฒนธรรม (Culture)	4.44	0.62	มาก
ด้านสภาพแวดล้อม (Environment)	4.42	0.55	มาก
ด้านที่อยู่อาศัย (Residence)	3.91	0.68	มาก
ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	3.88	0.70	มาก
ด้านประชากร (Population)	4.21	0.60	มาก
รวม	4.16	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.43 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.16 โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.44 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.42 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.35 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.34 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.31 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.26 ตามลำดับ

ส่วนนี้เป็นการทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม เพื่ออธิบายหาสาเหตุความสัมพันธ์ของตัวแปรมากกว่า 2 ตัวแปร หรือทดสอบการส่งผลของตัวแปรอิสระที่มีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยทำการทดสอบด้วยสถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) หรือกับเทคนิคอื่น ๆ ที่ใช้การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นพื้นฐาน เพื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัย โดยแบ่งเป็นส่วน ๆ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน เพื่อตรวจสอบข้อมูลว่ามีความแปรปรวน และการกระจายที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคนี้หรือไม่ ดังตารางที่ 4.44

ตารางที่ 4.44 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและสูงสุดของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวมที่มีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตัวแปรที่ศึกษา	N	Mini	Maxi	Mean	S.D.
ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)	510	3.86	4.71	4.31	0.52
ด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage)	510	3.89	4.78	4.34	0.62
ด้านความตระหนัก (Awareness)	510	3.50	4.88	3.87	0.71
ด้านทัศนคติ (Attitude)	510	3.67	4.78	4.18	0.76
ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind)	510	3.88	4.75	4.24	0.64
ด้านการมีส่วนร่วม (Participation)	510	3.57	4.57	4.11	0.72
ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies)	510	3.75	4.63	3.82	0.71
ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	510	3.75	4.75	4.25	0.69
ด้านสังคม (Social)	510	3.43	4.57	4.25	0.62
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	510	3.60	4.60	4.24	0.65
ด้านวัฒนธรรม (Culture)	510	4.00	4.83	4.44	0.62
ด้านสภาพแวดล้อม (Environment)	510	4.22	4.67	4.42	0.55
ด้านที่อยู่อาศัย (Residence)	510	3.88	4.75	3.91	0.68
ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	510	3.60	4.80	3.88	0.70
ด้านประชากร (Population)	510	3.80	4.60	4.21	0.60

จากตารางที่ 4.44 พบว่า ค่าสถิติของตัวแปรทั้งหมดมีคุณสมบัติอยู่ในเกณฑ์ดีและเหมาะสม คือ จำนวนตัวอย่างที่จะนำไปวิเคราะห์มีมากเพียงพอ (510 ตัวอย่าง) ค่าพิสัยแสดงให้เห็นลักษณะการกระจายที่เหมาะสม ค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์สูง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานกระจายค่อนข้างสูง ซึ่งแสดงว่าความแปรปรวนของตัวแปรทุกตัวอยู่ในเกณฑ์ที่ดี มีการกระจายปกติ ค่าสถิติดังกล่าวจึงเหมาะสมในการทดสอบด้วยเทคนิคพหุถดถอยต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบเงื่อนไขว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวต้องเป็นอิสระจากกัน หรือค่าสหสัมพันธ์ต้องไม่สูงเกินไป หรือที่เรียกว่า Multicollinearity ค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างตัวแปรไม่เกิน .80 โดยใช้เกณฑ์ของ สตีเวน (Stevens, 1992, 102) ดังตารางที่ 4.45

ตารางที่ 4.45 ค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ (N = 510)

Opinion	total	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15
Total	1	.548**	.863**	.820**	.680**	.794**	.859**	.770**	.868**	.644**	.476**	.719**	.518**	.607**	.673**	.509**
X1 Information		1	.475**	.426**	.016	.353**	.315**	.430**	.329**	.400**	.544**	.578**	.646**	.294**	.360**	-.062
X2 Manage			1	.656**	.750**	.723**	.753**	.644**	.829**	.447**	.148**	.610**	.352**	.396**	.463**	.657**
X3 Awareness				1	.492**	.667**	.670**	.576**	.673**	.559**	.408**	.622**	.319**	.490**	.539**	.429**
X4 Attitude					1	.447**	.894**	.434**	.801**	.069	-.143**	.291**	.149**	.231**	.378**	.772**
X5 Conscious Mind						1	.587**	.642**	.563**	.578**	.343**	.456**	.285**	.579**	.563**	.388**
X6 Participation							1	.575**	.829**	.275**	.237**	.515**	.334**	.405**	.534**	.644**
X7 Policies								1	.571**	.481**	.409**	.562**	.345**	.517**	.499**	.329**
X8 Communication									1	.398**	.175**	.560**	.447**	.342**	.490**	.615**
X9 Social										1	.654**	.648**	.600**	.424**	.357**	.018
X10 Economic											1	.725**	.457**	.389**	.284**	-.374**
X11 Culture												1	.301**	.344**	.292**	.105*
X12 Environment													1	.259**	.383**	-.132**
X13 Residence														1	.483**	.226**
X14 Ecology															1	.279**
X15 Population																1

หมายเหตุ ** มีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ 0.01

* มีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4.45 จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรต้นที่ประกอบด้วย ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind) ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies) ด้านสังคม (Social) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านวัฒนธรรม (Culture) ด้านสภาพแวดล้อม (Environment) ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ด้านประชากร (Population) มีค่าต่ำกว่า 0.80 ถือว่าตัวแปรต้นทุกตัวมีความเป็นอิสระต่อกันอย่างชัดเจน ส่วนด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage) ด้านความตระหนัก (Awareness) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรต้นมากกว่า 0.80 (X2 = 0.863, X3 = 0.820, X6 = 0.859, X8 = 0.868) ถือว่าตัวแปรต้นมีความความสัมพันธ์กับตัวแปรต้นอื่น ๆ แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสหสัมพันธ์ของตัวแปรต้นในระดับที่รุนแรงหรือตัวแปรเป็นอิสระต่อกัน (ทรงกลด พันธนะอังกูร, 2551)

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้หาความสัมพันธ์ของ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน ใช้สูตรของเพียร์สัน (Pearson – Product Moment Correlation Coefficient) ค่าจากตารางจะเห็นได้ว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) ด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage) ด้านความตระหนัก (Awareness) ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies) ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) ด้านสังคม (Social) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านวัฒนธรรม (Culture) ด้านสภาพแวดล้อม (Environment) ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ด้านประชากร (Population) มีความสัมพันธ์ทางบวกและมีค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.548, 0.863, 0.820, 0.680, 0.794, 0.859, 0.770, 0.868, 0.644, 0.476, 0.719, 0.518, 0.607, 0.673, และ 0.509 ตามลำดับ หมายความว่า ปัจจัยด้านด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) ด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการ (Manage) ด้านความตระหนัก (Awareness) ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) ด้านนโยบายภาครัฐ (Policies) ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) ด้านสังคม (Social) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านวัฒนธรรม (Culture) ด้านสภาพแวดล้อม (Environment) ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ด้านประชากร (Population) กับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน

3. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression) เพื่อคัดตัวแปรที่ดีที่สุด สามารถพยากรณ์การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยพิจารณาเลือกตัวแปรที่มีผลในการพยากรณ์และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรที่เข้าสมการ

ตารางที่ 4.46 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตัวแปรที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ด้วยเทคนิค Stepwise (N = 510)

ตัวแปรที่เข้าสมการ Coefficients	ค่าสัมประสิทธิ์		F	Sig	t	Sig
	B	β				
ค่าคงที่ (Constant)	-0.137		1553.671	.000[b]		
ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	0.041	0.006			6.809	0.000
ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind)	0.077	0.002			40.897	0.000
ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	0.092	0.002			37.410	0.000
ด้านประชากร (Population)	0.062	0.003			19.905	0.000
ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	0.064	0.001			68.876	0.000
ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)	0.209	0.005			40.561	0.000
ด้านนโยบาย (Policies)	0.069	0.001			55.607	0.000
ด้านที่อยู่อาศัย (Residence)	0.064	0.001			52.113	0.000
ด้านสังคม(Social)	0.169	0.004			37.705	0.000
ด้านความตระหนัก (Awareness)	0.043	0.001			32.968	0.000
ด้านทัศนะคติ (Attitude)	0.256	0.008			30.138	0.000
ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)	-0.079	0.005			-15.901	0.000
ด้านการจัดการ (Manage)	-0.026	0.004			- 6.337	0.000

จากตารางที่ 4.46 สามารถสร้างเป็นสมการถดถอยพหุคูณเชิงเส้นในการเขียนสมการในครั้งนี้ อยู่ภายใต้ข้อกำหนดของวิธี Stepwise Multiple Regression ที่ว่าตัวแปรอิสระทุกตัวที่เข้ามาในสมการจะต้องเป็นตัวแปรที่ทำให้สามารถลดความผิดพลาดในการพยากรณ์สูงที่สุด โดยดูจากค่าสัมประสิทธิ์ (R2) จะต้องมีค่าสูงที่สุด ทั้งนี้ตัวแปรที่เลือกเข้ามาในสมการจะต้องผ่านการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับค่าพารามิเตอร์ ณ ระดับนัยสำคัญที่ได้กำหนดไว้ ถ้าไม่มีตัวแปรอิสระตัวใดอยู่ภายใต้เงื่อนไข สมการก็จะไม่เลือกตัวแปรอสิระใดเข้ามาในสมการเลย ทั้งในการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรอิสระศึกษาทั้งหมด 15 ชุด และมีตัวแปรที่ผ่านเข้ามาในสมการด้วยกันมีเพียง 13 ชุด ที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) ด้านจิตสำนึก (Conscious mind) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านประชากร (Population) ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) ด้านนโยบาย (Policies) ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) ด้านสังคม(Social) ด้านความตระหนัก (Awareness) ด้านทัศนะคติ (Attitude) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ด้านการจัดการ (Manage) ทั้งนี้ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 4.46 สามารถอธิบายค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ (B) 0. 041, 0.077, 0.092, 0.062, 0.064, 0.209, 0.069, 0.064, 0.169, 0.043, 0.256, – 0.079 และ – 0.026 และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) 0.006, 0.002, 0.002, 0.003, 0.001, 0.005, 0.001, 0.001, 0.004, 0.001, 0.008, 0.005, และ 0.004 ตามลำดับ เขียนเป็นสมการได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว = – 0.137 (Constant) + 0.041 (Communication) + 0.077 (Conscious Mind) + 0.092 (Economic) + 0.062 (Population) + 0.064 (Ecology) + 0.209 (Information) + 0.069 (Policies) + 0.064 (Residence) + 0.169 (Social) + 0.043 (Awareness) + 0.256 (Attitude) + – 0.079 (Environment) + – 0.026 (Manage)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว = 0.006 (Communication) + 0.002 (Conscious Mind) + 0.002 (Economic) + 0.003 (Population) + 0.001(Ecology) + 0.005 (Information) + 0.001 (Policies) + 0.001 (Residence) + 0.004 (Social) + 0.001 (Awareness) + 0.008 (Attitude) + 0.005 (Environment) + 0.004 (Manage)

ตารางที่ 4.47 Model Summary ของกลุ่มตัวอย่าง

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin – Watson
1	.868[a]	0.754	0.753	0.11000	1.592

จากตารางที่ 4.47 Model Summary พบว่า สมการณ์พยากรณ์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีค่าประสิทธิภาพร้อยละ 75 มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ เท่ากับ 0.11 จากการพิจารณาค่า Durbin – Watson ในตาราง พบว่า ค่า Durbin – Watson เท่ากับ 1.592 ซึ่งอยู่ระหว่าง 1.5 – 2.5 แสดงว่าตัวแปรอิสระที่นำมาใช้ในการทดสอบไม่มีความสัมพันธ์ภายในตัวเอง

2. ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ถึงรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ดังรายละเอียดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ดำเนินการคัดเลือกผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างแบบกระจายครอบคลุม ทั้งจังหวัดอุตรดิตถ์ คัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการนำชุมชน จำนวน 10 คน ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จำนวน 10 คน และที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 10 คน โดยมีการคัดเลือกดังนี้ อำเภอเมือง 3 ตำบล อำเภอลับแล 5 ตำบล อำเภอพิชัย 5 ตำบล อำเภอตรอน 2 ตำบล อำเภอทองแสนขัน จำนวน 3 ตำบล อำเภอท่าปลา จำนวน 6 ตำบล อำเภอน้ำปาด จำนวน 3 ตำบล อำเภอ ฟากท่า 2 ตำบล อำเภอบ้านโคก 1 ตำบล ดำเนินการสัมภาษณ์ ตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม 2562 ถึง 11 มีนาคม 2562 ใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพื้นที่ต่าง ๆ ประมาณ 45 นาที ผู้นำชุมชนที่เป็นผู้หญิง จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ชาย จำนวน 26 คน โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์และสรุปผู้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 ด้านกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้นำชุมชนในประเด็นด้านกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในประเด็นต่าง ๆ ดังรายละเอียดของผู้ให้การสัมภาษณ์ดังนี้ ในเรื่องของการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้นำชุมชนแห่งหนึ่งมีความเห็นว่าชุมชนมีการให้คนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องของการบริหารจัดการ

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการทรัพยากรในชุมชน ซึ่งมีผู้นำชุมชนแห่งหนึ่งให้ความเห็นว่า

"การที่จะทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพราะเป็นเรื่องของส่วนรวม เราต้องให้ชาวบ้านเขามาช่วยกันแสดงความคิดเห็น เสนอความเห็นเพื่อนำไปกำหนดแผนการบริหาร"

(บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L4, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ทั้งนี้ นอกจากชุมชนที่ได้สัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า

"ที่ชุมชนนี้ จะมีการดำเนินการโดยตั้งคณะกรรมการ อาสาสมัครเพื่อมาดูแลจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ใครมีจิตอาสาสมัครก็เข้ามาทำงาน เขาก็มากันเยอะนะ เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นของส่วนร่วม ชาวบ้านเขาเข้ามาร่วมหมด"

(บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L8, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

นอกจากนี้ มีผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า

"ทางชุมชนได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพราะจะอาศัยผู้นำชุมชนมาจัดการเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องอาศัยกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะการให้ความรู้ความเข้าใจกับคนในชุมชน"

(บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L6, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งยังกล่าวว่า

"ในการบริหารจัดการทรัยพากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะให้ความสำคัญกับการทำเกษตร โดยพยายามให้ชุมชนไม่จุดไฟเผา ไม่บุกรุกป่า ทั้งยังมีการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ ปลูกป่า ซึ่งผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเห็นด้วยว่าชุมชนยังมีการจัดแบ่งเขตออกเป็นสัดส่วน ระหว่างพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ป่า พื้นที่ใช้สอย โดยอาจจะจัดแยกขยะ แล้วนำทรัพยากรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ทำปุ๋ยจากวัชพืช"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L12, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

จากบทสัมภาษณ์ด้านกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สรุปได้ว่า การที่จะทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องให้ชาวบ้านช่วยกันแสดงความคิดเห็น เสนอความเห็นเพื่อนำไปกำหนดแผนการบริหาร จะมีการดำเนินการโดยตั้งคณะกรรมการ อาสาสมัครเพื่อมาดูแลจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัยพากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะให้ความสำคัญกับการทำเกษตรโดยพยายามให้ชุมชนไม่จุดไฟเผา และไม่บุกรุกป่า

2.2 แนวทาง แผนการ กิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดังนี้

ในส่วนของแนวทาง แผนการ กิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้ศึกษาวิจัยได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนไม่มีแนวทางที่ชัดเจนมากนัก เพราะชุมชนเองยังไม่ได้วางแผนถึงการจัดทำแนวทางหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนบางชุมชนก็มีการดำเนินการ”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L14, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนในพื้นที่แห่งหนึ่งกล่าวว่า

“กิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การไม่ทำลายป่า การนำขยะมารีไซเคิล”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L8, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนแห่งหนึ่งเห็นว่า

“การบริหารจัดการทรัยพากรและสิ่งแวดล้อมนั้นทางชุมชนได้มีการแนะนำให้ชาวบ้านใช้ของให้เกิดประโยชน์ การใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L6, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนในพื้นที่แห่งหนึ่งกล่าวว่า

"การบริหารจัดการทรัพยากรจะดำเนินการประชุมหาความรู้ โดยให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามาดูแล จัดแบ่งกลุ่มเพื่อดูแลทรัพยากร มีการจัดกิจกรรมปลูกป่า และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร อีกทั้งยังมีการทำฝายชะลอน้ำ ทั้งยังมีการนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L5, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเห็นว่า

"การจัดกิจกรรมชุมชนของท่านได้จัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนให้รักษาสิ่งแวดล้อม"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L20, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2562)

จากบทสัมภาษณ์แนวทาง แผนการ กิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สรุปได้ว่า การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนไม่มีแนวทางที่ชัดเจน เพราะชุมชนยังไม่ได้วางแผนถึงการจัดทำแนวทางหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนบางชุมชนก็มีการดำเนินการกิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การไม่ทำลายป่า การนำขยะมารีไซเคิล การบริหารจัดการทรัยพากรและสิ่งแวดล้อมนั้นทางชุมชนได้มีการแนะนำให้ชาวบ้านใช้ของให้เกิดประโยชน์ การใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การบริหารจัดการทรัพยากรจะดำเนินการประชุมหาความรู้โดยให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามาดูแล จัดแบ่งกลุ่มเพื่อดูแลทรัพยากร มีการจัดกิจกรรมปลูกป่า และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร อีกทั้งยังมีการทำฝายชะลอน้ำ ทั้งยังมีการนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนให้รักษาสิ่งแวดล้อม

2.3 การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างความเป็นอยู่ หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

"ในการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมานร้างความเป็นอยู่หรือยกระดับคุณภาพชีวิตนั้นทางชุมชนไม่ได้มีแนวทางหรือการดำเนินการในส่วนนี้ แต่จะมีการส่งเสริมการนำเอาทรัพยากรมาสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L3, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเห็นว่า

"การนำทรัพยากรมาใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตควรมีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งยังส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาทรัพยากรในชุมชนมาแปรรูป ได้แก่ การนำมาสร้างเป็นสินค้า การจัดจำหน่ายให้เกิดรายได้ ส่วนมากจะนำเอาทรัพยากรในชุมชนมาแลกเปลี่ยนกันในการซื้อขายหรือการนำเอาขยะมารีไซเคิลสร้างรายได้"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L25, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2562)

จากการสัมภาษณ์ด้านการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างความเป็นอยู่หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สรุปได้ว่า การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างความเป็นอยู่หรือยกระดับคุณภาพชีวิตทางชุมชนไม่ได้มีแนวทางหรือการดำเนินการ แต่จะมีการส่งเสริมการนำเอาทรัพยากรมาสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน การนำทรัพยากรมาใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตควรมีการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาทรัพยากรในชุมชนมาแปรรูป ได้แก่ การนำมาสร้างเป็นสินค้า การจัดจำหน่ายให้เกิดรายได้ ส่วนมากจะนำเอาทรัพยากรในชุมชนมาแลกเปลี่ยนกันในการซื้อขายหรือการนำเอาขยะมารีไซเคิลสร้างรายได้

2.4 การจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในชุมชน ดังนี้

ประเด็นนี้ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ข้อมูลสัมภาษณ์ว่า

"ในชุมชนต้องมีการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกับคนในชุมชน เห็นความสำคัญเหมือนกันเพราะต้องอาศัยทรัยพากรและสิ่งแวดล้อมในการสร้างรายได้ เช่น เก็บของป่า"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L5, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเห็นว่า

"การจัดทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควรที่จะมีการจัดคณะกรรมการดูแล มีระเบียบ มีข้อตกลงร่วมกัน มีการจัดสรรปันส่วนให้คนในชุมชนใช้"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L10, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2562)

จากการสัมภาษณ์การจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในชุมชน สรุปได้ว่า ชุมชนต้องมีการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกันเห็นความสำคัญ การอาศัยทรัยพากรและสิ่งแวดล้อมในการสร้างรายได้ การจัดทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควรจัดคณะกรรมการดูแล มีระเบียบ มีข้อตกลงร่วมกัน มีการจัดสรรปันส่วนให้คนในชุมชนใช้

2.5 การบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยง ปัญหาความขาดแคลนทรัพยากร และลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของชุมชน ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยง ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

"ทางชุมชนได้มีการสร้างแท็งก์น้ำและขุดบ่อน้ำ ในชุมชนไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L13, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2562)

อีกทั้ง ผู้นำชุมชนบางพื้นที่กล่าวว่า

"พยายามนำชุมชนไม่ให้ใช้สารเคมีมากเกินไป ทั้งส่งเสริมชุมชนไม่ให้ทำลายป่า และการไม่ตัดไม้ต้นน้ำ"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L8, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ในชุมชนมีการรณรงค์ลดการเผาอ้อยเพื่อไม่ให้เกิดควันในชุมชน

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L17, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งเห็นว่า

“ควรมีการลดการใช้ทรัพยากรและปรับปรุงทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดการฟื้นฟูของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L19, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ชุมชนยังได้จัดกิจกรรมเพื่อลดการเผาและการให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยให้คนชุมชนชนหันมาปลูกพืชที่ลดการเผา”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L20, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2562)

จากการสัมภาษณ์การบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยง ปัญหาขาดแคลนทรัพยากร และลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของชุมชน สรุปได้ว่ามีการสร้างแท็งก์น้ำและขุดบ่อน้ำในชุมชนไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง พยายามนำชุมชนไม่ให้ใช้สารเคมีมากเกินไป ส่งเสริมชุมชนไม่ให้ทำลายป่า และการไม่ตัดไม้ต้นน้ำ ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่าในชุมชนมีการรณรงค์ลดการเผาอ้อย เพื่อไม่ให้เกิดควันในชุมชน มีการลดการใช้ทรัพยากรและปรับปรุงทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดการฟื้นฟูของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จัดกิจกรรมเพื่อลดการเผาและการให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยให้คนชุมชนชนหันมาปลูกพืชที่ลดการเผา

2.6 แนวทาง แรงจูงใจ มาตรการในการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า

“ชุมชนมีการจัดประชุมทุกเดือนเพื่อหาข้อเสนอแนะ เข้ามาปรึกษาเสนอความคิด ตลอดจนมีการตั้งคณะกรรมการในการทำงาน”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L24, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำท่านหนึ่งยังกล่าวว่า

“การให้คนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องทำให้คนในชุมชนไว้วางใจผู้นำชุมชนเชื่อ โดยผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง พูดจริง ทำจริง มีแนวคิด และการโน้มน้าวให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L10, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนบางท่านเห็นว่า

“การให้คนเข้ามามีส่วนร่วมต้องทำให้คนในชุมชนรับรู้ข่าวสารอย่างทั่วถึง เพื่อจะให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอาจจะจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเข้ามาดูแล”

(สัมภาษณ์ L5, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

จากการสัมภาษณ์แนวทาง แรงจูงใจ มาตรการในการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้นำชุมชนมีความเห็นคล้ายกัน ได้แก่ ชุมชนมีการจัดประชุมทุกเดือน เพื่อหาข้อเสนอแนะ เข้ามาปรึกษา เสนอความคิด ตลอดจนมีการตั้งคณะกรรมการในการทำงาน การให้คนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องทำให้คนในชุมชนไว้วางใจผู้นำชุมชนเชื่อ โดยผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง พูดจริง ทำจริง มีแนวคิด และการโน้มน้าวให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การให้คนเข้ามามีส่วนร่วมต้องทำให้คนในชุมชนรับรู้ข่าวสารอย่างทั่วถึง เพื่อจะให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอาจจะจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเข้ามาดูแล

2.7 ความสำคัญ ความตระหนัก ความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งถึงความตระหนักของคนในชุมชนในการร่วมมือการจัดทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชนกล่าวว่า

“คนในชุมชนเป็นคนรักสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยทำลาย รุกล้ำหรือเผาทำลาย หากจะเผาก็เป็นการเผาเล็กน้อย ไม่ได้เผาป่าเพื่อเอาสัตว์ป่า”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L22, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2562)

ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งยังกล่าวว่า

"ที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ ตระหนักและร่วมมือเพราะคนในชุมชนมีอาชีพที่เนื่องด้วยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งยังเห็นว่าสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอาชีพก็เปลี่ยนไปด้วย"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L21, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งยังกล่าวว่า

"คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะว่าทรัพยากรมีการเปลี่ยนแปลงไปทำให้การเข้าไปหาอาหารลดน้อยลงไปด้วย"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L8, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ส่วนบางชุมชนผู้นำชุมชนเห็นว่า

"การให้คนเข้ามามีส่วนร่วมต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันทำให้มีการร่วมมือกันพูดคุยทำความเข้าใจกันเพราะชุมชนมีทรัพยากรมากทำให้มีการพัฒนาเรื่องทรัพยากรต่าง ๆ"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L19, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเห็นว่า

"คนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกิดความตระหนักเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพราะว่าภาวะโลกร้อนซึ่งจะทำให้ป่าจะสูญหาย และจะเกิดผลกระทบ"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L3, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเห็นว่า

"บางพื้นที่ทรัพยากรลดน้อยลงเพราะการเปลี่ยนแปลงของภาวะโลกร้อนหรือการเข้าไปทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และบางชุมชนก็เข้าไปใช้ทรัพยากรโดยการใช้ชีวิตประจำวันและการทำมาหากิน สร้างรายได้ที่เกิดจากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L11, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2562)

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญ ความตระหนัก ความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สรุปได้ว่า คนในชุมชนเป็นคนรักสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยทำลาย รุกล้ำหรือเผาทำลาย หากจะเผาก็เป็นการเผาเล็กน้อย ไม่ได้เผาป่าเพื่อเอาสัตว์ป่า ชุมชนให้ความสำคัญตระหนักและร่วมมือเพราะคนในชุมชนมีอาชีพที่เนื่องด้วยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เห็นว่าสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอาชีพก็เปลี่ยนไปด้วย ชุมชนเข้ามามีส่วนรวมเพราะว่าทรัพยากรมีการเปลี่ยนแปลงไปทำให้การเข้าไปหาอาหารลดน้อยลงไปด้วย ให้คนเข้ามามีส่วนร่วมต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันทำให้มีการร่วมมือกันพูดคุยทำความเข้าใจกัน เพราะชุมชนมีทรัพยากรมากทำให้มีการพัฒนาเรื่องทรัพยากรต่าง ๆ คนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเกิดความตระหนักเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพราะว่าภาวะโลกร้อนซึ่งจะทำให้ป่าจะสูญหาย และจะเกิดผลกระทบบางพื้นที่ทรัพยากรลดน้อยลง เพราะการเปลี่ยนแปลงของภาวะโลกร้อนหรือการเข้าไปทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และบางชุมชนก็เข้าไปใช้ทรัพยากรโดยการใช้ชีวิตประจำวันและการทำมาหากินสร้างรายได้ที่เกิดจากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.8 การส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

การส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้สัมภาษณ์ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ทางชุมชนมีการส่งเสริมการทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือมีการนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างเห็นเกิดประโยชน์พอเพียง”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L5, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ทางชุมชนส่งเสริมให้คนชุมชนทำปุ๋ยหมัก ลดการเผา สร้างรายได้ให้กับชุมชน”

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L4, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งยังกล่าวว่า

"ทางชุมชนได้จัดวางแนวทางให้กับคนในชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มที่ประสบปัญหาทางด้านการทำมาหากิน โดยให้การสนับสนุนส่งเสริมในการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L7, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2562)

ซึ่งผู้นำชุมชนท่านหนึ่งยังเห็นว่า

"ทางชุมชนได้สนับสนุนให้คนในชุมชนมีการส่งเสริมการปลูกหอมแดงที่มีคุณภาพ พยายามให้เกษตรกรใช้เกษตรอินทรีย์ การส่งเสริมเกษตรปลอดสาร"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L9, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนบางชุมชนให้ความเห็นว่า

"ทางชุมชนสนับสนุนในการนำเอาทรัพยากรมาสร้างผลิตภัณฑ์ส่งเสริม OTOP เพื่อส่งเสริมรายได้"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L11, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนบางชุมชนกล่าวว่า

"ชุมชนได้พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีแหล่งเรียนรู้ผสมกับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้กับการใช้ทรัพยากร"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L10, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2562)

จากการสัมภาษณ์การส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่าทางชุมชนมีการส่งเสริมการทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างเห็นเกิดประโยชน์ พอเพียง ส่งเสริมให้คนชุมชนทำปุ๋ยหมัก ลดการเผา สร้างรายได้ให้กับชุมชน จัดวางแนวทางให้กับคนในชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มที่ประสบปัญหาทางด้านการทำมาหากิน โดยให้การสนับสนุนส่งเสริมในการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น สนับสนุนให้คนในชุมชนมีการส่งเสริมการปลูกหอมแดงที่มีคุณภาพ

พยายามให้เกษตรกรใช้เกษตรอินทรีย์ การส่งเสริมเกษตรปลอดสาร สนับสนุนในการนำเอาทรัพยากรมาสร้างผลิตภัณฑ์ส่งเสริม OTOP เพื่อส่งเสริมรายได้ พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้มให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีแหล่งเรียนรู้ผสมกับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้กับการใช้ทรัพยากร

2.9 การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบ ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า

"ชุมชนมีการดำเนินการจัดการในเรื่องของขยะโดยมีการจัดที่ทิ้งขยะให้เป็นสัดส่วนทั้งนี้ยังส่งเสริมให้ชุมชนแยกขยะและนำมารีไซเคิล เพื่อให้เกิดรายได้กับชุมชน"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L7, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2562)

ผู้นำชุมชนหนึ่งกล่าวว่า

"ทางชุมชนได้มีการตั้งคณะกรรมการในชุมชนในการดูแลความปลอดภัยโดยเฉพาะเรื่องของทรัพยากรในชุมชน ทั้งมีการส่งเสริมการงดการเผา การจัดแบ่งโซนการเข้าใจประโยชน์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L18, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

จากการสัมภาษณ์การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบ สรุปได้ว่าชุมชนมีการดำเนินการจัดการในเรื่องของขยะโดยมีการจัดที่ทิ้งขยะให้เป็นสัดส่วนทั้งนี้ยังส่งเสริมให้ชุมชนแยกขยะและนำมารีไซเคิล เพื่อให้เกิดรายได้กับชุมชน มีการตั้งคณะกรรมการในชุมชนในการดูแลความปลอดภัยโดยเฉพาะเรื่องของทรัพยากรในชุมชน ทั้งมีการส่งเสริมการงดการเผา การจัดแบ่งโซนการเข้าใจประโยชน์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.10 การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียว วนเกษตร ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในตำบลหนึ่งพบว่า

"ทางชุมชนได้มีแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยพัฒนาให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน นำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาเป็นจุดเด่นในการดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว ชุมชนส่งเสริมให้เกิด

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือวนเกษตร ให้ชุมชนชาวบ้านร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียงในการส่งเสริมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L9, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนในอำเภอท่าปลากล่าวว่า

"ซึ่งบริเวณพื้นที่ของชุมชนเป็นป่าไม้มีสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว ได้แก่ เขื่อนสิริกิตต์ ทำให้ชุมชนพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยการให้ชุมชนเข้ามามาส่วนร่วมพัฒนา"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L20, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2562)

จากการสัมภาษณ์การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียว วนเกษตร สรุปได้ว่า ทางชุมชนได้มีแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยพัฒนาให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน นำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาเป็นจุดเด่นในการดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว ชุมชนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือวนเกษตร ชุมชนชาวบ้านร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียงในการส่งเสริมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.11 การส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานด้านความ ปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต ดังนี้

จาการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหนึ่งกล่าวว่า

"ผู้นำชุมชนได้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนทำเกษตรโดยลดการใช้สารเคมี เพื่อไม่ให้เกิดสารพิษตกค้าง แต่ยังไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสาร"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L9, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562)

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

"การส่งเสริมพัฒนาสินค้าปลอดสารเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมแต่ต้องอาศัยทุกภาคส่วน ที่สำคัญต้องชี้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ เช่น การปลูกหอมแดงปลอดสาร เป็นต้น"

(สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน L10, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2562)

จากการสัมภาษณ์การส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ด้านความปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนได้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนทำเกษตรโดยลดการใช้สารเคมี เพื่อไม่ให้เกิดสารพิษตกค้าง แต่ยังไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนัก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสาร ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า การส่งเสริมพัฒนาสินค้าปลอดสารเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมแต่ต้องอาศัยทุกภาคส่วน และสิ่งที่สำคัญ คือ ต้องชี้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ

ผลของคำถามปลายเปิดจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ไม่มีข้อคิดเห็นจากข้อคำถามปลายเปิดของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนในแต่ละประเด็นสามารถถอดบทเรียน ถอดองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ได้เป็นประเด็น ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม สร้างความตระหนักความตระหนัก สร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงภายในชุมชนในการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการส่งเสริม มีการจัดตั้งผู้รับผิดชอบ แต่งตั้งคณะกรรมการในชุมชนเข้ามาดูแลบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้กับคนในชุมชน ทั้งนี้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปอาจจะใช้หลักของ การจัดการระบบนิเวศ การพัฒนาแนวนิเวศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของแรงงาน และความสามารถของคนในชุมชนท้องถิ่นเอง โดยการบริหารจัดการให้มีความสอดคล้องกับค่านิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น รวมทั้งจะต้องให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนใหญ่ของชุมชน รวมไปถึงการนำเอาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ นกระบวนการผลิตพร้อมกับการพัฒนาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเอง

2. ผู้นำในชุมชนต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบทำงานเป็นทีม เน้นงานควบคู่กับความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญต่อความสำเร็จของชุมชน ผู้นำจึงเสนอกลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน เน้นการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จากการศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนทำให้มองเห็นว่าชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความพยายามจะค้นหาแนวทาง รูปแบบ ทางเลือกต่าง ๆ ที่จะมาบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเสียงจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรายได้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จึงทำให้เกิดความพยายามหารูปแบบการพัฒนาให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเศรษฐกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่และพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนในชุมชน การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยสอบถามและสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวนทั้งหมด 30 คน ในการพัฒนารูปแบบ จากกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการนำชุมชน จำนวน 10 คน กลุ่มผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จำนวน 10 คน กลุ่มผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 10 คน ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะสามารถกำหนดเป็นรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนี้

ตารางที่ 4.48 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

จุดแข็ง / จุดอ่อน	การนำชุมชน	การบริหารจัดการ	ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว
จุดแข็ง	1. ผู้นำมีความรู้ นิสัยดี เป็นแบบอย่างให้กับคนในชุมชน ทำหน้าที่ได้ 2. ผู้นำมีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ มีสัจจะในการทำงาน มีการพูดคุยเหมือนพี่น้อง มีความรู้ ความสามารถ ไม่ย่อท้อ เห็นแต่ส่วนรวม 3. ผู้นำเป็นคนน่าเชื่อถือทำให้ชาวบ้านไว้วางใจ สามารถโน้มน้าวจูงใจคนได้ เด็ดขาด เป็นกันเอง ไหวพริบ เอาจริงเอาจังกับสิ่งที่ทำ เข้ากับคนในชุมชนได้	1. ผู้นำมีศักยภาพในการบริหารจัดการ 2. การประชุมสมาคมหมู่บ้านทุกครั้ง 3. ชุมชนมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 4. มีการสร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงภายในชุมชนในการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1. สามารถจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว 2. การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์สร้างรายได้
จุดอ่อน	การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	1. ยังไม่มีแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ชัดเจน 2. ยังไม่มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ชัดเจน	1. แนวทางในการบริหารจัดการเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ 2. การใช้เทคโนโลยีหรือการพัฒนาเทคโนโลยีให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

โอกาส / อุปสรรค	การนำชุมชน	การบริหารจัดการ	ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว
โอกาส	1. สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2. การรวมกลุ่มในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้นแบบ	1. อาสาสมัครในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. บริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่างๆ เช่น ความเสียงจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1. ชุมชนสามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวทางเลือกต่างๆ 2. การสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรายได้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
อุปสรรค	1. การควบคุมการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบทำลาย 2. การเผาและการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	หน่วยงานรัฐยังให้การสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่เพียงพอ	ขาดนโยบายการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนของชุมชน

จากตารางที่ 4.48 สรุปการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ดังนี้

ด้านการนำชุมชน

จุดแข็ง (Strength) ผู้นำมีความรู้ นิสัยดี เป็นแบบอย่าให้กับคนในชุมชน ทำหน้าที่ได้ตามหน้าที่ ผู้นำมีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ มีสัจจะในการทำงาน มีการพูดคุยเหมือนพี่น้อง มีความรู้ความสามารถ ไม่ย่อท้อ เห็นแต่ส่วนรวม ผู้นำเป็นคนน่าเชื่อถือทำให้ชาวบ้านไว้วางใจ สามารถโน้มน้าวจูงใจคนได้ เด็ดขาด เป็นกันเอง ไหวพริบ เอาจริงเอาจังกับสิ่งที่ทำ เข้ากับคนในชุมชนได้

จุดอ่อน (Weakness) การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

โอกาส (Opportunity) สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการรวมกลุ่มในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้นแบบ

อุปสรรค (Threats) การควบคุมการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบทำลาย การเผาและการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ด้านการบริหารจัดการ

จุดแข็ง (Strength) ผู้นำมีศักยภาพในการบริหารจัดการ การประชุมสมาคมหมู่บ้านทุกครั้ง ชุมชนมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงภายในชุมชนในการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จุดอ่อน (Weakness) ชุมชนยังไม่มีแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ชัดเจน อีกทั้ง ยังไม่มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ชัดเจน

โอกาส (Opportunity) อาสาสมัครในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเสี่ยงจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อุปสรรค (Threats) หน่วยงานรัฐยังให้การสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่เพียงพอ

ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

จุดแข็ง (Strength) สามารถจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว และการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์สร้างรายได้

จุดอ่อน (Weakness) แนวทางในการบริหารจัดการเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน - ไดออกไซด์ และการใช้เทคโนโลยี หรือการพัฒนาเทคโนโลยีให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

โอกาส (Opportunity) ชุมชนสามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวทางเลือกต่าง ๆ และการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรายได้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

อุปสรรค (Threats) ขาดนโยบายการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนของชุมชน

เมื่อกลุ่มผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์ได้ทำการวิเคราะห์สภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ในประเด็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

สามารถกำหนดรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ การกำหนดรูปแบบนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ผลจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้วิจัยได้สอบถามถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบที่ดำเนินการโดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการในการนำไปสู่ทิศทางตามที่ต้องการ และมีความเป็นไปได้ ผู้วิจัยแสดงความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และรูปแบบภาวะผู้นำที่ได้พัฒนาขึ้น ดังตารางที่ 4.49

ตารางที่ 4.49 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
การมีอุดมการณ์ (Ideology)	1. ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind) 2. ด้านนโยบาย (Policies) 3. ด้านความตระหนัก (Awareness) 4. ด้านทัศนะคติ (Attitude) 5. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) 6. ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 2. ร่วมสร้างความตระหนักความตระหนัก สร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อตกลงภายในชุมชนในการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. การให้ความรู้กับคนในชุมชน ทั้งนี้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปอาจจะใช้หลักของ การจัดการระบบนิเวศ การพัฒนาแนวนิเวศ	1. ผู้นำมีความรู้นิสัยดีเป็นแบบอย่างให้กับคนในชุมชน ทำหน้าที่ได้ตามหน้าที่ ผู้นำมีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ มีสัจจะในการทำงาน มีการพูดคุยเหมือนพี่น้อง มีความรู้ความสามารถ ไม่ย่อท้อ เห็นแก่ส่วนรวม	1. การส่งเสริมสนับสนุนให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2. การสนับสนุนให้ชุมชนสร้างรายได้จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 3. การส่งเสริมชุมชนให้เป็นชุมชนสีเขียวหรือชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
		4. การบริหารจัดการให้มีความสอดคล้องกับค่านิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น รวมทั้งจะต้องให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนใหญ่ของชุมชน รวมไปถึงการนำเอาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้กระบวนการผลิตพร้อมกับการพัฒนาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเอง		

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)	1. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) 2. ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) 3. ด้านการจัดการ (Manage)	1. การรณรงค์ด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. การพัฒนาให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น	ผู้นำสามารถส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการรวมกลุ่มในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้นแบบ	1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการเปลี่ยนแปลง 2. การส่งเสริมให้ชุมชนบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling)	1. ด้านการจัดการ (Manage) 2. ด้านจิตสำนึก (Conscious mind) 3. ด้านการจัดการ (Manage) 4. ด้านทัศนะคติ (Attitude)	มีความพยายามจะค้นหาแนวทาง รูปแบบทางเลือกต่าง ๆ ที่จะมาบริหารจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ	ผู้นำเป็นคนน่าเชื่อถือ ทำให้ชาวบ้านไว้วางใจ สามารถโน้มน้าวจูงใจคน เด็ดขาดเป็นกันเอง มีไหวพริบเอาจริงเอาจังเข้ากับคนในชุมชนได้	1. การส่งเสริมการสร้างความตระหนักในทรัพยากรชีวภาพในชุมชน

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
				2. การส่งเสริมการฟื้นฟูทรัพยากรชีวภาพในชุมชนและการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างยั่งยืน
การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)	1. ด้านสังคม (Social) 2. ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) 3. ด้านนโยบาย (Policies) 4. ด้านเศรษฐกิจ (Economic)	1. การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 2. การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเศรษฐกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่และพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนในชุมชน	ผู้นำสามารถจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวและการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์สร้างรายได้	1. การส่งเสริมชุมชนให้เกิดความพร้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตลอดจนการให้ความสำคัญกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนสู่การผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์สีเขียว

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)	1. ด้านสังคม (Social) 2. ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) 3. ด้านนโยบาย (Policies)	1. ผู้นำในชุมชนต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบทำงานเป็นทีม 2. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญต่อความสำเร็จของชุมชน	ผู้นำมีศักยภาพในการบริหารจัดการการประชุมสมาคมหมู่บ้านทุกครั้งชุมชนมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อตกลงภายในชุมชนในการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1. การส่งเสริมความร่วมมือเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2. การพัฒนาชุมชนให้พร้อมและสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการสร้างความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจในชุมชน

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence)	3. ด้านทัศนะคติ (Attitude) 4. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) 5. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) 6. ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	1. กลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน 2. ความพยายามหารูปแบบการพัฒนาให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	1. ผู้นำส่งเสริมและกระตุ้นให้คนชุมชนสามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย 2. ผู้นำส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวทางเลือกต่างๆ และการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรายได้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	1. การส่งเสริมให้มีการใช้เหตุผลและหลักฐานเพื่อการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2. การส่งเสริมให้มีการพบปะพูดคุยหรือพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องท้าทายและเป็นโอกาสที่ดีที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	ประเด็นจากการสัมภาษณ์	ประเด็นจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT)	แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงฯ
การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual)	1. ด้านประชากร (Population) 2. ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) 3. ด้านทัศนะคติ (Attitude) 4. ด้านสังคม (Social) 5. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) 6.ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)	1. เน้นงานควบคู่กับความสัมพันธ์ 2. การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1. ผู้นำสนับสนุนส่งเสริมอาสาสมัครในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. ผู้นำส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเสียงจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1. การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน 2. การส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจในตนเอง การมอบหมายงานและการให้คำแนะนำ

ตารางที่ 4.50 การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	รูปแบบภาวะผู้นำ	
		ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสิ่งแวดล้อม
การมีอุดมการณ์ (Ideology) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling)	ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) ด้านจิตสำนึก (Conscious mind) ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat)	
1. การมีอุดมการณ์ (Ideology) 2. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 3. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) 4. การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) 5. การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence)	1. ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind) 2. ด้านการจัดการ (Manage) 3. ด้านทัศนะคติ (Attitude) 4. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) 5. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) 6. ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)	การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility)	
1. การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)	1. ด้านสังคม (Social) 2. ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) 3. ด้านนโยบาย (Policies)	การโน้มน้าว (Persuade)	

212

ตารางที่ 4.50 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	รูปแบบภาวะผู้นำ	
		ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสิ่งแวดล้อม
1. การมีอุดมการณ์ (Ideology) 2. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 3. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) 4. การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)	1. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) 2. ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) 3. ด้านการจัดการ (Manage)	การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect)	
1. การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) 2. การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) 3. การมีอุดมการณ์ (Ideology) 4. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 5. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)	1. ด้านประชากร (Population) 2. ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) 3. ด้านทัศนะคติ (Attitude) 4. ด้านสังคม (Social) 5. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) 6. ด้านนิเวศวิทยา (Ecology)		การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management)
	7. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) 8. ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)		

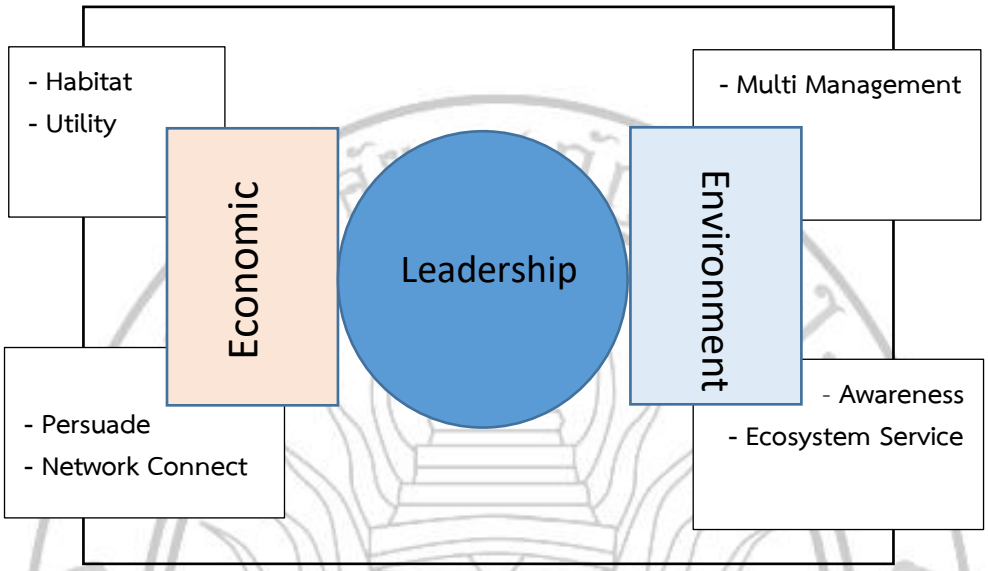
213

ตารางที่ 4.50 (ต่อ)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	รูปแบบภาวะผู้นำ	
		ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสิ่งแวดล้อม
1. การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) 2. การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)	1. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) 2. ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication)		การสร้างความตระหนัก (Awareness)
1. การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) 2. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)	1. ด้านสังคม (Social) 2. ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) 3. ด้านนโยบาย (Policies) 4. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) 5. ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information)		ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service)

214

จากตารางที่ 4.50 สามารถกำหนดเป็นรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่ “MAEPHUN – Model” ดังนี้

ภาพที่ 4.2 รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

จากรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นสามารถกำหนดเป็นรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของผู้นำและการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management) : ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัยพากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ

การสร้างความตระหนัก (Awareness) : ได้แก่ ผู้นำที่มีความสามารถสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service) : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงบริการของระบบนิเวศเพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจสีเขียว

การโน้มน้าว (Persuade) : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) : ได้แก่ การที่ผู้นำชุมชนที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถเข้าไปใช้และสร้างรายได้ก่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility) : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจในชุมชน

การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect) : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในการร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

จากผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ หรือ MAEPHUN – Model ทำให้มองเห็นว่าผู้นำชุมชนต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Environment) และเศรษฐกิจ (Economic) เป็นอันดับแรกก่อน ซึ่งผู้นำชุมชนต้องทำความเข้าใจและให้ความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นยังส่งผลต่อการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ สามารถอธิบายแยกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management) เป็นผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัยพากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ 2) การสร้างความตระหนัก (Awareness) เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service) เป็นผู้นำที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงบริการของระบบนิเวศเพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจสีเขียว ส่วนในด้านเศรษฐกิจ (Economic) ประกอบด้วย 1) การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility) เป็นผู้นำที่สามารถบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน 2) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect) เป็นผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว 3) การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) เป็นผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถเข้าไปใช้และสร้างรายได้ก่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว 4) การโน้มน้าว (Persuade) เป็นผู้นำที่สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญ

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งสามารถเป็นรูปแบบที่ใช้พัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ได้

รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีองค์ประกอบแต่ละประเด็นนำสู่การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการนำไปปฏิบัติ และแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

ตารางที่ 4.51 การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการนำไปปฏิบัติ และแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประเด็นรูปแบบ	แนวทางการกำหนดนโยบาย	แนวทางการวางแผน	แนวทางการนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
1. การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management)	การบริหารจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการ	การจัดการทรัพยากรร่วมในบริเวณพื้นที่	ส่งเสริมความสัมพันธ์คนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะการใช้และการจัดการทรัพยากรชีวภาพและการนำมาใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ	1. ชุมชนท้องถิ่นประสานร่วมมือกันในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมความสัมพันธ์และการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและการจัดการเพื่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ 2. สร้างรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร่วมโดยการประสานชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3. จัดทำแผนแม่บทในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน 4. จัดตั้งกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ โดยการวางหลักเกณฑ์ในการเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ 5. ทบทวนและปรับปรุงกฎระเบียบ ข้อบังคับให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพ ปัจจุบัน โดยส่งเสริมการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 4.51 (ต่อ)

ประเด็นรูปแบบ	แนวทาง การกำหนดนโยบาย	แนวทาง การวางแผน	แนวทาง การนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
2. การสร้างความตระหนัก (Awareness)	การตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	การสร้างความตระหนักในสิ่งแวดล้อมในชุมชน	การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนและการเข้าถึงประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเชิงสังคม	1. สร้างมาตรการในการเสริมสร้างความตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยความร่วมมือของชุมชนควบคุมและเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2. สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนส่งเสริมให้เยาวชนและคนรุ่นใหม่เข้ามาดำเนินการ 3. พัฒนาคนและชุมชนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและเป็นชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว 4. ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับนักเรียนและเยาวชนในชุมชน 5. เสริมสร้างองค์ความรู้และความตระหนักแก่คนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน

219

ตารางที่ 4.51 (ต่อ)

ประเด็นรูปแบบ	แนวทาง การกำหนดนโยบาย	แนวทาง การวางแผน	แนวทาง การนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
3. ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service)	การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศบริการ	การส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพในชุมชน	การสนับสนุนการใช้ทรัพยากรชีวภาพบนพื้นฐานชุมชนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ	1. การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic)ในชุมชน 2. กำหนดเป้าหมายของระบบนิเวศอย่างสมดุลและการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 3. ลดความขัดแย้งทางในชุมชน อันเกิดจากการนำทรัพยากรธรรมและสิ่งแวดล้อมไปใช้ประโยชน์ 4. การแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศเดียวกันอย่างเป็นธรรม 5. การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการบนฐานชุมชนโดยการประยุกต์ใช้กลไกชดเชยตอบแทนคุณค่าของระบบนิเวศ

220

ตารางที่ 4.51 (ต่อ)

ประเด็นรูปแบบ	แนวทาง การกำหนดนโยบาย	แนวทาง การวางแผน	แนวทาง การนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
4. การโน้มน้าว (Persuade)	การรับมือการสภาวะที่เปลี่ยนแปลง	การสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	การส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและการรับมือการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศ	1. ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2. การปรับตัวรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติในพื้นที่ 3. กำหนดนโยบายและมาตรการที่เอื้อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นธรรมตามวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมโดยไม่ขัดต่อข้อกฎหมาย 4. สนับสนุนให้มีการปลูกไม้และพืชเศรษฐกิจเศรษฐกิจในชุมชน

221

ตารางที่ 4.51 (ต่อ)

ประเด็นรูปแบบ	แนวทาง การกำหนดนโยบาย	แนวทาง การวางแผน	แนวทาง การนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
5. การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat)	การพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพชุมชน	การพัฒนาภูมิ-สถาปัตย์สู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	การส่งเสริมให้ความรู้การพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	1. การรักษาพื้นที่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนร้อยละ 40 2. การปรับเปลี่ยนภูมิสถาปัตย์ในชุมชนให้สอดคล้องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 3. สนับสนุนการจัดการพื้นที่ชุมชน ม่งสู่การเป็นชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 4. การจัดตั้งพื้นที่สงวน เป็นกลไกในการ ส่งเสริมการดำรง รักษาคุณค่า ตลอดจนอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 4.51 (ต่อ)

ประเด็นรูปแบบ	แนวทาง การกำหนดนโยบาย	แนวทาง การวางแผน	แนวทาง การนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
6. การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility)	การพัฒนามูลค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	การสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนและการเข้าถึงประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ	การส่งเสริมชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรชีวภาพและผลิตภัณฑ์สีเขียวเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	1. เสริมสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการผลิต และการเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2. พัฒนาปัจจัยการส่งเสริมและคุณภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 3. การส่งเสริมให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ไม่เป็นภาระต่อสิ่งแวดล้อม 4. ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง 5. พัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศการ สื่อสารและเครือข่ายข้อมูลด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.51 (ต่อ)

ประเด็นรูปแบบ	แนวทาง การกำหนดนโยบาย	แนวทาง การวางแผน	แนวทาง การนำไปปฏิบัติ	แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
7. การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect)	ความร่วมมือทุกภาคส่วน	การสนับสนุนความร่วมมือในการพัฒนาทรัพยากรชีวภาพในชุมชน	การส่งเสริมให้ชุมชนประสานความร่วมมือพัฒนาเครือข่ายเพื่อการบริหาจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน	1. กำหนดมาตรการทางสังคม จากการมีส่วนร่วม และรับรู้ข้อมูลเพื่อการกำกับและตรวจสอบ 2. สนับสนุนเครือข่ายชุมชนในการเพาะขยายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเชิงพาณิชย์ 3. มีการเสริมบทบาทภาคีเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน รวมถึงการเข้ามาร่วมเป็นกลไกหนึ่ง ในการติดตาม ตรวจสอบ เฝ้าระวัง และป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม 4. สร้างศักยภาพการจัดการและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้แก่ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ให้สามารถจัดการสภาพแวดล้อมในภูมิภาคได้โดยปราศจากมลพิษ 5. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย ชุมชนในท้องถิ่นและหน่วยงานผู้รับผิดชอบ จัดทำบัญชีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เปราะบาง

224

ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยดำเนินการโดยให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนทั้งหมด 15 คน ที่มีความรู้ในด้านภาวะผู้นำและการนำชุมชน 5 คน ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว 5 คน และด้านการบริหารจัดการทรัยพากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 คน ในการประเมินรูปแบบ เก็บข้อมูลจากแบบประเมินรูปแบบกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องให้ได้ ซึ่งรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมิน โดยใช้สถิติร้อยละในการหาค่าเฉลี่ยของรูปแบบ

ตารางที่ 4.52 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	6	53.3
หญิง	7	46.7
รวม	15	100.0

จากตารางที่ 4.52 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมินตามสถานภาพส่วนตัว พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.7 เป็นเพศชาย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 53.3

ตารางที่ 4.53 จำนวนร้อยละด้านอายุของผู้ตอบแบบประเมิน

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
30 – 40 ปี	3	20.0
41 – 45 ปี	1	6.7
51 – 55 ปี	4	26.7
56 – 60 ปี	5	33.3
มากกว่า 60 ปี	2	13.3
รวม	15	100.0

จากตารางที่ 4.53 แสดงจำนวนร้อยละด้านอายุของผู้ตอบแบบประเมิน พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ อายุ 56 – 60 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 อายุ 51 – 55 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 อายุ 30 – 40 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และอายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3

ตารางที่ 4.54 จำนวนร้อยละด้านการศึกษาของครูผู้ตอบแบบประเมิน

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	5	33.3
ปริญญาตรี	10	66.7
รวม	15	100.0

จากตารางที่ 4.54 แสดงจำนวนร้อยละด้านการศึกษาของผู้ตอบแบบประเมิน พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3

ตารางที่ 4.55 จำนวนร้อยละด้านรายได้ของผู้ตอบแบบประเมิน

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15,000 บาท	3	20.0
15,001 – 20,000 บาท	2	13.3
มากกว่า 20,000 บาท	10	66.7
รวม	15	100.0

จากตารางที่ 4.55 แสดงจำนวนร้อยละด้านรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีรายได้ มากกว่า 20,000 บาท จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และมีรายได้ 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3

ผลจากการประเมินความเหมาะสมของตรวจสอบรูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 4.56 การตรวจสอบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ที่	ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความเหมาะสม	อันดับ
1	**การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management)** : ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัยพากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ	4.13	0.83	มาก	4
2	**การสร้างความตระหนัก (Awareness)** : ได้แก่ ผู้นำที่มีความสามารถสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.26	0.88	มาก	3
3	**ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service)** : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงบริการของระบบนิเวศเพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจสีเขียว	4.00	1.00	มาก	5
4	**การโน้มน้าว (Persuade)** : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.00	1.25	มาก	5

ตารางที่ 4.56 (ต่อ)

ที่	ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความเหมาะสม	อันดับ
5	**การพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat)** : ได้แก่ การที่ผู้นำชุมชนที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถเข้าไปใช้และสร้างรายได้ ก่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.26	0.88	มาก	3
6	**การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility)** : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจในชุมชน	4.40	0.63	มาก	1
7	**การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect)** : ได้แก่ ผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในการร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว	4.33	0.89	มาก	2
		4.19	0.91	มาก	

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวนทั้งหมด 15 คน ที่มีความรู้ในด้านภาวะผู้นำและการนำชุมชน 5 คน ด้านชุมชนเศรษฐกิจ

สีเขียว 5 คน และด้านการบริหารจัดการทรัยพากรและสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 คน ดำเนินการประเมินผลการประเมิน ดังนี้

รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ หรือ “MAEPHUN – Model” จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ อยู่ในระดับมาก โดยแต่ละองค์ประกอบ พบว่า

ลำดับที่ 1 ได้แก่ การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility) : ผู้นำที่สามารถบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน

ลำดับที่ 2 ได้แก่ การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect) : ผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในการร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ลำดับที่ 3 ได้แก่ การสร้างความตระหนัก (Awareness) : ผู้นำที่มีความสามารถสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) : ผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถเข้าไปใช้และสร้างรายได้ก่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีผลการประเมินเท่ากัน

ลำดับที่ 4 ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management) : ผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ

ลำดับที่ 5 ได้แก่ ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service) : ผู้นำที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงบริการของระบบนิเวศเพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจสีเขียว และการโน้มน้าว (Persuade) : ผู้นำที่สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีผลการประเมินเท่ากัน

ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินทั้ง 15 คน ยังให้ความเห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น หรือ “MAEPHUN – Model” มีความสำคัญ โดยเฉพาะผู้นำที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ เพราะปัจจุบันไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าที่ควรและการเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม รูปแบบที่พัฒนาขึ้นถือเป็นสิ่งสำคัญมากที่ควรดำเนินการ อีกทั้งในชุมชนพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์มีต้นทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากอยู่แล้วแต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี หากสามารถดำเนินการบริหารจัดการหรือมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีก็จะสามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ และเพื่อประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และ 3) เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ดำเนินวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก โดยที่ผู้นำชุมชนแสดงความคิดเห็นว่าด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การมีอุดมการณ์ (Ideology) อยู่ในระดับมาก

ส่วนของปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ จากการศึกษาพบว่า แปรอิสระศึกษาทั้งหมด 15 ชุด และมีตัวแปรที่ผ่านเข้ามาในสมการด้วยกันมีเพียง 13 ชุด ที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านการสื่อสารมวลชน (Communication) ด้านจิตสำนึก (Conscious Mind) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านประชากร (Population) ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) ด้านนโยบาย (Policies) ด้านที่อยู่อาศัย (Residence) ด้านสังคม(Social) ด้านความตระหนัก (Awareness) ด้านทัศนะคติ (Attitude) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ด้านการจัดการ (Manage) ทั้งนี้ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สามารถอธิบายค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ (B) 0. 041, 0.077, 0.092, 0.062, 0.064, 0.209, 0.069, 0.064, 0.169, 0.043, 0.256, – 0.079, และ – 0.026 และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) 0.006, 0.002, 0.002, 0.003, 0.001, 0.005, 0.001, 0.001, 0.004, 0.001, 0.008, 0.005, และ 0.004 ตามลำดับ เขียนเป็นสมการได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว = – 0.137 (Constant) + 0.041 (Communication) + 0.077 (Conscious Mind) + 0.092 (Economic) + 0.062 (Population) + 0.064 (Ecology) + 0.209 (Information) + 0.069 (Policies) + 0.064 (Residence) + 0.169 (Social) + 0.043 (Awareness) + 0.256 (Attitude) + – 0.079 (Environment) + – 0.026 (Manage)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว = 0.006 (Communication) + 0.002 (Conscious Mind) + 0.002 (Economic) + 0.003 (Population) + 0.001 (Ecology) + 0.005 (Information) + 0.001 (Policies) + 0.001 (Residence) + 0.004 (Social) + 0.001 (Awareness) + 0.008 (Attitude) + 0.005 (Environment) + 0.004 (Manage)

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนในแต่ละประเด็นสามารถถอดบทเรียน ถอดองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ได้เป็นประเด็น ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม สร้างความตระหนักความตระหนัก สร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลงภายในชุมชนในการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการส่งเสริม

มีการจัดตั้งผู้รับผิดชอบ แต่งตั้งคณะกรรมการในชุมชนเข้ามาดูแลบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้กับคนในชุมชน ทั้งนี้ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปอาจจะใช้หลักของ การจัดการระบบนิเวศ การพัฒนาแนวนิเวศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของแรงงาน และความสามารถของคนในชุมชนท้องถิ่นเอง โดยการบริหารจัดการให้มีความสอดคล้องกับค่านิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น รวมทั้งจะต้องให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนใหญ่ของชุมชน รวมไปถึงการนำเอาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในกระบวนการผลิต พร้อมกับการพัฒนาความรู้ความสามารถของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเอง

2. ผู้นำในชุมชนต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบทำงานเป็นทีม เน้นงานควบคู่กับความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญต่อความสำเร็จของชุมชน ผู้นำจึงเสนอกลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน เน้นการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว จากการศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนทำให้มองเห็นว่า ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความพยายามจะค้นหาแนวทาง รูปแบบ และทางเลือกต่าง ๆ ที่จะมาบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเสี่ยงจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจรายได้จากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จึงทำให้เกิดความพยายามหารูปแบบการพัฒนาให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเศรษฐกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่และพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนในชุมชน การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในการดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ “MAEPHUN-Model” จากการประเมินความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ โดยแต่ละองค์ประกอบ พบว่า

ลำดับที่ 1 ได้แก่ การใช้ประโยชน์สูงสุด (Utility) : ผู้นำที่สามารถบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน

ลำดับที่ 2 ได้แก่ การเชื่อมโยงเครือข่าย (Network Connect) : ผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในการร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ลำดับที่ 3 ได้แก่ การสร้างความตระหนัก (Awareness) : ผู้นำที่มีความสามารถสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) : ผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถเข้าไปใช้และสร้างรายได้ก่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีผลการประเมินเท่ากัน

ลำดับที่ 4 ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย (Multi Management) : ผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ

ลำดับที่ 5 ได้แก่ ระบบนิเวศบริการ (Ecosystem Service) : ผู้นำที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงบริการของระบบนิเวศเพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจสีเขียว และการโน้มน้าว (Persuade) : ผู้นำที่สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีผลการประเมินเท่ากัน

ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินทั้ง 15 คน ยังให้ความเห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น หรือ “MAEPHUN – Model” มีความสำคัญ โดยเฉพาะผู้นำที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ เพราะปัจจุบันไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าที่ควรและการเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม รูปแบบที่พัฒนาขึ้นถือเป็นสิ่งสำคัญมากที่ควรดำเนินการ อีกทั้งในชุมชนพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์มีต้นทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากอยู่แล้วแต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี หากสามารถดำเนินการบริหารจัดการหรือมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีก็จะสามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้มองเห็นว่าผู้นำมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการชุมชนในทุกมิติ เพราะผู้นำเป็นผู้ที่สามารถจะสั่งการให้ชุมชนไปในทิศทางที่ได้กำหนดไว้ การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเรื่องที่สังคมทั่วไปให้ความสนใจ ทั้งนี้ ผู้นำเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมี

องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Modeling) สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิชาติ พานสุวรรณ (2558) กล่าวว่า ผู้นำชุมชนควรเป็นผู้ที่มีความเก่งและความดีควบคู่กันไป ด้านความเก่ง ผู้นำชุมชนควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ มีความรู้ทางการศึกษา สามารถวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคของชุมชนได้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคต และเตรียมการณ์รองรับได้ แก้ไขปัญหาได้ทันเวลา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้นำชุมชนสามารถคิดได้ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้เอง มีความเฉลียวฉลาด มีการวางแผนการทำงาน ผู้นำชุมชนต้องวางแผนก่อนการทำงาน มีการกำหนดเป้าหมายในการทำงานทุกครั้ง สามรถกำหนดมาตรฐานในการทำงานได้ มีการติดตามและประเมินผลการทำงาน มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน มั่นใจในตนเอง กล้าตัดสินใจ ด้านความดี ผู้นำชุมชนควรมีคุณลักษณะ ดังนี้ มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ มนุษยสัมพันธ์ดี วางตัวเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน มีความรับผิดชอบ ปรับปรุงและพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ ทั้งนี้ การเป็นแบบอย่างที่ดีต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน ทั้งการสร้างวัฒนธรรมการทำงาน หรือการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture) ผลจากการศึกษานี้ ทำให้มองเห็นว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือการสร้างวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ผู้นำที่สามารถสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้ย่อมประสบความสำเร็จในการดำเนินการ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุธีญา พรหมมาก (2554) ที่ได้ทำการศึกษา ภาวะผู้นำกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ว่า ต้องเร่งสร้างความเข้าใจกับภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง รู้ถึงสิทธิ์ และกระบวนการการเข้ามามีส่วนร่วม จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างฝ่ายบริหารกับประชาชน เพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง เพิ่มช่องทางการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากการสร้างการมีส่วนร่วมแล้ว ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)

จากการศึกษา ทำให้เข้าใจการนำชุมชนของผู้นำว่า ต้องมีการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ตามด้วย ทั้งนี้ อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา (2561) กล่าวว่า Inspirational Leadership คือ ผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตาม หมายถึง ความสามารถที่จะชี้แนะ และจูงใจผู้อื่นด้วยวิสัยทัศน์ที่มีพลังโน้มน้าวจิตใจ เป็นทักษะที่ทำให้ผู้นำมองการณ์ไกล และเป็นความสามารถที่ช่วยสร้างความน่าตื่นเต้นในการทำงานให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกคน ประกอบไปด้วย ปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การค้นหาคุณค่าในการทำงาน คนเราจะสามารถทำงานอย่างเต็มที่ได้หากมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่

กำลังทำ คนเราภูมิใจในงานที่ตนเองทำและเข้าใจว่างานที่ทำนั้นมีความหมายต่อพวกเขาอย่างไร ความมุ่งมั่น ที่มีอยู่ภายในจะผลักดันให้ตัวของเขาเองพยายามสร้างความสำเร็จ เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น ผู้นำที่ดีต้องเชื่อมโยงและชี้ให้เห็นและเข้าใจได้ว่างานที่พวกเขาทำอยู่นั้นมีคุณค่าต่อพวกเขา และเป็นจุดเชื่อมต่อที่จะนำพวกเขาไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการได้อย่างไร 2) การนำด้วยวัฒนธรรม วัฒนธรรมองค์กรไม่ใช่เพียงแค่แนวความคิด (Concept) แต่วัฒนธรรมองค์กรเป็นแกนสำคัญสำหรับความยั่งยืน วัฒนธรรมในองค์กรสามารถเกิดขึ้นได้จากค่านิยมและวิสัยทัศน์ขององค์กรในการที่จะก้าวไปสู่จุด ๆ หนึ่ง แต่การทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมตรงนี้ได้นั้นต้องอาศัยการทำงานอย่างหนักของผู้นำในการสื่อสาร และถ่ายทอดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและค่านิยมออกมาเป็นรูปธรรม เป็นพฤติกรรมที่วัดได้ และส่งต่อความเข้าใจเหล่านี้ไปสู่พนักงานอย่างชัดเจน 3) ความเชื่อมั่นในตัวพนักงาน ความเชื่อมั่น เป็นสิ่งที่ไม่ได้สร้างกันง่าย ๆ ต้องใช้เวลา ผู้นำที่ยืนเฉย ๆ และชี้นิ้วสั่งงานให้พนักงานทำตามอย่างเดียว คงไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นได้ ผู้นำที่ต้องการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธา ต้องเริ่มต้นจากการเชื่อมั่นในตัวพนักงานก่อน แล้วความเชื่อมั่นนั้นจะนำไปสู่ความมุ่งมั่น ความผูกพันและ ความภักดีของพนักงานต่อไป 4) การสร้างความโปร่งใส ความโปร่งใสในการทำงาน ความผิดพลาดเพียงนิดเดียวอาจนำไปสู่หายนะได้ เพราะด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ฉับไว ทั้ง Facebook และ Twitter ทำให้ความผิดพลาดสามารถถ่ายทอดถึงสาธารณชนได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว

ดังนั้น ผู้นำต้องยอมรับและปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อให้สามารถเข้าสู่ยุคของการสื่อสารที่รวดเร็วเช่นนี้ได้ ผู้นำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในแง่ของความโปร่งใส และ 5) การเชื่อมโยงเครือข่ายและความสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายและการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันภายในทีมระหว่างทีม หรือกับผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ นอกจากนี้ ผู้ศึกษาวิจัยยังพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การมีความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ผู้นำต้องมีความคิดสร้างสรรค์ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ สิรินทร แซ่ฉั่ว (2553) ว่า บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขจากการได้ทำงานที่ตนเองรัก งานมีความอิสระ และมีเอกลักษณ์ของงาน กฎระเบียบและเวลางานที่ยืดหยุ่น การได้ลาพักผ่อนติดต่อกัน การได้รับคำชมเชยและการยอมรับ มีความสัมพันธ์อันดีกับหัวหน้างานเป็นสิ่งสำคัญมากต่อความสุขในการทำงาน ในขณะที่การจ่ายค่าตอบแทน ความมั่นคงในงาน ความสมดุลในชีวิตการทำงาน และปริมาณงาน ยังมีในระดับที่ค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่น และการมีอุดมการณ์ (Ideology) สอดคล้องกับการศึกษาของ บงกชมาศ เอกเอี่ยม (2561)

ว่าผู้นำชุมชนมีพฤติกรรมแบบทั้งมุ่งคนหรือมุ่งสัมพันธ์และมุ่งงานโดยผู้นำชุมชนมีพฤติกรรมแบบมุ่งทีมงานและการมีส่วนร่วมมากที่สุด ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานได้มาก และมีผลการดำเนินงานที่ดี นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ยังมีลักษณะของผู้นำแบบเน้นงานร่วมกับเน้นสัมพันธ์ ทำให้มีการการตั้งเป้าหมายและกำหนดแนวทางการทำงานแก่คนในชุมชน แต่ยังคงมอบหมายการตัดสินใจแก่ประชาชนในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อเสริมสร้างการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลจากการศึกษาดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อน โดยเฉพาะผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ เบอร์น (Burns, 1992, 175) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ผู้นำและผู้ตามมีปฏิสัมพันธ์กันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทั้งสองฝ่าย คือ เปลี่ยนผู้ตามไปเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผู้นำการเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้นำแบบจริยธรรม กล่าวคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม และจะกระตุ้นตามให้เกิดความสำนึก และยกระดับความต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) และทำให้ผู้ตามเกิดจิตสำนึกของอุดมการณ์ที่ยึดถือค่านิยมเชิงจริยธรรม เช่น อิสรภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาค สันติภาพ และสิทธิมนุษยชน สอดคล้องกับ คูซส์และพอสเนอร์ (Kouzes and Posner, 2007, 15) ที่เชื่อว่าการเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่สามารถสอนได้ โดยผู้นำได้รับอำนาจอิทธิพลจากผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน ในขณะที่ความเป็นผู้นำมาจากความเชื่อที่มั่นคงต่อวัตถุประสงค์และเต็มใจที่จะแสดงออกซึ่งวัตถุประสงค์ ดังกล่าว ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องแสดงภาวะผู้นำของตนใน 5 ด้าน ได้แก่ กล้าท้าทายต่อกระบวนการ (Challenging the Process) สร้างแรงดลใจต่อวิสัยทัศน์ร่วม (Inspiring a Shared Vision) เพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานให้ผู้อื่น (Enabling Others to Act) เป็นต้นแบบนำทาง (Modeling the Way) และการกระตุ้นหัวใจ (Encouraging the Heart) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ สำเนา หมื่นแจ่ม (2555) กล่าวว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ การมีอุดมการณ์ ซึ่งเป็นแนวทางหลักของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันโดยการศึกษาซึ่งสอดคล้องกันกับแนวคิดของสำเนา หมื่นแจ่ม (2555) ที่ได้กล่าวมา ความแตกต่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ จุดเน้นของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยมีการเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นจุดเน้นเป็นอันดับแรก นอกจากจะสอดคล้องกับแนวคิดของสำเนา หมื่นแจ่ม ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ ยังมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอีก 2 ประการ ได้แก่ การกระตุ้นใช้ปัญญา และการคำนึงถึงปัจเจกบุคคล

ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้นำชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์แต่ละชุมชนมีความมุ่งมั่นในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในอย่างมีประสิทธิภาพอันนำไปสู่การเป็นชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาครั้งนี้ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ นอกจากการศึกษาภาวะผู้นำแล้ว สิ่งสำคัญน่าสนใจ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ผู้นำชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีอยู่หลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านความตระหนัก (Awareness) จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ผู้นำต้องมีการสร้างความตระหนักเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะความเสี่ยงและปัญหาที่จะเกิดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ดวงฤดี กิตติจารุดุลย์ (2557) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและความตระหนักด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง พบว่า ความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการบริหารจัดการความเสี่ยงมีความสัมพันธ์กับทัศนคติและความตระหนักในการบริหารจัดการความเสี่ยง ในการสร้างทัศนคติและความตระหนักของพนักงานองค์กรให้ยั่งยืน โดยการให้ความสำคัญกับการฝึกอบรม การสื่อสารประชาสัมพันธ์และการแบ่งปันกรณีศึกษา (Share Case Study) เกี่ยวกับการบริหารจัดการความเสี่ยง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนี้ ทั้งนี้เพราะว่าการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสิ่งแรกคือ ต้องเกิดความตระหนักในเรื่องปัญหาที่จะเกิดขึ้น หรือความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นของการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน พบว่าปัจจัยด้านนโยบาย (Policies) ส่งผลทำให้ผู้นำชุมชนเกิดการส่งเสริมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งนี้ ศศิภา พิทักษ์ศานต์ (2556) กล่าวว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำและความผูกพันต่อองค์การมีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวก ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและส่งผลทำให้ความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าความสำเร็จของผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอยู่หลายองค์ประกอบสำคัญ ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า ปัจจัยด้านการจัดการ (Manage) และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งบงกชมาศ เอกเอี่ยม (2561) กล่าวว่า ปัจจัยภายในชุมชนมีความสำคัญสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ของผู้นำชุมชนมากกว่าปัจจัยภายนอก ซึ่งจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

พบว่า ปัจจัยภายนอกหลายอย่างไม่อาจควบคุมได้ เช่นในเรื่องกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับต่าง ๆ แต่สำหรับปัจจัยภายในชุมชนนั้น หากผู้นำสามารถบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกับคนในชุมชนได้ดี ผลสำเร็จก็จะเป็นไปอย่างทั่วถึง เพราะทุกคนช่วยกัน ทั้งนี้ การศึกษาของ พุทธินันทน์ บุญเรือง (2559) ที่ศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่น ประการหนึ่ง ได้แก่ ปัจจัยด้านนิเวศวิทยาที่ส่งผลต่อพื้นที่ของคนในชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ปัจจัยด้านนิเวศวิทยาเป็นปัจจัยที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ เพราะการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ หรือนิเวศวิทยาทั้งสิ้น

การศึกษาวิจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมครั้งนี้ ผลการศึกษายังพบว่า มีปัจจัยด้านนิเวศวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ พุทธินันทน์ บุญเรือง (2555) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแลนั้นมีปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และที่อยู่อาศัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ผลจากการศึกษาดังกล่าว ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของผู้ศึกษาวิจัยว่าในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ต้องอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการ ผลการศึกษาพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา (Ecology) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic) ปัจจัยด้านทัศนะคติ (Attitude) ปัจจัยด้านประชากร (Population) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture) ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย (Residence) ปัจจัยด้านสื่อสารมวลชน (Communication) และปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร (Information) จากประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนทำให้มองเห็นว่า ปัจจัยดังกล่าวมีความสำคัญสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุตรดิตถ์สิ่งสำคัญ คือ ความตระหนัก เพราะชุมชนพื้นที่อาศัยเนื่องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าไม้เป็นส่วนใหญ่ การดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันในชุมชน เนื่องด้วยป่าไม้จึงมีความตระหนักเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง คือ ปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกันกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตสำนึก และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า แต่ละชุมชนในพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์มีป่าไม้ล้อมรอบเป็นส่วนใหญ่ มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว สอดคล้องกับการศึกษาของ วีระชัย เอตะนาม (2552) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อมของชุมชน พบว่า การดำเนินกิจกรรมป่าชุมชนในปัจจุบันทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม มีความรักและหวงแหนในป่าชุมชนของตนส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันในการช่วยรักษาดูแลป่าชุมชนของตนเป็นอย่างดี โดยประชาชนเป็นฝ่ายคิดริเริ่ม ตัดสินใจและดำเนินโครงการนั้น ๆ ทั้งนี้ ปัจจัยที่ได้จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดอุตรดิตถ์ให้ความสนใจและตระหนักตั้งแต่ระดับนโยบาย การจัดการ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ตลอดจนการสื่อสารมวลชล สอดคล้องกับ สุวิทย์ วรรณศรี และวัชรา วรรณศรี (2553, บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตำบลต่าง ๆ เขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การเข้ารับการอบรม การรับรู้ข่าวสาร และ สถานภาพในองค์การบริหารส่วนตำบล มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน

รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ได้พัฒนาขึ้น ได้แก่ “MAEPHUN – Model” เป็นรูปแบบที่สามารถดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำในชุมชนพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีจุดมุ่งหมายในการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นมาทำให้มองเห็นได้ว่า ผู้นำในชุมชนมีความมุ่งมั่นในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน สอดคล้องกันกับการศึกษาของ วิสาขา ภู่จินดา และคณะ (2560) ที่ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย พบว่า การจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุอยู่ในเกณฑ์ดีมาก โดยปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากที่สุด คือ การดำเนินงานอาสาสมัครหรือจิตอาสา ปัญหามลพิษหรือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง ดินทรุด ดินถล่ม และพายุ การดำเนินการดูแลหรือจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า การดำเนินการอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และการบังคับใช้กฎหมายหรือกำหนดมาตรการ แผนงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ พบว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาว่า โดยสภาพพื้นที่ของจังหวัดอุตรดิตถ์เป็นพื้นที่ป่าเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นทุกคนเห็นความสำคัญ ตระหนักรู้เข้าใจ โดยเฉพาะในเรื่องของผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้คนในชุมชนโดยผู้นำชุมชนให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะนำชุมชน พัฒนาชุมชน บริหารจัดการ

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น สิ่งที่น่าสนใจของรูปแบบภาวะผู้นำที่ได้พัฒนาขึ้นนั้น ไม่ใช่เป็นรูปแบบใหม่ แต่เป็นทิศทางมุ่งเป้าประเด็นในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกันกับการศึกษาของ บงกชมาศ เอกเอี่ยม (2561) ว่า ผู้นำมีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบทำงานเป็นทีม เน้นงานควบคู่กับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญต่อความสำเร็จของชุมชน ผู้นำจึงเสนอกลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน เน้นการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้ทรัพยากร วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องตรงกันผู้ศึกษาวิจัยว่า ผู้นำในชุมชนจะพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับและตอบสนองต่อสภาพบริบท และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่สำหรับจังหวัดอุตรดิตถ์

จากการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว หรือ “MAEPHUN – Model” ทำให้มองเห็นว่าภาวะผู้นำที่ได้พัฒนาขึ้นสามารถรองรับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว สามารถเสริมสร้างรายได้ในการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับการศึกษาของ ฤทธิบาน สุชีวะกุล และคณะ (2557) ที่ศึกษารูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์ปัจจุบันศักยภาพการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานแปลผลระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านการพัฒนาการจัดการป่าชุมชน ด้านการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ผลการสร้างรูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ประกอบด้วย 5 มิติ 10 โครงการ ได้แก่ มิติที่ 1 ด้านการพัฒนาองค์กรจัดการป่าชุมชนให้เข้มแข็ง มิติที่ 2 เป็นแหล่งอาหารและปัจจัย 4 มิติที่ 3 เป็นป่าชุมชนที่มีรูปพื้นที่ลุ่มน้ำต่อเนื่องกันไป มิติที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ และมิติที่ 5 เป็นแหล่งเรียนรู้และนันทนาการ เมื่อแปลงเป็นโครงการเพื่อนำไปสู่การดำเนินการ ประกอบด้วย 10 โครงการ และ 3) ผลการทดลองใช้และประเมินผลพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน การประเมินความเป็นไปได้ พบว่า มีความเป็นไปได้ระดับมากทุกมิติและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์พบว่าภาพรวมทุกโครงการมีการดำเนินงานในระดับมาก รุ่งทิพย์ บำรุงสุข (2555) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมจะเป็นการมุ่งสร้างกระบวนการในการเรียนรู้

การสร้างจิตสำนึกและการสอนให้รู้จักมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม สิ่งสำคัญคือสามารถชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และโทษของการทำลายสิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่ การทิ้งขยะลงแม่น้ำก็จะทำให้เกิดน้ำเน่าเสีย ไม่สามารถนำมาใช้งานประโยชน์ได้ เกิดมลภาวะที่เป็นพิษทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และทางดิน ในด้านการสร้างจิตสำนึกก็จะมุ่งเน้นที่การปลูกฝังให้รู้จักรักธรรมชาติ รักสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากคนในครอบครัว ชุมชน สังคม ตลอดจนการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกที่ดีได้ชัดเจน ทั้งการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งแล้วยังสร้างความรักและความสามัคคี

การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ สิ่งสำคัญ คือ ความมุ่งมั่นของผู้นำในการที่จะบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะการเป็นแบบอย่างที่ดี วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม การสร้างแรงบันดาลใจ ความริเริ่มสร้างสรรค์ การมีอุดมการณ์ เป็นหัวใจหลักสำคัญของการอำนวยการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจัยด้านความตระหนักนโยบาย การจัดการ สิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ ทัศนะคติ ประชากร วัฒนธรรม ที่อยู่อาศัย สื่อสารมวลชน และการรับรู้ข่าวสาร ที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การดำเนินการในส่วนต่าง ๆ สิ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้ ผู้นำจะดำเนินการได้ต้องมีรูปแบบที่ชัดเจน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นไม่ใช่เป็นรูปแบบตายตัว แต่เป็นจุดเริ่มต้นในการมุ่งทิศทางของการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ผลของรูปแบบจะสำเร็จได้ โดยไม่ต้องอาศัยผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อมุ่งประโยชน์ของชุมชนและส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ดังนี้

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาวะผู้นำของผู้นำในชุมชนที่มีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งผู้นำจะบริหารจัดการ โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ แต่ควรจะให้เยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม หรือการสร้างความ

ตระหนัก ความหวงแหนต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งนี้ อาจร่วมมือกับสถานศึกษา หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ประสานร่วมมือจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเยาวชน

2. การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ผู้นำในพื้นที่จะมีบทบาทเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ หน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการร่วมมือในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดการอบรม การจัดกิจกรรม การส่งเสริม และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

3. รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้ “MAEPHUN – Model” เป็นเพียงรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนเท่านั้น ควรนำรูปแบบ “MAEPHUN – Model” มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ ควรมีการนำวิธีการบริหารงานเหล่านั้นมาเปรียบเทียบกัน เพื่อค้นหาวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวว่า วิธีใดที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลในบริบทของชุมชนพื้นที่ และความสะดวกต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์มากที่สุด

2. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมาศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

3. ควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานต่อไป

4. ควรศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงตามทิศทางและนโยบายการพัฒนาประเทศ

5. ควรศึกษาผลกระทบของการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนต่อไป

6. สภาพและปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ แต่ละแห่งมีสภาพและปัญหาต่างกัน บริบทต่างกัน ควรจะศึกษาเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการพัฒนาในแต่ละพื้นที่

7. ควรมีการศึกษาผลการนำรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้กับองค์กรหรือชุมชนเพื่อสร้างองค์กรหรือชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวต้นแบบ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ชุมชนท้องถิ่นควรนำแนวการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ไปใช้ในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการนำไปใช้

2. ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ควรนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อวางแผนปฏิบัติงานประจำปีของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ

3. ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ ควรนำผลการวิจัยไปวางแผนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรนำรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้หรือปรับใช้กับองค์กรหรือชุมชน เพื่อสร้างองค์กรหรือชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวที่เป็นรูปธรรมต่อไป

MAI RAJABHAT UNI

บรรณานุกรม

กนกวรรณ แก้วอุไทย. (2555). *การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนแบบเน้นประสบการณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาอุทยาน นันทนาการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เกษม จันทร์แก้ว. (2556). *การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เกษม จันทร์แก้ว. (2540). *โครงการสหวิทยาการบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กุสุมา จ้อยช้างเนียม. (2547). *แรงจูงใจในการทำงานของพนักงานสำนักงานใหญ่ บมจ. ธนาคารกสิกรไทย*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2554). *สถิติพลังงานของประเทศไทย 2554*. สืบค้นจาก http://www.dede.go.th/dede/images/stories/stat dede/up16mar 55/Thailand%20Energy%20Statisitcs-2011(preliminary)-update 16%20M%2012.pdf.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2558). *คู่มือการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.

โกมล บัวพรหม. (2553). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 3*. (ภาคนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี).

กองการพัฒนาชุมชน สำนักพัฒนาสังคม. (2560). *อำนาจหน้าที่สำนักพัฒนาสังคม*. สืบค้นจาก http://www.bangkok.go.th/upload/user/00000103/aumnad/Role.jpg.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2536). *ประชากรกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกื้อ วงค์บุญสิน. (2538). *ประชากรกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2545). *ประชากรกับการพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ขนิษฐา ยาวะโนภาส. (2554). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฉลากลดคาร์บอน กรณีศึกษา: นักศึกษาปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 13*(5), 1 – 13.

คัมภีร์ สุดแท้. (2553). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก.* (ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม).

จริญญา จินา. (2551). *การวางแผนและการพัฒนาจัดการสิ่งแวดล้อม ณ วนอุทยานไม้กลายเป็นหิน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก.* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

จีระ หงส์ลดารมณ์. (2552). *ผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ.* สืบค้นจาก https://www.gotoknow.org/posts/395857

จารุวรรณ กมลสินธุ์. (2548). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมนวนคร.* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์).

จิรวรรณ เล่งพาณิชย์. (2554). *โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น).

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. (2558). *การพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2549). *จิตวิทยาสังคม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ ชุนหะศรี. (2557). *พฤติกรรมการลดคาร์บอนฟุตพริ้นท์: กรณีศึกษาบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง. (*สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล).

ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2542). *เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาหลักและทฤษฎีพัฒนศึกษา.* คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2543). *การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2550). *การจัดการความขดแย้งในองค์กร.* กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท ครีเอชั่น.

ญาณภัทร สีหะมงคล. (2550). *การวิจัยและพัฒนา.* สืบค้นจาก http://gotoknow.org/blog/rujroadk/225358

ณรงค์ ใจหาญ. (2552). *มาตรการเยียวยาความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม.* (เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 15 หน้า 1 – 54. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์.

ณัฐวรรธน์ สุนทรวิทธิโชต. (2556). *การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน.* พระนครศรีอยุธยา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ .

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล. (2552). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เน้นการกระจายอำนาจ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม).

ดวงฤดี กิตติจารุดุลย์. (2557). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและความตระหนักด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง กรณีศึกษา: บริษัทนำเข้าส่งออกแห่งหนึ่ง*.
(การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเนชั่น).

ดำรงค์ ฐานดี. (2538). *รัฐกับการพัฒนาประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดิน ปรัชญพฤทธิ์. (2550*)*. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). *วารสารวิจัย สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 3*(3), 82 – 94.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง. (2523). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ทศพล ทรรศนกุลพิพันธ์. (2551). *สิ่งแวดล้อมเมื่อสิทธิของประชาชนปะทะแนวนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติศึกษากรณีมาบตาพุด*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

ทิพาพร พิมพิสุทธิ์. (2531). *ทฤษฎีการสร้างความทันสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทิศนา แขมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัช สุทธิกุลสมบัติ. (2541). ปัจจัยที่มีส่วนสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในชนบท. *วารสารวิชาการ,1*(3), 35 – 38.

ธรรศพงศ์ โสภนพันธานนท์. (2554). *ปัจจัยที่มีผลต่อตัวแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามแนวลำคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร).

ธเนศ ขำเกิด. (2550). *กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีพลังของกระบวนการ KM*. *วารสารส่งเสริมเทคโนโลยี, 34* (192), 144 – 147.

ธีรศานติ์ ธรรมโชติ. (2551). *ระดับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และอัตราการระบายอากาศในห้องบรรยายของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.* มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา.(2546). *การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง.* กรุงเทพฯ: 598 พริ้นท์.

นลินรัตน์ ถาวรเลิศรัตน์. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมกับทัศนคติและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค.* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการโฆษณา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2551). *หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เทียมฝ่า.

นิคมสม อักษรประดิษฐ์. (2558). *กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) กรณีศึกษาพื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร).

นิตยา กมลวัทนนิศา. (2546). บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 14*(2), 14 – 20.

นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2542). *ทฤษฎีองค์การ: แนวการศึกษาเชิงบูรณาการ.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิพัฒน์ ชัยวรมุขกุล. (2555). *การพัฒนาคืออะไร.* สืบค้นจาก https://www.gotoknow.org/posts/485293

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). *กถาพัฒนากร.* กรุงเทพฯ: บริษัท รำไทยเพรส จำกัด. สืบค้นจาก http://www.cdd.go.th/director_cddnew/pison2/file.pdf/development.pdfhttp://www.franchisecb.com/content--4-105-2528-1.html

นิวัติ เรืองพานิช. (2546). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. (2546). การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 40*(2), 9 – 13.

ประพล มิลินทจินดา. (2541). *ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบุรี.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

ประภาส บุญยินดี. (2536). *ความตระหนักในการกำหนดและนำแผนพัฒนาอำเภอมาปฏิบัติของนายอำเภอ.* (ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

ปัญญา จั่นรอด. (2548). *ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 3.* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา).

ปัญญา ทองนิล. (2553). *รูปแบบการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยการบูรณาการแบบสอดแทรกสำหรับนักศึกษาครู เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์.* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

ปาริชา มารี เคน. (2555). *การบริหารการพัฒนา.* มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* (พิมพ์ครั้งที่12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัชรินทร์ สิรสุนทร. (2556). *แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชาวีร์ เมฆขยาย. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้สำหรับผู้นำกิจกรรมนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.* ม.ป.ท.: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิชญ์ศุภร วิสุทธิ. (2552). *การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรปะการังหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

พงศ์ หรดาล. (2540). *จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริม.

พรพิมล ภูมิฤทธิกุล และคณะ. (2560). *ความต้องการและความคาดหวังของคนภายีเจริญต่อการออกกำลังกาย การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสุขภาวะ: กรณีนำร่องเขตภายีเจริญกรุงเทพมหานคร.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.

พุทธินันทน์ บุญเรือง. (2555). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์.* อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

พุทธินันทน์ บุญเรือง. (2559). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของชุมชนชายแดนต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC): การเกิดขึ้นของจุดผ่านแดนถาวรช่องภูดู่และการตอบสนองของคนท้องถิ่นในอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์.* อุตรดิตถ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2547). *ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม* . กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

ไพฑูรย์ ศรีฟ้า. (2551). *E-Book หนังสือพูดได้.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ฐานบุ๊คส์.

ภัทรกันย์ นาคะวรพันธุ์. (2556). *การประเมินมูลค่าแนวปะการังบริเวณรอบเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง.* (ภาคนิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. (2558). *รายงานสรุปข้อมูลจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อการจัดทำวิสัยทัศน์จังหวัดอุตรดิตถ์ในอีก 20 ปี ข้างหน้า.* อุตรดิตถ์: ศูนย์บูรณาการงานวิจัยและวิชาการเพื่อรับใช้สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

มัลลิกา ต้นสอน. (2547). *การจัดการยุคใหม่.* กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

มารวย ส่งทานินทร์. (2561). *Servant Leadership.* สืบค้นจาก https://www.slideshare.net/maruay/servant-leadership-31241502.

มาลี สืบกระแส.(2552). *การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม).

มิศรา สามารถ. (2543). *การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แอล. ที.

มณฑล รอยตระกูล. (2546). *แรงจูงใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของสรรพกรพื้นที่สาขา.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม).

ยุพดี ฐิติกุลเจริญ. (2537). *ทฤษฎีการสื่อสาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
ระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยชุมชนและกรรมการชุมชน พ.ศ. 2555.

ยงยุทธ เกษสาคร. (2545). *ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม.* กรุงเทพฯ: เอส แอนด์ จี กราฟฟิค.

ฤทธิบาน สุชีวะกุล, ประจญ กิ่งมิ่งแฮ, สมเกียรติ ศรีปัดถา, และวิบูล เป็นสุข. (2557). รูปแบบพัฒนาการจัดการป่าชุมชนพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3*(2), 123 – 142.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม.* สืบค้นจาก http://www.royin.go.th/dictionary/

ราตรี พัฒนรังสรรค์. (2544). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน.* กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

รุ่งทิพย์ บำรุงสุข. (2555). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาเขตลุ่มน้ำแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม.* (ปทุมธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).

ลัดดา วีระเบญจพล. (2555). *การปรับตัวสู่สังคมคาร์บอนต่ำภาคการใช้พลังงานของประชาชนในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วรัญญู เวียงอำพล. (2546). *การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วสุธร ตันวัฒนกุล. (2549). *การพัฒนาแบบยั่งยืน*. สืบค้นจาก http://www.ph.buu.ac.th/pdf/vasutorn/develop_old.pdf

วารินทร์ รัศมีพรหม. (2541). *การออกแบบและพัฒนาระบบการสอน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิภาวี เอี่ยมวรเมธ. (2558). *บทที่ 2 ทฤษฎี โลกาภิวัตน์*. สืบค้นจาก arts.kmutt.ac.th/ssc260/doc/global_2.doc

วิสาขา ภู่จินดา, ยลดา พงค์สุภา, วิภาพรรณ เพียรแย้ม, ภารณ วงศ์จันทร์, และสิริสุดา หนูทิมทอง. (2560). *การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

วิบูลย์ จุง. (2550). *ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow*. สืบค้นจาก http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=wbj&month=07-12- 2007&group=29&gblog=3

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2530). *ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน: ประชาชน ข้าราชการ และผู้นำรัฐบาล*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2548). *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2547). การจัดการและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2555). *แนวคิด ทฤษฎีและประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.

วิไลวรรณ ศรีสงคราม. (2547). *แรงจูงใจ: รากฐานในการพัฒนาศักยภาพของบุคคล*. ปทุมธานี: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.

วีระชัย เอตะนาม. (2552). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน: กรณีศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

วีระชน ขาวผอง. (2551). *ความรู้การมีส่วนร่วมและความตระหนักต่อระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของพนักงานในองค์กรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001): กรณีศึกษา บริษัทจันทบุรีซีฟู้ดส์ จำกัด และบริษัทจันทบุรีโฟรเซ่นฟู้ด จำกัด.* (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

ศศิภา พิทักษ์ศานต์. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติกรณีศึกษาอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่. *วารสารวิทยบริการ, 24*(3), 33 – 46.

ศักดิ์ชัย เสนาพรหม. (2548). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีของนักท่องเที่ยวชาวไทย.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการนันทนาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).

ศิริ ถีอาสนา. (2557). *เทคนิคการจัดการคุณภาพแนวใหม่: แนวคิด หลักการสู่การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ศิริพรต ผลสินธุ์. (2534). *ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: ดี.ดี. บุ๊คสโตร์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และสมชาย หิรัญกิตติ. (2545). *องค์การและการจัดการ.* กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

ศิวิไล กุลทรัพย์ศุทรา. (2552). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท เอ. เอส. แอสโซซิเอท เอนยิเนียริ่ง (1964) จำกัด.* (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร).

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2548). *การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย: กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย.* กรุงเทพฯ: จุดทอง.

สมาน อัศวภูมิ. (2550). *เส้นทางสู่คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 8). อุบลราชธานี: ห้างหุ้นส่วน จำกัด อุบลกิจออฟเซท การพิมพ์.

สัญญา สัญญาภิวัฒน์. (2549). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง. (2553). *ภาวะผู้นำใฝ่บริการในองค์การ: แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัย (Servant Leadership in Organization: Concept, Principle, Theory and Research).* ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

สิรินทร แซ่ฉั่ว. (2553). *ความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

สาคร สุขศรีวงศ์. (2550). *การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จีพีไซเบอร์พรินท์.

สุพักตร์ พิบูลย์. (2549). *การวิจัยและพัฒนาสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา*. นนทบุรี: จตุพรดีไซน์.

สุมิตร สุวรรณ. (2554). *รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน*. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.

สุวิทย์ วรรณศรี และวัชรา วรรณศรี. (2553). *การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา ลุ่มน้ำป่าสักตอนบน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สุธีญา พรหมมาก. (2554). ภาวะผู้นำกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง. *วารสารวิทยบริการ, 22*(3), 30 – 43.

สุรีย์พร นิพิฐวิทยา. (2557). *คาร์บอนต่ำสู่เมืองแกลงโมเดล*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ปุ๊คส์ลิ้งค์.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). *ภาวะความเป็นผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ส. เอเชียเพรส.

แสวง รัตนมงคลมาศ. (2534). *ทฤษฎีสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ชมรมนักพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมประสงค์ เรือนไทย. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ การทำงานเป็นทีมและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การกับผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับต้นองค์การการสื่อสารเอกชนแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุด. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมคิด บางโม. (2545). *องค์การและการจัดการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.

สมคิด พรมจุ้ย. (2550). *เทคนิคการประเมินโครงการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: จตุพรดีไซน์.

สมพงษ์ ใหญ่วงค์. (2550). *ความตระหนักของประชาชนในการอนุรักษ์แม่น้ำ: ศึกษากรณีตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย*. (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

สมพร แสงชัย. (2550). *สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมยศ นาวีการ. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

สมยศ นาวิการ. (2540). *การบริหารและพฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ .

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2542). *พฤติกรรมองค์การ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติสาขา 10. (2553). *ฐานข้อมูลสำนักงานกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติสาขา 10.* เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติสาขา 10.

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2553). *สังคมคาร์บอนต่ำ.* สืบค้นจาก http://www.sti.or.th/th

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). *โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559).* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11. (พ.ศ. 2555 – 2559).* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อภิชาติ พานสุวรรณ. (2558). *การพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา. (2561). *ผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจ.* กรุงเทพฯ: บริษัท ออคิด สลิงช็อท จำกัด

อัญชลี ชัยชนะวิจิตร. (2553). *สุดยอดผู้นำ คือ ผู้รับใช้.* กรุงเทพฯ: สยามอินเตอร์บุ๊คส์.

อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล. (2556). การศึกษาวิเคราะห์นโยบายการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมโดยใช้ตัวแบบเครือข่ายนโยบาย. *วารสารการจัดการสมัยใหม่, 11*(2), 39 – 57.

องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์กรมหาชน). (2555). *บริษัทและผลติภัณฑ์ที่ขึ้นทะเบียน.* สืบค้นจาก http://thaicarbonlabel.tgo.or.th/carbonfootprint/index.php? page=2

องอาจ ก่อสินค้า. (2556). *ตัวแบบยุทธศาสตร์การพัฒนาสโมสรฟุตบอลอาชีพในไทยพรีเมียร์ลีกสู่การแข่งขันฟุตบอลอาชีพระดับนานาชาติ.* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม).

อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์. (2549). *การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณ์: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม.* กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

อรุณ รักธรรม. (2547). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีองค์การ.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2549). *การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2542). *การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน.* กรุงเทพฯ: คุรุสภา ลาดพร้าว.

อุทุมพร จามรมาน. (2541). *การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบเพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน*. กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซนเตอร์.

อุ่นเรือน เล็กน้อย. (2560). แนวทางการสร้างกระบวนการพันธกิจสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกรุงเทพมหานครสู่มหานครคาร์บอนต่ำ. *วารสารวิจัยสังคม, 40*(2), 1 – 31.

โอภาส นามนคร. (2550). *ความตระหนักของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษากรณีตำบลไม้ยา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย*. (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).

Allan, L. (1973). *Successful Sport Management*. United Sates: Michie.

Bardo, J.W., & Hartman, J.J. (1982). *Urban Sociology: A Systematic Introduction*. New York: F.E. Peacock.

Bartol, K.M. and Martin, D.C. (1991). *Management*. New York: McGraw-Hill, Inc.

Bass, B.M. & Avolio, B.J. (1994). The Implications of Transactional and Transformational Leadership for Individual, Team and Organization Development. *Research in Organization Change and Development.* Yorkshire: Emerald Insight.

Bennis, W. & Nanus, B. (1985*). Leaders: The Strategies for Taking Change*. New York: Harper and Row.

Borg, R.W.; & Damien, G.M. (1989). *Educational Research*. (3rd ed). New York: Longman.

Bums, J.M. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.

Brown, W.B. & Moberg, D.J. (1980). *Organizational Theory and Management: A Macro Approach*. New York: John Wiley & Sons.

Carvalhoa, M.G.; Bonifaciob, M. & Dechampsb, P. (2012). *A Low Carbon Society*. Retrieved from http://www.gracacarvalho.e/Building-aLow-Carbon-Society-a306,z58.html

Chiesa, T. & Gautam, A. (2009). *Towards a Low Carbon Travel & Tourism Sector*. Switzerland: World Economic Forum.

Cohen, J.M. & Norman, T.U. (1980). Participation's Place in Rural Develop: Seeking Clarity Through Specificity. *World Development, 8*(3), 213 – 235.

Cook, C.W., Phillip, H. & Coffey, R.E. (1997). *Management and Organizational Behavior*. (2nd ed). Boston: McGraw-Hill Irwin.

Cynthia, H.E. (1973). *Ethnic Conflict and Political Development*. Boston: Little, Brown.

Domjan. (1996). *การจูงใจ*. สืบค้นจาก http://www.gotoknow.org/posts/492000%20

Easter, K.W. (2014). *Water Markets for the 21st Century: What Have We Learned?* United States of America: Springer.

Eisner, E.W. (1976). Educational Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation. *Journal of Aesthetic Education, 10*(3/4), 135 – 150.

Fullan, M. (2004). *Leading in A Culture of Change: Personal Action Guide and Workbook*. San Francisco: Jossey – Bass.

Gant, G.F. (1979). *Development Administration: Concepts, Goals, Methods*. London: The University of Wisconsin Press.

Gibbs, J.E. (2003). *An Online Professional Development Program for K – 12 Teachers: Measures of Effectiveness. ProQuest Dissertations and Theses 2003.* Section 0004, part 0710, 204 pages. (Ph.D. Dissertation, The University of Alabama).

Greenleaf, R. K. (1977). *The Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness*. New York: Paulist Press.

Joyce, B.R. & Weil, M. (1972). *Model of Teaching*. New York: Prentice – Hall.

Katz, S.M. (1970). *Exploring A Systems Approach to Development Administration*. In Fred W. Riggs Frontiers of Development Administration. North Carolina: Duke University Press.

Kotter, J.P. (1990). *A Force for Change: How Leadership Differs from Management.* New York: Free Press.

Kotter, J.P. (1999). *On What Leaders, Really Do*. Harvard Business Review Book. Boston: Harvard Business School Press.

Kouzes, J. M. & Posner, B. (1997). *The Leadership Challenge*. San Francisco: Jossey – Bass.

Kouzes, J.M. & Posner, B.Z. (2007). *Leadership Challenge*. (4th ed). San Francisco: HB Printing.

Laub, J.A. (2000). *Development of the Organization Leadership Assessment (OLA) Instrument.* (Doctor of Education Dissertation in Education, Florida Atlantic University).

Lumsdon, L. (1999). *Motivation and Personality*. (11th ed.). Bangkok: Expernet Book.

McGee,R. (2002). *Participating in Development*. In Kothari, Uma, and Minougue. Martin, eds. Development Theory and Practice. London: Palgrave.

Porter, M.E. (1985). *Competitive Advantage*. New York: Free Press.

Razik, T.A. & Austin, D.S. (2001). *Fundamental Concepts of Educational Leadership*. (2nd ed). New Jersey: Merrill Prentice Hall International.

Riggs, F.W. (1970). *Frontiers of Development Administration*. North Carolina: Duke University Press.

Sadler, P. (1997). *Leadership.* London: Kogan Page.

Sergiovanni, T.J. (2001). *The Principalship: A Reflective Practice Perspective.* (4th ed). Boston: Allyn & Bacon.

Spears, L.C. (2010). Animated to Serve: A Review of The Spirit of Servant – Leadership. *The Journal of Virtues & Leadership, 2*(1), 30 – 33.

Stoner, James A.F. & Freeman, E.R. (1989). *Management*. (4th ed). New Jersey: Prentice – Hall.

Straub, J.T. & Attner, R.F. (1985). *Introduction to Business.* (2nd ed). Boston: Kent.

Thompson, C.H. (2005). *The Public-School Superintendent and Servant Leadership. Dissertation Abstract International, 66*(9), 129.

Tichy, N.M. & Devanna, M.A. (1990). *The Transformation Leader*. United States of America: John Wiley & son, Inc.

Todaro, M.P. (1969). A Model of Labor Migration and Urban Unemployment. In Less Developed Countries. *The American Economic Review, 59,* 138 – 148.

Tosi, H.L. and Carroll, S.J. (1982). *Management.* New York: John Wiley and Sons.

Vancevich, J.H., Donnelly, J.H. & Gibson, J. L. (1989). *Management: Principles and Functions*. (4th ed.). Boston, MA: Richard D. Irwin.

Weidner, E.N. (1970). *The Elements of Development Administration*. North Carolina: Duke University Press.

Weidner, E.N. (2017). *Development Administration in Asia*. North Carolina: Duke University Press.

Willer, R.H. (1967). *Leader and Leadership Process.* Boston: Irwin / McGraw – Hill.

Woolfolk, A.E. (1995). *Motivation and Personality*. (2nd ed). Bangkok: We Learn.

World Commission on Environment and Development [WCED]. (1987). *Our Common Future*. UK: Oxford University Press.

World Commission on Environment and Development [WCED]. (1990). *Our Common Future, Oxford.* UK: Oxford University Press.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นายพุทธินันทน์ บุญเรือง

วัน เดือน ปี เกิด 16 สิงหาคม 2523

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 18 หมู่ 1 ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2550 ระดับปริญญาโท (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

พ.ศ. 2549 ระดับปริญญาโท (สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

พ.ศ. 2547 ระดับปริญญาตรี (สาขาวิชาพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2546 ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

พ.ศ. 2547 ครูผู้สอน
โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดฝั่งหมิ่นวิทยา
อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	16	113
ตรอน	5	41
ทองแสนขัน	4	39
ท่าปลา	8	83
น้ำปาด	6	45
บ้านโคก	4	30
พิชัย	11	92
ฟากท่า	4	31
ลับแล	8	65
รวม	67	539

CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยดำเนินการศึกษาออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 3 การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

รายละเอียดแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

1. □ ชาย 2. □ หญิง

2. อายุ

1. □ น้อยกว่า 35 ปี 2. □ 36 – 40 ปี 3. □ 41 – 45 ปี 4. □ มากกว่า 50 ปี

3. การศึกษา

1. □ ต่ำกว่าประถมศึกษา 2. □ประถมศึกษา 3. □มัธยมศึกษาตอนปลาย

4. □ มัธยมศึกษาตอนต้น 5. □ปริญญาตรี 6. □ สูงกว่าปริญญาตรี

4. รายได้

1. □ ต่ำกว่า 6,000 บาท 2. □ 6,001 – 10,000 บาท 3. □ 10,000 บาทขึ้นไป

5. สถานภาพ

1. □ โสด 2. □ มีครอบครัว 3. □ หย่าร้าง 4. □ แยกกันอยู่

6. จำนวนที่ดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชน

1. □ น้อยกว่า 5 ปี 2. □ 5 – 10 ปี 3. □ มากกว่า 20 ปี

7.ชุมชนตั้งอยู่

1. □ ในเขตเทศบาล 2. □ นอกเขตเทศบาล (พื้นที่รับผิดชอบของ อบต.)

8.ที่ตั้งของชุมชน

1. □ ในเขตตัวเมือง (จังหวัด) 2. □ ใกล้กับเขตตัวเมือง 3. □ นอกเขตตัวเมือง

9.ลักษณะที่ตั้งของชุมชน

1. □ พื้นที่ติดกับป่าไม้ 2. □ พื้นที่ไม่ได้ติดกับป่าไม้ 3. □ พื้นที่ป่าไม้ล้อมรอบ

10. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน

1. □ เคย 2. □ ไม่เคย

11.การได้รับความรู้ ปัญหา ข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. □ ส่วนราชการ 2. □ โทรทัศน์ 3. □ หนังสือพิมพ์

4. □ ญาติพี่น้อง 5. □ เพื่อน ๆ 6. □ อื่น ๆ ระบุ .....

12. การเข้ารับการอบรมให้ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. □ ไม่เคย 2. □ เคย

13. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง อะไร

1. □ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ น้ำ ดิน ป่าไม้ฯลฯ
2. □ สิ่งที่มีตามธรรมชาติและมนุษย์ต้องดูแลรักษาให้คงอยู่ตลอดไป
3. □ ไม่ทราบ

14. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต

1. □ ใช่ 2. □ ไม่ใช่

15. การพูดคุยหรือสนทนาเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับคนในชุมชน

1. □ นาน ๆ ครั้ง 2. □ บ่อยพอสมควร 3. □ บ่อยมาก 4. □ ไม่เคยเลย

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประเด็น	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
การมีอุดมการณ์ (Ideology)					
1. ท่านแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
2. ท่านประพฤติตนเป็นแบบอย่าง เสียสละเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
3. ท่านใช้หลักคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ตน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)					
4. ท่านสร้างความมั่นใจในการคิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
5. ท่านคิดและตัดสินใจอย่างรวดเร็ว เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
6. ท่านหาแนวคิดและวิธีการที่สร้างสรรค์ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
การเป็นแบบอย่างที่ (Role Modeling)					
7. ท่านสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
8. ท่านสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
9. ท่านสามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)					
10. ท่านสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					

11. ท่านมีการกระตุ้นคนในชุมชนให้เกิดความท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
12. ท่านเสริมสร้างคนในชุมชนให้มีขวัญกำลังใจในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Culture)					
13. ท่านมีแนวทางให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
14. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกันเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
15. ท่านมีแนวทางให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอย่างมีคุณภาพ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
16. ท่านมีแนวทางในการสร้างเครือข่ายให้กับชุมชน เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
การกระตุ้นใช้ปัญญา (Stimulation of Intelligence)					
17. ท่านสร้างความมั่นใจและส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					
18. ท่านส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
19. ท่านส่งเสริมคนในชุมชนในการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
20. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการวิเคราะห์ สาเหตุ ปัญหาโดยใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
21. ท่านมีการพูดคุย หาสาเหตุ วิเคราะห์ปัญหากับคนในชุมชนร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					

การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individual)					
22. ท่านเปิดโอกาสให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
23. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนสร้างความมั่นใจในตนเอง และมอบหมายงานในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
24. ท่านคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการมอบหมายงานเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					

ตอนที่ 3 การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประเด็น	**ระดับความเห็น**				
	5	**4**	**3**	**2**	**1**
การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
1. ท่านสามารถจัดกระบวนการเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. ท่านสามารถจัดกิจกรรมเพื่อลดปัญหาทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. ท่านสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยประโยชน์ในชุมชน					
4. ท่านส่งเสริมความร่วมมือในชุมชนในการสร้างระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ในชุมชนในการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5.ท่านมีกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
6. ท่านจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
ชุมชมเศรษฐกิจสีเขียว					
7. ท่านส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการ ขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม					
8. ท่านมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม					

9. ท่านมีการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการ ของเสียอย่างเป็นระบบ					
10. ท่านสามารถนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียว วนเกษตร					
11. ท่านมีการส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานด้านความ ปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ใน กระบวนการผลิต					
12. ท่านสามารถนำเอาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าชุมชน					
13. ท่านมีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดเป็นชุมชนสีเขียวในชุมชน เช่น เกษตรกรรมสีเขียว เป็นต้น					

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสีเขียวและสังคมคาร์บอนต่ำ ในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประเด็น	ระดับความเห็น				
	5	4	3	2	1
การรับรู้ข่าวสาร					
1. ท่านใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนเข้าใจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหรือจากภาคเอกชน					
3. ท่านได้รับข่าวสารในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง					
4. ท่านได้รับข่าวสารในเรื่องความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง					
5. ท่านได้รับข่าวสารให้ตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง					

6. ท่านได้รับข่าวสารจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกสารอย่างต่อเนื่อง					
7. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง					
ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ					
1.ท่านรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. ท่านรู้และเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. ท่านรู้และเข้าใจประโยชน์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. ท่านรู้และเข้าใจการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5. ท่านนำความรู้จากสื่อต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
6. ท่านปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
7. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
8. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้และเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
9. ท่านส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามาเรียนรู้การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
ความตระหนัก					
1. ท่านตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. ท่านตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. ท่านตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. ท่านตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5. ท่านประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
6. ท่านพูดคุยกับคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความตระหนักในเรื่องของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
7. ท่านสร้างความตระหนักในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน					

8. คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
ทัศนคติ					
1. ท่านมีความรู้สึกกังวลต่อปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. ท่านมีความรู้สึกเป็นห่วงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. ท่านคิดอยู่เสมอว่าทำอย่างไรให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น					
4. ท่านแสดงออกหรือมีกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ					
5. ท่านรู้สึกห่วงใยต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
6. ท่านคิดว่าการห่วงใยต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในชุมชน					
7. ท่านรู้สึกว่าล้าหลังหากไม่ห่วงใยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
8. ท่านเห็นว่าการส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ					
9. ท่านเห็นว่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์กับคนในชุมชน					
จิตสำนึก					
1. ท่านเห็นว่ามนุษย์เป็นตัวการสำคัญในการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. ท่านเห็นว่าคนในชุมชนควรช่วยกันรักษาต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น					
3. ท่านเห็นว่าการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทำให้สภาพสังคมในชุมชนดีขึ้น					
4. คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการช่วยกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
5.คนในชุมชนทำกิจกรรมทางการเกษตร เพาะปลูก ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
6. ชุมชนสร้างกิจกรรมเพื่อลดผลกระทบและฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
7. ชุมชนสร้างจิตสำนึกต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ					

8. ชุมชนสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนให้หันมาสนในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
การมีส่วนร่วม					
1. ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างนี้ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
2. คนในชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรมในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. ชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. ชุมชนสร้างความร่วมมือในการลดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5. การอนุรักษ์ ฟื้นฟู รักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย					
6. คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับใด					
7. ประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและแลสิ่งแวดล้อมในระดับใด					
นโยบายภาครัฐ					
1. นโยบายของรัฐมีส่วนทำให้เกิดความตระหนักในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. นโยบายของรัฐมีส่วนสร้างความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. นโยบายของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เช่น ได้รับการอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้					
5. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					

6. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดคุณค่าลง					
7. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้ชุมชนบริหารจัดการในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น					
8. นโยบายพัฒนาของรัฐมีส่วนทำให้คนในชุมชนมีความขัดแย้งกันในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
การสื่อสารมวลชน					
1. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ตส่งผลให้ท่านเข้าใจในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ตส่งผลให้ท่านเกิดความตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ตส่งผลให้ท่านเห็นความสำคัญในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเตอร์เน็ตส่งผลให้ท่านสามารถบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
สังคม					
1. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. การพัฒนาในสังคมด้านต่าง ๆ ทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้รับผลกระทบ					
3. กิจกรรมการใช้ชีวิตของคนในชุมชนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกิดกรรเปลี่ยนแปลง					
4. กิจกรรมของคนในชุมชนที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
5. ชุมชนขัดแย้งกันในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
6. ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม					
7. ชุมชนมีมาตรการในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
เศรษฐกิจ					
1. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนำมาสร้างเศรษฐกิจได้					

2. คนในชุมชนนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเศรษฐกิจรายได้					
3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. ขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5. กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่ไม่เหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
วัฒนธรรม					
1. มีการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาพื้นถิ่นมาใช้จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
2. มีการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญามาพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
3. มีการส่งเสริมการนำเอาวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาพื้นถิ่นมาใช้ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. ชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5. ชุมชนมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
6. ชุมชนนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน					
สภาพแวดล้อม					
1. กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
2. กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย					
3. กิจกรรมการพัฒนาในชุมชนทำให้เกิดปัญหาคุณภาพน้ำเสียในชุมชน					
4. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ส่งผลทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำ เช่น น้ำเน่าเสีย ปล่อยของเสียลงในแหล่งน้ำ					
5. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดปัญหาการทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีต					
6. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดการค้นหาแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					

7. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดการช่วยกันรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
8. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เกิดความตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
9. กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ทำให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
ที่อยู่อาศัย					
1. การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
2. ชุมชมนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น					
3. การสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
4. ลักษณะการสร้างที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
5. การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น					
6. การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน					
7. ชุมชนมีแนวทางหรือมาตรการในการสร้างที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน					
8. ชุมชนมีการจัดระเบียบหรือวางแผนผังภูมิสถาปัตย์ เพื่อสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชน					
นิเวศวิทยา					
1. การพัฒนาในพื้นที่ทำเลที่ตั้งที่พักอาศัย มีส่วนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้รับผลกระทบ					
2. การพัฒนาในพื้นที่ที่มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีจำกัด มีส่วนทำให้คนในชุมชนย้ายถิ่นฐานไปนอกชุมชน					
3. การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม					
4. การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้คนในชุมชนมีการเข้ามาใช้ประโยชน์มากขึ้น					
5. การพัฒนาในพื้นที่สภาพภูมิประเทศที่เป็นดอย ภูเขา มีส่วนทำให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนถูกทำลาย					
ประชากร					

1. การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำให้คนในชุมชนย้ายกลับมาทำมาหากินในชุมชน					
2. การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำให้คนต่างถิ่นย้ายมาทำมาหากินในชุมชน					
3. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลดน้อยลงทำให้ในพื้นที่คนในชุมชนย้ายออกไปทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานนอกชุมชน					
4. การพัฒนาในพื้นที่ชุมชนเกิดการขยายตัว เริ่มแออัด ทำให้รุกล้ำและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
5. คนในชุมชนใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมจะเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

……

……

……

……

……

……

ขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ค

จำนวนผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์

ที่	ชื่อ – นามสุกล	ตำแหน่ง	ตำบล	รหัส
1	นางอภัยวัน นวลเปี้ย	ผู้ใหญ่บ้าน	ด่านแม่คำมัน	L1
2	นายสุมิต พุทธิชัย	กำนัน	นางพญา	L2
3	นายพัด ราบรื่น	ผู้ใหญ่บ้าน	น้ำหมัน	L3
4	นายผาย เครือคำ	ผู้ใหญ่บ้าน	ทุ้งยั้ง	L4
5	นายลน ผาดำ	ผู้ใหญ่บ้าน	ฝายหลวง	L5
6	นางรุ่งรัจ โล่ประเสริฐ	ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านดารา	L6
7	นางญาณิศา ฟูใจ	ผู้ใหญ่บ้าน	ชัยจุมพล	L7
8	นายวีระ จินดาสันท์	ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านหม้อ	L8
9	นายประจวบ อ่อนคำ	ผู้ใหญ่บ้าน	ตำบลแม่พูล	L9
10	นายเรียน คำหอม	กำนัน	ชัยจุมพล	L10
11	นายธวัช ดีมูล	ผู้ใหญ่บ้าน	นานกกก	L11
12	นายทนงค์ ด้วงงเฟื่อง	ผู้ใหญ่บ้าน	ท่ามะเฟือง	L12
13	นายธวัช น้อยทิม	ผู้ใหญ่บ้าน	ไร่อ้อย	L13
14	นายสมศักดิ์ กิงจันทร์	ผู้ใหญ่บ้าน	ท่าสัก	L14
15	นายสมเกียรติ นาครูป	ผู้ใหญ่บ้าน	ในเมือง	L15
16	นางกรรณิพร จันทนากูล	ประธานชุมชน	ศรีพนมมาส	L16
17	นายอภิสิทธิ์ บุญเสือ	กำนัน	พญาแมน	L17
18	นายสุวัธ พิมพ์แก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	จริม	L18
19	นายสุระรัตน์ ปานบำรุง	ผู้ใหญ่บ้าน	ไผ่ล้อม	L19
20	นายภานุวัฒน์ ศีลวรรณ	ผู้ใหญ่บ้าน	ท่าปลา	L20
21	นายพัฒนศักดิ์	ผู้ใหญ่บ้าน	หาดล้า	L21
22	นายสุนันท์ ศิริพรมมา	ผู้ใหญ่บ้าน	นายาง	L22
23	นายปานชัย กรแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	นาอิน	L23

ที่	ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	ตำบล	รหัส
24	นายอนันต์ นันทโชติ	กำนัน	หาดสองแคว	L24
25	นายจิณณ์เกษม เชื้ออินทร์	กำนัน	บ้านแก่ง	L25
26	นายสมหมาย ยิ้มตี่	กำนัน	ผักขวง	L26
27	นายสมพาน มีสอน	ผู้ใหญ่บ้าน	แสนตอ	L27
28	นายเปรียญ อินทรวรรณ	ผู้ใหญ่บ้าน	บ้านฝาย	L28
29	นางบุญเลิศ ทองมาแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	เด่นเหล็ก	L29
30	นายถวิล พิมพาเรียน	ผู้ใหญ่บ้าน	น้ำไคร้	L30

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์

รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่.....

การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

1. กระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. แนวทาง แผนการ กิจกรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างความเป็นอยู่หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
4. การจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในชุมชน
5. การบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดความเสี่ยง ปัญหาความขาดแคลนทรัพยากร และลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

1. แนวทาง แรงจูงใจ มาตรการในการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. ความสำคัญ ความตระหนัก ความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

1. การส่งเสริมพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายสินค้าที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. ท่านมีการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปราศจากมลพิษรบกวน มีการจัดการของเสียอย่างเป็นระบบ อย่างไร

3. การนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจและทุกคนใช้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรสีเขียว วนเกษตร

4. การส่งเสริมการพัฒนาตัวสินค้าให้เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานด้านความปลอดภัย ไม่มีสารพิษตกค้าง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. พระครูสุจิณนันทกิจ ประธาน
   มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้
   วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน
2. นางสาวพัชรินทร์ ไชยพล ปลัดอำเภอ
   อำเภอเมืองลับแล
   จังหวัดอุตรดิตถ์
3. นายไพศาล อุตอิน นักวิชาการ
   สำนักงานส่งเสริมการเกษตร
   อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาคผนวก ฉ

เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

แบบสอบถามการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT ANALYSIS) การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน (SWOT ANALYSIS) หรือ SWOT เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ ซึ่งช่วยกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ด้านการนำชุมชน

ตัวแรก S มาจากคำว่า Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัย ภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากตัวผู้นำชุมชน เช่น จุดแข็งด้านการนำชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่

ท่านคิดว่าผู้นำในการนำชุมชนเพื่อบริหารจัดการทรัยพากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดเด่น หรือจุดแข็ง เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

ตัวที่สอง W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัย ภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องของผู้นำชุมชน เช่น จุดอ่อนด้านการนำชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่

ท่านคิดว่าผู้นำในการนำชุมชนเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดด้อย หรือจุดอ่อน เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....
2. .....
3. .....

4. .....

5. .....

ตัวที่สาม O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นผลจากการที่ผู้นำชุมชนสามารดำเนินการ หรือส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งผู้นำชุมชนจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอและใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

ท่านคิดว่าผู้นำในการนำชุมชนเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีโอกาส เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

ตัวสุดท้ายตัวที่สี่ T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นข้อจำกัดผู้นำชุมชนจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์กาบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ให้สอดคล้อง และพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ท่านคิดว่าผู้นำในการนำชุมชนเพื่อบริหารจัดการทรัยพากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอุปสรรค เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

ด้านการบริหารจัดการ

ตัวแรก S มาจากคำว่า Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัย ภายในเป็นข้อดีที่เกิดจากตัวผู้นำชุมชน เช่น จุดแข็งด้านการบริหารจัดของผู้นำชุมชน ได้แก่

ท่านคิดว่าการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน มีจุดเด่น หรือจุดแข็ง เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

ตัวที่สอง W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องของผู้นำชุมชน เช่น จุดอ่อนด้านการบริหาร ได้แก่

ท่านคิดว่าการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน มีจุดด้อย หรือจุดอ่อน เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

ตัวที่สาม O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นผลจากการที่ผู้นำชุมชนสามารดำเนินการ หรือส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งผู้นำชุมชนจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอและใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

ท่านคิดว่าการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน มีโอกาส เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

ตัวสุดท้ายตัวที่สี่ T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นข้อจำกัดผู้นำชุมชนจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์กาบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ท่านคิดว่าการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน มีอุปสรรค เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

ตัวแรก S มาจากคำว่า Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัย ภายในเป็นข้อดีที่เกิดจากตัวผู้นำชุมชน เช่น จุดแข็งด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวของผู้นำชุมชน ได้แก่

ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีจุดเด่นหรือจุดแข็ง เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

ตัวที่สอง W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องของผู้นำชุมชน เช่น จุดอ่อนแข็งด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวของผู้นำชุมชน ได้แก่

ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีจุดด้อยหรือจุดอ่อน เรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

ตัวที่สาม O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นผลจากการที่ผู้นำชุมชนสามารดำเนินการ หรือส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งผู้นำชุมชนจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอและใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว มีโอกาส เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

ตัวสุดท้ายตัวที่สี่ T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกเป็นข้อจำกัดผู้นำชุมชนจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์กาบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวมีอุปสรรค เรียงความสำคัญ ดังนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

การวิเคราะห์ SWOT หรือ Situation Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร เพื่อค้นหาจุดแข็งหรือจุดเด่น จุดอ่อนหรือจุดด้อย หรือสิ่งที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อให้ผู้นำชุมชนดำเนินการบริหารจัดการอย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวต่อไป

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว เป็นรูปแบบที่ดำเนินการ โดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการในการนำไปสู่ทิศทางตามที่ต้องการ และมีความเป็นไปได้

ท่านคิดว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว ข้อใดตรงกับใจท่านมากที่สุด

ด้านการนำชุมชน

☐ เป็นผู้นำมีความรู้ นิสัยดี เป็นแบบอย่างให้กับคนในชุมชน ทำหน้าที่ได้ตามหน้าที่ สามารถโน้มน้าวจูงใจคนได้ เด็ดขาด เป็นกันเอง ไหวพริบ เอาจริงเอาจังกับสิ่งที่ทำ เข้ากับคนในชุมชนได้

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ด้านการบริหารจัดการ

☐ เป็นผู้นำมีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว

☐เป็นผู้นำที่สามารถจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว และการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์สร้างรายได้

☐อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ท่านมีข้อคิดเห็นอื่น ๆ ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์ (ถ้ามี)

……

……

……

ภาคผนวก ช

แบบประเมิน

แบบประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ชื่อผู้ประเมิน.....

ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

1.เพศ

1. ☐ ชาย 2. ☐ หญิง

2.อายุ

1. ☐ 35 – 40 ปี 2. ☐ 41 – 45 ปี 3. ☐ 46 – 50 ปี
4. ☐ 51 – 55 ปี 5. ☐ 56 – 60 ปี 6. ☐ มากกว่า 60 ปี

3.การศึกษา

1. ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี 2. ☐ปริญญาตรี 3. ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4.รายได้

1. ☐ ต่ำกว่า 15,000 บาท 2. ☐ 15,001 – 20,000 บาท 3. ☐ มากกว่า 20,000 บาท

ตอนที่ 2 การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวในจังหวัดอุตรดิตถ์

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Multi Management: ผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายวิธีการ					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Awareness: ผู้นำที่มีความสามารถสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Ecosystem Service: ผู้นำที่สามารถส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงบริการของระบบนิเวศเพื่อสร้างรายได้และเศรษฐกิจสีเขียว					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Persuade: ผู้นำที่สามารถโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Habitat: ผู้นำที่มีความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย ชุมชน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถเข้าไปใช้และสร้างรายได้ก่อให้เกิดชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Utility: ผู้นำที่สามารถบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมเศรษฐกิจในชุมชน					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
Network Connect: ผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในการร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว					

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

ภาคผนวก ซ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบประเมิน

1. พระครูสุจิณนันทกิจ ประธาน
   มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้
   วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน
2. นางสาวพัชรินทร์ ไชยพล ปลัดอำเภอ
   อำเภอเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
3. นายไพศาล อุตอิน นักวิชาการ
   สำนักงานส่งเสริมการเกษตร
   อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
CHIANG MAI RAJABHAT UNIVERSITY

ภาคผนวก ฌ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบ

ด้านภาวะผู้นำและการนำชุมชน (5 คน)

1.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชภูมิ สีชมภู	ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
2.	นางสุนันท์ อินฟากท่า	ผู้อำนวยการ กองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ จังหวัดอุตรดิตถ์
3.	นางนภวรรณ คงศิริ	นักวิชาการ ที่ว่าการอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
4.	นางสาวพัชรินทร์ ไชยพล	ปลัดอำเภอ อำเภอเมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
5.	นายภิญโญ แสงจันทร์	เจ้าหน้าที่ เทศบาลตำบลศรีพนมมาศ

ด้านชุมชนเศรษฐกิจสีเขียว (5 คน)

1.	นายสมชัย ปงศรีชัย	ปราชญ์ชุมชน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
2.	นายสีเมือง เผือกจิน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
3.	นายแก้ว นาคหมู	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายหลวง จังหวัดอุตรดิตถ์
4.	นายลน ผาคำ	ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
5.	นายไพศาล อุตอิน	นักวิชาการ สำนักงานส่งเสริมการเกษตร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (5 คน)

1.	นางสาวศิริพร เรื่องฤทธิ์	นักวิชาการสำนักงานส่งเสริมการเกษตร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
2.	นางธีรัจฉรา เหมืองหม้อ	นักวิชาการสำนักงานส่งเสริมการเกษตร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
3.	นางพรพิมล วิทัน	นักวิชาการสำนักงานส่งเสริมการเกษตร อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

4. นายเสมียน มูลคำพิน กำนัน ตำบลฝายหลวง
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

5. นายจำเนียน แก้วกูล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตำบลท่าเสา
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาคผนวก ญ

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	ที่อยู่
1	นางอภัยวัน นวลเปี้ย	ผู้ใหญ่บ้าน	118 ม.6 ต.ด่านแม่คำมัน อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
2	นายสุมิต พุทธิชัย	กำนัน	14 ม.1 ต.นางพญา อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
3	นายพัด ราบรื่น	ผู้ใหญ่บ้าน	4/2 ม.6 ต.น้ำหมัน อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
4	นายผาย เครือคำ	ผู้ใหญ่บ้าน	24 ม.5 ต.ทุ้งยั้ง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
5	นายลน ผาดำ	ผู้ใหญ่บ้าน	87 ม.10 ต.ฝายหลวง อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
6	นางรุ่งรัจ โล่ประเสริฐ	ผู้ใหญ่บ้าน	142 ม.9 ต.บ้านดารา อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
7	นางญาณิศา ฟูใจ	ผู้ใหญ่บ้าน	86 ม.1 ต.ชัยจุมพล อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
8	นายวีระ จินดาสันท์	ผู้ใหญ่บ้าน	85/1 ม.1 ต.บ้านหม้อ อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
9	นายประจวบ อ่อนคำ	ผู้ใหญ่บ้าน	10 ม.2 ต.แม่พูล อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
10	นายณัฐพงศ์ รัตนเสถียร	ผู้ใหญ่บ้าน	34/1 หมู่ 10 ต. คอรุม อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
11	นายธวัช ดีมูล	ผู้ใหญ่บ้าน	42 ม.4 ต.นานก อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
12	นายทนงค์ ด้วงงเฟื่อง	ผู้ใหญ่บ้าน	ม.5 ต.ท่ามะเฟือง อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
13	นายธวัช น้อยทิม	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.ไร่อ้อย อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
14	นายสมศักดิ์ กิงจันทร์	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.ท่าสัก อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
15	นายสมเกียรติ นาครูป	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.ในเมือง อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
16	นางกรรณิพร จันทนากูล	ประธานชุมชน	ต.ศรีพนมมาส อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
17	นายอภิสิทธิ์ บุญเสือ	กำนัน	ต.พญาแมน อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
18	นายสุวัธ พิมพ์แก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.จริม อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
19	นายสุระรัตน์ ปานบำรุง	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.ไผ่ล้อม อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
20	นายภานุวัฒน์ ศีลวรรณ	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.ท่าปลา อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
21	นายพัฒนศักดิ์	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.หาดล้า อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์
22	นายสุนันท์ ศิริพรมมา	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.นายาง อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์
23	นายปานชัย กรแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.นาอิน อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์

ที่	ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	ที่อยู่
24	นายอนันต์ นันทโชติ	กำนัน	ต.หาดสองแคว อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์
25	นายจิณณ์เกษม เชื้ออินทร์	กำนัน	ต. บ้านแก่ง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์
26	นายสมหมาย ยิ้มตี่	กำนัน	ต.ผักขวง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์
27	นายสมพาน มีสอน	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.แสนตอ อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์
28	นายเปรียญ อินทรวรรณ	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.บ้านฝาย อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์
29	นางบุญเลิศ ทองมาแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.เด่นเหล็ก อ.ฟากท่า จ.อุตรดิตถ์
30	นายถวิล พิมพาเรียน	ผู้ใหญ่บ้าน	ต.น้ำไคร้ อ.ฟากท่า จ.อุตรดิตถ์

